

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็ง
ของเครือข่ายองค์กรชุมชน

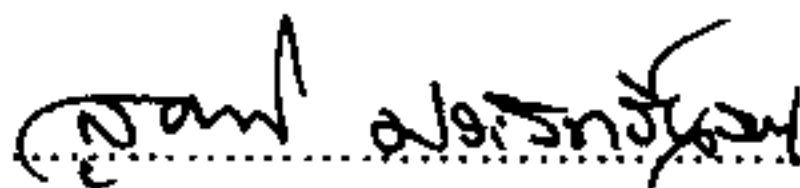
เอกกมล อ่อนศรี

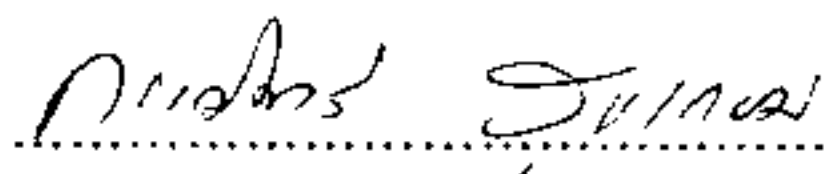
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เทคโนโลยีการบริหาร)
สาขาวิธีวิทยาการวิจัย
โครงการบัณฑิตศึกษาเทคโนโลยีการบริหาร
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

พ.ศ. 2544

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็ง
ของเครือข่ายองค์กรชุมชน
เอกกมล อ่อนศรี
โครงการบัณฑิตศึกษาเทคโนโลยีการบริหาร

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาแล้วเห็นสมควรอนุมัติให้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เทคโนโลยีการบริหาร)

ศาสตราจารย์..........ประธานกรรมการ
(ดร. สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์)

รองศาสตราจารย์..........กรรมการ
(ดร. กรรณิการ สุขเกษม)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์..........กรรมการ
(เรื่ออากาศโท ผิน ปานขาว)

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ : ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน
ชื่อผู้เขียน : เอกกมล อ่อนศรี
ชื่อปริญญา : วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เทคโนโลยีการบริหาร)
ปีการศึกษา : 2544

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา 1) แบบแผนของเครือข่ายองค์กรชุมชนและจัดระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน 2) ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย ตลอดจนสภาพปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน 3) การพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่ายองค์กรชุมชน และ 4) ความสัมพันธ์ระหว่างการมีเครือข่ายของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนกับความเข้มแข็งของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนในเขตจังหวัดลพบุรี พิษณุโลก นครศรีธรรมราชและชัยภูมิ

ระเบียบวิธีการวิจัยครั้งนี้ ใช้ทั้งในเชิงปริมาณด้วยการวิจัยแบบสำรวจโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบเชิงชั้น การวิเคราะห์เส้นทาง และการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เจาะลึก

ผลการศึกษา พบว่า มีกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีความร่วมมือแบบเครือข่ายประมาณ 1 ใน 4 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยมีแบบแผนของความร่วมมือแบบเครือข่าย เริ่มจากกลุ่มหรือองค์กรชุมชนมีการติดต่อแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกัน และจะพัฒนาไปเป็นความร่วมมือแบบเครือข่ายได้เมื่อมีวัตถุประสงค์ติดต่อที่ชัดเจนขึ้น เช่น ร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหา ร่วมมือเพื่อการต่อรองกับภาครัฐหรือเอกชน มีการจัดประชุมร่วมกัน โดยลักษณะของเครือข่ายที่เข้มแข็งนั้นจะต้องเป็นเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์ในหมู่สมาชิกเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถตอบสนองต่อปัญหาได้ รวมทั้งได้รับการยอมรับจากองค์กรภายนอกด้วย

การที่จะทำให้เครือข่ายเข้มแข็งได้นั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของเครือข่าย ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำ ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการเครือข่าย และการพัฒนาเครือข่าย โดยทั้ง 4 ปัจจัยสามารถอธิบายความผันแปรของระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายได้ร้อยละ 77.1

ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายนั้นเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับหลายส่วนไม่ว่าจะเป็นปัญหาเกี่ยวกับผู้นำเครือข่าย ระบบการจัดการภายในเครือข่าย กิจกรรมของเครือข่าย การพบปะสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่าย การกระจายข่าวสารข้อมูลต่างๆ ภายในเครือข่าย รวมถึงเงินทุนที่นำมาใช้ในเครือข่าย การพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่าย จำเป็นจะต้องปรับปรุงและพัฒนาในส่วนเหล่านี้โดยเฉพาะการพัฒนาผู้นำเครือข่ายซึ่งในที่นี้รวมทั้งผู้ที่เป็นแม่ข่าย แกนนำ กรรมการบริหารเครือข่ายไปจนถึงผู้นำแต่ละกลุ่ม

นอกจากนี้ยังพบว่าการทำใหักลุ่มหรือองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งได้นั้นไม่ควรจะหวังเพียงแต่ว่ามีเครือข่ายแล้วจะทำให้กลุ่มเข้มแข็ง เพราะกลุ่มจะเข้มแข็งได้ต่อเมื่อได้ร่วมกับเครือข่ายที่มีความเข้มแข็ง ด้วยเหตุที่ว่าเครือข่ายที่เข้มแข็งนั้นจะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกเครือข่าย อันจะนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มหรือองค์กรชุมชนได้

ABSTRACT

Title of dissertation : Factors Affecting the Empowerment of Community-Organization Networks
Author : Miss Aekgamol Onsri
Degree : Master of Science Program in Administration Technology
Year : 2001

The objectives of this study are 1) the pattern of community-organization networks and the measurement of the empowerment of community-organization networks. 2) factors affecting the empowerment of community-organization networks including problems and obstacles. 3) the development of the potentiality of community - organization networks. and 4) the relationship between the community-organization networks and the empowerment of community-organizations. This research is conducted in Lop buri, Phitsanulok, Nakhon si thummarat and Chaiyaphum.

Regarding methodology, two methods were used in the research. Quantitative methods used two techniques of hierarchical regression and path analysis. The qualitative used is method of in-depth interview. From of finding, found that the pattern of community-organization networks are started by a communication between organizations but it can develop to a network by a obvious purpose such as: collaboration for solving problems, to make a bargain with government and to meeting. Moreover the essentiality of the empowerment of community-organization networks are the efficiency of a member relationship, the responding for problem and the acceptability from other organizations.

Factors affecting the empowerment of community-organization networks are depend on 4 factors, namely, nature of networks, the ability of the network core, network environmental context and the development of networks. These four factors explain

a change of variance of the empowerment of community-organization networks about 77.1%.

Problems and obstacles to development the empowerment of community-organization networks are about leaders of the network, network management, activity, relationship between network members, communication in networks and a network fund. Thus, a development of the empowerment of community-organization networks must overcome the problems and obstacles.

In addition, the empowerment organizations depend on not only having networked but also networks that are empowered. Because the empowered networks can respond to members, needs that, in turn, can make empower the community-organizations.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน สามารถสำเร็จสมบูรณ์ได้อันเนื่องจากบุคคลหลายฝ่ายเป็นผู้ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ความคิด ตลอดจนให้ความช่วยเหลือในเรื่องข้อมูล ข้อเสนอแนะ คำปรึกษาแนะนำ ความคิดเห็น และกำลังใจให้ผู้วิจัยมีความรู้และมีพลังที่ทำงานสำเร็จลงได้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณด้วยความเคารพอย่างสูงสำหรับความเมตตากรุณาในการ ให้ความรู้และความช่วยเหลือจาก ศ.ดร. สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ ผู้ซึ่งเป็นประธานที่ปรึกษาและ ประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ รวมทั้งอาจารย์ผู้ที่เป็นปรึกษาและคณะกรรมการวิทยานิพนธ์ อัน ได้แก่ ร.ศ.ดร. กรรณิการ์ สุขเกษม และ ผศ. ผิน ปานขาว ที่สละเวลาอันมีค่ามาเป็นกรรมการ วิทยานิพนธ์ให้แก่ผู้วิจัยและให้โอกาสผู้วิจัยได้เรียนปรึกษาเสมอมา

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่จากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ทั้งจากส่วนกลางและ ระดับจังหวัด เช่น ดร. ศรีปริญญา อุประจ่าง และดร. ขนิษฐา กาญจนรังษีเนนท์ รวมถึงท่านอื่นๆ ที่ได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการศึกษาตลอดจนอำนวยความสะดวกในการจัดเก็บข้อมูลในแต่ละ พื้นที่ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องที่กรุณาให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เจาะลึกและที่สำคัญต้องขอขอบคุณผู้นำและสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรชุมชน ตลอดจนผู้นำเครือข่ายทุกท่านที่ได้ ให้ข้อมูลและตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อวิทยานิพนธ์นี้ด้วยความเต็มใจ

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณเพื่อน ๆ นักศึกษาร่วมรุ่นสาขาวิชาเอกวิธีวิทยาการวิจัยทุกคนที่ได้ให้ความช่วยเหลือในทุกๆ ขั้นตอนรวมทั้งช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลภาคสนามซึ่งเป็นงานที่ยาก ลำบากมาก และขอบคุณเจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาของโครงการบัณฑิตศึกษาเทคโนโลยีการบริหาร ที่คอยติดต่อประสานงานให้ตลอดการทำวิทยานิพนธ์ รวมถึงการขอรับทุนสนับสนุนการทำ วิทยานิพนธ์ที่ได้รับการจัดสรรจากทบวงมหาวิทยาลัย อันเป็นกำลังใจที่สำคัญที่ทำให้งาน วิทยานิพนธ์ลุล่วงไปได้ สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคนในครอบครัวทั้งหมดของผู้วิจัย ตลอดจนขอบคุณเพื่อนสนิทที่คอยเป็นกำลังใจในยามที่ถอยจนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้

เอกกมล อ่อนศรี

พฤษภาคม 2544

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(13)
สารบัญภาพ	(14)
 บทที่ 1 บทนำ	 1
1.1 ความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	2
1.3 ขอบเขตการวิจัย	2
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.5 โครงสร้างของการนำเสนอ	3
 บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	 5
2.1 แนวคิดเรื่ององค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน	6
2.1.1 แนวความคิดเรื่ององค์กรชุมชน	6
2.1.2 ความหมายของเครือข่ายองค์กรชุมชน	6
2.1.3 แนวคิดในการวิเคราะห์เครือข่ายองค์กรชุมชน	9
2.2 ประเภทและรูปแบบของเครือข่าย	11
2.3 การสร้างและการพัฒนาเครือข่าย	14
2.3.1 การสร้างเครือข่าย	14
2.3.2 การพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน	15

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 2 (ต่อ)	
2.4 ความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน	16
2.4.1 ความหมายของความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน	16
2.4.2 ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน	18
2.5 ศักยภาพและข้อจำกัดของเครือข่ายองค์กรชุมชนในปัจจุบัน	22
2.5.1 บทเรียนจากการทำงานสร้างเสริมเครือข่ายชาวบ้านของ องค์กรพัฒนาเอกชน (อพช.)	22
2.5.2 ผลการศึกษาศักยภาพและข้อจำกัดของเครือข่าย องค์กรชุมชนในไทย	24
2.5.3 ปัญหาทั่วไปของเครือข่าย	25
2.5.4 กรณีตัวอย่างเครือข่ายชุมชนในประเทศไทย	26
2.6 กรอบแนวความคิดในการวิจัย	27
2.7 คำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	29
2.8 สมมติฐานในการวิจัย	30
<u>บทที่ 3</u> ระเบียบวิธีการวิจัย	31
3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล	31
3.1.1 การค้นคว้าเอกสาร	31
3.1.2 การศึกษาเชิงคุณภาพ	31
3.1.3 การศึกษาเชิงปริมาณ	32
3.2 ประชากรเป้าหมายและการสุ่มตัวอย่าง	33
3.2.1 ประชากรที่ทำการศึกษา	33
3.2.2 การสุ่มตัวอย่าง	33
3.3 กรรมวิธีทางข้อมูลและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	36
3.3.1 สถิติพรรณนา	36
3.3.2 สถิติการวิเคราะห์	36

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 (ต่อ)	
3.4 นิยามปฏิบัติการและการสร้างมาตรวัด	37
3.4.1 ความร่วมมือแบบเครือข่าย	38
3.4.2 ลักษณะของเครือข่าย	39
3.4.3 ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำ	43
3.4.4 ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่าย	45
3.4.5 การพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน	45
3.4.6 ความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน	47
3.5 การทดสอบความถูกต้องของมาตรวัดความเข้มแข็งของเครือข่าย	50
3.6 ลักษณะประชากรของกลุ่มตัวอย่าง	52
3.6.1 ลักษณะของประชากรตัวอย่างทั้งหมด	53
3.6.2 ลักษณะของประชากรตัวอย่างที่มีความร่วมมือแบบเครือข่าย	56
3.6.3 ข้อมูลเครือข่ายของแต่ละจังหวัด	60
<u>บทที่ 4</u> ลักษณะความร่วมมือแบบเครือข่าย	61
4.1 ข้อมูลเบื้องต้นของความร่วมมือระหว่างกลุ่ม	61
4.2 ลักษณะของเครือข่าย	64
4.3 ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำ	70
4.3.1 ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำในด้านการบริหารจัดการ	70
4.3.2 ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำในด้านการประสานงาน	70
4.3.3 ความนิยมและควมมีอิทธิพลของแม่ข่ายหรือแกนนำต่อสมาชิก	71
4.4 ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่าย	72
4.5 สรุป	73
<u>บทที่ 5</u> การพัฒนาเครือข่ายและความเข้มแข็งของเครือข่าย	74
5.1 การพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน	74
5.2 ความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน	76

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 (ต่อ)	
5.3 ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของเครือข่ายในทัศนะของผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม	78
5.4 ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของเครือข่ายในทัศนะของส่วนราชการ	81
5.5 สรุป	83
บทที่ 6 ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน	84
6.1 ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อระดับความเข้มแข็งของเครือข่าย	84
6.2 ผลกระทบทางตรงและทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของเครือข่าย	92
6.3 สรุป	102
บทที่ 7 ปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน	103
7.1 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการเครือข่าย	103
7.2 สรุป	107
บทที่ 8 การพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่ายองค์กรชุมชน	108
8.1 การพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่ายองค์กรชุมชน	108
8.1.1 เครือข่ายทางการเงิน	108
8.1.2 เครือข่ายสตรี/แม่บ้านเกษตร/อาชีพสตรี	110
8.1.3 เครือข่ายอาสาพัฒนาชุมชน/อาสาสมัครสาธารณสุข (อช./ อสม.)	111
8.1.4 เครือข่ายโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กขคจ.)	112
8.1.5 เครือข่ายอื่นๆ	112
8.2 สรุป	114
บทที่ 9 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีเครือข่ายกับความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน	115
9.1 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีเครือข่ายกับความเข้มแข็งของกลุ่มในทัศนะ ของผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม	115
9.2 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีเครือข่ายกับความเข้มแข็งของกลุ่มในทัศนะ ของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง	117
9.3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการมีเครือข่ายกับความเข้มแข็งของกลุ่ม	118
9.4 สรุป	121

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
<u>บทที่ 10 บทสรุปและข้อเสนอแนะ</u>	122
10.1 สรุปผลการวิจัย	122
10.2 ข้อเสนอแนะ	129
10.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย	132
<u>บรรณานุกรม</u>	133
ภาคผนวก	
ก. <u>แบบสอบถามสำหรับสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม/องค์กรชุมชน</u>	q 135
ข. <u>คู่มือลงรหัส</u>	
คู่มือลงรหัส 1 แบบสอบถามตรวจสอบความร่วมมือแบบเครือข่าย	ap 146
คู่มือลงรหัส 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับเครือข่าย	151
ค. <u>ผลการทดสอบความเชื่อถือได้ของมาตรวัดจากโปรแกรม SPSS</u>	157
<u>ประวัติผู้เขียน</u>	165

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 รูปแบบของเครือข่ายจำแนกตามเกณฑ์การแบ่งของผู้ที่ศึกษาจากแหล่งต่างๆ	11
2.2 การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายของผู้ศึกษาต่างๆ	18
3.1 จำนวนประชากรตัวอย่าง ทั้งจากการศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ	35
3.2 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าความสัมพันธ์ของตัวแปรที่ศึกษา	51
3.3 ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของลักษณะประชากรตัวอย่าง	54
3.4 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่มีความร่วมมือแบบเครือข่าย (78 ราย)	56
3.5 ประเภทของเครือข่ายที่มีในจังหวัดลพบุรี พิษณุโลก นครศรีธรรมราชและชัยภูมิ	59
4.1 ร้อยละของการทำกิจกรรมต่างๆร่วมกันระหว่างกลุ่มและการมีเครือข่าย	62
4.2 ร้อยละของลักษณะต่างๆของเครือข่าย (97 ราย)	66
4.3 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุดลักษณะต่างๆของเครือข่ายที่ศึกษา	69
4.4 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุดและค่าต่ำสุดของความสามารถของแม่ข่าย	71
4.5 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานค่าสูงสุดและค่าต่ำสุดของปัจจัยแวดล้อมเครือข่าย	72
5.1 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุด ต่ำสุดและร้อยละของการพัฒนาเครือข่าย	75
5.2 ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุด ต่ำสุดของความเข้มแข็งของเครือข่าย	77
5.3 จำนวน ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความเข้มแข็งของเครือข่ายและร้อยละของการจัดอันดับความสำคัญของตัวชี้วัดตามทัศนะของผู้นำและสมาชิกกลุ่ม	80
6.1 เมตริกความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรและค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปร	88
6.2 การวิเคราะห์ถดถอยปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายแบบเชิงชั้น	90
6.3 การวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์ที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย	98
7.1 จำนวนของกลุ่มตัวอย่างที่ประสบปัญหา ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุดของระดับปัญหาและความพอใจการแก้ไขปัญหา	106
9.1 ร้อยละของความคิดเห็นของผู้นำและสมาชิกกลุ่มต่อความเข้มแข็งของกลุ่มกับการมีเครือข่ายและค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุดของความเข้มแข็งของกลุ่ม	116

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
2.1 แต่ละองค์กรไม่มีการเชื่อมโยงกัน (ยังไม่ใช่เครือข่าย)	7
2.2 มีการกระจายข้อมูลจากองค์กรที่เป็นศูนย์กลาง (กองเลขานุการ) ไปยังองค์กรต่างๆ แต่เป็นเพียงการรับข้อมูลอย่างเดียวไม่มีการแลกเปลี่ยนกลับมา (ยังไม่ใช่เครือข่าย)	8
2.3 ความร่วมมือระหว่างองค์กรเป็นไปในลักษณะติดต่อผ่านองค์กรศูนย์กลาง (เลขานุการ เครือข่าย) โดยแต่ละองค์กรไม่มีการติดต่อกับเครือข่ายอื่นหรือองค์กรอื่น รวมถึงไม่มีการติดต่อกันเองโดยตรงระหว่างองค์กรสมาชิก	8
2.4 องค์กรทั้งหมดมีการเชื่อมโยงซึ่งกันและกันโดยไม่มีองค์กรกลาง (นับเป็นเครือข่ายที่สมบูรณ์แบบในทางทฤษฎี แต่อาจจะไม่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง)	8
2.5 เครือข่ายที่มีองค์กรกลางโดยแต่ละองค์กรสมาชิกมีการติดต่อซึ่งกันและกัน โดยองค์กรกลางเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก	9
2.6 รูปแบบของเครือข่ายที่กระจายศูนย์สมาชิกเครือข่ายสามารถติดต่อซึ่งกันและกันและยังติดต่อกับองค์กรอื่นๆโดยมีผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน(เลขานุการ)มีหลายคน	9
2.7 กรอบแนวความคิดปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน	28
6.1 แบบจำลองการวิเคราะห์เส้นทางปัจจัยที่มีผลต่อระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน	93
6.2 แบบจำลองหลังการวิเคราะห์เส้นทางปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่าย	97

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

ปัญหาความยากจนและปัญหาต่างๆของชุมชนชนบทนับวันจะทวีความซับซ้อนเชื่อมโยงกันส่งผลกระทบต่อกันและกันมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นปัญหาความเดือดร้อนจากสภาพเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมและสังคมในชุมชน การขาดความมั่นคงในที่อยู่อาศัยหรือองค์กรชุมชนขาดความเข้มแข็งไม่ได้รับการยอมรับ ปัญหาที่หลากหลายและสลับซับซ้อนนี้จึงยากเกินกว่าชุมชนหรือองค์กรหนึ่งจะแก้ไขได้โดยลำพัง จึงจำเป็นต้องร่วมมือกันแก้ปัญหา

เครือข่ายความร่วมมือจึงเป็นหนทางและวิธีการที่จะใช้ในการแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เนื่องจากเครือข่ายนำไปสู่การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ตลอดจนการพัฒนาและการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างกลุ่มบุคคลและองค์กรที่มีความสนใจหรือมีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกันและต้องการที่แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน เป็นเสมือนการการระดมความสามารถของทุกฝ่ายมาร่วมกันคิดและร่วมกันผลักดันให้ชุมชนมีการพัฒนาและพึ่งตนเองได้

อนึ่งปัจจุบันนี้หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องยังได้ให้ความสำคัญในประเด็นดังกล่าว อาทิ กรมการพัฒนาชุมชนได้ปรับยุทธศาสตร์มาเน้นทางด้านเครือข่าย โดยส่งเสริมให้ประชาชน ครอบครัวและกลุ่มหรือองค์กรชุมชนมีการเรียนรู้ร่วมกันและฉันทกกำลังเป็นเครือข่ายที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัวและชุมชน และส่งเสริมและสนับสนุนสถานภาพของกลุ่ม/องค์กรชุมชนทุกประเภทได้มีการสร้างเครือข่ายองค์กรระหว่างตำบล อำเภอ จังหวัด จนถึงระดับชาติและส่งเสริมองค์กรที่มีความพร้อม ให้เป็นองค์กรนิติบุคคลในรูปของสมาคมเพื่อเป็นหลักในการขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเองต่อไป(ไพโรจน์ พรหมสาส์น, 2542: 16)

ในกระบวนการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายมิใช่เพียงการส่งเสริมจัดตั้งหรือเกิดการรวมตัวเป็นเครือข่ายเท่านั้น สิ่งที่ต้องคิดควบคู่ไปกับการสร้างเครือข่ายคือ การพัฒนาเครือข่ายให้เข้มแข็งเพื่อนำไปสู่การสร้างพลังในการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องทราบว่าเครือข่ายของชุมชนที่เข้มแข็งมีลักษณะอย่างไร หน่วยงานที่รับผิดชอบจะได้ทำการสนับสนุนได้ถูกต้องและสามารถเป็น

แหล่งเรียนรู้ให้กับชาวบ้านในพื้นที่อื่นๆ เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งขยายตัวเพิ่มขึ้น ดังแนวทางการพัฒนาที่นายแพทย์ประเวศ วสี ได้เคยเสนอไว้ (2541: 42)

การศึกษาครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาองค์ประกอบความเข้มแข็งของชุมชนโดยมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่ายขององค์กรชุมชนในการที่จะแสวงหารูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมที่จะพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ประชาชนในชุมชนโดยส่วนร่วม ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องได้นำข้อมูลมาประกอบการพิจารณาปรับปรุงการดำเนินงานโครงการพัฒนาชุมชนให้มีความเหมาะสมเป็นระบบยิ่งขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาไว้ 4 ประเด็น คือ

- 1.2.1 แบบแผนของเครือข่ายองค์กรชุมชนและจัดระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน
- 1.2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย ตลอดจนสภาพ ปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน
- 1.2.3 การพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่ายองค์กรชุมชน
- 1.2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมแบบเครือข่ายของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนกับความเข้มแข็งของกลุ่มหรือองค์กรชุมชน

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

- 1.3.1 พื้นที่ศึกษาได้กำหนดพื้นที่ที่มีองค์กรชุมชนที่มีความหลากหลาย มีองค์กรทั้งที่มีปัญหาและไม่มีปัญหาและองค์กรชุมชนที่มีการร่วมมือในระดับเครือข่าย โดยประสานความร่วมมือกับทางกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เพื่อให้ผลลัพธ์ที่ได้เกิดประโยชน์และมีความเป็นไปได้ของการศึกษาเป็นหลัก โดยได้ระบุจังหวัดที่จัดเก็บข้อมูลใน 4 จังหวัด คือ ลพบุรี พิษณุโลก นครศรีธรรมราชและชัยภูมิ ซึ่งครอบคลุมทั้ง 4 ภาค คือ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อให้ได้ข้อมูลในการเปรียบเทียบรายภาค

1.3.2 ในการศึกษาความร่วมมือแบบเครือข่ายนี้เป็นการศึกษาจากสภาพทั่วไปขององค์กรชุมชนได้มุ่งเน้นการศึกษาเฉพาะพื้นที่ที่มีความร่วมมือแบบเครือข่ายโดยตรงหรือพื้นที่ที่มีเครือข่ายองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งโดยเฉพาะ ดังนั้นในบางพื้นที่ที่ได้สุ่มตัวอย่างลงไปเก็บข้อมูลในระดับหมู่บ้าน บางหมู่บ้านจึงไม่มีกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีความร่วมมือแบบเครือข่ายหรือมีเพียงขั้นเริ่มต้นที่คิดจะมีเครือข่ายเท่านั้นทำให้ไม่สามารถนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ในเชิงสถิติในเรื่องความเข้มแข็งของเครือข่ายได้จึงส่งผลให้หน่วยวิเคราะห์ในการศึกษารังนี้มีเพียง 1 ใน 4 จากกลุ่มตัวอย่างที่เก็บมาทั้งหมด 324 ราย อย่างไรก็ตามข้อมูลนี้เป็นประโยชน์ที่ทำให้ทราบว่าในสภาพทั่วไปแล้วความร่วมมือแบบเครือข่ายของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนของชาวบ้านยังไม่มากนัก

1.3.3 ในการศึกษาการวิจัยครั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มาเสริมข้อมูลในเชิงปริมาณจึงได้ใช้การสัมภาษณ์เจาะลึกผู้นำของเครือข่ายองค์กรชุมชนที่มีความเข้มแข็งเป็นที่ยอมรับและการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้บริหารระดับสูงในระดับจังหวัด อำเภอและตำบลมาประกอบกับข้อมูลเชิงสถิติทำให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนและมีประโยชน์มากยิ่งขึ้น

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยที่ได้จะเป็นประโยชน์ในการหารูปแบบและวิธีการพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน อันนำมาซึ่งการวางแผนการพัฒนาและกำหนดเป็นมาตรการหรือนโยบายที่นำมาพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น

1.5 โครงสร้างของการนำเสนอ

การนำเสนอโครงสร้างวิทยานิพนธ์ต่อไปนี้ ได้แบ่งออกเป็น 10 บท ประกอบด้วย บทนำ ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น ถัดจากนั้น บทที่ 2 จะกล่าวถึง การทบทวนวรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อันประกอบด้วยแนวคิดเรื่ององค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน ประเภทและรูปแบบของเครือข่ายองค์กรชุมชน การสร้างและการพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน ความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน ศักยภาพและข้อจำกัดของระบบเครือข่ายองค์กรในปัจจุบัน

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย ระบุรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการที่ใช้ในการศึกษาตลอดจนนิยามปฏิบัติการและการสร้างมาตรวัด พร้อมระบุคุณสมบัติและลักษณะประชากรที่เป็นตัวอย่าง ส่วนบทที่ 4-5 เสนอรายละเอียดของข้อมูลเกี่ยวกับเครือข่ายองค์กรชุมชน ทั้งลักษณะเครือข่าย ความ

สามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำ ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการเครือข่าย การพัฒนาเครือข่าย และความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน

ส่วนข้อค้นพบในปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน ตลอดจนสภาพปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย และการพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่ายจะกล่าวรายละเอียดในบทที่ 6 – 8

สำหรับในบทที่ 9 เสนอความสัมพันธ์ระหว่างการมีเครือข่ายกับความเข้มแข็งของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนและในบทสุดท้าย คือ บทที่ 10 ได้กล่าวถึงบทสรุปเนื้อหาสาระทั้งหมดโดยสังเขป รวมถึงข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยและข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษารั้งต่อไปแก่ผู้ที่สนใจที่จะศึกษาเครือข่ายองค์กรชุมชนในอนาคต

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

ในการค้นคว้าผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายองค์กรชุมชน พบว่ามีผู้ทำการศึกษามาพอสมควรแต่เป็นไปในลักษณะของการเสนอแนวคิดตลอดจนประสบการณ์ซึ่งปรากฏในรูปของบทความต่างๆในวารสารเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน และการวิจัยในรูปของวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการศึกษาลักษณะเครือข่ายเฉพาะกรณีศึกษาหรือกรณีเครือข่ายตัวอย่าง เช่น เครือข่ายการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง เป็นต้น จึงเห็นว่าน่าจะขยายขอบเขตการศึกษาออกไปอีกโดยเฉพาะการหาแนวทางพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย

ประเด็นดังกล่าวเริ่มเป็นที่น่าสนใจมากขึ้นเห็นได้จากผลงานเรื่องกระบวนการและเทคนิคในการทำงานของนักพัฒนา ของปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ(2543) ที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)ให้มีการรวบรวม ประมวลและสังเคราะห์องค์ความรู้ที่จำเป็นสำหรับนักวิจัยในการทำงานกับชุมชนนั้นได้มีการรวบรวมเกี่ยวกับแนวคิดและผลการศึกษาเกี่ยวกับเครือข่ายขององค์กรชุมชน และมีการนำเสนอในประเด็นปัจจุบันที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน แต่เป็นเพียงการรวบรวมจากเอกสารยังขาดข้อมูลจากภาคสนามที่มุ่งศึกษาในประเด็นนี้โดยตรงโดยเฉพาะอย่างยิ่งยังขาดตัวชี้วัดความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน

สำหรับรายละเอียดของการทบทวนวรรณกรรม แนวคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของการศึกษา "ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายชุมชน" ประกอบด้วย 8 หัวข้อ คือ

1. แนวคิดเรื่ององค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน
2. ประเภทและรูปแบบของเครือข่ายองค์กรชุมชน
3. การสร้างและการพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน
4. ความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน
5. ศักยภาพและข้อจำกัดของระบบเครือข่ายองค์กรชุมชนในปัจจุบัน
6. กรอบแนวความคิดในการวิจัย
7. คำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

8. สมมติฐานในการวิจัย

ในแต่ละหัวข้อมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดเรื่ององค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน

ในหัวข้อนี้จะเริ่มจากการทบทวนแนวคิดเรื่ององค์กรชุมชน และความหมายของเครือข่ายองค์กรชุมชน ประโยชน์ของเครือข่าย จนนำไปสู่แนวคิดในการวิเคราะห์เครือข่ายองค์กรชุมชนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1.1 แนวความคิดเรื่ององค์กรชุมชน

การให้นิยามองค์กรชุมชน องค์กรชาวบ้าน หรือองค์กรประชาชน มีความคล้ายคลึงกับการอธิบายความหมายของ "กลุ่ม" โดยสัมพันธ์ เตชะอริก (2540: 67-68 อ้างถึงใน ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ, 2543: 260) อธิบายว่า องค์กรชุมชน คือ การรวมตัวของชาวบ้านตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป หรือต้องการมีความสัมพันธ์กัน โดยอาจอยู่ภายในหมู่บ้านเดียวกัน หรือต่างหมู่บ้านก็ได้ ไม่จำกัดพื้นที่ แต่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันมีผู้นำและกิจกรรมพัฒนาร่วมกันในชุมชนในด้านต่างๆ

กิจกรรมที่ร่วมกันทำในองค์กรนั้นอาจมีหลายระดับ ซึ่งจุดนี้พิจารณาจากการให้ความหมายองค์กรชาวบ้านของนลินี ตันธุนิตย์(2538: 1 อ้างถึงในสัมพันธ์ เตชะอริก, 2540: 2-3) คือ (1) การรวมกลุ่มทำกิจกรรมประเภทเดียวกันในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารข้าว กลุ่มเกษตรผสมผสาน กลุ่มปศุสัตว์ ฯลฯ (2) การรวมกิจกรรมหลายๆกิจกรรมในหมู่บ้านเดียวกัน เข้าด้วยกัน (3) การประสานกิจกรรมเหมือนกันในต่างหมู่บ้าน เป็น เครือข่ายกิจกรรมต่างหมู่บ้าน เช่น องค์กรชาวบ้านเพื่อพัฒนาอีสาน กลุ่มอีได้น้อย ฯลฯ เป็นต้น (4) กิจกรรมเพื่อการต่อรองกับนโยบายรัฐหรือผลประโยชน์ร่วมกันของชาวบ้านในหลายๆหมู่บ้าน เช่น สหประชาเกษตรกรรายย่อย เป็นต้น ซึ่งประเภทของกิจกรรมนี้ช่วยให้เกิดความเข้าใจในลักษณะของเครือข่ายยิ่งขึ้น

2.1.2 ความหมายของเครือข่ายองค์กรชุมชน

จากการให้คำจำกัดความของผู้ที่การศึกษาเครือข่ายทางด้านองค์กรชุมชน อันได้แก่ กาญจนา แก้วเทพ (2538 อ้างถึงใน ไพสินี ผมงาม, 2541) ขนิษฐา กาญจนรังษิณนท์ (2542 อ้างถึงในธิดา จงก้องเกียรติ, 2543: 22) และ อรรณพ พงษ์วาท (2539: 3 อ้างถึงใน ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ, 2543: 305) ซึ่งให้ความหมายไว้ใกล้เคียงกันจึงสรุปรวมได้ดังต่อไปนี้

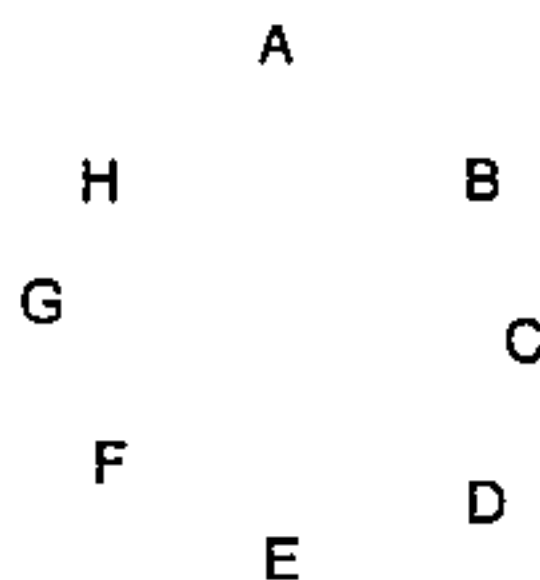
เครือข่ายองค์กรชุมชน คือ รูปแบบหนึ่งของการประสานงานบุคคล กลุ่มคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกันอย่างมีระยะเวลายาว

นานพอสมควรที่สามารถที่จะช่วยเหลือกันในยามมีปัญหา โดยมีการจัดรูปหรือจัดระเบียบโครงสร้างที่คนหรือองค์กรสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระ และการเป็นสมาชิกเครือข่ายไม่มีผลกระทบต่อความเป็นอิสระหรือความเป็นตัวของตนเองของคนหรือองค์กรนั้น โดยเครือข่ายเป็นการเชื่อมโยงที่อาจเป็นรูปของการรวมตัวแบบหลวมๆ เฉพาะกิจตามความจำเป็น หรืออาจอยู่ในรูปของการจัดองค์กรที่เป็นโครงสร้างความสัมพันธ์อย่างชัดเจน เครือข่ายความร่วมมือเป็นไปได้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล องค์กรและสถาบัน อาจมีขอบข่ายและขนาดตั้งแต่เล็กๆ ภายในชุมชนไปจนถึงระดับจังหวัด ภูมิภาค ประเทศและระหว่างประเทศ

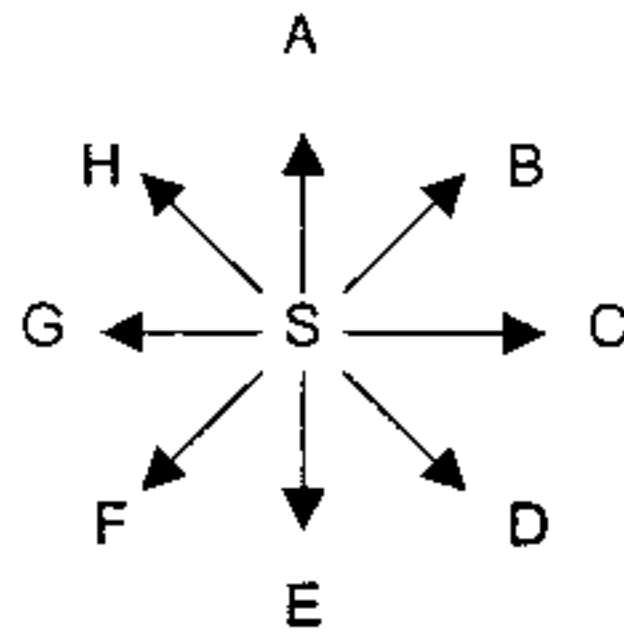
เครือข่ายเริ่มจากความสัมพันธ์ ความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มหรือชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยเหลือกัน รวมถึงการสร้างพลังผลักดันต่อรอง และเมื่อเครือข่ายขยายความสัมพันธ์ไปสู่ระดับที่กว้างขึ้น มีการเชื่อมโยงกับพันธมิตรอื่นในสังคม และกลายเป็นลักษณะการสร้างประชาคม ซึ่งก็คือ พัฒนาการอีกระดับหนึ่งของเครือข่ายที่มีความหลากหลายของกลุ่มคนที่เข้ามาร่วมในส่วนของการประเด็นปัญหาที่ต้องการผลักดันหรือแก้ไข อาจจะมี ความซับซ้อนหรือเป็นประเด็นสาธารณะที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนหลายกลุ่มมากขึ้น

อย่างไรก็ตามยังมีการใช้คำว่า “เครือข่าย” ที่ไม่ถูกต้อง(ขนิษฐา กาญจนรังษิณห์, 2542: 5)เนื่องจากเครือข่ายที่แท้จริง ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันและการติดต่อสัมพันธ์กันของสมาชิกที่ต่างมีอำนาจอิสระของตน บางโครงการดำเนินการงานโดยหน่วยงานเดียว มีหน่วยเผยแพร่ข่าวสาร เทคโนโลยีหรือเครื่องมือ โดยไม่ติดต่อกับสมาชิกอื่นๆ นั้นไม่นับว่าเป็น “เครือข่าย” เป็นเพียงการใช้คำว่า “เครือข่าย” เพื่อภาพลักษณ์ในสังคม

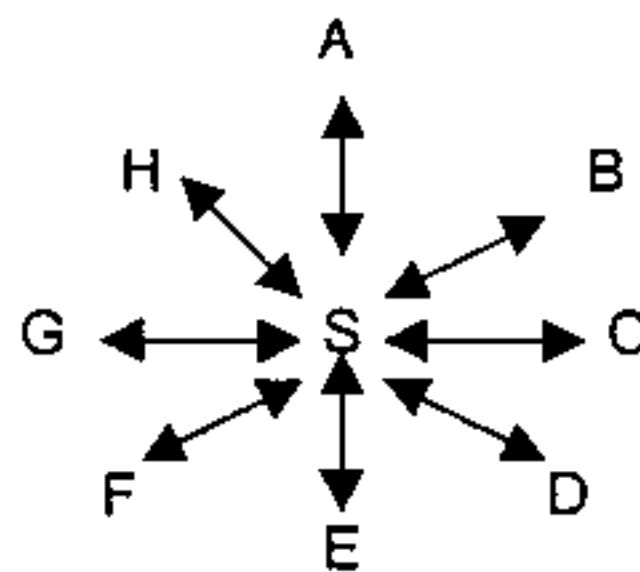
ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจและเห็นภาพจึงได้ยกแบบจำลองของเครือข่ายทั้งที่เป็นเครือข่ายและไม่เป็นเครือข่ายดังที่ได้แสดงในแผนภาพที่ 2.1 – 2.6 แบบจำลองเครือข่าย (Starkey, 1997: 18-19)ที่แสดงให้เห็นตั้งแต่กลุ่มหรือองค์กรที่ไม่มีการเชื่อมโยงกันเลย จนเริ่มมีการรับข้อมูลจากศูนย์กลางแต่ยังไม่มีการติดต่อแลกเปลี่ยนกันเป็นเพียงการรับคำสั่งซึ่งยังไม่เรียกว่าเป็นเครือข่ายไปจนกว่าจะมีการติดต่อแลกเปลี่ยนกันระหว่างกลุ่มจึงเริ่มนับว่ามีเป็นเครือข่าย

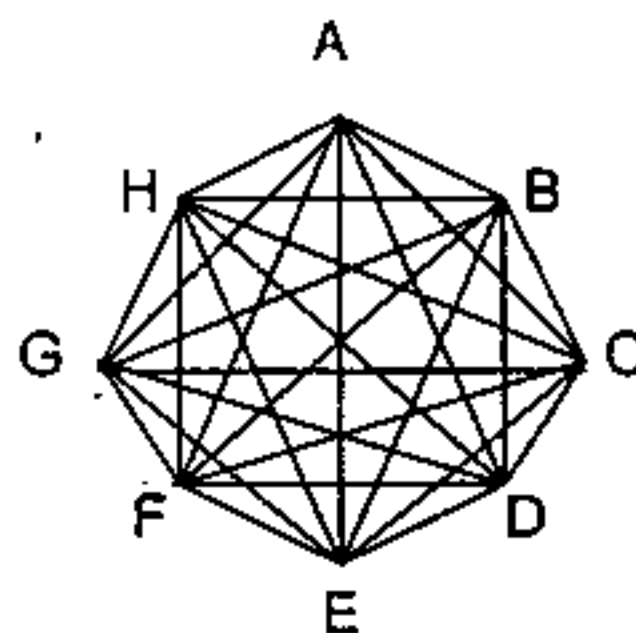
แผนภาพ 2.1 แต่ละองค์กรไม่มีการเชื่อมโยงกัน (ยังไม่เป็นเครือข่าย)

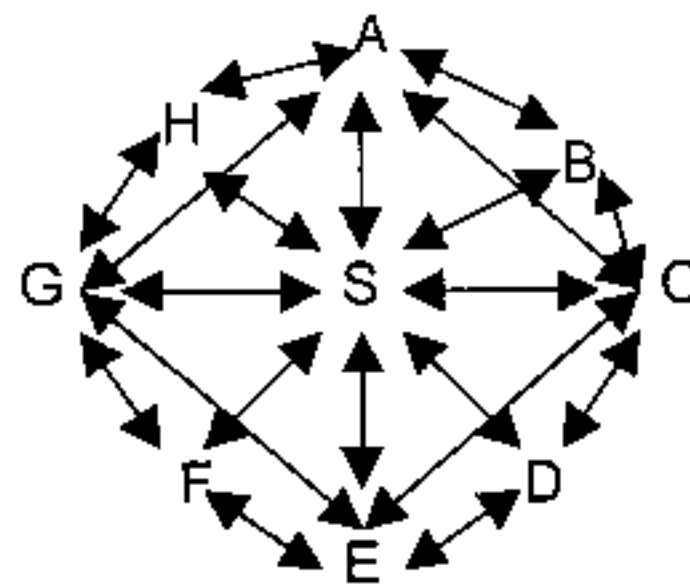
แผนภาพ 2.2 มีการกระจายข้อมูลจากองค์กรที่เป็นศูนย์กลาง(กองเลขานุการ)ไปยังองค์กรต่างๆ แต่เป็นเพียงการรับข้อมูลอย่างเดียวไม่มีการแลกเปลี่ยนกลับมา (ยังไม่ใช้เครือข่าย)

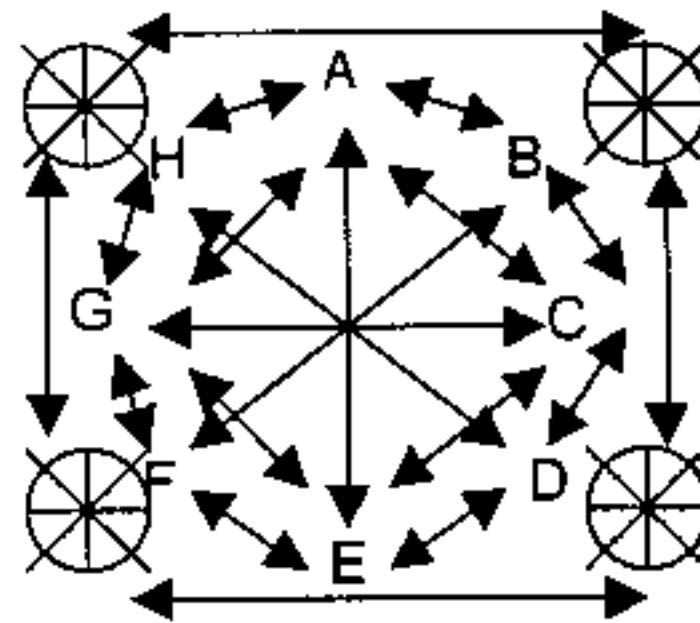
แผนภาพ 2.3 ความร่วมมือระหว่างองค์กรเป็นไปในลักษณะติดต่อผ่านองค์กรศูนย์กลาง (เลขานุการเครือข่าย) โดยแต่ละองค์กรไม่มีการติดต่อกับเครือข่ายอื่นหรือองค์กรอื่น รวมถึงไม่มีการติดต่อกันเองโดยตรงระหว่างองค์กรสมาชิก

แผนภาพ 2.4 องค์กรทั้งหมดมีการเชื่อมโยงซึ่งกันและกันโดยตรงโดยไม่มีองค์กรกลาง (นับเป็นเครือข่ายที่สมบูรณ์แบบในทางทฤษฎี แต่อาจจะไม่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง)

แผนภาพ 2.5 เครือข่ายที่มีองค์กรกลางโดยแต่ละองค์กรสมาชิกมีการติดต่อซึ่งกันและกัน โดยองค์กรกลางเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก

แผนภาพ 2.6 รูปแบบของเครือข่ายที่กระจายศูนย์ สมาชิกเครือข่ายสามารถติดต่อซึ่งกันและกัน และยังติดต่อกับองค์กรอื่นๆ โดยมีผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน(เลขานุการ) มีหลายคน

แหล่งที่มา : Starkey P. 1997. Networking for development. London: International Forum for Rural Transport and Development: 18-19.

2.1.3 แนวคิดในการวิเคราะห์เครือข่ายองค์กรชุมชน

แนวคิดในการวิเคราะห์เครือข่ายนั้น โบเซแวง (Boissevain, 1974 อ้างถึงใน เอี่ยมเดือนไชยหาญ, 2542: 18-20) ได้เสนอถึงลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมที่สามารถนำมาเป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์เครือข่ายสังคมไว้ 4 ลักษณะด้วยกัน คือ (1) ความสัมพันธ์ที่มีความหลากหลายอันเนื่องมาจากบทบาททางสังคม (2) ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน (3) ความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะเท่าเทียมกันและไม่เท่าเทียมกัน และ (4) ความถี่และระยะเวลาของความสัมพันธ์ที่นำไปสู่คุณภาพของความสัมพันธ์

การวิเคราะห์เครือข่ายสังคมทั้ง 4 ลักษณะทำให้ถึงความแตกต่างของความสัมพันธทางสังคมซึ่งจะต้องพิจารณาร่วมกับ ลักษณะของโครงสร้างเครือข่าย อันประกอบด้วย ขนาดของเครือข่าย ความหนาแน่นภายในเครือข่าย ความเกี่ยวพันในเครือข่าย ตำแหน่งบุคคลในเครือข่าย และกลุ่มของความสัมพันธของบุคคลในเครือข่าย ซึ่งอธิบายโดยสังเขปดังนี้

ขนาดของเครือข่าย ประกอบด้วยบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันจริงๆและบุคคลที่มีแนวโน้มว่าจะมีความสัมพันธ์กันภายหลัง เครือข่ายสังคมที่มีบุคคลเป็นจำนวนมากมักจะมีหลากหลายหรือแตกต่างกันทางสังคมสูง ส่วนความหนาแน่นภายในเครือข่าย หมายถึง ปริมาณการติดต่อของบุคคลในเครือข่ายและชนิดของข้อมูล ในขณะที่ความเกี่ยวพันในเครือข่ายสามารถวัดได้จากความหนาแน่นของช่องทางในการติดต่อระหว่างบุคคล

ตำแหน่งของบุคคลในเครือข่าย จะแสดงให้เห็นถึงระดับและโอกาสของการติดต่อกับบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลาง ส่วนกลุ่มของความสัมพันธของบุคคลภายในเครือข่ายทำให้ทราบถึงกลุ่มจะเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายซึ่งสมาชิกภายในกลุ่มมีความสัมพันธ์กันค่อนข้างสูง มีความใกล้ชิดกันเป็นพิเศษมากกว่าบุคคลที่เหลือในเครือข่าย

การนำเอาวิธีการวิเคราะห์เครือข่ายสังคมมาอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมนั้นสามารถทำให้เข้าใจถึงกระบวนการต่างๆที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี เครือข่ายสังคมมีขอบเขตกว้างมาก ดังนั้นจะต้องมีการระบุขอบเขตของเครือข่ายที่แน่นอน โดยให้ครอบคลุมถึงลักษณะต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น (1) จุดเริ่มต้นเครือข่ายสังคม อันได้แก่ ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น เช่น ความเป็นเพื่อน ความเป็นเครือญาติ การได้พบปะกันจากการศึกษาดูงาน เป็นต้น (2) ความถี่หรือจำนวนครั้งของการพบปะ (3)ระยะเวลาของความสัมพันธ์ (4) ความเท่าเทียมกันในการสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นซึ่งกันและกัน เช่น ใครอยู่ภายใต้การควบคุมของใคร (5) ความเกี่ยวพันในการสัมพันธ์นั้น (6) ความใกล้ชิด และ (7) ความหลากหลายในกิจกรรมต่างๆที่บุคคลมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เช่น การแลกเปลี่ยนการพึ่งพากัน หรือลักษณะของการพบปะกัน

การวิเคราะห์เครือข่ายสังคมช่วยให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ที่มีอยู่ อันนำไปสู่ความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ องค์การทางสังคมและโครงสร้างทางสังคม รวมถึงลักษณะความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวสามารถนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมต่างๆของบุคคลได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายของ Knoke(1982: 10) ที่ว่าการวิเคราะห์เครือข่ายจะทำให้ทราบถึงโครงสร้างของสังคมและสิ่งประกอบต่างๆของสังคมที่เข้าไปศึกษา โดยการวิเคราะห์จะเน้นไปที่องค์การที่มีความสัมพันธ์แบบเครือข่ายซึ่งถือเป็นศูนย์กลางของแนวคิดในการวิเคราะห์

นอกจากนี้ข้อมูลสำคัญสำหรับการวิเคราะห์เครือข่าย คือ ข้อมูลที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ (Relational data) อันได้แก่ การติดต่อ (Contacts) การผูกเกี่ยว (Ties) ความสัมพันธ์ (Connection) และความผูกพันและการพบปะระหว่างกลุ่ม (Group attachments and meeting) (Scott, 1991: 3)

ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้ตามแนวคิดข้างต้นนำมาสู่ตัวแปรในกลุ่มลักษณะของเครือข่าย ที่เรียกว่าตัวแปรลักษณะโครงสร้างของเครือข่าย และตัวแปรในเรื่องการติดต่อสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่าย

2.2 ประเภทและรูปแบบของเครือข่าย

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายจากแหล่งต่างๆที่ได้แบ่งประเภทและรูปแบบของเครือข่ายไว้ไม่ว่าจะเป็นในงานของปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ (2543) ไพสิน ผมงาม (2541) และ ขนิษฐา กาญจนรังษิณห์ (2542) ซึ่งได้จัดแบ่งประเภทและรูปแบบของเครือข่ายในหลายมิติตามบริบทที่เกี่ยวข้องและเงื่อนไขในการนำไปใช้ในการอธิบาย โดยนำมาสรุปรวมกันเพื่อสร้างความเข้าใจในการศึกษาระบบเครือข่ายดังแสดงในตาราง 2.1 ดังนี้

ตารางที่ 2.1 รูปแบบของเครือข่ายจำแนกตามเกณฑ์การแบ่งของผู้ที่ศึกษาจากแหล่งต่างๆ

เกณฑ์การแบ่ง	รูปแบบ	ผู้ศึกษา
1. ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคม		Wolfe(1970) อ้างถึงใน
1.1 ตามพื้นฐานลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล	2 รูปแบบ 1) เครือข่ายที่ไม่มีข้อจำกัด 2) เครือข่ายที่มีข้อจำกัด	ปาน กิมปี(อ้างถึงในปาริชาติ วลัยเสถียร, 2543)
1.2 ระยะห่างทางสังคม	3 รูปแบบ 1) เครือข่ายใกล้ชิด 2) เครือข่ายรอง 3) เครือข่ายขยาย	Boissevain(1974)อ้างถึงใน ปาน กิมปี (อ้างถึงในปาริชาติ อ้างแล้ว)
1.3 ตามลักษณะการขยาย	2 รูปแบบ 1) การขยายเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ 2) การขยายเครือข่ายอย่างเป็นทางการ	อรรถัย อาจอ่ำ และสมศักดิ์ นัคลาจารย์ (2540 อ้างถึงในปาริชาติ อ้างแล้ว)

ตารางที่ 2.1 รูปแบบของเครือข่ายจำแนกตามเกณฑ์การแบ่งของผู้ที่ศึกษาจากแหล่งต่างๆ (ต่อ)

เกณฑ์การแบ่ง	รูปแบบ	ผู้ศึกษา
1.4 ขอบเขตความสัมพันธ์	2 รูปแบบ 1) เครือข่ายรวม 2) เครือข่ายย่อย	Barnes(1968)อ้างถึง ใน สมใจ โลหะพูน ตระกูล, 2539 อ้างถึงใน ปาริชาติ อ่างแล้ว)
1.5 ลักษณะการติดต่อ	2 รูปแบบ 1) เครือข่ายตรง 2) เครือข่ายอ้อม	Barnes(1968)อ้างแล้ว
2.ลักษณะการเกิดของเครือข่าย	2 รูปแบบ 1) เครือข่ายแบบธรรมชาติ 2) เครือข่ายแบบจัดตั้ง	สัมพันธ์ เศรษฐกิจและ คณะ, 2537 อ้างถึงใน ปาริชาติ อ่างแล้ว
3.ลักษณะว่าด้วยการควบคุม สั่งการ	2 รูปแบบ 1) เครือข่ายแนวดิ่ง 2) เครือข่ายแนวนอน	กาญจนา แก้วเทพ (อ้างถึงในไพสิน, 2541)
4.คุณลักษณะของสมาชิก หรือประเภทของสมาชิก	2 รูปแบบ 1) เครือข่ายแนวราบ ซึ่งรวมคนที่ทำงาน เหมือนกันในระดับเดียวกัน อย่างเครือข่าย ชาวนา ที่ประกอบด้วยคนที่เป็นชาวนาเท่านั้น 2) เครือข่ายแนวดิ่ง รวมคนที่ทำงานสาขา เดียวกันแต่ต่างระดับ เช่น ชาวนา นักวิจัยการ เกษตร หน่วยกำหนดนโยบายการเกษตร	ชนัญญา กาญจนรังษีพันธ์, 2542)
5.พื้นที่ทางภูมิศาสตร์	มีหลายรูปแบบ อาทิ แบ่งตามเขตที่มีระบบนิเวศ ทางการเกษตรเหมือนกัน เช่น เครือข่ายข้อมูล ข่าวสารในพื้นที่แห้งแล้ง	ชนัญญา อ้างแล้ว
6. ระดับเครือข่าย	5 รูปแบบ 1) ครอบครัว 2) ชุมชน 3) ท้องถิ่น 4) จังหวัด 5) ภาค	ประนัย จตุพรพิทักษ์- กุล อ้างถึงในไพสิน อ่างแล้ว)
7. ลักษณะเป้าหมาย/เนื้อหา	3 รูปแบบ 1) เครือข่ายด้านความคิด 2) เครือข่ายกิจกรรม 3) เครือข่ายสนับสนุน	สัมพันธ์ เศรษฐกิจและ คณะ, 2537 อ้างถึงใน ปาริชาติ อ่างแล้ว

ตารางที่ 2.1 รูปแบบของเครือข่ายจำแนกตามเกณฑ์การแบ่งของผู้ที่ศึกษาจากแหล่งต่างๆ (ต่อ)

เกณฑ์การแบ่ง	รูปแบบ	ผู้ศึกษา
7. ลักษณะเป้าหมาย/เนื้อหา	2 รูปแบบ 1) เครือข่ายการเรียนรู้ 2) เครือข่ายอำนาจต่อรอง	วิเชียร แสงโชติ อ่างถึง ในไพลิน อ่างแล้ว
8. ลักษณะกลไกสำคัญของการเกิดเครือข่าย	4 รูปแบบ 1) เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ประสาน 2) เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ส่งเสริม 3) NGO เป็นผู้ส่งเสริมและประสาน 4) ผู้นำชุมชนที่มีประสบการณ์เป็นผู้ส่งเสริม 5 รูปแบบ 1) มาพบกันแล้วเกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน 2) นักวิชาการไปคุยแล้วผู้นำดำเนินการต่อ 3) สถาบันทางวิชาการทำวิจัยส่งเสริมและเก็บข้อมูลรอบตัวผู้นำมีทักษะเป็นแม่ข่าย 4) เชื่อมผู้นำ แต่ละสถาบันเข้าด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็น NGO รัฐบาลองค์กรธุรกิจ	สำนักงานคณะ กรรมการการศึกษาแห่ง ชาติ(อ่างถึงในไพลิน อ่างแล้ว) เอนก นาคะบุตร (อ่างถึงในไพลิน อ่าง แล้ว)
9. ลักษณะของเนื้อหา	10 ประเภท* 1) เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก 2) เครือข่ายผู้หญิงอีสาน 3) เครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม 4) เครือข่ายองค์กรชุมชน 5) เครือข่ายธุรกิจชุมชน 6) เครือข่ายสิทธิมนุษยชน 7) เครือข่ายชุมชนเมือง 8) เครือข่ายเด็กและเยาวชน 9) เครือข่ายงานด้านเอชไอวี 10) เครือข่ายคนรุ่นใหม่	คณะกรรมการ กป.อพช. ภาคอีสาน (สัมพันธ์ เดชะอริก บรรณธิการ, 2541 อ่างถึงในปาริชาติ อ่าง แล้ว)

แหล่งที่มา : ปรับปรุงเพิ่มเติมจากการรวบรวมของไพลิน ผมงาม(2541: 21-22). องค์กรพัฒนาเอกชนภาคอีสานกับการสร้างเครือข่าย ศึกษากรณีเครือข่ายด้านเด็ก. ภาคนิพนธ์คณะพัฒนาสังคม. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

หมายเหตุ : * การแบ่งแบบนี้ถือเป็นประเภทของเครือข่ายไม่ใช่รูปแบบแต่นำเสนอเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างต่อเนื่องจึงนำมาเสนอในตารางเดียวกัน

จากรูปแบบและประเภทของเครือข่ายดังที่แสดงในตารางที่ 2.1 นั้นจะเป็นประโยชน์ต่อการนำรูปแบบและประเภทมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชนและการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน โดยในที่นี้จะนำมาใช้พิจารณาในการเลือกตัวแปรมาใช้ในการวิเคราะห์ โดยสรุปเป็นตัวแปรที่จะพิจารณาในหมวดตัวแปรลักษณะของเครือข่าย ได้แก่ (1) ลักษณะการเกิดของเครือข่าย (2) รูปแบบของเครือข่าย (3) ประเภทกิจกรรมของเครือข่าย และ(4) ระดับของเครือข่าย

2.3 การสร้างและการพัฒนาเครือข่าย

ในหัวข้อนี้จะประกอบด้วย 2 หัวข้อย่อยที่กล่าวถึง (1) กระบวนการสร้างเครือข่ายและ (2) การพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน

2.3.1 การสร้างเครือข่าย

ในงานเขียนทางวิชาการของนฤมล นิราทร (2542: 13-14 อ้างถึงใน ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543: 329-331) นั้นได้จำแนกกระบวนการสร้างเครือข่ายเป็นขั้นตอนต่างๆไว้อย่างน่าสนใจซึ่งเริ่มจาก

ขั้นแรก คือ ขั้นตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย

ขั้นที่สอง คือ ขั้นติดต่อกับองค์กรที่จะเป็นเครือข่าย

ขั้นที่สาม คือ ขั้นตอนการสร้างพันธมิตรร่วมกัน

ขั้นที่สี่ คือ ขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์ (หรือขั้นกลุ่มกิจกรรม)

ขั้นที่ห้า คือ ขั้นการขยายตัวหรือขั้นของการพัฒนาเครือข่าย

ในแต่ละขั้นของกระบวนการสร้างเครือข่าย เริ่มจากขั้นแรก **ขั้นการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย** เป็นขั้นตอนที่ผู้ปฏิบัติงานหรือฝ่ายจัดการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย เพื่อที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย คำถามสำคัญที่จะเกิดขึ้นในขั้นตอนนี้คือ จะเข้าร่วมเป็นเครือข่ายกับองค์กรใด จะได้รับประโยชน์หรือจะต้องสละประโยชน์ด้านใดบ้างในการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย และระยะเวลาในการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย จะนานเท่าใด

ต่อมาในขั้นที่สอง **ขั้นการติดต่อกับองค์กรที่จะเป็นเครือข่าย** การรวมเป็นเครือข่ายจะเกิดขึ้นเมื่อองค์กรมีความต้องการเหมือนกัน ซึ่งจะต้องสร้างความคุ้นเคย และการยอมรับ เป็นขั้นตอนการเตรียมกลุ่มหรือเตรียมเครือข่าย ถัดจากนั้นในขั้นที่สาม **ขั้นตอนการสร้างพันธมิตรร่วมกัน** หมายถึงการตกลงในความสัมพันธ์ต่อกันหรือตกลงที่จะทำงานร่วมกัน เพื่อตอบสนองความ

ต้องการหรือ แก้ปัญหา ดังนั้นจึงต้องเสริมความรู้ที่จำเป็นโดยแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่มหรือแลกเปลี่ยนกับองค์กรนอกกลุ่ม เช่น ศึกษาดูงาน เชิญวิทยากรมาถ่ายทอดเพิ่มพูนความรู้เป็นต้น อาจเรียกขั้นตอนนี้ว่า **กลุ่มศึกษาเรียนรู้ (Learning group)**

ส่วนในขั้นที่สี่ **ขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์** เป็นขั้นตอนการสร้างเครือข่ายปรากฏผลงานเป็นรูปธรรม เป็นขั้นตอนของการเริ่มทำกิจกรรมโดยใช้ทรัพยากรร่วมกัน มีการบริหารจัดการกลุ่ม มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่ม กำหนดกิจกรรมจัดวางข้อตกลงในการทำงาน กำหนดบทบาทของสมาชิก รวมทั้งสิทธิหน้าที่ของหัวหน้ากลุ่ม เป็นต้น ขั้นตอนนี้อาจเรียกว่า **ขั้นกลุ่มกิจกรรม (Action group)** อันนำไปสู่ขั้นที่ห้า **ขั้นการขยายตัว** เมื่อผลงานเป็นที่ปรากฏชัด องค์กรเครือข่ายรู้สึกว่าได้ประโยชน์จากการเข้าเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ของเครือข่ายจะแน่นแฟ้นขึ้นอาจนำไปสู่การขยายตัว ขยายกิจกรรม มีการจัดตั้งองค์กรใหม่ร่วมกัน

จากขั้นตอนการสร้างกลุ่มดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่าในขั้นตอนสุดท้าย คือ ขั้นของการพัฒนาความสัมพันธ์หรือการพัฒนาเครือข่าย เป็นไปตามลักษณะธรรมชาติของเครือข่ายที่จะต้องมีการพัฒนาซึ่งจะกล่าวในรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

2.3.2 การพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน

จากผลงานวิจัยของเรื่ององค์กรชุมชน กลไกเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม ประสพการณ์จากภาคอีสาน(สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2540)ได้พบลักษณะร่วมประการหนึ่งขององค์กรชุมชน คือ จะมีการขยายแนวคิด ขยายกิจกรรม สร้างเครือข่ายอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการขยายเครือข่ายตามพื้นที่ เช่น ขยายไปในหมู่บ้านใกล้เคียง หรือขยายตามลักษณะกิจกรรม คือ สร้างเครือข่ายกับกลุ่มอื่นที่ทำกิจกรรมแบบเดียวกันหรือทำกิจกรรมเสริมกัน นอกจากนี้ความสัมพันธ์กับเครือข่ายก็ยังเป็นแบบองค์กรพันธมิตรที่หนุนช่วยกันได้ทุกเรื่องแต่ในบางกรณีก็เป็นเครือข่ายที่อาจต้องมีการต่อรองบ้าง

ดังนั้นหากกล่าวโดยสรุปแล้ว การพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน หมายถึง การขยายแนวคิด ขยายกิจกรรม สร้างเครือข่ายอยู่ตลอดเวลา ซึ่งพิจารณาได้ทั้งในแง่ปริมาณและคุณภาพ โดยในแง่ปริมาณนั้นอาจพิจารณาจากการขยายเครือข่ายตามพื้นที่ที่มีเครือข่ายกว้างขวางเพียงใด ส่วนในเชิงคุณภาพนั้นอาจพิจารณาจากความหลากหลายของสมาชิกในเครือข่าย การขยายตามลักษณะของกิจกรรมในการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มอื่นที่ทำกิจกรรมแบบเดียวกันหรือทำกิจกรรมเสริมกัน รวมไปถึงความสัมพันธ์ในระดับองค์กรพันธมิตรที่ช่วยเหลือกันได้นั้นหมายถึงมีการพัฒนาความสัมพันธ์และการบริหารจัดการเครือข่ายให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ทำให้เครือข่ายขยายออกไปได้

2.4 ความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน

การพิจารณาความเข้มแข็งของเครือข่ายจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจตั้งแต่ความหมายของความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชนเสียก่อน พร้อมกับรวบรวมปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชนจากการศึกษาที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อนำมาเป็นแนวคิดของการสร้างมาตรวัดความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชนโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.4.1 ความหมายของความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน

ในกระบวนการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายนั้นมิใช่เพียงการส่งเสริมจัดตั้งหรือเกิดการรวมตัวเป็นเครือข่ายเท่านั้น สิ่งที่ต้องคิดควบคู่ไปกับการสร้างเครือข่ายก็คือ จะพัฒนาเครือข่ายให้เข้มแข็งเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร

จากการค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ยังไม่มีการระบุชัดเจนถึงความเข้มแข็งของเครือข่ายหมายถึงอะไรและสามารถวัดจากอะไรได้บ้าง ซึ่งส่วนใหญ่ที่พบจะเป็นการกล่าวถึงองค์ประกอบที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งหรือปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายซึ่งถือเป็นลำดับต่อไปที่ต้องทำการศึกษา แต่ก่อนอื่นจะต้องทราบเสียก่อนว่าความเข้มแข็งของเครือข่ายชุมชนคืออะไร ในที่นี้พิจารณาเปรียบเทียบจากลักษณะของคำว่า “เข้มแข็ง” ขององค์กรชุมชน โดยน.พ.ประเวศ วะสี(อ้างถึงในสถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2540: 54) ได้อุปมาอุปไมยขององค์กรชุมชนกับร่างกายคนที่มองว่าวิธีดูว่าร่างกายคนแข็งแรงนั้น ดูได้ใน 3 ระดับ โดยระดับที่ 1 ดูว่าร่างกายนั้นมีอายุยืนยาวเพียงใด ระดับที่ 2 ดูว่าร่างกายสามารถเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถออกไปมากขึ้นหรือไม่ และระดับที่ 3 ดูว่าร่างกายมีขีดความสามารถที่จะเผชิญกับวิกฤตต่างๆได้เช่น ภาวะคุกคามจากโรคภัยไข้เจ็บเพียงใด

ทั้ง 3 ระดับนี้อาจจะพิจารณาทั้งในมิติของปริมาณและคุณภาพ เช่น ปริมาณของอายุที่ยืนยาวและมีคุณภาพ โดยศ.นพ.ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายองค์กรที่มีความเข้มแข็งว่า “หมายถึง องค์กรที่มีความสามารถบริหารจัดการได้อย่างต่อเนื่องและสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองเพิ่มขึ้นเรื่อยๆเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและปัญหาอื่นๆ รวมทั้งยังสามารถเผชิญกับสภาวะวิกฤตต่างๆได้เป็นอย่างดี”

นอกจากนี้ในงานของสถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น(2540: 57) ยังได้กล่าวถึงว่า ลักษณะงานขององค์กรชุมชนจะต้องมีลักษณะสองด้านในตัวเองอยู่เสมอ คือ ด้านการ

พึ่งตนเองและด้านพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การมีเครือข่ายจึงเป็นตัวแปรหนึ่งที่ใช้ประเมินความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนได้ อีกทั้งยังได้กล่าวในตอนหนึ่งในการพิจารณาเครือข่ายที่น่าสนใจ คือ

การพิจารณาเครือข่ายอาจพิจารณาได้ในแง่ปริมาณ คือ มีเครือข่ายกว้างขวางมากน้อยแค่ไหน ส่วนในแง่คุณภาพนั้นอาจจะพิจารณาในเรื่องความหลากหลายของเครือข่าย ว่าองค์กรนั้นมีเพื่อนหลายประเภท หลายระดับหรือเปล่า อีกประการหนึ่งคำว่า “เครือข่าย” ที่มาจากภาษาอังกฤษว่า “Network” นั้นมีคุณสมบัติที่พึงมีคือ “Net” ของเรานั้นเวลาต้องการใช้งานขึ้นมา “Work” ได้จริงๆ หรือเปล่า คือเป็นหลักพึงไว้ใจได้หรือไม่

นอกจากนี้การประเมินเรื่องเครือข่ายอาจจะดูจากขีดความสามารถขององค์กรในการจัดการกับเครือข่าย และนอกจากจะวิเคราะห์ในแง่ “ระบบ” (System) แล้ว เราอาจอนุมาน (Infer) ความเข้มแข็งขององค์กรโดยดูจาก “ผลลัพธ์” ที่เกิดขึ้นเวลาระดมสรรพกำลัง (Mobilize) แล้วมีแรงผลักดันอย่างเท่าไร องค์กรต้องการหรือเปล่า หรือเวลาเอาพลังของเครือข่ายไปต่อรองปะทะแล้วประสบความสำเร็จหรือเปล่า

อย่างไรก็ตามจากความหมายข้างต้นยังขาดข้อมูลบางส่วนที่มีประโยชน์ในการสร้างตัวชี้วัดความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน ดังนั้นจึงต้องอาศัยแนวทางการชี้วัดสำหรับการพัฒนาชนบทที่ ดร.สีลาภรณ์ นาคทรพรพและคณะได้สรุปจากการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบท: ประสพการณ์จากนักพัฒนา” (สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2538: 132) ในเรื่องความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนโดยในที่นี้ขอยกเพียงบางส่วนที่สามารถนำมาปรับมาใช้ในพิจารณาความเข้มแข็งของเครือข่ายดังนี้

2.4.1.1 ในด้านประสิทธิภาพในการตอบสนองต่อปัญหา ควรพิจารณาถึง ความรวดเร็วในการตอบสนองต่อปัญหา ปัญหาเกิดขึ้นนั้นมีความหลากหลายหรือไม่ ยากง่ายเพียงไร เป็นปัญหภายในหรือภายนอกชุมชน ปัญหาเหล่านี้จะเป็นเครื่องทดสอบประสิทธิภาพและความสามารถของกลุ่มในการแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี ตลอดจนจำนวนปัญหาที่สามารถแก้ไขได้

2.4.1.2 ในด้านการจัดการกลุ่ม ควรพิจารณาถึงตัวชี้วัด ได้แก่ จำนวนสมาชิกที่

เข้าร่วมกิจกรรม ระดับของการมีส่วนร่วมของสมาชิก ในการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น เสนอความคิด ลงมือปฏิบัติ ฯลฯ ตลอดจนสมาชิกรู้หน้าที่และทำหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ มีการสร้างและ พัฒนาระบบการกลุ่มอย่างต่อเนื่อง มีกฎระเบียบและกติการ่วมกัน มีความพร้อมเพรียง ความสามัคคีในการทำกิจกรรมร่วมกัน

2.4.1.3 ในด้านที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ ควรพิจารณาถึงตัวชี้วัดได้แก่ การที่สมาชิกได้รับผลประโยชน์อย่างยุติธรรม

2.4.1.4 ในด้านความยอมรับนับถือที่องค์กรได้รับจากภายนอก พิจารณาตัวชี้วัดได้แก่ การสนับสนุนที่ได้รับจากภายนอก (เช่น เงินทุน ทรัพยากร โครงการพัฒนาต่างๆ ฯลฯ) การมีคนเยี่ยมชมศึกษาดูงานเป็นแหล่งเรียนรู้ ตลอดจนการมีความสามารถในการต่อรองกับรัฐ หรือแหล่งทุนต่างๆ ได้มากขึ้น ทั้งในประเด็นปัญหา ความขัดแย้งและการขอรับการสนับสนุนต่างๆ

2.4.1.5 ในด้านการขยายผล ควรพิจารณาตัวชี้วัด ได้แก่ จำนวนสมาชิกที่เพิ่มมากขึ้น ประเภทงาน และกิจกรรม มีหลากหลายมากขึ้น จำนวนองค์กรที่เกี่ยวข้องมีมากขึ้น

จากข้างต้นสรุปเป็นความหมายของความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน หมายถึง เครือข่ายขององค์กรมีความยั่งยืน มีการเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถออกไปและสามารถที่จะเผชิญกับวิกฤตการณ์ต่างๆตลอดจนมีแรงผลักดันในเรื่องต่างๆที่ตรงกับความต้องการของสมาชิก

2.4.2 ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน

จากการสำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องที่ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของ เครือข่ายองค์กรชุมชนโดยตรงนั้นมีไม่มากนักแต่มีแนวคิดและผลงานหลายชิ้นที่ศึกษาในลักษณะ ที่ใกล้เคียงและน่าจะมีประโยชน์ต่อการสร้างแนวคิดในเรื่องนี้โดยได้รวบรวมจากงานของปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ(2543อ้างแล้ว) งานของสถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น(2540) และงานของสัมพันธ์ เตชะอธิกและคณะ(2540)มานำเสนอในตารางที่ 2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการ พัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายที่มีแนวคิดและมีการศึกษาไว้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2.2 การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายของผู้ศึกษาต่างๆ

ประเด็นที่ศึกษา	ปัจจัยที่มีผล	ผู้ศึกษา
1. กลยุทธ์เกี่ยวกับการจัด การและพัฒนาเครือข่าย	- ขนาดกำลังที่เหมาะสม - การแบ่งเขตความรับผิดชอบ - ความจำเป็นที่ต้องทำกลุ่มย่อยให้เข้มแข็ง	สถาบันวิจัยและ พัฒนา ม.ขอนแก่น (2540)

ตารางที่ 2.2 การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายของผู้ศึกษาต่างๆ(ต่อ)

ประเด็นที่ศึกษา	ปัจจัยที่มีผล	ผู้ศึกษา
2. การพิจารณาความเข้มแข็งของเครือข่ายชาวบ้าน	- เครือข่ายภายในชุมชน ดูจาก การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ผลของกิจกรรม ความเข้มแข็งขององค์กรผู้นำชาวบ้าน - เครือข่ายภายนอกชุมชน พิจารณาจากการเชื่อมโยงของท้องถิ่นกับกระบวนการเรียนรู้จากคนภายนอกชุมชน	สัมพันธ์ เดชะอริก (อ้างถึงในปาริชาติ อ้างแล้ว)
3. การจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จ	- มีส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ - มีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ประสานเชื่อมโยง	ปาน กิมปี (2540) (อ้างใน ปาริชาติ)
4. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของเครือข่ายการเรียนรู้	4.1 ปัจจัยภายนอก ได้แก่ - การเผยแพร่แนวความคิดใหม่เกี่ยวกับการพัฒนา - การให้ความสำคัญและความต่อเนื่องของรัฐต่อนโยบายการพัฒนาแบบพึ่งตนเองของชุมชนความร่วมมือ - การสนับสนุนจากองค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้อง 4.2 ปัจจัยภายใน ได้แก่ - ความตระหนักในปัญหาชุมชน - การมีผู้นำชุมชนที่สามารถสร้างการเรียนรู้ของกลุ่ม - การจัดกิจกรรมการศึกษาที่เหมาะสมกับการแก้ปัญหาชุมชน - ความสามารถในการประสานเชื่อมโยงกับองค์กรเครือข่าย โดยเน้นกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง	ปาน กิมปี (2540) (อ้างถึงในปาริชาติ อ้างแล้ว)
5. จุดอ่อนของการรวมเป็นเครือข่าย	- ขาดเป้าหมายหรือความเข้าใจในการรวมตัวเพื่อนำไปสู่การช่วยเหลือเกื้อกูลก่อให้เกิดปัญหาในการทำงาน - ผู้นำที่หวังแต่ผลตอบแทนจากการบริหารและดำเนินการกลุ่ม - ขนาดของเครือข่ายและการขยายแบบก้าวกระโดด	จากบทความเรื่องเครือข่าย: จุดหักเหแห่งการรวมตัว (อ้างถึงในปาริชาติ)
6. โอกาสในการขยายผลการพัฒนาเครือข่าย	- การผสมานภูมิปัญญา - การเชื่อมโยงด้วยสำนักท้องถิ่น - การเชื่อมโยงกับพันธมิตรชนชั้นกลาง	เอนก นาคะบุตร (อ้างถึงใน ปาริชาติ อ้างแล้ว)
7. กลไกการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้	- การถ่ายทอด แลกเปลี่ยน การจ่ายความรู้ - การกระตุ้นความคิด - การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร - การระดมและประสานการใช้ทรัพยากรบุคคล	คณะอนุกรรมการดำเนินการด้านโครงสร้างของระบบการศึกษา

ตารางที่ 2.2 การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายของผู้ศึกษาต่างๆ (ต่อ)

ประเด็นที่ศึกษา	ปัจจัยที่มีผล	ผู้ศึกษา
8. สิ่งสำคัญต่อความสำเร็จ ในการทำงานเครือข่าย	- การมีพันธะสัญญาที่หนักแน่นระหว่างกัน - การพัฒนาอยู่ตลอดเวลา - การรักษาพันธะกรณีระยะยาว - การเสริมพลังการทำงาน - การมีค่านิยม - ภาวะผู้นำ	Scheving; Eberhard E. (อ้างถึงใน ปาริชาติ อ้างแล้ว)
9. การจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน	- การขยายเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนไปสู่อีกชุมชน - การขยายเนื้อหาการเรียนรู้จากประเด็นหนึ่งไปสู่อีกประเด็นหนึ่ง - การขยายกิจกรรมจากกิจกรรมเริ่มต้นไปสู่กิจกรรมเพื่อการแก้ปัญหาใหม่ - การขยายการเรียนรู้จากกลุ่มชาวบ้านไปสู่การจัดการเรียนรู้เฉพาะกลุ่ม ได้แก่ เด็ก เยาวชน สตรี ฯลฯ	วิจิต นันทสุวรรณ (อ้างถึงใน พิทยา ว่องกุล อ้างถึงในปาริชาติ อ้างแล้ว)
10. การพัฒนาองค์กร ชาวบ้านในระดับหมู่บ้าน และเครือข่ายในท้องถิ่นให้ เข้มแข็ง	- การพัฒนาองค์กรเศรษฐกิจชุมชน - องค์กรมีการจัดรูปองค์กรที่ชัดเจน - ผู้นำสามารถวิเคราะห์ปัญหาและวางแผนระยะยาว - องค์กรมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของชุมชน - ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทั้งทางสังคม/เศรษฐกิจและการเมือง	สัมพันธ์ เดชะอธิก (2540)
11. กระบวนการ เทคนิค วิธีการสร้างเครือข่าย	- มีการส่งเสริมอย่างเป็นกระบวนการ - กระตุ้นให้เกิดความสนใจและเห็นความจำเป็น - เสริมความเข้มแข็งโดยการบริหารจัดการ การประสานงาน การติดต่อสื่อสารของแกนประสานและแม่ข่าย - หากเครือข่ายเข้มแข็งก็จะเกิดพลังในการต่อรอง	ปาริชาติ และคณะ (2543)
12. ปัจจัยที่มีผลต่อการ พัฒนาความเข้มแข็งของ เครือข่าย	- องค์ประกอบเกี่ยวกับสมาชิกของเครือข่าย - ความสามารถ “แกนนำ” หรือ “แม่ข่าย” ทั้งในด้านการบริหารจัดการและความสามารถในการติดต่อสื่อสาร - ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายได้แก่ กระบวนการส่งเสริมของหน่วยงานสนับสนุน รวมถึงปัจจัยแวดล้อมทางด้านการเมือง สังคม วัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้นๆ	ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ(2543)

จากตารางที่ 2.2 พบว่ามีประเด็นที่เกี่ยวข้องและซับซ้อนกันในหลายประเด็น หากจะยกมาศึกษาทั้งหมดอาจก่อให้เกิดความสับสนได้ ประกอบกับผู้วิจัยได้ศึกษาในเรื่อง "บทเรียนที่จะนำไปสู่การพัฒนาเพื่อความเข้มแข็ง" ของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น(2540) ซึ่งเป็นการศึกษาจากประสบการณ์จริงขององค์กรในภาคอีสานได้เปรียบเทียบให้เกิดความเข้าใจโดยการเปรียบเทียบการสร้างเครือข่ายกับช่วงชีวิตของคนว่าการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาที่เกิดขึ้นว่าองค์กรประกอบที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนา ที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยภายในและภายนอก

ปัจจัยภายใน นั้นประกอบด้วยผู้นำกับสภาพแวดล้อมของชุมชน กล่าวคือ ศักยภาพในการวิเคราะห์ปัญหาต่างๆที่จะส่งสมอยู่ในตัวของผู้นำองค์กรซึ่งเป็นผู้ที่สามารถกำหนดทิศทางและเป้าหมายในอนาคตขององค์กรว่าเป็นไปได้ได้อย่างแจ่มชัดหรือถูกครอบงำ ในขณะที่สภาพแวดล้อมของชุมชน มีส่วนที่ทำให้ผู้นำจำนวนไม่น้อยที่เกิดความรู้สึกห่อถอยหมดความหวังกับการพัฒนา เพราะสภาพเงื่อนไขของคนในชุมชนไม่หนุนเสริม ต่างมุงหวังผลประโยชน์เฉพาะงานซึ่งเป็นผลประโยชน์เฉพาะหน้า ส่วนปัจจัยภายนอกหรือสภาพแวดล้อมภายนอก อันหมายถึง ระบบการเมือง เศรษฐกิจและสังคมภายนอกชุมชน ซึ่งได้แก่ระบบใหญ่ของประเทศ

แนวคิดข้างต้นสอดคล้องกับบทสรุปที่ได้จากงานวิจัยเอกสารของปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ(2543: 347)ได้สรุปว่ามีทั้งปัจจัยที่หนุนเสริมการพัฒนาเครือข่ายให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น รวมถึงปัจจัยที่สัมพันธ์กับการพัฒนาเครือข่ายได้แก่ องค์กรประกอบเกี่ยวกับสมาชิกของเครือข่าย ความสามารถ "แกนนำ" หรือ "แม่ข่าย" รวมทั้งความสามารถด้านการบริหารจัดการ และความสามารถในการติดต่อสื่อสาร ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่าย ได้แก่กระบวนการส่งเสริมของหน่วยงานสนับสนุน รวมถึงปัจจัยแวดล้อมทางด้านการเมือง สังคม วัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้น

นอกจากนี้องค์ประกอบข้างต้นมีความใกล้เคียงกับข้อค้นพบที่ได้จากงานวิจัยของไพไลณมงาม(2541: 69) ที่ศึกษาเรื่ององค์การพัฒนากชนภาคอีสานกับการสร้างเครือข่าย ศึกษากรณีเครือข่ายงานด้านเด็ก ซึ่งเก็บข้อมูลจากความคิดเห็นของคนทำงานเครือข่ายสรุปว่าการสร้างเครือข่ายที่ยืนยาว (ยืนยาวถือเป็นมิติหนึ่งที่ใช้วัดความเข้มแข็ง)ว่าจะต้องเริ่มต้นจากจิตสำนึก เรื่องแรงจูงใจ เครือข่ายเป็นเรื่องการช่วยเหลือ พึ่งพาซึ่งกันและกัน การได้รับประโยชน์ ไปจนถึงความสามารถของผู้ประสานงานในเครือข่าย ซึ่งอยู่ในขอบเขตขององค์ประกอบในเรื่องของตัวสมาชิก ความสามารถของแกนนำ การบริหารและการประสานงานและการสนับสนุน

ดังนั้นองค์ประกอบดังกล่าวข้างต้นจะนำมาใช้เป็นในการสร้างกรอบแนวคิดตัวแปรที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งเครือข่ายองค์กรชุมชน โดยมีการปรับให้เป็นตัวแปรใหม่และให้สอดคล้องการทบทวนวรรณกรรมในหัวข้อต้นๆ ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มตัวแปรลักษณะเครือข่าย

(2) กลุ่มตัวแปรความสามารถของแกนนำหรือแม่ข่าย และ (3) กลุ่มปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่าย โดยนำเสนอรายละเอียดในหัวข้อกรอบแนวความคิดในการวิจัย

2.5 ศักยภาพและข้อจำกัดของเครือข่ายองค์กรชุมชนในปัจจุบัน

จากการทบทวนวรรณกรรมพบการศึกษาเกี่ยวกับเครือข่ายองค์กรชุมชนของไทยโดยตรงอยู่ 2 ชิ้นที่น่าสนใจซึ่งทำให้มองเห็นสถานการณ์ของเครือข่ายชุมชนในประเทศไทย โดยชิ้นแรกเป็นบทความที่รวบรวมประสบการณ์ขององค์กรพัฒนาเอกชนในการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือและการประสานงาน (กวิณ ชูติมา, 2535: 63-70) ชิ้นที่สองเป็นผลการศึกษาของกรมการพัฒนาชุมชนซึ่งร่วมกับสถาบันพัฒนาชนบทและทีมศึกษาจากศูนย์ฝึกอบรมขั้นสูงด้านการเกษตรและพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยฮัมโบล์ท แห่งกรุงเบอร์ลิน ประเทศเยอรมัน ทำการศึกษาในหัวข้อ "ศักยภาพและข้อจำกัดขององค์กรและเครือข่ายองค์กรชุมชน" (กรมการพัฒนาชุมชน, ม.ป.ป.: 11-12) โดยมีรายละเอียดที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

2.5.1 บทเรียนจากการทำงานสร้างเสริมเครือข่ายชาวบ้านขององค์กรพัฒนาเอกชน (อพช.)

การถ่ายทอดประสบการณ์จากบทเรียนการทำงานสร้างเสริมเครือข่ายชาวบ้านของอพช.มีข้อสังเกตที่น่าสนใจ สรุปเป็นข้อๆได้ดังนี้

2.5.1.1 *เครือข่ายที่มั่นคงกับเครือข่ายเฉพาะกิจ* ความร่วมมือและการประสานงานกันในลักษณะเครือข่ายเกิดขึ้นมานานแล้วในสังคมมนุษย์แต่ไม่เคยเรียกว่าเป็น "เครือข่าย" เป็นแค่รู้จักกันในระหว่างคนที่เข้าร่วม โดยมีการใช้ศัพท์ต่างๆขึ้นภายหลัง อาทิ "พันธมิตร" หรือ "แนวร่วม" เครือข่ายสามารถเป็นทั้งเครือข่ายที่มั่นคง เหนียวแน่น ยืนยาว มีกิจกรรมสม่ำเสมอและเป็นทั้งเครือข่ายที่ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายหรือมีลักษณะเป็นกิจการมั่นคงถาวร โดยการร่วมมือและประสานงานจะเกิดขึ้นในแบบ "เฉพาะกิจ" ที่ตกลงเห็นชอบร่วมกันเป็นครั้งคราวไป เกิดขึ้นและสลายตามสถานการณ์ซึ่งอาจจะไม่มีตัวผู้นำเลย หรือหากจะมีก็เป็นผู้นำที่เกิดจากการยอมรับเห็นชอบของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เป็น "ผู้แทน" มากกว่าผู้นำที่สามารถสั่งการได้โดยอำนาจ

2.5.1.2 *เครือข่ายที่ผูกโยงกันด้วยความสัมพันธ์ทางสังคม* ในดั้งเดิมนั้นเครือข่ายมักผูกโยงกันด้วยความสัมพันธ์อันเครือญาติหรือเพื่อนฝูงเครือบ้าน มีลักษณะทางประเพณีศาสนา วัฒนธรรมสูง และมักแสดงออกในรูปวัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งระยะหลังมักสูญสลายไปเพราะอิทธิพลของความทันสมัยระบบตลาดและสถาบันใหม่ๆ เช่น สถาบันการเงิน

ตัวอย่างเครือข่ายความร่วมมือประสานงานในลักษณะนี้ ได้แก่ เครือข่ายของชาวบ้านในเรื่องงานประเพณีที่เมื่อมีงานก็บอกต่อและมาร่วมงานโดยไม่ต้องมีกระบวนการจัดที่เป็นระบบใดๆ ในภาคเหนือ มีเครือข่ายชาวบ้านในการติดตามวัวควายที่หายไป เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นก็กระจายข่าวไปยังชุมชนข้างเคียงและช่วยกันค้นหานับเป็นเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพมาก เพราะใช้เวลาไม่นานสามารถติดตามควายที่หายมาได้ หรือเครือข่ายการทำมาหากินของชาวอีสาน ที่เมื่อไปทำงานนอกถิ่นฐานของตนเองแล้วประสบความสำเร็จคนเหล่านี้ซึ่งจะยังมีความผูกพันเชื่อมโยงกับคนในถิ่นเดิมก็จะแนะนำต่อให้มาทำงานเหมือนกัน เป็นต้น

2.5.1.3 *เครือข่ายทางการหรือเครือข่ายที่ถูกสร้างขึ้น* เครือข่ายทางการหรืออาจต้องการให้เห็นว่าเป็นทางการ เครือข่ายเหล่านี้จะถูกสร้างขึ้นมามากกว่าจะเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือเป็นการเร่งการเติบโต การขยายตัวหรือความเข้มแข็งตามธรรมชาติออกไป เครือข่ายแบบนี้จะมีตั้งแต่การรวมกันอย่างหลวมๆ ไปจนถึงเครือข่ายเป็นสถาบันที่มีโครงสร้างแน่นอนตายตัว คล้ายระบบราชการ เช่นเครือข่ายที่ใช้เรียกชื่อเป็น “สหภาพ” “สหพันธ์” “สหบาล” หรือ “สภา” เครือข่ายเหล่านี้จำเป็นต้องมี “ผู้นำ” ที่จะเป็นตัวผูกความร่วมมือประสานงานระหว่างสมาชิกเข้าด้วยกัน

2.5.1.4 *บทเรียนจากการทำงานสร้างเสริมเครือข่ายชาวบ้าน* มีข้อสังเกตบางประการดังนี้ อาทิ ชาวบ้านยังมีความจำกัดในการทำให้เครือข่ายมีประสิทธิภาพ เนื่องจากทรัพยากรของชาวบ้านมีจำกัด ในด้านการรับรู้ เงินทุน เวลา และเทคโนโลยี จึงต้องอาศัยเงื่อนไขจากภายนอกเข้าไปเสริมระดับกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านให้มีข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของชาวบ้านรอบด้านมากขึ้น

เครือข่ายมักจะต้องมีผู้นำโดดเด่น เข้มแข็ง อุทิศตัวเพื่อการทำงานและมีศักยภาพที่จะสามารถยืนหยัดทำงานได้ต่อเนื่องท่ามกลางอุปสรรคปัญหา รวมถึงภัยอันตราย และที่สำคัญผู้นำมักจะต้องเป็น “ปัญญาชน” และมีฐานะทางเศรษฐกิจพอสมควรถ้าผู้นำมีฐานะยากจนการทำงานในเครือข่ายอาจทำให้อย่างยากจนลงได้ นอกจากเครือข่ายของชาวบ้าน สามารถเกิดขึ้นได้เองเมื่อมีปัญหาเดือดร้อนและจะสลายไปพร้อมกับปัญหา ทำให้ไม่สามารถเข้มแข็งได้ทันกับความต้องการของสถานการณ์

ข้อสังเกตเหล่านี้นับว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจในการศึกษาลักษณะของเครือข่าย เพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้นจะพิจารณาร่วมกับผลการศึกษาของกรมการพัฒนาชุมชนซึ่งกล่าวในลำดับต่อไป

2.5.2 ผลการศึกษาศักยภาพและข้อจำกัดของเครือข่ายองค์กรชุมชนในไทย

การศึกษานี้ได้ประเมินถึงศักยภาพของ “เครือข่าย” ขององค์กรชุมชนที่เลือกศึกษากรณี จาก 2 กรณี คือ กรณีของกลุ่มออมทรัพย์บ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ ต.จันดุม อ.พลับพลาชัย จ.บุรีรัมย์ กับกลุ่มออมทรัพย์ ต.คลองเปี้ยะ อ.จะนะ จ.สงขลา ซึ่งเป็นการศึกษาจากกรณีตัวอย่างของความสำเร็จในการพัฒนาขององค์กรชุมชนภายใต้เงื่อนไขธรรมชาติ ทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่มีส่วนคล้ายคลึงหรือแตกต่างกัน โดยได้ข้อค้นพบที่น่าสนใจดังนี้

2.5.2.1 ทั้งสองกรณีมีจุดเริ่มต้นสร้างเครือข่ายคล้ายคลึงกัน คือมีองค์กรภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องในการจัดตั้ง คือ สถาบันพัฒนาชนบทในลักษณะของการเริ่มที่ตัวผู้นำก่อนจนพัฒนาเป็นเครือข่ายตั้งขึ้นเป็นชมรมพัฒนาชาวบุรีรัมย์ในปี 2535 และสมาคมฟื้นฟูชนบทจังหวัดสงขลา ในปี 2536 (จดทะเบียนในรูปองค์กรทางกฎหมาย)

2.5.2.2 สถานะของชมรมพัฒนาชาวบุรีรัมย์ คือ การเป็นตัวประสานระหว่างผู้นำและองค์กรชุมชน ส่วนสมาคมฟื้นฟูชนบทจังหวัดสงขลา กำหนดบทบาทตนเองในฐานะผู้หนุนช่วยในการทำงานของตัวแทนกลุ่มองค์กรชุมชนต่างๆ ที่เป็นสมาชิก

2.5.2.3 ชมรมพัฒนาชาวบุรีรัมย์ มีองค์กรสมาชิกจาก 13 อำเภอ ในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยการจัดการประชุมประจำทุกเดือนเพื่อแลกเปลี่ยนผลการทำงาน ข้อมูลข่าวสารและหาช่องทางในการประสานงานช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมทั้งหาหรือในการจัดการแหล่งทรัพยากรภายนอกอย่างการสนับสนุนที่มาจากภาครัฐในการพัฒนาองค์กรสมาชิก

ส่วนสมาคมฟื้นฟูชนบทจังหวัดสงขลา เป็นหน่วยงานประสานเครือข่ายของ 18 กลุ่มเครือข่ายองค์กรชุมชนซึ่งมีกิจกรรมอยู่ในระดับอำเภอและระดับตำบล ให้ทำการพัฒนาด้วยวัตถุประสงค์ที่คล้ายกัน เป้าหมายหลัก

2.5.2.4 จุดเน้นของชมรมพัฒนาชาวบุรีรัมย์ คือการแลกเปลี่ยนและการสนับสนุนซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในการทำกิจกรรมเสริมรายได้ของชุมชนในรูปการทำธุรกิจชุมชน การพัฒนาแหล่งน้ำและการทำการเกษตรแบบผสมผสาน ส่วนสมาคมฟื้นฟูชนบทจังหวัดสงขลา เน้นกระบวนการทำงานตามประเด็น (Issue-oriented) และการให้ความเป็นอิสระในการสร้างสรรค์กิจกรรมของกลุ่มทำงานในระดับสมาชิกเครือข่าย โดยให้ความสำคัญต่อการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่ต่างๆ และมุ่งสร้างระบบสวัสดิการแบบครบวงจรให้แก่คนในชุมชนของตนเอง

นอกจากผลการศึกษาข้างต้นยังพบองค์ประกอบบางประการในการพัฒนาไปสู่ความสำเร็จของเครือข่ายองค์กรชุมชนดังต่อไปนี้

- 1) ประชาชนที่มีภูมิหลังคล้ายๆกันเป็นเงื่อนไขสำคัญที่เอื้อต่อการสร้างเครือข่าย

2) สิ่งแวดล้อมทางการเมืองที่เอื้อโอกาสให้เกิดความร่วมมือที่จะปฏิบัติการไปสู่ทิศทางของสังคมประชาธิปไตย

3) กระบวนการสร้างเครือข่ายเริ่มต้นจากการเสาะหาผู้นำชุมชนที่มีบทบาทโดดเด่นโดยจัดให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างบุคคลเหล่านี้

4) การอุทิศตัวและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนในกลุ่มแกนนำที่เข้าร่วมในการแลกเปลี่ยนนี้ถือเป็นจุดสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาเครือข่ายในระยะหลัง

5) เมื่อจำนวนสมาชิกเครือข่ายเพิ่มขึ้นจะส่งผลให้มีการความจำเป็นในการกระจายโครงสร้างการจัดการระบบเครือข่ายไปสู่ระดับย่อยต่างๆ

6) การสนับสนุนจากภายนอกทั้งการเงินและการจัดการของเครือข่ายเป็นสิ่งจำเป็นต่อระยะเริ่มต้นจัดตั้งเครือข่ายที่จะทำให้เครือข่ายสามารถพึ่งตนเองได้โดยเร็ว

7) การทำให้เครือข่ายได้รับการยอมรับทางสังคมโดยการเชื่อมประสานโครงสร้างเครือข่ายในระดับแนวตั้งทุกระดับไม่ว่าจะเป็นระดับภูมิภาคและระดับชาติ

8) สมาชิกจะต้องมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนร่วมกัน

9) การจัดการทรัพยากรต้องมีการแบ่งปันระหว่างกันและกันในหมู่องค์กรสมาชิกผู้เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ

10) เครือข่ายต้องพัฒนากิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของสมาชิก

11) การดำเนินการเครือข่ายควรมีอิสระ มีกระบวนการจัดการที่เป็นตัวของตัวเอง มีการจัดความสัมพันธ์ในแนวตั้งระหว่างเครือข่ายกับสมาชิกระดับต่างๆในลักษณะไม่เป็นทางการมากนัก และคณะกรรมการเครือข่ายมีการจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบกันชัดเจน และเครือข่ายต้องเป็นเวทีที่เปิดกว้างสำหรับผู้เข้ามาใหม่ มีกระบวนการตัดสินใจที่เป็นประชาธิปไตยเพราะเครือข่ายอยู่ได้ด้วยแรงสนับสนุนของสมาชิก

บทสรุปของการศึกษาศักยภาพและข้อจำกัดของเครือข่ายองค์กรชุมชน ยังพบว่า ศักยภาพที่สำคัญของของเครือข่าย คือ เครือข่ายเป็นเสมือนตัวประสานความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชนกับชุมชน และมีภารกิจในการตรวจสอบหรือเกื้อหนุนการทำงานของระดับนโยบายในฐานะที่เป็นตัวแทนความสนใจและความต้องการของประชาชนที่เป็นสมาชิก ส่งผลให้เครือข่ายเป็นศักยภาพที่สำคัญของคนในท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชน

2.5.3 ปัญหาทั่วไปของเครือข่าย

ปัญหาทั่วไปของเครือข่ายที่ประสบนั้นเกี่ยวข้องกับหลายๆส่วน (Starkey, 1997: 21-30 และขนิษฐา กาญจนรังษีนนท์, 2542: 8-15) ไม่ว่าจะเป็นการขาดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ทำให้

การติดตามประเมินผลเครือข่ายเป็นไปได้ยาก ความไม่เท่าเทียมกันของสมาชิก ซึ่งอาจส่งผลให้สมาชิกรู้สึกที่ไม่ยุติธรรมและชวนกันออกจากเครือข่ายไปหรือการครอบงำ เครือข่ายสามารถถูกครอบงำได้โดยง่ายจากองค์กรกลุ่มผลประโยชน์

การรวมศูนย์และระบบราชการ เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่เครือข่ายประสบปัญหาอันเนื่องมาจากผู้ประสาน ที่ผู้ประสานงานของเครือข่าย เลขานุการ คณะทำงาน และคณะกรรมการ เริ่มควบคุมและดำเนินการเครือข่ายในนามของตนเองมากกว่าการประสานงานและอำนวยความสะดวกให้กับกิจกรรมของสมาชิก ส่งผลให้กิจกรรมสร้างเครือข่ายระหว่างสมาชิกก็จะลดลง และจะส่งผลมากหากผู้ที่ควบคุมการรวมศูนย์อำนาจเกิดหยุดทำหน้าที่ เครือข่ายทั้งหมดอาจสลายไปโดยสิ้นเชิง เพราะไม่มีใครรู้สึกว่าคุณเองมีหน้าที่ดังกล่าว

นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องการขาดทรัพยากร เครือข่ายมักประสบปัญหาที่เนื่องมาจากการขาดเงินทุนสำหรับกิจกรรมและการประสานงานภายในเครือข่ายเช่นปัญหาค่าใช้จ่ายในการเดินทางเข้าไปประชุมในเมืองหลวง อาจส่งผลให้สมาชิกที่มีฐานะดีเท่านั้นที่เข้าร่วมกิจกรรมเครือข่าย นอกจากนี้ปัญหาดังกล่าวยังมีปัญหในเรื่องการจัดการทรัพยากรเครือข่าย หากขาดความยุติธรรมและเท่าเทียมกันอาจสร้างความไม่เข้าใจในหมู่สมาชิกได้ หรืออาจเกิดปัญหาการแทรกแซงของแหล่งทุนที่เข้ามาอิทธิพลเหนือการดำเนินการของเครือข่าย

การติดต่อสื่อสารในเครือข่ายอาจประสบปัญหาในเรื่องข้อมูลข่าวสารผิดๆได้ ถ้าหากการบริหารเครือข่ายขาดบรรยากาศที่เอื้ออำนวยให้คนซักถามหรือวิพากษ์วิจารณ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลข่าวสารภายในเครือข่ายเพราะยากที่จะแยกแยะความถูกต้องได้

ปัญหาอีกปัญหาหนึ่งที่พบในเครือข่าย คือ การติดตามและประเมินผล ค่อนข้างทำได้ยาก เนื่องจากธรรมชาติของเครือข่าย คือ ความไม่เป็นระบบและมีโครงสร้างหลวม ยังเป็นการยากที่จะนิยามตัวชี้วัดความสำเร็จของเครือข่าย ข้อมูลเชิงปริมาณหรือจำนวน เช่น จำนวนสมาชิก จำนวนการประชุม อาจให้แค่แนวคิดกว้างๆถึงระดับกิจกรรมของเครือข่าย แต่อาจไม่ใช่ตัววัดประสิทธิภาพที่แท้จริง

2.5.4 กรณีตัวอย่างเครือข่ายชุมชนในประเทศไทย

บทความเรื่อง “บันไดก้าวสำคัญ เครือข่ายชุมชนเข้มแข็ง” (มติชน. 2543, 28 มิถุนายน: 12) ได้รวบรวมเครือข่ายชุมชนที่น่าสนใจ 4 เครือข่ายที่มีความเกาะเกี่ยวกันอย่างแน่นหนาและมีพลังร่วมกันในการจัดการปัญหาต่างๆได้แก่

เครือข่ายสิ่งแวดล้อมชุมชนเมือง ที่ชาวชุมชนแออัดได้ร่วมแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ก่อให้เกิดแนวคิดใหม่ในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ไม่ต้องใช้งบประมาณเพียงใช้การร่วมกันคิดร่วมกันทำ

เครือข่ายสตรีชนเผ่า ที่สะท้อนให้เห็นการรวมพลังของผู้หญิงชาวเขาที่ปกติมักขาดโอกาสที่จะแสดงศักยภาพและพัฒนาตนเอง มารวมตัวเป็นเครือข่ายช่วยเหลือผู้ทุกข์ยากในชุมชน

เครือข่ายสัจจะออมทรัพย์ คือ ตัวอย่างการรวมเงินของคนยากจนกลายเป็นแหล่งทุนสำคัญเป็นกองทุนสำหรับคนด้อยโอกาสและการสาธารณูปโภคในชุมชน โดยอาศัยกลไกทางศีลธรรมมาเป็นตัวควบคุม เช่นเดียวกับเครือข่ายลุ่มน้ำสายบุรี เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างที่ใช้ศรัทธาทางศาสนาของชาวมุสลิมเป็นแกนในการผูกมัดชุมชนให้เป็นพลังในการปกป้องทรัพยากรและชุมชน

การพัฒนาโดยชาวชุมชนคิดเอง ทำเองได้ก่อให้เกิดเครือข่ายชุมชนในรูปแบบต่างๆ ไม่น้อยกว่า 500 เครือข่าย กระจายไปทั่วประเทศและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆอย่างต่อเนื่อง

ผลการศึกษาทั้งหมดข้างต้นทำให้เกิดความเข้าใจเครือข่ายขององค์กรชุมชนยิ่งขึ้นนำไปสู่กรอบแนวความคิดดังเสนอในหัวข้อต่อไปนี้

2.6 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

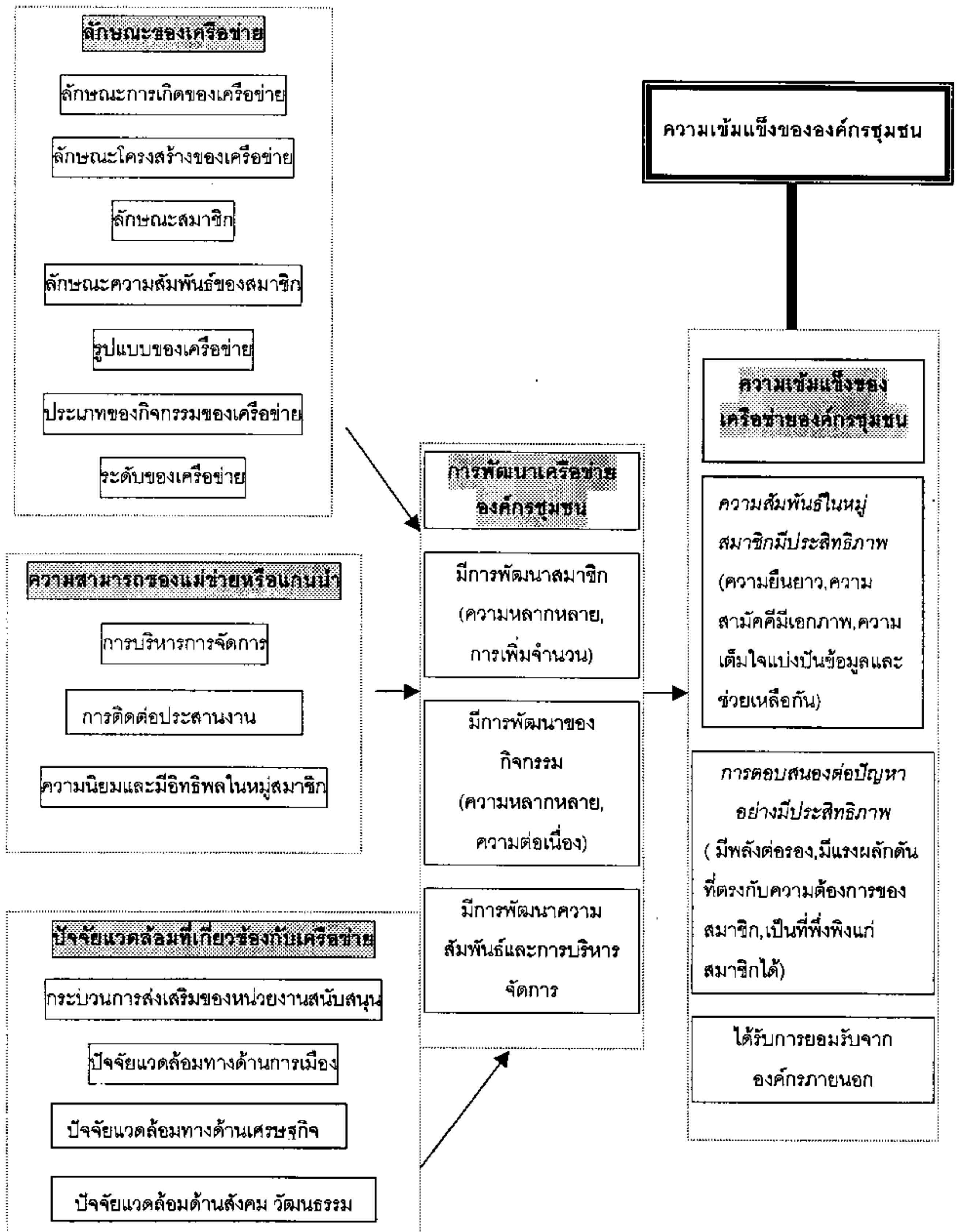
จากการทบทวนวรรณกรรม ตลอดจนแนวคิดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้สรุปองค์ประกอบหลักสำหรับการพิจารณาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน ประกอบด้วย

2.6.1 ลักษณะของเครือข่าย อันได้แก่ ลักษณะการเกิดของเครือข่าย ลักษณะโครงสร้างของเครือข่าย ลักษณะสมาชิก ลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิก รูปแบบของเครือข่าย ประเภทของกิจกรรมของเครือข่ายและระดับของเครือข่าย

2.6.2 ความสามารถของ "แม่ข่าย" หรือ "แกนนำ" ได้แก่ ความสามารถในการบริหารจัดการ ด้านการติดต่อประสานงานและความนิยมหรือมีอิทธิพลของแม่ข่ายต่อองค์กรสมาชิกในเครือข่าย (หากบางเครือข่ายไม่มีแม่ข่ายที่ทำหน้าที่ศูนย์กลางติดต่อระหว่างกลุ่มจะพิจารณาจากแกนนำของกลุ่มที่ทำหน้าที่ติดต่อกับกลุ่มอื่นแทน)

2.6.3 ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่าย ได้แก่ การส่งเสริมจากภาครัฐ/ภาคเอกชน การเมือง แหล่งทุน สภาพเศรษฐกิจในชุมชนและปัจจัยแวดล้อมด้านสังคมวัฒนธรรมในท้องถิ่น

ทั้งสามประการส่งผลให้เกิดการพัฒนาเครือข่ายและนำไปสู่ความเข้มแข็งของเครือข่ายสรุปเป็นกรอบแนวความคิดได้ดังแผนภาพ 2.7

แผนภาพที่ 2.7 กรอบแนวความคิดปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย
องค์กรชุมชน

2.7 คำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ในการนิยามศัพท์ตามกรอบแนวคิดข้างต้น มีตัวแปรที่ต้องให้คำนิยามของการวิจัยเพื่อให้ชัดเจนดังนี้ คือ

(1) **องค์กรชุมชน** คือ กลุ่มหรือองค์กรทุกประเภทที่มีอยู่ในชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

(2) **เครือข่ายองค์กรชุมชน** คือ รูปแบบของการประสานงานกลุ่มของคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน ช่วยเหลือกัน โดยการติดต่ออาจทำได้ทั้งที่ผ่านศูนย์กลางแม่ข่ายหรือไม่มีแม่ข่ายแต่ติดต่อโดยตรงระหว่างกลุ่มผ่านแกนนำของแต่ละกลุ่มโดยมีการจัดรูปหรือจัดระเบียบโครงสร้างที่คนหรือองค์กรสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระซึ่งอาจมีรูปแบบการรวมตัวแบบหลวมๆ เฉพาะกิจตามความจำเป็นหรือเป็นโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์ชัดเจน

(3) **แม่ข่าย** คือ บุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กรที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางหรือศูนย์กลางในติดต่อประสานงานแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มต่างๆ ในเครือข่าย ซึ่งอาจเป็นตัวแทนของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่เป็นสมาชิกในเครือข่าย หรืออาจตั้งขึ้นมาเพื่อการประสานงานโดยเฉพาะ

(4) **แกนนำ** คือ บุคคล หรือกลุ่มบุคคล ที่เป็นตัวแทนของกลุ่มในการติดต่อประสานงานกับกลุ่มอื่นๆ ซึ่งอาจทำหน้าที่รับการติดต่อจากแม่ข่ายในกรณีที่มีแม่ข่ายหรือติดต่อกับกลุ่มอื่นๆ โดยตรง

(5) **ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำ** คือ ความสามารถในการบริหารจัดการในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการเครือข่าย ความสามารถในการติดต่อประสานงานและการมีอิทธิพลและได้รับความนิยมในหมู่สมาชิก

(6) **การพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน** หมายถึง มีการขยายออกไปทั้งในด้านองค์กรสมาชิก กิจกรรม ตลอดจนความสัมพันธ์และการบริหารจัดการ ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยการพัฒนาองค์กรสมาชิกหมายถึง การเพิ่มทั้งจำนวน อัตราการเพิ่มขึ้น การขยายตามพื้นที่ และการสืบทอดสมาชิกและขีดความสามารถของสมาชิก ความหลากหลายของเครือข่าย

การพัฒนากิจกรรม หมายถึง ความหลากหลายและความต่อเนื่องของกิจกรรม ส่วนการพัฒนาความสัมพันธ์และการบริหารจัดการ พิจารณาของบทบาทของผู้นำกลุ่มในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการกิจกรรมเครือข่าย การมีส่วนร่วมของสมาชิกแต่ละกลุ่ม การวางแผนร่วมกันในระยะยาว การปรับตัวอุปสงค์ของความร่วมมือให้สอดคล้องกับสถานการณ์

(7) ความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน หมายถึง ความสัมพันธ์ในเครือข่ายและการตอบสนองต่อปัญหาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และได้รับการยอมรับจากองค์กรภายนอก ความสัมพันธ์ของหมู่สมาชิกในเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย ความยืนยาวในระยะเวลาที่ติดต่อสัมพันธ์ ความสามัคคีกลมเกลียว การมีเอกภาพ การเต็มใจที่แบ่งปันข้อมูลและช่วยเหลือกันได้ทุกเรื่อง

ส่วนความมีประสิทธิภาพในการตอบสนองต่อปัญหา ประกอบด้วย สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้ มีความสามารถในการต่อรอง และเป็นหลักพึ่งพิงแก่สมาชิกได้ การได้รับการยอมรับจากองค์กรภายนอก อันได้แก่ การได้รับการสนับสนุนจากภายนอกจากอาทิ แหล่งทุน ทรัพยากร โครงการพัฒนาต่าง ตลอดจนเป็นแหล่งเรียนรู้ดูงาน

2.8 สมมติฐานในการวิจัย

จากกรอบแนวความคิดดังกล่าวข้างนำไปสู่สมมติฐานของการวิจัยดังนี้

2.8.1 เครือข่ายองค์กรชุมชนที่มีความเข้มแข็งได้นั้นขึ้นอยู่กับระดับการพัฒนาของเครือข่าย ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำในด้านการบริหารจัดการ การประสานงานและการมีอิทธิพลในหมู่สมาชิกเครือข่าย ลักษณะของเครือข่ายและปัจจัยแวดล้อมที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินการของเครือข่าย

2.8.2 การมีเครือข่ายของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนมีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของกลุ่มหรือองค์กรชุมชน

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัย คือ 1) การเก็บรวบรวมข้อมูล 2) ประชากรเป้าหมายและการสุ่มตัวอย่าง 3) กรรมวิธีทางข้อมูลและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล 4) นิยามปฏิบัติการและการสร้างมาตรวัดและ 5) ลักษณะประชากรที่ตกเป็นตัวอย่าง

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัย เรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน” จะใช้แนวทางการศึกษาเชิงปริมาณควบคู่กับการศึกษาเชิงคุณภาพ เพื่อนำข้อมูลในเชิงคุณภาพมาเป็นส่วนเสริมข้อมูลเชิงปริมาณ โดยเทคนิควิธีที่จะนำมาใช้ในการศึกษามีดังต่อไปนี้

3.1.1 การค้นคว้าเอกสาร (Documentary research)

เพื่อใช้ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะของเครือข่ายองค์กรชุมชน รูปแบบและวิธีการพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่ายขององค์กรชุมชนเท่าที่มีการศึกษาในปัจจุบันที่เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังกล่าวข้างต้น อันเป็นประโยชน์ในการเก็บข้อมูลในวิธีการศึกษาส่วนต่างๆที่กล่าวต่อไป

3.1.2 การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative study)

อันเป็นการศึกษาหาข้อมูลที่ไม่สามารถวัดหรือแสวงหาได้ในเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) กับกลุ่มเป้าหมายซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้-

กลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มเป้าหมายที่เป็นแม่ข่ายหรือแกนนำ ตลอดจนผู้นำของกลุ่ม/องค์กรชุมชนที่มีความร่วมมือของเครือข่าย โดยประเด็นคำถามจะเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับที่ใช้ในแบบสอบถามในการศึกษาเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีรายละเอียดมากขึ้นมาใช้ในการอธิบายข้อมูลในเชิงปริมาณ

กลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้บริหารระดับจังหวัด อำเภอ และ ตำบล ประกอบด้วยผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ พัฒนาการจังหวัด พัฒนาการอำเภอและพัฒนากิจการประจำตำบลที่เข้าไปเก็บข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลระดับภาพรวมของความร่วมมือแบบเครือข่าย โดยประเด็นคำถามประกอบด้วย

(1) ในพื้นที่ที่ท่านรับผิดชอบมีกลุ่ม/องค์กรชุมชนที่ร่วมมือในลักษณะของเครือข่ายหรือไม่ ถ้ามี มีมากน้อยเพียงใด (กี่เครือข่าย) เป็นกลุ่มประเภทใดบ้าง กรุณาประเมินความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชนในพื้นที่ที่ท่านรับผิดชอบ

(2) ความร่วมมือของเครือข่ายมีประโยชน์อย่างไรต่อการพัฒนาชุมชน

(3) เครือข่ายที่เข้มแข็งควรมีลักษณะอย่างไร

(4) เครือข่ายมีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนอย่างไร

3.1.3 การศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative study)

การศึกษาเชิงปริมาณเป็นระเบียบวิธีการหลัก โดยการใช้วิธีการสัมภาษณ์กับประชากรกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้นำกลุ่ม สมาชิกกลุ่มและแม่ข่ายหรือแกนนำของเครือข่าย โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม อันเป็นวิธีที่มีประโยชน์ในการสร้างความเข้าใจทั้งผู้ตอบแบบสอบถามและผู้สัมภาษณ์และสามารถใช้ควบคู่กับการวิจัยเชิงคุณภาพที่สามารถบันทึกคำตอบผู้ตอบในลักษณะเปิดกว้างทั้งในส่วนของคำถามเปิดและคำอธิบายเพิ่มเติมจากคำตอบในคำถามปิด โดยแบบสอบถามในการสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น 7 ส่วนหลักๆ ประกอบด้วย

3.1.3.1 การตรวจสอบความร่วมมือแบบเครือข่าย เพื่อตรวจสอบแต่ละกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่ตกเป็นกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลว่ากลุ่มนั้นมีความร่วมมือแบบเครือข่ายหรือไม่ แล้วจึงจะสอบถามรายละเอียดเกี่ยวกับเครือข่าย หากพบว่าไม่มีความร่วมมือแบบ เครือข่ายจะถามด้วยคำถามเปิดแทน ซึ่งจะถามว่ารู้จักความร่วมมือแบบเครือข่ายหรือไม่ คิดว่ามีประโยชน์อย่างไร ทำไมกลุ่มของท่านจึงไม่มีความร่วมมือแบบเครือข่ายและต้องการให้กลุ่มมีเครือข่ายหรือไม่แทน

3.1.3.2 ลักษณะของเครือข่าย เป็นการถามในส่วนรายละเอียดเกี่ยวกับเครือข่าย หลังจากที่ทราบว่าคุณกลุ่มนั้นมีความร่วมมือแบบเครือข่ายแล้ว ประกอบด้วย ลักษณะการเกิดของเครือข่าย ลักษณะโครงสร้างของเครือข่าย ลักษณะสมาชิก ลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิก กิจกรรมของเครือข่าย ประเภทของเครือข่ายและระดับของเครือข่าย

3.1.3.3 ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำ ประกอบด้วยความสามารถในด้านการบริหารจัดการ การติดต่อประสานงานและความนิยมหรือความมีอิทธิพลในหมู่สมาชิก

เป็นตัวแทนของแต่ละภาคได้ดังนี้ ภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดลพบุรี ภาคตะวันออก เชียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดชัยภูมิ ภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช และภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก

3.2.2.2 ระดับอำเภอ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือแบบเจาะจงกับแบบสุ่มตัวอย่าง โดยทุกจังหวัดที่เก็บข้อมูลจะต้องเก็บข้อมูลจาก 2 อำเภอ โดยเจาะจงเป็นอำเภอเมืองกับต่างอำเภอซึ่งมาจากการสุ่มตัวอย่าง เพื่อให้เห็นความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในเขตอำเภอเมืองกับนอกเขตอำเภอเมืองซึ่งมีสภาพความเป็นเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยแต่ละจังหวัด มีอำเภอที่ได้รับเลือกดังนี้

- 1) จังหวัดลพบุรี ได้แก่ อำเภอเมืองและอำเภอยะบาดาล
- 2) จังหวัดพิษณุโลก ได้แก่ อำเภอเมืองและอำเภอบางระกำ
- 3) จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ อำเภอเมืองและอำเภอท่าศาลา
- 4) จังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ อำเภอเมืองและอำเภอกุฉีเยว

3.3.2.3 ระดับตำบล ได้สุ่มตัวอย่างเลือกอำเภอละ 2 ตำบล ดังนั้นใน 1 จังหวัด จะมีเก็บข้อมูลทั้งหมด 4 ตำบล รวม 4 จังหวัดเท่ากับ 16 ตำบล มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 1) จังหวัดลพบุรี ในเขตอำเภอเมือง ได้แก่ ตำบลเขาสามยอดและตำบลโคกกระเทียม ส่วนอำเภอยะบาดาล ได้แก่ ตำบลท่ามะนาวและตำบลม่วงค่อม
- 2) จังหวัดพิษณุโลก ในเขตอำเภอเมือง ได้แก่ ตำบลท่าทองและตำบลไผ่ยอดอน ส่วนอำเภอบางระกำ ได้แก่ ตำบลบึงกอกและตำบลชุมแสงสงคราม
- 3) จังหวัดนครศรีธรรมราช ในเขตอำเภอเมือง ได้แก่ ตำบลปากนครและตำบลปากพูน ส่วนอำเภอท่าศาลา ได้แก่ ตำบลท่าศาลาและตำบลสระแก้ว
- 4) จังหวัดชัยภูมิ ในเขตอำเภอเมือง ได้แก่ ตำบลห้วยบงและตำบลนาเลี้ยว ส่วนอำเภอกุฉีเยว ได้แก่ ตำบลกวางใจและตำบลหนองตูม

3.3.2.4 ระดับหมู่บ้าน เป็นการสุ่มตัวอย่างเลือกตำบลละ 2 หมู่บ้าน ดังนั้นในจังหวัดหนึ่งๆจะเก็บข้อมูลทั้งหมด 8 หมู่บ้าน รวมทั้งหมด 4 จังหวัดเท่ากับ 32 หมู่บ้าน โดยในแต่ละหมู่บ้านจะจัดเก็บกลุ่มหรือองค์กรชุมชนทั้งหมดตามสภาพความเป็นจริงในลักษณะกลุ่มที่หลากหลายประเภทแต่มีจำนวนไม่เกิน 5 กลุ่ม/องค์กร กล่าวคือหากหมู่บ้านใดมีกลุ่มหรือองค์กรชุมชนไม่ถึง 5 กลุ่มจะจัดเก็บกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดทุกกลุ่มแต่หากหมู่บ้านใดมีมากกว่า 5 กลุ่ม จะจัดเก็บเพียง 5 กลุ่มเท่านั้น โดยการเก็บเป็นการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive random) เลือกเก็บผู้นำกลุ่ม 1 คนและสมาชิกกลุ่มละ 2 คน

อย่างไรก็ตามในสภาพความเป็นจริงเมื่อลงไปเก็บข้อมูลพบว่าผู้นำบางคนเป็นผู้นำหลายๆ กลุ่มเช่นเดียวกับสมาชิกกลุ่มที่ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกมากกว่า 1 กลุ่ม ดังนั้นเพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่เพียงพอจะคัดเลือกจัดเก็บในลักษณะในกลุ่มตัวอย่างหนึ่งคนเป็นตัวแทนของหนึ่ง กลุ่มเท่านั้น แต่ในขณะเดียวกันสามารถที่จะตอบคำถามที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มอื่นๆที่ตนเป็นสมาชิกได้ด้วย ยกตัวอย่างเช่น นาง ก. เป็นผู้นำกลุ่มออมทรัพย์ เป็นรองประธานกลุ่มอาชีพไม้กวาดและเป็นสมาชิกกลุ่มสตรี ซึ่งเมื่อเก็บข้อมูลจะให้นาง ก. มีฐานะเป็นตัวแทนของผู้นำในกลุ่ม ออมทรัพย์เท่านั้น โดยจะต้องไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้นำอาชีพไม้กวาดและผู้นำกลุ่มสตรีอีก 2 คน แต่ นาง ก. ยังสามารถที่จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มอาชีพไม้กวาดและกลุ่มสตรีแม่บ้านได้ด้วย

จากแผนการเก็บข้อมูลดังกล่าวคาดการณ์ว่าจะสามารถเก็บจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่ 480 คน โดยเป็นผู้นำ กลุ่ม/องค์กรชุมชน จำนวน 160 คน และสมาชิกกลุ่ม 320 คน แต่สามารถเก็บได้จริงเพียง 324 รายเท่านั้น โดยเป็นผู้นำกลุ่ม 110 รายและสมาชิกกลุ่ม 214 ราย (ตารางที่ 3.1) ซึ่งถือว่าต่ำกว่าเป้าหมายที่คาดการณ์ไว้พอสมควร (จัดเก็บได้ประมาณร้อยละ 70) ทั้งนี้เนื่องจากหมู่บ้านส่วนใหญ่มีจำนวนกลุ่มไม่ถึง 5 กลุ่ม เฉลี่ยประมาณ 3-4 กลุ่มเท่านั้นและผู้ที่เป็ผู้นำกลุ่มกับเป็นสมาชิกค่อนข้างจะซ้ำซ้อนกันคือผู้ที่เป็ผู้นำคนหนึ่งๆจะเป็นผู้นำกลุ่มอีกหลายๆกลุ่ม แม้จะพยายามหาผู้ที่อยู่ในระดับรองๆลงมาตอบแบบสอบถามแล้วก็ตาม แต่ก็ยังทำให้กลุ่มตัวอย่างน้อยอยู่ ส่วนการเก็บข้อมูลจากสมาชิกกลุ่มก็ประสบปัญหานี้เช่นเดียวกัน

ตารางที่ 3.1 จำนวนประชากรตัวอย่าง ทั้งจากการศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

กลุ่มเป้าหมาย	จำนวน (คน)
ผู้บริหารส่วนราชการระดับจังหวัด/อำเภอ	24
พัฒนากรประจำตำบล	16
แม่ข่ายหรือแกนนำของเครือข่ายองค์กรชุมชน	7
ผู้นำกลุ่มหรือองค์กรชุมชน	110
สมาชิกกลุ่มหรือองค์กรชุมชน	214
รวม	371

นอกจากนี้ช่วงเวลาที่เข้าไปเก็บข้อมูลในแต่ละพื้นที่เป็นช่วงฤดูทำนาจึงทำให้รวมกลุ่มน้อยลงเพราะชาวบ้านจะมาร่วมกลุ่มกันทำอาชีพเสริมหลังจากว่างเว้นจากการทำนาจึงส่งผลให้กลุ่ม

ตัวอย่างไม่ได้มากตามจำนวนที่คาดการณ์ไว้ อย่างไรก็ตามนับว่าสามารถเก็บข้อมูลได้มาพอสมควรและครอบคลุมเนื่องจากผู้ตอบส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกมากกว่า 1 กลุ่ม จึงได้ข้อมูลที่ครบตามประเภทกลุ่มที่ต้องการในแต่ละหมู่บ้านที่เข้าไปเก็บข้อมูล ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มอาชีพ กลุ่มแก้ไขปัญหาคาความยากจน กลุ่มผู้ดูแลเด็ก กลุ่มเยาวชน เป็นต้น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาลักษณะความร่วมมือแบบเครือข่ายของกลุ่มต่างๆเหล่านี้

สำหรับข้อมูลความร่วมมือแบบเครือข่ายที่สามารถเก็บจากกลุ่มตัวอย่างจาก 4 จังหวัดพบว่าสามารถเก็บได้จากจังหวัดพิษณุโลกกับนครศรีธรรมราชมากที่สุดซึ่ง 2 จังหวัดนี้เก็บได้ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน รองลงมาเป็นชัยภูมิและลพบุรีตามลำดับ โดยสามารถเก็บได้จากเขตอำเภอเมืองกับต่างอำเภอได้ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันโดยกลุ่มตัวอย่างที่มีความร่วมมือแบบเครือข่ายนี้คิดเป็นสัดส่วนราว 1 ใน 4 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด(โดยมีจำนวน 78 รายจากทั้งหมด 324 ราย)

3.3 กรรณวิธีทางข้อมูลและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เริ่มต้นจากการสร้างคู่มือลงรหัส ซึ่งเมื่อผ่านกระบวนการลงรหัส การตรวจสอบรหัส การป้อนข้อมูลเข้าคอมพิวเตอร์ มีการตรวจสอบความถูกต้องก่อนนำไปวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS for Windows โดยใช้การวิเคราะห์ดังนี้

3.3.1 สถิติพรรณนา เป็นการพรรณนาถึงรายละเอียดของปัจจัยต่างๆที่ใช้ในการวิเคราะห์ ตลอดจนอธิบายสภาพทั่วไปของข้อมูลที่จัดเก็บได้และคุณสมบัติทั่วไปของประชากรที่ศึกษา โดยใช้สถิติในการกระจายจำนวนและอัตราส่วนร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) ค่าสูงสุด(Maximum) และค่าต่ำสุด (Minimum)

3.3.2 สถิติการวิเคราะห์ ได้เลือกใช้ 3 วิธี คือ

3.3.2.1 การวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบปกติ (Multiple regression analysis)

เพื่อใช้การทดสอบความถูกต้องของมาตรวัดความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชนและทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างความเข้มแข็งของเครือข่ายกับความเข้มแข็งของกลุ่มหรือองค์กร

3.3.2.2 การวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบเชิงชั้น (Hierarchical regression analysis) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ของแต่ละปัจจัยที่มีผลต่อระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน รวมถึงความสามารถในการอธิบายการผันแปรของตัวแปรอิสระที่มีผลต่อตัวแปรตาม

3.3.2.3 การวิเคราะห์เส้นทาง (Path analysis) เพื่อเป็นประโยชน์ในการนำผลจากการวิเคราะห์เส้นทางมาเปรียบเทียบกับผลที่ได้จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบเชิงชั้นและยัง

ได้ข้อมูลเพิ่มเติมมาเสริมการอธิบายให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้นโดยการวิเคราะห์เส้นทางจะทำให้ทราบถึงผลกระทบทางตรงและผลกระทบทางอ้อมของแต่ละปัจจัยต่อระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน

สำหรับข้อมูลในเชิงคุณภาพที่ได้จากคำถามเปิดได้นำคำตอบมาจัดหมวดหมู่เพื่อศึกษาแบบแผนโครงสร้างและสาระของเนื้อหาคำตอบ จากนั้นนำมาใช้ประกอบการเขียนรายงานเช่นเดียวกับข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกทั้งจากระดับผู้บริหารและจากแม่ข่ายหรือแกนนำของเครือข่ายต่างๆได้นำมาประกอบการเขียนรายงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นและอธิบายผลที่ได้จากการวิเคราะห์ในเชิงสถิติดังที่กล่าวมาข้างต้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์และกระจ่างยิ่งขึ้น

3.4 นิยามปฏิบัติการและการสร้างมาตรวัด

ในกระบวนการสร้างมาตรวัดได้ดำเนินการตามขั้นตอนของการสร้างมาตรวัดดังต่อไปนี้

(1) การระบุคำนิยามศัพท์ที่ได้กล่าวแล้วในบทที่ 2 หัวข้อ 2.7 เป็นการอธิบายความหมายตัวแปรในการวิจัยทำให้สามารถครอบคลุมประเด็นความถูกต้องในเนื้อหาของมาตรวัด

(2) จากคำนิยามศัพท์สู่คำนิยามปฏิบัติการ (Operational definition) ซึ่งได้ทำการสร้างแบบสอบถามเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลให้ครบตามคุณสมบัติของตัวแปร

(3) กำหนดกฎเกณฑ์ในกระบวนการสร้างมาตรวัดของตัวแปรแต่ละตัว ซึ่งค่าที่ได้ต้องสื่อความหมายของสิ่งที่ต้องการจะวัด (Construct validity) โดยเฉพาะมาตรวัดความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชนซึ่งเป็นหัวใจหลักของการวิจัยในครั้งนี้ที่ต้องผ่านการตรวจสอบความถูกต้องในตัวสร้างเสียก่อนที่จะนำไปวิเคราะห์ทางสถิติตามสมมติฐานของการวิจัย

(4) ทำการทดสอบความเชื่อถือได้ (Reliability test) รายละเอียดอยู่ในภาคผนวก ค

เมื่อทำความเข้าใจถึงกระบวนการดังกล่าวแล้ว จึงมาถึงขั้นตอนการนิยามปฏิบัติการและการสร้างมาตรวัด เพื่อสามารถนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลได้จริงและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติได้ โดยประเด็นคำถามที่จะมาพิจารณาในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย จะพิจารณาว่าอะไรคือปัจจัยที่เสริมสร้างการพัฒนาเครือข่ายและความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน และองค์กรที่มีเครือข่ายที่เข้มแข็งมีลักษณะอย่างไร โดยมีการแยกคำตอบออกเป็นทีละกลุ่มและทีละเครือข่ายสำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิกมากกว่า 1 กลุ่มหรือ 1 เครือข่าย โดยรายละเอียดของข้อคำถามที่ใช้วัดในแต่ละตัวแปรมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.4.1 ความร่วมมือแบบเครือข่าย

คำนิยามปฏิบัติการนี้มีเพื่อตรวจสอบก่อนเริ่มเก็บข้อมูลว่ากลุ่มตัวอย่างมีความร่วมมือแบบเครือข่ายหรือไม่ โดยจะมีคำถามแยกทีละกลุ่มสำหรับถามบุคคลที่อาจเป็นสมาชิกมากกว่า 1 กลุ่ม ซึ่งวัดด้วยข้อคำถามที่ให้ผู้ตอบระบุว่ากลุ่มของตนมีการทำกิจกรรมต่างๆดังต่อไปนี้หรือไม่ โดยจำกัดเฉพาะการติดต่อกับกลุ่มที่อยู่ในสายงานเดียวกัน

ทั้งนี้เพื่อป้องกันความสับสนในเรื่องความหมายของเครือข่ายในมุมมองของชาวบ้านที่เนื่องจากความร่วมมือแบบเครือข่ายในสังคมชนบทค่อนข้างจะซับซ้อนลึกซึ้งพอสมควรและค่อนข้างที่จะทำความเข้าใจยากในเวลาจำกัด เพราะคำว่าเครือข่ายในความหมายของชาวบ้านบางคนเป็นเสมือนการเป็นเครือญาติกัน เพียงรู้จักกันสามารถเป็นเครือข่ายได้แล้วโดยเฉพาะอย่างกรณีที่คนหนึ่งเป็นสมาชิกมากกว่า 1 กลุ่มซึ่งเป็นกลุ่มที่อยู่ต่างสายงานกัน กลายเป็นเครือข่ายโดยผ่านคนๆเดียว ทำให้รู้สึกว่าแต่ละกลุ่มติดต่อกันโดยปริยาย ซึ่งหากจะนับว่าเป็นเครือข่ายนั้นไม่ผิด แต่จะสร้างปัญหาให้กับการวิเคราะห์ตามกรอบแนวความคิดที่ต้องการมองในระดับเครือข่ายซึ่งบางประเด็นผู้ตอบยังมองอยู่แค่ระดับกลุ่มเพราะความที่เป็นเครือข่ายที่ไม่ชัดเจนซึ่งสร้างความสับสนให้ทั้งผู้สัมภาษณ์และผู้ถูกสัมภาษณ์ และยากที่จะจัดประเภทของเครือข่ายว่าเป็นเครือข่ายประเภทใด เพราะเป็นกลุ่มที่ต่างสายงานมารวมกันการจัดประเภทเครือข่ายตามเนื้อหาจึงกระทำได้ยากและไม่ค่อยชัดเจน

ดังนั้นในการเก็บข้อมูลเพื่อให้เกิดความเข้าใจแก่ผู้จัดเก็บและจำกัดคำว่าเครือข่ายให้อยู่ในกรอบที่สามารถวิเคราะห์ได้ จะศึกษาความร่วมมือแบบเครือข่ายที่ติดต่อกันในกลุ่มที่มีเนื้อหาเดียวกันหรือประเภทกลุ่มเดียวกันเท่านั้น เช่น ระหว่างกลุ่มออมทรัพย์ ระหว่างกลุ่มทอผ้า แต่อาจยกเว้นให้เป็นกลุ่มที่มีงานต่อเนื่องกันได้ อย่างกลุ่มสตรีกับกลุ่มทอผ้า หรือกลุ่มผู้ใช้น้ำที่อาจมีกลุ่มผู้เลี้ยงหมู กลุ่มเกษตรกรมาเข้าร่วมเป็นเครือข่ายผู้ใช้น้ำ เป็นต้น

สรุปแล้วการตรวจสอบความร่วมมือแบบเครือข่ายจะแบ่งออกเป็น

3.4.1.1 กลุ่มของท่านมีการทำกิจกรรมต่างๆที่ทำร่วมกับกลุ่มอื่นในสายงานเดียวกันหรือสายงานที่ต่อเนื่องกันหรือไม่ ถ้าตอบว่าใช่ = 1 คะแนน , ไม่ใช่ = 0 คะแนน พร้อมให้ผู้ตอบว่า ใช่ ระบุกลุ่มที่ร่วมทำกิจกรรมด้วย โดยกิจกรรมต่างๆนั้นประกอบด้วย

- (1) การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร
- (2) การร่วมกันแก้ปัญหาต่างๆ
- (3) การไปดูงาน
- (4) การร่วมมือในการทำตลาด/ค้าขายร่วมกัน

- (5) ร่วมมือกันกู้ยืม
- (6) แลกเปลี่ยนเครื่องมือ/เทคโนโลยี/อุปกรณ์
- (7) ร่วมมือเพื่อต่อรองกับรัฐ/เอกชน
- (8) ร่วมมือจัดประชุม
- (9) สามารถระบุในช่องอื่นๆได้หากมีเพิ่มเติมจากกิจกรรมข้างต้น

3.4.1.2 คำถามย้ำอีกว่า กลุ่มของท่านมีความร่วมมือในแบบเครือข่ายหรือไม่ ถ้าใช่ ให้ระบุชื่อเครือข่าย

ทั้งนี้เพื่อให้เห็นลักษณะของความร่วมมือระหว่างกลุ่มตั้งแต่การติดต่อเบื้องต้นไปจนถึงการเป็นเครือข่ายกัน และยังช่วยตรวจสอบความเข้าใจในเรื่องเครือข่ายแก่ผู้วิจัยว่าตรงกับสภาพความเป็นจริงหรือไม่ อันทำให้เห็นแบบแผนของการร่วมมือแบบเครือข่าย

เมื่อทำการตรวจสอบว่ากลุ่มนั้นมีความร่วมมือแบบเครือข่ายแล้วจึงเริ่มถามคำถามถึงรายละเอียดต่างๆของเครือข่ายตามกรอบแนวความคิดของการวิจัย แต่หากพบว่าไม่มีความร่วมมือแบบเครือข่ายจะใช้คำถามเปิดถามต่อว่าท่านรู้จักความร่วมมือแบบเครือข่ายหรือไม่ และคิดว่ามีประโยชน์อย่างไรต่อตัวท่าน/กลุ่ม/ชุมชน ทำไมกลุ่มของท่านจึงไม่มีความร่วมมือแบบเครือข่ายและท่านอยากให้กลุ่มของท่านมีความร่วมมือแบบเครือข่ายหรือไม่เพราะอะไร

3.4.2 ลักษณะของเครือข่าย

คำนิยามปฏิบัติเกี่ยวกับลักษณะเครือข่ายนี้จะแบ่งออกเป็น 7 ส่วน ดังต่อไปนี้

3.4.2.1 ลักษณะการเกิดของเครือข่าย

ลักษณะการเกิดของเครือข่าย พิจารณาตั้งแต่กระบวนการจัดตั้งไปจนถึงการเข้าร่วมเครือข่าย ประกอบด้วย 4 คำถามดังนี้

(1) เครือข่ายที่กลุ่มของท่านเข้าร่วมจัดตั้งขึ้นมาได้อย่างไร ใครเป็นผู้ริเริ่ม ทำไมจึงมาพบกัน เป็นคำถามเปิดแบบมีแนวคำตอบให้ เช่น มาพบกันเอง นักวิชาการคุยกับผู้นำ เจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้ประสาน ผู้นำเป็นผู้เริ่มหรืออื่นๆแล้วแต่ผู้ตอบจะระบุตามความเป็นจริง

(2) ระยะเวลาในการจัดตั้ง (ระบุปี พ.ศ.ที่จัดตั้ง รวมระยะเวลาดังแต่จัดตั้งถึงปัจจุบัน)

(3) วัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง ซึ่งถามว่าท่านทราบหรือไม่ว่าเครือข่ายที่กลุ่มหรือองค์กรท่านเข้าร่วมมีวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งอย่างไร เช่น เพื่อการแลกเปลี่ยน เพื่อพัฒนาอาชีพ เพื่อแก้ปัญหา เพื่อต่อรองหรืออื่นๆตามที่ผู้ตอบจะระบุมา

(4) การเข้าร่วมเป็นสมาชิก โดยถามว่ากลุ่มของท่านได้เข้าไปร่วมใน

เครือข่ายเมื่อใด โดยให้ระบุว่า ตั้งแต่เริ่มจัดตั้ง หรือ เข้ามาร่วมภายหลัง โดยระบุผู้ชักชวน (พร้อมให้ผู้ตอบบอกระยะเวลาที่เข้าร่วมก็ปี/ก็เดือน)

เกณฑ์การให้คะแนน : เมื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ทางสถิติได้ปรับตัวแปรใหม่ให้เป็นลักษณะการเกิดของเครือข่ายที่ผู้นำในท้องถิ่นมีส่วนในการเริ่มต้นจัดตั้งเครือข่าย(ไม่ว่าจะเป็นเริ่มด้วยตนเองหรือจากการประสานงานกับคนนอกชุมชน) = 1 กับเครือข่ายที่เริ่มจัดตั้งโดยเจ้าหน้าที่รัฐหรืออื่นๆ = 0

3.4.2.2 ลักษณะโครงสร้างของเครือข่าย

ลักษณะโครงสร้างของเครือข่ายพิจารณาจากการมีระบบการจัดตั้งผู้ประสานงานหรือการมีแม่ข่าย ด้วยข้อคำถามที่ว่า ในการพบปะหรือการทำกิจกรรมร่วมกันในเครือข่ายมีระบบจัดตั้งผู้ประสานงานระหว่างกลุ่มต่างๆในเครือข่ายหรือไม่(หรือมีแม่ข่ายที่เป็นศูนย์กลางในการประสานความร่วมมือกับกลุ่มต่างๆในเครือข่าย อาทิ ประธานเครือข่าย เลขานุการเครือข่าย คณะกรรมการประสานงานเครือข่าย หรือผู้นำที่มาจากองค์กรใดองค์กรหนึ่งในเครือข่าย หรือเจ้าหน้าที่รัฐ อาทิ พัฒนาการประจำตำบล)

ถ้า มี ให้ระบุ ชื่อบุคคลหรือหน่วยงาน มาจากองค์กรใด และได้มาโดยวิธีการใด (แต่งตั้งโดยใคร/สมาชิกร่วมกันเลือก/อาสาสมัคร/อื่นๆระบุ)และผู้นำที่ดังกล่าวมีค่าตอบแทนหรือไม่ แต่ถ้า ไม่มี ระบบการจัดตั้งผู้ประสานโดยเฉพาะให้ระบุว่าใครทำหน้าที่นี้โดยมีแนวทางให้เลือกตอบ คือ 1) มีแกนนำของกลุ่มเป็นผู้ประสานชื่ออะไรมีตำแหน่งอะไรในกลุ่ม หรือ 2) สมาชิกติดต่อกับสมาชิกองค์กรอื่นๆโดยตรง หากไม่ใช่ทั้งสองกรณีให้ระบุอื่นๆ

เกณฑ์การให้คะแนน: มีระบบจัดตั้งผู้ประสานหรือมีแม่ข่าย = 1 , ไม่มี = 0

3.4.2.3 ลักษณะสมาชิก

ลักษณะสมาชิก พิจารณาจากจำนวนสมาชิก จำนวนองค์กร ประเภทขององค์กรที่เข้าร่วม โดยการถามว่าท่านทราบหรือไม่ว่าเครือข่ายที่ท่านเข้าร่วม นอกจากกลุ่มของท่านแล้วยังมีกลุ่มหรือองค์กรใดเข้าร่วมอีก ทราบ/ไม่ทราบ ถ้าทราบระบุ ประเภทกลุ่มอื่นที่เข้าร่วม จำนวนกลุ่มอื่นที่เข้าร่วม(กี่องค์กร/กลุ่มและรวมจำนวนกลุ่ม/องค์กรทั้งหมดกี่องค์กร) จำนวนสมาชิกโดยประมาณกี่คน พร้อมทั้งระบุว่ายังมีกลุ่มที่อยู่ต่างสาขามาเข้าร่วมเครือข่ายหรือไม่ (มี/ไม่มี) เช่น เครือข่ายที่มีกลุ่มต่างสาขามาเข้าร่วมอย่างมีกลุ่มออมทรัพย์เข้ามาสนับสนุนด้านเงินกู้ให้กับเครือข่ายอาชีพสตรี เป็นต้น

เกณฑ์การให้คะแนน : สำหรับการนำไปวิเคราะห์ทางสถิติได้เลือกใช้เฉพาะตัวแปร คือ การมีกลุ่มต่างสาขามาเข้าร่วม = 1 กับไม่มีกลุ่มต่างสาขามาเข้าร่วม = 0

3.4.2.4 ลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิก

ลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกพิจารณาจาก 2 ส่วน คือ ความบ่งชี้ในติดต่อสัมพันธ์กันของสมาชิกกับความพอใจในการติดต่อสัมพันธ์กันของสมาชิก ซึ่งพิจารณาจากคำถามในการติดต่อสัมพันธ์ 4 ข้อ ดังต่อไปนี้

- (1) การทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในเครือข่ายบ่อยเพียงใดและมีความพอใจเพียงใด (FQ1/PFQ1)
- (2) แม่ข่ายพบสมาชิกบ่อยเพียงใด และมีความพอใจเพียงใด (FQ2/PFQ2)
- (3) ผู้นำของแต่ละกลุ่มมีโอกาสพบปะกันบ่อยเพียงใดและมีความพอใจเพียงใด (FQ3/PFQ3)
- (4) การช่วยกันแก้ปัญหาด้วยกันของกลุ่มสมาชิกบ่อยเพียงใดและมีความพอใจเพียงใด (FQ4/PFQ4)

เกณฑ์การให้คะแนน : ส่วนที่ 1 ความบ่อยหรือความถี่ในการติดต่อสัมพันธ์กันทั้ง 4 ประเด็นดังกล่าวมีความบ่อยเพียงใด โดยให้ผู้ตอบระบุเป็นจำนวนครั้งต่อสัปดาห์หรือต่อเดือนหรือต่อปี แล้วแต่ผู้ตอบจะระบุแต่เมื่อนำมาลงรหัสจะแปลงเป็นจำนวนครั้งต่อปีทั้งหมด ส่วนที่ 2 ให้ระบุคะแนนความพอใจในการติดต่อสัมพันธ์กันว่าพอใจเพียงใดโดยให้คะแนน 0-10 คะแนน โดยที่ 0 = ไม่พอใจเลย จนถึง 10 = พพอใจมากที่สุด

สำหรับมาตรวัดความบ่งชี้ในการติดต่อสัมพันธ์กัน (Relationship:RLSP) คำนวณจากสมการ

$$RLSP = \sum_{i=1}^4 FQ_i \quad \dots\dots\dots (3.1)$$

จากสมการความบ่งชี้ในการติดต่อกันของสมาชิกในเครือข่าย (RLSP) ได้มาจากผลรวมตั้งแต่ FQ1-FQ 4

เมื่อทำการวิเคราะห์ความเชื่อถือได้ของมาตรวัด ปรากฏว่า มาตรวัดนี้มีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้ (Alpha) เท่ากับ 0.66 ซึ่งน่าเชื่อถือในระดับที่ปานกลาง

ส่วนมาตรวัดความพอใจในการติดต่อสัมพันธ์กัน (Satisfaction:STFN) คำนวณจากสมการ

$$STFN = \sum_{i=1}^4 \underline{PFQ}_i \quad \dots\dots\dots (3.2)$$

จากสมการความพอใจในการติดต่อสัมพันธ์กันของสมาชิกในเครือข่าย (STFN) ได้มาจากผลรวมตั้งแต่ PFQ1-PFQ4 แล้วหารด้วย 4

เมื่อทำการวิเคราะห์ความเชื่อถือได้ของมาตรวัด ผลปรากฏว่า มาตรวัดนี้มีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้ (Alpha) = 0.78 ซึ่งน่าเชื่อถือในระดับที่สูงพอสมควร

3.4.2.5 กิจกรรมของเครือข่าย

กิจกรรมของเครือข่าย พิจารณาจากคำถามเปิดให้ผู้ตอบระบุกิจกรรมหลักๆของเครือข่าย 5 อันดับแรกโดยลักษณะคำตอบที่ได้มาช่วยนำมาอธิบายการดำเนินการของเครือข่ายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3.4.2.6 ประเภทของเครือข่าย

ประเภทของเครือข่ายนี้ไม่ได้ถามโดยตรงกับกลุ่มเป้าหมายแต่จะใช้การพิจารณาจากคำตอบในข้ออื่นๆซึ่งจะช่วยบ่งชี้โดยดูจากลักษณะเนื้อหาของกิจกรรมที่ทำสมาชิกกลุ่มที่เข้าร่วมว่าเป็นเครือข่ายทางการเงิน เครือข่ายสตรี เครือข่ายผู้ดูแลเด็ก เป็นต้น

เกณฑ์การให้คะแนน : เมื่อพิจารณาจากข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมได้มีการจัดกลุ่มตัวแปรใหม่สำหรับการวิเคราะห์เป็นเครือข่ายทางด้านเศรษฐกิจ = 1 (ประกอบด้วย เครือข่ายทางการเงิน เครือข่ายอาชีพสตรี เครือข่ายแก้ไขปัญหาค่าความยากจน(กขคจ.) เครือข่ายอาชีพ เครือข่ายร้านค้าและเครือข่ายเกษตรกรรม) กับเครือข่ายทางด้านสังคม = 0 (ประกอบด้วย เครือข่ายสตรี เครือข่ายอาสาพัฒนาชุมชน(อช.),เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุข(อสม.) เครือข่ายผู้ดูแลเด็กเล็ก, เครือข่ายเยาวชน เครือข่ายประชาคมและเครือข่ายศูนย์สงเคราะห์)

3.4.2.7 ระดับของเครือข่าย

ระดับของเครือข่าย พิจารณาจากคำถามที่ว่า ระดับของกลุ่มต่างๆที่เข้าร่วมเครือข่ายอยู่ในระดับใด เป็นระดับเดียวกัน(เฉพาะระดับหมู่บ้านมารวมกัน) หรือต่างระดับ(หมู่บ้านไปรวมกันในลักษณะตัวแทนระดับตำบล ตัวแทนระดับอำเภอ)หรือทั้งระดับเดียวกันและต่างระดับ

เกณฑ์การให้คะแนน : เมื่อนำไปวิเคราะห์ทางสถิติ ได้ปรับตัวแปรใหม่ให้เป็นเครือข่ายระดับหมู่บ้านมารวมกันในตำบลเดียวกันหรือต่างตำบล =1 กับเครือข่ายที่มาาร่วมกันในระดับอำเภอหรือจังหวัด = 0

3.4.3 ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำ

ในส่วนนี้จะแบ่งคำถามเพื่อการประเมินความสามารถเป็น 3 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการติดต่อประสานงานและด้านความมีอิทธิพลในหมู่สมาชิก สำหรับกรณีที่ผู้ตอบเป็นแม่ข่ายหรือแกนนำเองนั้นให้ประเมินการดำเนินการในด้านต่างๆของตนเอง

3.4.3.1 ความสามารถในการบริหารจัดการ (Management : MNG)

ความสามารถในการบริหารจัดการ พิจารณาจากคำถามถึงลักษณะการทำงานต่างๆของแม่ข่ายหรือแกนนำว่าได้ดำเนินการเหล่านี้หรือไม่ โดยให้ระบุว่า มี หรือ ไม่มี ด้วยคำถาม 4 ข้อ ดังนี้

- (1) มีการวางแผนระยะยาวที่ตกลงร่วมกันในหมู่สมาชิกเครือข่าย (MNG1)
- (2) มีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน (MNG2)
- (3) มีการจัดทำแผนปฏิบัติงานร่วมกัน (MNG3)
- (4) มีการประเมินผลการปฏิบัติงานที่ทำร่วมกันเป็นระยะๆ (MNG4)

เกณฑ์การให้คะแนน : มีการดำเนินการ =1 ไม่มีการดำเนินการ = 0

มาตรวัดความสามารถด้านการบริหารจัดการนี้คำนวณจากสมการ

$$MNG = \sum_{i=1}^4 MNG_i \quad \dots\dots\dots (3.3)$$

จากสมการความสามารถในการบริหารจัดการ (MNG) มาจากการนำคะแนน MNG1-MNG4 มาบวกกัน

เมื่อทำการวิเคราะห์ความเชื่อถือได้ของมาตรวัด ปรากฏว่า มาตรวัดนี้มีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้ (Alpha) = 0.76 ซึ่งน่าเชื่อถือในระดับที่สูงพอสมควร

3.4.3.2 ความสามารถในการประสานงาน (Coordination : CO)

ความสามารถในการประสานงาน พิจารณาจากคำถามที่ว่า แม่ข่ายหรือแกนนำมีการดำเนินการเหล่านี้หรือไม่ โดยให้ระบุว่า มี หรือ ไม่มี ด้วยคำถาม 6 ข้อประกอบด้วย

- (1) มีแหล่งรวบรวมข้อมูลเพื่อให้บริการแก่สมาชิก (CO1)
- (2) แกนนำมีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ (CO2)
- (3) มีการหาเงินทุนมาสนับสนุนกิจกรรมขององค์กรเครือข่าย (CO3)
- (4) มีการกระจายโอกาสให้สมาชิกอย่างเท่าเทียม อาทิ ทุน (CO4)

เกณฑ์การให้คะแนน : มีการดำเนินการ =1 ไม่มีการดำเนินการ = 0

มาตรวัดความสามารถด้านการบริหารจัดการนี้คำนวณจากสมการ

$$CO = \sum_{i=1}^4 CO_i \quad \dots\dots\dots (3.4)$$

จากสมการความสามารถในด้านการติดต่อประสานงาน (CO) มาจากการนำคะแนน CO1-CO4 มาบวกกัน

เมื่อทำการวิเคราะห์ความเชื่อถือได้ของมาตรวัด ผลปรากฏว่า มาตรวัดนี้มีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้ (Alpha) = 0.70 ซึ่งน่าเชื่อถือพอสมควร

3.4.3.3 แม่ข่ายมีระดับความนิยมหรือมีอิทธิพลในหมู่สมาชิก (Favour : FVR)

ในเรื่องระดับความนิยมหรือมีอิทธิพลในหมู่สมาชิกของแม่ข่าย วัดด้วยคำถามว่ามีความพอใจหรือเห็นว่าประโยชน์มากน้อยเพียงใดต่อการดำเนินการของแม่ข่ายหรือแกนนำในการทำกิจกรรมต่างๆ คะแนนความพอใจ 0-10 คะแนน มี 3 ข้อดังนี้

(1) ประเมินความพอใจในผลงานของแม่ข่าย/แกนนำ (เกณฑ์การให้คะแนน: 0=ไม่พอใจเลยไปจนถึง 10= พพอใจมากที่สุด) (FVR1)

(2) การติดต่อแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกผ่านการประสานของแกนนำมีประโยชน์ต่อสมาชิกเพียงใด (เกณฑ์การให้คะแนน: 0=ไม่ก่อประโยชน์เลย ไปจนถึง10= มีประโยชน์มากที่สุด) (FVR 2)

(3) แกนนำสามารถชักจูงให้สมาชิกมาทำกิจกรรมร่วมกันเพียงใด (เกณฑ์การให้คะแนน : 0=ไม่สามารถชักจูงได้เลย ไปจนถึง 10= ชักจูงได้มากที่สุด) (FVR3)

มาตรวัดความนิยมและมีอิทธิพลของแม่ข่ายในหมู่สมาชิกคำนวณจากสมการ

$$FVR = \sum_{i=1}^3 FVR_i \quad \dots\dots\dots (3.5)$$

จากสมการความนิยมและมีอิทธิพลของแม่ข่ายในหมู่สมาชิก(FVR)มาจากการนำคะแนน FVR1-FVR3 มาบวกกัน แล้วหารด้วย 3

เมื่อทำการวิเคราะห์ความเชื่อถือได้ของมาตรวัด ปรากฏว่า มาตรวัดนี้มีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้ (Alpha) = 0.77 ซึ่งน่าเชื่อถือในระดับที่สูงพอสมควร

3.4.4 ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่าย

ประกอบด้วยปัจจัยแวดล้อมในด้านต่างๆ ได้แก่ การได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐหรือเอกชน การเมืองและสภาพเศรษฐกิจในชุมชน ตลอดจนสภาพสังคมวัฒนธรรมในท้องถิ่น ด้วยคำถามว่าในส่วนต่างๆ เหล่านี้เข้ามาเกี่ยวข้องหรือมีผลต่อการดำเนินการของเครือข่ายมากน้อยเพียงใด โดยให้ระบุคะแนน 0-10 คะแนน โดยมีรายละเอียดของคำถาม 6 ข้อ ดังต่อไปนี้

3.4.4.1 ในการดำเนินการเครือข่าย ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องหรือไม่ เพียงใด

3.4.4.2 การดำเนินการมีการเมืองมาสนับสนุนหรือไม่ เพียงใด

3.4.4.3 ในการดำเนินการมี องค์กรพัฒนาเอกชน(NGOs)หรือองค์กรเอกชนอื่นๆ มาเกี่ยวข้องหรือไม่ เพียงใด

3.4.4.4 มีแหล่งเงินทุนเข้ามาเกี่ยวข้องหรือไม่ เพียงใด

3.4.4.5 เศรษฐกิจในชุมชนมีส่วนผลักดันให้เกิดเครือข่ายหรือไม่ เพียงใด

3.4.4.6 สภาพสังคมตลอดจนวัฒนธรรมในท้องถิ่นเอื้อต่อการพัฒนาเครือข่ายหรือไม่ เพียงใด

เกณฑ์การให้คะแนน : ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเลย=0 คะแนน, ไปจนถึงมีส่วนเกี่ยวข้องมากที่สุด=10 คะแนน)

3.4.5 การพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน (Development : DVP)

นิยามปฏิบัติการของการพัฒนาเครือข่ายแบ่งการวัดออกเป็น 3 มิติ คือ มิติในพัฒนาการ จำนวนสมาชิก มิติในการพัฒนากิจกรรมและมิติในการพัฒนาความสัมพันธ์และการบริหารจัดการ ดังต่อไปนี้

3.4.5.1 การพัฒนาจำนวนสมาชิก

พิจารณาจากคำถาม 4 ข้อ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนแตกต่างกันไปดังต่อไปนี้

(1) การเพิ่มของสมาชิกและกลุ่ม/องค์กรที่เข้าร่วมเครือข่าย(โดยถามว่า เริ่มต้นเท่าไร /ปัจจุบันเท่าไร/เข้ามาเพิ่มแต่ละปีกี่คนกี่องค์กร)

(2) กลุ่มที่อยู่ในสายงานเดียวกันในพื้นที่ของท่าน(ระดับตำบล/อำเภอ)ที่เข้าร่วมเครือข่ายคิดเป็นกี่%ของจำนวนกลุ่มทั้งหมดที่อยู่ในสายงานเดียวกัน(ร้อยละโดยประมาณ)

(3) มีการขยายตัวในแง่จำนวนสมาชิกเพียงใด ระบุ 0-10 (โดยที่ 0 =ไม่ขยายเลย ไปจนถึง 10 = ขยายมากที่สุด)

(4) ลักษณะของการขยายเป็นอย่างไร (แนวราบ/แนวตั้ง/ทั้งสองแบบ)

3.4.5.2 การพัฒนากิจกรรรม

พิจารณาจากคำถาม 3 ข้อ ให้ระบุคะแนน 0-10

- (1) การทำงานขยายขอบเขตไปจากเดิมหรือไม่ (DVP1)
- (2) ประเภทของกิจกรรมที่ทำหลากหลายเพียงใด (DVP2)
- (3) กิจกรรมที่ทำสอดคล้องกันหรือไม่เพียงใด (DVP3)

เกณฑ์การให้คะแนน : ไม่พัฒนาเลย = 0 ไปจนถึง พัฒนาไปมากที่สุด=10

3.4.5.3 การพัฒนาความสัมพันธ์และการบริหารจัดการ

พิจารณาจากคำถาม 4 ข้อ ให้ระบุคะแนน 0-10 ดังต่อไปนี้

- (1) ผู้นำแต่ละกลุ่มมีบทบาทในกิจกรรมของเครือข่ายเพียงใด(DVP4)
- (2) มีการวางแผนกิจกรรมร่วมกันในระยะยาวหรือไม่ เพียงใด(DVP5)
- (3) มีการปรับการปฏิบัติงานตามความเหมาะสมเพียงใด(DVP6)
- (4) มีการถ่ายโอนอำนาจให้คนรุ่นใหม่ๆเข้ามามีส่วนในการบริหารเครือข่ายหรือไม่ เพียงใด (DVP7)

หรือไม่ เพียงใด (DVP7)

เกณฑ์การให้คะแนน : ไม่มีเลย = 0 ไปจนถึง มีมากที่สุด=10

มาตรวัดการพัฒนาของเครือข่าย คำนวณจากสมการ

$$DVP = \sum_{i=1}^7 \underline{DVP\ i} \quad \dots\dots\dots (3.7)$$

จากสมการการพัฒนาเครือข่าย (DVP) มาจากการนำคะแนน DVP1-DVP7 มาบวกกัน แล้วหารด้วย 7 ซึ่งไม่ได้นำคำตอบจากค่านิยามปฏิบัติการข้างต้นมาใช้ทั้งหมด เนื่องจากได้มีการตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลและการทดสอบความเชื่อถือได้ของมาตรวัดจึงได้ตัดบางตัวแปรเพื่อให้ได้ความเชื่อถือสูงที่สุด จึงได้ผลสรุปดังสมการ 3.7

ดังนั้นมาตรวัดการพัฒนาเครือข่ายจึงมาจากคำถาม 7 ข้อ(เฉพาะข้อที่ระบุชื่อตัวแปรไว้ในวงเล็บท้ายข้อคำถาม) มีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้ (Alpha) = 0.77 ซึ่งน่าเชื่อถือในระดับที่สูงพอสมควร

3.4.5.4 การพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่ายองค์กรชุมชน

การพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่ายองค์กรชุมชนนี้ พิจารณาจากคำถาม

เปิด ถามว่าท่านคิดว่าการพัฒนาเครือข่ายในอนาคตเป็นอย่างไรและอะไรเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการพัฒนา โดยคำตอบที่ได้นำมาใช้ในการพิจารณาแนวทางในการพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่ายองค์กรชุมชน

3.4.6 ความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน (Empowerment : EPM)

ค่านิยมปฏิบัติการของความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน จะวัดใน 3 มิติหลักๆ คือ มิติในด้านความสัมพันธ์ของหมู่สมาชิกเครือข่ายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มิติในด้านการตอบสนองต่อปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ และมิติในด้านการยอมรับจากองค์กรภายนอก โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.4.6.1 ความสัมพันธ์ในหมู่สมาชิกเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยคำถาม 8 ข้อ ดังนี้

- (1) ระยะเวลาที่ดำเนินการเครือข่ายตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน(กี่ปี/กี่เดือน)
- (2) การดำเนินของเครือข่ายเป็นมาอย่างไร (ต่อเนื่องโดยตลอดหรือหยุดชะงักไป พร้อมบอกสาเหตุ)
- (3) เมื่อทำกิจกรรมในแต่ละครั้งองค์กรสมาชิกให้ความร่วมมือเพียงใด (EP1)
- (4) สัดส่วนของสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละครั้ง(คิดเป็นสัดส่วนร้อยละโดยประมาณ)
- (5) มีความรวดเร็วในการร่วมตัวทำกิจกรรมเพียงใด (EP2)
- (6) การยอมรับในกฎระเบียบและกติการ่วมกันเพียงใด(EP3)
- (7) สมาชิกรู้หน้าที่และทำด้วยความรับผิดชอบเพียงใด (EP4)
- (8) สมาชิกเต็มใจที่จะมีการแบ่งปันความรู้แก่กันในกลุ่มสมาชิกเพียงใด(EP5)

เกณฑ์การให้คะแนน : ข้อ (3) , (5), (6) และ (7) ไม่มีเลย =0 คะแนนไปจนถึงมีมากที่สุด = 10 คะแนน

3.4.6.2 การตอบสนองต่อปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ

การตอบสนองต่อปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพนี้พิจารณาใน 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นการพิจารณาจากความพอใจในการตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกข้อ (1)- (4) ให้คะแนนความพอใจ 0-10 คะแนน ส่วนที่ 2 เป็นสอบถามถึงปัญหาที่พบและการแก้ไขปัญห ข้อ(5) โดยมีรายละเอียดดังนี้

- (1) กิจกรรมเครือข่ายตอบสนองกับความต้องการของสมาชิกเพียงใด(EP6)
- (2) ประโยชน์ที่กลุ่มของท่านได้รับจากการเข้าร่วมเครือข่าย(EP7)

- (3) กลุ่มสมาชิกได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันเพียงใด
- (4) เครือข่ายมีความสามารถในการต่อรองกับองค์กรภายนอกเพียงใด
- (5) เครือข่ายเป็นแหล่งพึ่งพิงให้กับสมาชิกเพียงใด (EP8)
- (6) การสอบถามเกี่ยวกับปัญหาต่างๆที่ประสบในเครือข่าย โดยแบ่งการถาม

ใน 5 ส่วน ดังนี้

1) การดำเนินการของเครือข่ายประสบปัญหาเหล่านี้หรือไม่ ซึ่งประกอบด้วยปัญหา ได้แก่ ปัญหาในการหาผู้รับผิดชอบเมื่อทำกิจกรรมร่วมกัน ปัญหาในการจัดการทรัพยากร/เงินทุนร่วมกัน ปัญหาความขัดแย้งในหมู่สมาชิกเมื่อทำงานร่วมกัน ปัญหาในการกระจายข่าวสารข้อมูลถึงกันและสามารถระบุปัญหาอื่นๆได้ถ้ามี

2) กรณีที่ตอบว่ามีปัญหา ให้ระบุว่าแก้ไขได้หรือไม่ (แก้ได้=1, ไม่ได้=0) โดยแยกตอบทีละปัญหา

3) กรณีที่ตอบว่ามีปัญหา การแก้ไขทำได้ด้วยความรวดเร็วเพียงใด (ระบุคะแนน 0-10 โดยที่ 0 = ล่าช้ามาก, 10=รวดเร็วมากที่สุด) โดยแยกตอบทีละปัญหา

4) กรณีที่ตอบว่ามีปัญหา ท่านพอใจในวิธีการจัดการกับปัญหาเพียงใด (ระบุคะแนน 0-10 โดยที่ 0 = ไม่พอใจเลย , 10 = พอใจมากที่สุด) โดยแยกตอบทีละปัญหา

5) ระดับความยากของปัญหาต่อการแก้ไขโดยรวม (ระบุคะแนน 0-10 คะแนน โดยที่ 0=ไม่ยากเลย , 10 = ยากมากที่สุด)

เกณฑ์การให้คะแนน : ข้อ 1) ถึง ข้อ 4) ไม่มีเลย =0 คะแนน มีมากที่สุด = 10
ส่วนข้อ 5) เกณฑ์การให้คะแนนดังที่วงเล็บไว้ท้ายข้อ

3.4.6.3 การได้รับการยอมรับจากองค์กรภายนอก

การที่เครือข่ายได้รับการยอมรับจากองค์กรภายนอกนั้น พิจารณาจากคำถาม 2 ข้อโดยให้คะแนนความพอใจมากน้อยเพียงใด 0-10 คะแนน ดังคำถามต่อไปนี้

(1) การได้รับการสนับสนุนจากภายนอกจากอาทิ แหล่งทุน ทรัพยากร โครงการพัฒนาต่างๆหรือไม่

(2) การได้รับการยอมรับเป็นแหล่งเรียนรู้ดูงาน (EP9)

เกณฑ์การให้คะแนน : ไม่มีเลย =0 คะแนน ไปจนถึง มีมากที่สุด = 10 คะแนน
มาตรวัดความเข้มแข็งของเครือข่าย คำนวณจากสมการ

$$EPW = \sum_{i=1}^9 EP_i \quad \dots\dots\dots (3.8)$$

จากสมการความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน (EPW) มาจากการนำคะแนน EP1-EP9 มาบวกกัน แล้วหารด้วย 9 ซึ่งไม่ได้นำคำตอบจากค่านิยามปฏิบัติการข้างต้นมาใช้ทั้งหมด เนื่องจากได้มีการตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลและการทดสอบความเชื่อถือได้ของมาตรวัดจึงได้ตัดบางตัวแปรเพื่อให้ได้ความเชื่อถือสูงที่สุด (ส่วนคำถามในเรื่องปัญหาในการวิเคราะห์เฉพาะเรื่องของปัญหา) จึงได้ผลสรุปดังสมการ 3.8

ดังนั้นมาตรวัดการพัฒนาเครือข่ายจึงมาจากคำถาม 9 ข้อ ดังนี้

- (1) เมื่อทำกิจกรรมแต่ละครั้งองค์กรสมาชิกให้ความร่วมมือเพียงใด (EP1)
- (2) ความรวดเร็วในการร่วมตัวทำกิจกรรมเพียงใด (EP2)
- (3) การยอมรับในกฎระเบียบและกติการ่วมกันเพียงใด(EP3)
- (4) สมาชิกรู้หน้าที่และทำด้วยความรับผิดชอบเพียงใด (EP4)
- (5) สมาชิกเต็มใจที่จะมีการแบ่งปันความรู้แก่กันในหมู่สมาชิกเพียงใด(EP5)
- (6) กิจกรรมเครือข่ายตอบสนองกับความต้องการของสมาชิกเพียงใด(EP6)
- (7) ประโยชน์ที่กลุ่มของท่านได้รับจากการเข้าร่วมเครือข่าย(EP7)
- (8) กิจกรรมเครือข่ายเครือข่ายเป็นแหล่งพึ่งพิงให้กับสมาชิกเพียงใด (EP8)
- (9) การได้รับการยอมรับเป็นแหล่งเรียนรู้ดูงาน (EP9)

มีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้ (Alpha) = 0.83 ซึ่งน่าเชื่อถือในระดับที่สูงพอ

สมควร

3.4.6.4 คำถามเปิดเกี่ยวกับลักษณะความเข้มแข็งของเครือข่าย ประกอบด้วย

(1) เมื่อเปรียบเทียบกับเครือข่ายที่ท่านรู้จัก ท่านคิดว่าเครือข่ายของท่านเข้มแข็งเพียงใด (เข้มแข็งกว่า/พอๆกัน/อ่อนแอกว่า/ไม่ทราบหรือไม่แน่ใจ) หรือหากเป็นกรณีที่คุณตอบไม่รู้จักเครือข่ายอื่นให้ระบุว่าท่านคิดว่าเครือข่ายของท่านเข้มแข็งเพียงใด (เข้มแข็งมาก/ปานกลาง/ไม่ค่อยเข้มแข็ง/ไม่เข้มแข็งเลย/ไม่ทราบไม่แน่ใจ)

(2) ท่านคิดว่าเครือข่ายที่เข้มแข็งมีลักษณะอย่างไร ให้ผู้ตอบระบุเท่าที่ทราบ พร้อมทั้งให้คะแนนในแต่ละคุณสมบัติที่ผู้ตอบระบุว่าอยู่ในคุณสมบัติเหล่านั้นมากน้อยเพียงใด (ระบุคะแนน 0-10 คะแนน โดยที่ 0=ไม่มีในคุณสมบัตินั้นเลย, 10=มีในคุณสมบัตินั้นมากที่สุด)

3.5 การทดสอบความถูกต้องของมาตรวัดความเข้มแข็งของเครือข่าย

ในการวิจัยนี้ นอกจากทำการทดสอบความถูกต้องในเนื้อหาโดยการทบทวนวรรณกรรม และปรึกษาผู้เชี่ยวชาญแล้ว ยังทำการทดสอบความถูกต้องของมาตรวัด โดยใช้วิธีการทางสถิติ คือ ความถูกต้องในตัวสร้าง ซึ่งเป็นการตรวจสอบความถูกต้องที่สำคัญมากเพราะความถูกต้องในตัวสร้างนั้น เกี่ยวข้องกับความถูกต้องในเนื้อหา(รายการที่นำมาสร้าง)และความถูกต้องในการทำนาย (ความสัมพันธ์กับสิ่งที่เป็นอนาคตและใช้เป็นมาตรฐาน) (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2537: 138)

ตัวสร้างที่จะใช้ทดสอบในที่นี้ คือ ความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน อันเป็นหัวใจหลักของการวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งได้มาจากการนำคำถาม 9 ข้อมารวมกัน ดังรายละเอียดที่กล่าวมาแล้วในหัวข้อ 3.4.6 ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้ = 0.83

สำหรับแนวความคิดเชิงทฤษฎีที่จะใช้ในการทดสอบความถูกต้องของมาตรวัดนี้เกิดจากความคิดที่ได้จากการทบทวนดังที่อ้างอิงไว้ในบทของการทบทวนวรรณกรรมจากผลการศึกษาและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ต่างเห็นพ้องไปในแนวทางเดียวกันว่าปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายหรือการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย คือ ความสามารถของผู้นำเครือข่าย (จากการประมวลผลงานของ สัมพันธ์ เดชะอธิก, 2540 และปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ, 2543 อ้างแล้วในบทที่2) โดยเฉพาะผู้นำของเครือข่ายในที่นี้หมายถึงตัวแม่ข่ายหรือแกนนำของเครือข่าย ซึ่งความสามารถครอบคลุมทั้งการบริหารจัดการและการติดต่อประสานงานรวมถึงความมีอิทธิพลในหมู่สมาชิกซึ่งถือเป็นลักษณะสำคัญของผู้ที่ผู้นำ

ดังนั้นความสามารถของ “แกนนำ” หรือ “แม่ข่าย” ดังกล่าวน่าจะมีความสัมพันธ์กับมาตรวัดความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชนที่สร้างขึ้นในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง (จะเป็นบวกหรือลบก็ได้) โดยความสามารถของแม่ข่ายและแกนนำแบ่งเป็น 3 ตัวแปร ซึ่งมาจากมาตรวัดเรื่องแม่ข่ายมีความสามารถในการบริหารจัดการ (MNG) แม่ข่ายมีความสามารถในการติดต่อประสานงาน (CO) และแม่ข่ายได้รับความนิยมและมีอิทธิพลต่อสมาชิก (FVR) โดยรายละเอียดของแต่ละมาตรวัดและการทดสอบความเชื่อถือได้อธิบายไว้ในหัวข้อ 3.4 นิยามปฏิบัติการและการสร้างมาตรวัด จึงจะไม่ขอกล่าวซ้ำอีก

จากแนวความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวสร้างกับตัวแปรข้างต้น ผู้ทดสอบได้กำหนดให้ ความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชนเป็นตัวแปรตาม และความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำเป็นตัวแปรอิสระ เทคนิคที่ใช้ในการทดสอบในที่นี้ คือ การวิเคราะห์ถดถอยพหุ

แบบจำลองที่ใช้ในการวิเคราะห์คือ

$$EPW = a_0 + a_1MNG + a_2CO + a_3FVR \quad \dots\dots\dots(3.9)$$

โดยที่ EPW = ระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน

MNG = แม่ข่ายหรือแกนนำมีความสามารถในการบริหารจัดการ

CO = แม่ข่ายหรือแกนนำมีความสามารถในการติดต่อประสานงาน

FVR = แม่ข่ายหรือแกนนำได้รับความนิยมนและมีอิทธิพลในหมู่สมาชิก

$a_0, \dots, a_3$ = ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ โดย a_0 = ค่าคงที่

จากผลที่ได้ (ตารางที่ 3.2)จะเห็นว่าระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน มีค่าเฉลี่ย 8.74 คะแนน ซึ่งถือว่าเกณฑ์ที่เข้มแข็งมาก และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.14 แสดงถึงความคล้ายคลึงของตัวอย่างในเรื่องนี้ ส่วนตัวแปรอิสระในเรื่องความสามารถในด้านการจัดการซึ่งมีคะแนนเต็ม 4 คะแนนนั้นเมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยประมาณ 3 คะแนนนั้นนับว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดีพอสมควรและมีความแตกต่างพอสมควรในกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนความสามารถในด้านการติดต่อประสานงานซึ่งมีคะแนนเต็ม 4 คะแนนเช่นกันพบว่ามีความสามารถอยู่ในระดับค่อนข้างดีเมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยประมาณ 2.8 คะแนนและมีความแตกต่างกันพอสมควรในกลุ่มตัวอย่าง ส่วนการได้รับความนิยมนและการมีอิทธิพลของแม่ข่ายหรือแกนนำต่อสมาชิกเครือข่ายนั้นอยู่ในระดับที่ดี (9 คะแนนจากเต็ม 10 คะแนน)

ส่วนการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามทุกตัวมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อความเข้มแข็งของเครือข่าย ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระด้วยกันไม่สัมพันธ์กันสูงเกินไปจนทำให้เกิดปัญหาต่อการวิเคราะห์ถดถอยพหุ(มากกว่า 0.75 ถือว่ามาก)

ตารางที่ 3.2 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าความสัมพันธ์ของตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปร	ความเข้มแข็ง ของเครือข่าย	ความสามารถ ในการจัดการ	ความสามารถ ในการประสาน	ความนิยมน /อิทธิพล
ความสามารถในการจัดการ	0.38**			
ความสามารถในการประสานงาน	0.17	0.40**		
ความนิยมนและมีอิทธิพล	0.60**	0.31	0.17	
ค่าเฉลี่ย	8.74	3.13	2.85	9.01
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	1.14	1.25	1.27	1.35

หมายเหตุ : * $P < 0.05$: ** $P < 0.01$

จากผลการวิเคราะห์เมื่อแทนค่าลงในสมการ 3.9 ได้ผลดังสมการ 3.10 ดังนี้

$$EPW = 4.11 + 0.20 MNG - 0.00 CO + 0.45 FVR \quad \dots\dots\dots(3.10)$$

(5.65) (2.03) (-0.02) (5.37)

$$R^2 = 0.40, \quad SEE = 0.90, \quad F = 15.14, \quad \text{Significance of } F = 0.00$$

(หมายเหตุ : ในวงเล็บคือ ค่าของ t)

จากสมการ 3.10 พบว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถอธิบายการผันแปรของระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชนได้ร้อยละ 40 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.00 แสดงถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุต่อตัวแปรตาม โดยในบรรดาตัวแปรอิสระทั้งหมด 3 ตัวมีเพียง 2 ตัวที่มีผลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีผลเชิงบวกต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายคือ แม่ข่ายที่มีความสามารถในการบริหารจัดการกับแม่ข่ายหรือแกนนำได้รับความนิยมนหรือมีอิทธิพลในหมู่สมาชิก ส่วนความสามารถในการติดต่อประสานงานกลับไม่มีนัยสำคัญต่อตัวแปรตาม

อย่างไรก็ตามนับว่าความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำมีความสัมพันธ์ทางสถิติต่อระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน สามารถสรุปได้ว่า ผลที่ได้จากการวิเคราะห์นี้สอดคล้องกับทฤษฎีที่ใช้ทดสอบ แสดงว่า ตัวสร้าง (คะแนนความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน) สร้างขึ้นมาอย่างถูกต้องสอดคล้องกับทฤษฎีที่ใช้ในการทดสอบ

3.6 ลักษณะประชากรของกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรตัวอย่างของการสัมภาษณ์โดยแบบสอบถาม แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้นำกลุ่มหรือผู้นำองค์กรชุมชน จำนวน 110 ราย และ 2) สมาชิกกลุ่มหรือสมาชิกองค์กรชุมชน จำนวน 214 ราย รวมทั้งหมด 324 ราย โดยการนำเสนอลักษณะประชากรของกลุ่มตัวอย่างจะแบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ส่วน

ส่วนแรกเป็นการนำเสนอประชากรตัวอย่างทั้งหมดที่จัดเก็บได้จากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม จำนวน 324 ราย ส่วนที่สองเป็นการนำเสนอประชากรตัวอย่างที่ให้ข้อมูลเรื่องความร่วมมือแบบเครือข่ายของกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ ซึ่งสามารถจัดเก็บมาได้ 78 ราย เพื่อให้ได้ข้อมูลในลักษณะ

ของการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มประชากรตัวอย่างทั้งหมดกับกลุ่มที่มีความร่วมมือแบบเครือข่าย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.6.1 ลักษณะของประชากรตัวอย่างทั้งหมด

ประชากรตัวอย่างทั้งหมด(ตารางที่ 3.3) มีอายุเฉลี่ยใกล้เคียงกันทั้งกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำและสมาชิกกลุ่ม คือ 46 ปีกับ 42 ปีตามลำดับ โดยมีความคล้ายคลึงกันในกลุ่มตัวอย่างเมื่อพิจารณาจากค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงเสียเป็นส่วนใหญ่ทั้งผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มโดยเฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิกกลุ่มเป็นเพศชายมีเพียงร้อยละ 20 เท่านั้นขณะที่ผู้นำกลุ่มเป็นเพศหญิงมากกว่าชายไม่มากนัก

ข้อมูลข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าเพศหญิงเข้าไปมีบทบาทในการรวมกลุ่มมาก อาทิ กลุ่มสตรีแม่บ้านที่รวมกลุ่มกันทำอาชีพเสริม ประดิษฐ์สินค้าออกขายเพื่อหารายได้มาเสริมอาชีพหลัก ซึ่งจะทำนาทำไร่เสียเป็นส่วนใหญ่ทั้งผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม โดยมีอาชีพหลักรองลงมาเป็นค้าขายกับรับจ้าง ซึ่งทั้งสองอาชีพนี้ทั้งผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มระบุว่าเป็นอาชีพเสริมที่ทำกันเป็นส่วนใหญ่

เมื่อพิจารณาถึงระดับการศึกษาพบว่าเกือบครึ่งหนึ่งมีระดับการศึกษาประถม 4 รองลงมา เป็นประถม 6 มัธยมต้น มัธยมปลาย ตามลำดับ มีเพียงส่วนน้อยที่จบการศึกษาระดับอนุปริญญา ขึ้นไป ซึ่งค่อนข้างเหมือนกันทั้งกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม

สำหรับรายได้เฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำกลุ่มจะมีรายได้เฉลี่ยมากกว่าสมาชิกกลุ่มพอสมควรโดยผู้นำกลุ่มมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 57,000 บาทต่อปี และสมาชิกกลุ่มมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 47,500 บาทต่อปี ซึ่งถือว่ารายได้อยู่ในเกณฑ์ที่ดีพอสมควร อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานค่อนข้างจะมีความแตกต่างกันสูงมากในกลุ่มตัวอย่าง โดยมีผู้ที่มีรายได้สูงสุดถึงรวม 300,000 บาทต่อปีและในขณะที่มีผู้ไม่มีรายได้เลยรวมอยู่ด้วย

กลุ่มตัวอย่างที่เก็บมาจาก 4 จังหวัดจาก 4 ภาค คือ พิษณุโลก นครศรีธรรมราช ชัยภูมิ และลพบุรี เก็บข้อมูลมาในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันโดยจังหวัดที่สามารถเก็บตัวอย่างได้มากที่สุดคือ จังหวัดพิษณุโลก และน้อยที่สุดคือ จังหวัดลพบุรี และใน 4 จังหวัด ได้จัดเก็บข้อมูลจากประชากรที่อยู่ที่เขตอำเภอเมืองกับต่างอำเภอมานในสัดส่วนพอๆกัน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่เฉลี่ยประมาณ 36 ปี และ 34 ปี (ผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มตามลำดับ) ซึ่งเมื่อเทียบกับอายุเฉลี่ย (ประมาณ 40 ปี) จึงคาดว่าส่วนใหญ่น่าจะอยู่อาศัยในชุมชนมาตั้งแต่เด็กหรือตั้งแต่แรกเกิด โดยมีความแตกต่างกันพอสมควรในกลุ่มตัวอย่างเมื่อพิจารณาจากค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเทียบกับค่าเฉลี่ย

ตารางที่ 3.3 ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของลักษณะประชากรตัวอย่าง

ลักษณะประชากรตัวอย่าง	ร้อยละ	
	ผู้นำกลุ่ม (110 ราย)	สมาชิกกลุ่ม (214 ราย)
หญิง	58.3	76.1
ชาย	41.7	23.9
ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าประถม 4	0.9	1.9
ประถม 4	42.6	42.3
ประถม 6	10.2	20.2
มัธยมต้น	20.4	18.8
มัธยมปลาย	19.4	13.6
อนุปริญญา	1.9	1.4
ปริญญาตรี	4.6	1.9
อาชีพหลัก		
ทำนา/ทำไร่	60.6	61.5
ค้าขาย	17.4	8.7
รับจ้าง	7.3	13.0
แม่บ้าน	2.8	5.3
ข้าราชการ	2.8	2.4
อื่นๆ	9.1	9.1
อาชีพรอง		
รับจ้าง	22.7	32.3
ค้าขาย	13.3	12.2
เลี้ยงสัตว์	21.3	7.3
ทำนาทำไร่	13.3	12.8
ไม่มีอาชีพเสริม	6.7	1.2
อื่นๆ	22.7	34.2
จังหวัด		
พิษณุโลก	31.2	30.8
นครศรีธรรมราช	29.4	24.3
ชัยภูมิ	22.0	23.8
ลพบุรี	17.4	21.0

ตารางที่ 3.3 ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของลักษณะประชากรตัวอย่าง(ต่อ)

ลักษณะประชากรตัวอย่าง	ร้อยละ			
	ผู้นำกลุ่ม (110 ราย)		สมาชิกกลุ่ม (214 ราย)	
อำเภอ				
เขตอำเภอเมือง	49.1		50.9	
เขตอำเภออื่นๆ	50.9		49.1	
กลุ่มที่เข้าร่วมเป็นสมาชิก				
กลุ่มออมทรัพย์	44.5		41.6	
กลุ่มสตรี (กพสม.)	25.5		18.7	
กลุ่มอาชีพสตรี	22.7		18.7	
กลุ่มอาชีพ	17.3		22.4	
กลุ่มแก้ไขปัญหาความยากจน	6.4		7.0	
กลุ่มอื่นๆ	34.5		20.1	
ลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าสูงสุด	ค่าต่ำสุด
อายุ (ปี)				
อายุของผู้นำกลุ่ม	45.65	10.89	90	18
อายุของสมาชิกกลุ่ม	42.20	10.56	74	18
รายได้ (บาท)				
รายได้ต่อปีของผู้นำกลุ่ม	54,042.31	49,069.99	312,000	0
รายได้ต่อปีของสมาชิก	47,503.00	48,067.43	360,000	0
ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน(ปี)				
ผู้นำกลุ่ม	36.22	14.70	69	4
สมาชิกกลุ่ม	34.41	14.03	65	1
จำนวนกลุ่มที่เข้าร่วม				
ผู้นำกลุ่ม	1.58	0.84	4	1
สมาชิกกลุ่ม	1.29	0.58	4	1

สำหรับการเข้าร่วมกลุ่ม ได้ให้กลุ่มตัวอย่างระบุจำนวนกลุ่มที่เป็นผู้นำหรือสมาชิก พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำกลุ่มเข้าร่วมกลุ่มโดยเฉลี่ย 2 กลุ่ม โดยมีผู้ที่เข้าร่วมสูงสุดถึง 4 กลุ่ม ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิกกลุ่มเฉลี่ยเข้าร่วมประมาณ 1 กลุ่มโดยมีผู้ที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกสูงสุดถึง 4 กลุ่มเช่นเดียวกัน และมีความแตกต่างกันพอสมควรในกลุ่มตัวอย่างเมื่อพิจารณาจากค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยกลุ่มที่ทั้งสองกลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมมากที่สุดคือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการ

ผลิต ประมาณร้อยละ 40 รองลงมาเป็นกลุ่มสตรี กลุ่มอาชีพสตรีและกลุ่มอาชีพมีสัดส่วนใกล้เคียงกันประมาณร้อยละ 20 ส่วนที่เหลือเป็นกลุ่มอื่นๆที่กระจายกันออกไปในสัดส่วนไม่ถึงร้อยละ 10 อันประกอบด้วย กลุ่มแก้ไขปัญหาคาความยากจน กลุ่มผู้ดูแลเด็ก(ศูนย์พัฒนาเด็กหรือศพด.) กลุ่มศูนย์ส่งเสริมอาชีพ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข กลุ่มอาสาสมัครพัฒนาชุมชน กลุ่มร้านค้า กลุ่มลานค้า เป็นต้น

3.6.2 ลักษณะของประชากรตัวอย่างที่มีความร่วมมือแบบเครือข่าย

เมื่อศึกษารายละเอียดของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีความร่วมมือแบบเครือข่าย ที่กลุ่มตัวอย่างเป็นสมาชิกกลุ่มหรือผู้นำกลุ่มนั้น (ตารางที่ 3.4) พบว่า ผู้ที่ให้ข้อมูลครึ่งหนึ่งมาจากผู้นำของกลุ่มต่างๆ (ร้อยละ 55.1) รองลงมาเป็นสมาชิกกลุ่ม (ร้อยละ 37.2) ที่เหลือเป็นผู้นำท้องถิ่น (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) และจากพัฒนากรประจำตำบล โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงมากกว่าชาย มีอายุเฉลี่ย 43 ปี โดยมีระดับอายุที่ใกล้เคียงกันในกลุ่มตัวอย่างและมีระยะอาศัยอยู่ในชุมชนเฉลี่ย 36 ปี แสดงว่าส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้นๆมาตั้งแต่เกิด เช่นเดียวกับข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

ตารางที่ 3.4 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่มีความร่วมมือแบบเครือข่าย (78 ราย)

ลักษณะของผู้ที่ให้ข้อมูลความร่วมมือแบบเครือข่าย	อัตราส่วนร้อยละ
สถานภาพผู้ให้ข้อมูล	
ผู้นำกลุ่ม	55.1
สมาชิกกลุ่ม	37.2
ผู้นำท้องถิ่น	3.8
พัฒนากร	3.8
เพศ	
หญิง	57.7
ชาย	42.3

ตารางที่ 3.4 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่มีความร่วมมือแบบเครือข่าย (78 ราย) (ต่อ)

ลักษณะของผู้ที่ให้ข้อมูลความร่วมมือแบบเครือข่าย	อัตราส่วนร้อยละ
ระดับการศึกษา	
ประถม 4	24.3
ประถม 6	17.1
มัธยมต้น	28.6
มัธยมปลาย	14.3
อนุปริญญา	8.6
ปริญญาตรี	7.1
อาชีพหลัก	
ทำนา/ทำไร่	60.6
ค้าขาย	16.9
ข้าราชการ	7.0
รับจ้าง	4.2
อื่นๆ	11.2
อาชีพรอง	
รับจ้าง	25.5
ทำหัตถกรรมพื้นบ้าน(อาทิ ทอผ้า ทำไม้กวาด)	23.6
ค้าขาย	20.0
เลี้ยงสัตว์	14.5
อื่นๆ	16.4
จังหวัด	
พิษณุโลก	33.3
นครศรีธรรมราช	29.5
ชัยภูมิ	23.1
ลพบุรี	14.1

ตารางที่ 3.4 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่มีความร่วมมือแบบเครือข่าย (78 ราย) (ต่อ)

ลักษณะของผู้ที่ให้ข้อมูลความร่วมมือแบบเครือข่าย			อัตราส่วนร้อยละ	
อำเภอ				
เขตอำเภอเมือง			47.4	
เขตอำเภออื่นๆ			52.6	
ลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าสูงสุด	ค่าต่ำสุด
อายุ	42.91	8.02	65	24
รายได้ต่อปี	78,130.43	72,143.63	360,000	12,000
ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน	35.80	13.31	65	2

สำหรับระดับการศึกษา กลุ่มตัวอย่างจบการศึกษาในระดับมัธยมต้นกับประถม 4 ในจำนวนใกล้เคียงกัน รองลงมาเป็นมัธยมปลายกับประถม 6 มีเพียงส่วนน้อยที่จบการศึกษาระดับอนุปริญาขึ้นไปโดยมีอาชีพหลักส่วนใหญ่ทำนา ทำไร่ มีอาชีพเสริม คือ ค้าขาย รับจ้าง และทำหัตถกรรมพื้นบ้านส่วนใหญ่จะเป็นการทอผ้า ที่เหลือจะเป็นการทำผ้ามัดย้อม ทำไม้กวาด หางอวน กำไลจากหญ้าลิเพา เมื่อพิจารณาถึงรายได้พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีรายได้ต่อปีเฉลี่ยประมาณ 78,000 บาทจัดอยู่ในระดับปานกลาง (ประมาณ 6,500 บาท ต่อเดือน)แต่ค่อนข้างจะมีความแตกต่างกันสูงในกลุ่มตัวอย่างโดยผู้ที่มีรายได้ต่ำสุดมีเพียง 12,000 บาทต่อปีในขณะที่มีผู้ที่มีรายได้สูงถึง 360,000 บาทต่อปี

ฉะนั้นเมื่อพิจารณาโดยรวมเปรียบเทียบกับกลุ่มตัวอย่างที่เก็บได้ทั้งหมดกับกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลความร่วมมือแบบเครือข่ายพบว่าค่าเฉลี่ยหรือสัดส่วนของลักษณะประชากรต่างๆโดยส่วนใหญ่แทบไม่มีความแตกต่างกันเลย ยกเว้นในเรื่องรายได้ต่อปีที่ค่าเฉลี่ยของกลุ่มที่ให้ข้อมูลความร่วมมือแบบเครือข่ายนั้นมีค่าเฉลี่ยที่สูงกว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมดคือ 78,000 บาทต่อปี ในขณะที่ผู้นำกลุ่มและสมาชิกมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 57,000 บาทต่อปี และ 47,500 บาทต่อปี ตามลำดับ

ตารางที่ 3.5 ประเภทของเครือข่ายที่มีในจังหวัดบุรีรัมย์ พะณูโลก นครศรีธรรมราชและชัยภูมิ

ประเภทของเครือข่ายที่มีในแต่ละจังหวัด				
ลพบุรี	พะณูโลก	นครศรีธรรมราช	ชัยภูมิ	
เครือข่ายออมทรัพย์ต.เขาสามยอด	ชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต อ.เมือง	องค์กรเครือข่ายชาวบ้านเมืองนคร	ชมรมออมทรัพย์อำเภอมะนัง	
เครือข่ายออมทรัพย์ต.ม่วงค่อม	เครือข่ายออมทรัพย์ อ.บางระกำ	เครือข่ายธนาคารหมู่บ้านต.ท่าศาลา	เครือข่ายออมทรัพย์ ต.ห้วยบง	
ชมรมออมทรัพย์ อ.ชัยบาดาล	เครือข่ายเกษตรจัดทำไร่นาสวนผสมไม่ชดอดน	เครือข่ายออมทรัพย์ อ.เมือง	เครือข่ายออมทรัพย์ ต.นาเสียว	
ประชาอาสาพัฒนาชุมชน (อช.)	เครือข่าย กชคจ. อ.บางระกำ	เครือข่ายออมทรัพย์ ต.ปากพูน	ชมรมออมทรัพย์ อ.ภูเขียว	
อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.)	เครือข่ายผู้นำอาชีพก้าวหน้า	เครือข่ายผู้นำอาชีพก้าวหน้า	เครือข่ายกลุ่มปุ๋ยชีวภาพ ต.ห้วยบง	
เครือข่ายสตรีอาสา ต.ท่ามะนาว	เครือข่ายผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน	เครือข่ายผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน	เครือข่ายหอผ้าไหมของตม อ.ภูเขียว	
เครือข่ายสตรีอาสา ต.ท่าศาลา	ชมรม อสม. ท่าทอง	เครือข่าย กชคจ.	เครือข่ายหอผ้า ต.กวางโจน	56
เครือข่ายสตรีอาสา ต.เขาสามยอด	ชมรมผู้ดูแลเด็ก อ.เมือง	เครือข่ายกพสม. กพสอ. กพสจ. กพสข.	ศูนย์จำหน่ายของดีเมืองภูเขียว	
เครือข่ายสตรีหอผ้า ต.ม่วงค่อม	ชมรมสตรีหมู่บ้าน ต.ไม่ชดอดน	เครือข่ายอาชีพสตรี ต.ท่าศาลา	ชมรมผู้ดูแลเด็ก (ศพด.) อ.เมือง	
ชมรมเครือข่ายสินค้าพัฒนา	เครือข่าย กพส ต. ไม่ชดอดน	สมาคมผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนไทย	เครือข่าย กชคจ.	
	เครือข่าย กพส ต. ท่าทอง	เครือข่ายกลุ่มผู้ดูแลเด็ก ต.สระแก้ว	สมาคมอาสาพัฒนาชุมชนไทยสาขา อ.เมือง	
	เครือข่ายอาชีพสตรี ตำบลไม่ชดอดน	ชมรมผู้ดูแลเด็ก อ.เมือง	เครือข่ายสตรี	
	เครือข่ายอาชีพหอผ้า ต. บางกะ	ศูนย์ฝึกกีฬาเยาวชน ต. ปากนคร	ชมรมอาสาพัฒนาชุมชน(อช.)	
	เครือข่ายเยาวชน อ.บางระกำ	เครือข่ายประชาคมจังหวัด		
	เครือข่ายร้านค้า ต.ชุมแสงสงคราม	ศูนย์ส่งเสริมอำเภอมะนัง		

หมายเหตุ : เป็นเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการ (กพสม. กพส. กพสอ. กพสจ. กพสข. คือ คณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้านตำบล / อำเภอ/ จังหวัดและเขตตามลำดับ)

3.6.3 ข้อมูลเครือข่ายของแต่ละจังหวัด

สำหรับเครือข่ายที่มีในแต่ละจังหวัดเท่าที่ได้ทำการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์จากการสัมภาษณ์จากส่วนราชการที่เกี่ยวข้องระดับจังหวัด อำเภอและตำบล ตลอดจนผู้นำกลุ่ม สมาชิกกลุ่มและผู้นำเครือข่าย สามารถรวบรวมได้ดังตารางที่ 3.5 ซึ่งหากเปรียบเทียบรายจังหวัดแล้ว ประเภทของเครือข่ายไม่แตกต่างกันเท่าใดนัก โดยประเภทของเครือข่ายหลักจะเป็นเครือข่ายออมทรัพย์ เครือข่ายสตรีอาสา เครือข่ายอาชีพสตรี เครือข่ายโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กขคจ.) เครือข่ายผู้ดูแลเด็ก เครือข่ายอาสาสมัครพัฒนาชุมชน เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุข เครือข่ายร้านค้า และเครือข่ายผู้นำอาชีพก้าวหน้า เป็นต้น

อย่างไรก็ตามหากพิจารณาความหลากหลายของประเภทของเครือข่าย จังหวัดที่มีความหลากหลายอย่างเห็นได้ชัด คือ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีเครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน ซึ่งจะต่างจากเครือข่ายออมทรัพย์เพื่อการผลิต ที่มีการดำเนินการแตกต่างกันในรายละเอียดคือ กลุ่มออมทรัพย์จะจำกัดเฉพาะการกู้ยืมหรือฝากในหมู่บ้านตนเองเท่านั้น ในขณะที่ธนาคารหมู่บ้าน หมู่บ้านอื่นๆ สามารถมาเป็นสมาชิกกลุ่มกู้ยืมเงินหรือฝากได้ ซึ่งบางหมู่บ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราช มีการจัดตั้งทั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน นอกจากนี้ที่จังหวัดนครศรีธรรมราชยังมีเครือข่ายประชาคมอีกด้วย นับว่ามีความหลากหลายในประเภทของเครือข่ายพอสมควร

บทที่ 4

ลักษณะความร่วมมือแบบเครือข่าย

4.1 ข้อมูลเบื้องต้นของความร่วมมือระหว่างกลุ่ม

ข้อมูลเบื้องต้นของความร่วมมือระหว่างกลุ่มเพื่อตรวจสอบความร่วมมือแบบเครือข่ายของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 324 ราย โดยแสดงในตารางที่ 4.1 พบว่ากิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างทั้งผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มได้ระบุความร่วมมือต่างๆกับกลุ่มอื่นๆในสายงานเดียวกับกลุ่มตนเองเป็นสมาชิก เช่น กลุ่มทอผ้าไหม 1 ติดต่อกับกลุ่มทอผ้าไหม 2 มีกิจกรรมที่ทำมากเป็นอันดับหนึ่งคือ การติดต่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (ร้อยละ 70.3) รองลงมา คือ การไปดูงาน (ร้อยละ 68.3) การจัดประชุม (ร้อยละ 59.1) และการช่วยเหลือกันแก้ปัญหา (ร้อยละ 57.9) ส่วนที่เหลือมีการทำร่วมกับกลุ่มอื่นๆไม่มากนักอยู่ในสัดส่วนประมาณร้อยละ 20-30 เท่านั้น ได้แก่ ร่วมมือกันค้าขาย ร่วมมือกันต่อรองกับรัฐ/เอกชน ร่วมมือกันแลกเปลี่ยนวัสดุอุปกรณ์/เครื่องมือต่างๆและร่วมมือกู้ยืมเงิน

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาระดับของกลุ่มที่ติดต่อทำกิจกรรมต่างๆ กลุ่มที่ติดต่อกมากเป็นอันดับหนึ่งหรือคิดเป็นสัดส่วนเกือบครึ่งหนึ่งในกิจกรรมทุกกิจกรรม คือ การติดต่อกับกลุ่มของหมู่บ้านอื่นๆในตำบลเดียวกัน รองลงมาเป็นการติดต่อกับกลุ่มต่างๆในระดับอำเภอ ที่เหลือเป็นการติดต่อที่หลากหลายกันไปไม่ว่าจะเป็นกลุ่มอื่นในต่างตำบล หรือทั้งต่างตำบลและตำบลเดียว หรือเป็นการติดต่อระดับจังหวัดซึ่งมีสัดส่วนไม่ถึงร้อยละ 10 แต่มีบางกิจกรรมที่ระดับของกลุ่มที่เข้าร่วมแตกต่างกันออกไป เช่น การติดต่อดูงาน จะเป็นการไปดูงานในต่างจังหวัดมากเป็นอันดับสองรองจากการติดต่อกับหมู่บ้านอื่นในตำบลเดียว เหตุผลที่การติดต่อกับกลุ่มของหมู่บ้านอื่นในตำบลเดียวกันมากเป็นอันดับหนึ่งในทุกกิจกรรมนั้นเป็นผลจากความใกล้ชิด ซึ่งจากเก็บข้อมูลในภาคสนามพบว่าในบางตำบล บางหมู่บ้านเพิ่งจะแยกมาตั้งหมู่บ้านใหม่มาไม่นานมานี้เอง ฉะนั้นความใกล้ชิดจึงมีมาก

ส่วนการทำกิจกรรมที่ทำร่วมกับกลุ่มในระดับเครือข่ายนั้นเมื่อนำมาศึกษาร่วมกับกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีสัดส่วนไม่ถึงร้อยละ 10 เพราะกลุ่มต่างๆที่มีเครือข่ายนั้นคิดเป็นเพียงร้อยละ 24.1 เท่านั้นจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดหรือเพียง 1 ใน 4 เท่านั้น อย่างไรก็ตามบางกิจกรรม เช่น การ

ร่วมมือกันต่อรองกับภาครัฐหรือเอกชนกับเรื่องการแลกเปลี่ยนเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่การร่วมมือในระดับเครือข่ายมีสัดส่วนที่มากพอจะสังเกตเห็นได้ว่ามีจำนวนเกินกว่าร้อยละ 10 ซึ่งสองกิจกรรมนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของวัตถุประสงค์ของการร่วมมือแบบเครือข่ายที่เห็นได้เด่นชัดประการหนึ่ง

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นแบบแผนของความร่วมมือแบบเครือข่ายว่าการติดต่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารนั้นถือเป็นขั้นเริ่มต้นของการติดต่อกันซึ่งอาจจะพัฒนาไปจนเป็นเครือข่ายหรือไม่เป็นเครือข่ายได้ โดยการพัฒนาจนเป็นเครือข่ายจะต้องมีวัตถุประสงค์ติดต่อที่ชัดเจนขึ้น เช่น การร่วมมือเพื่อแก้ปัญหา การร่วมมือเพื่อการต่อรองกับภาครัฐหรือเอกชน มีการจัดประชุมร่วมกัน ไปจนถึงมีการแลกเปลี่ยนเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการทำกิจกรรมของกลุ่มการติดต่อกันจึงเริ่มเป็นเครือข่ายขึ้นมาหรือเป็นขั้นตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย

สำหรับเหตุผลของกลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีความร่วมมือแบบเครือข่ายนั้นให้เหตุผลที่สามารถสรุปเป็น 2 ประเด็นที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยประเด็นแรกเป็นเพราะกลุ่มเพิ่งเริ่มจัดตั้งขึ้นมาไม่นานไม่ถึงปี สมาชิกยังน้อยอยู่ยังไม่มีทุนหรือผู้มาสนับสนุนจึงไม่ได้เข้าร่วมเครือข่ายกับอีกประเด็นที่เห็นว่าพึ่งตนเองได้ ทำได้ด้วยตนเองซึ่งประเด็นนี้มีผู้ตอบน้อยมากเมื่อเทียบกับประเด็นแรก ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเห็นถึงประโยชน์ของการมีเครือข่ายที่ได้แลกเปลี่ยนข้อมูลและช่วยเหลือกัน

ตารางที่ 4.1 ร้อยละของการทำกิจกรรมต่างๆร่วมกันระหว่างกลุ่มและการมีเครือข่าย

การทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มอื่นในสายงานประเภทเดียวกัน	ร้อยละ
1. การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร	70.3
โดยทำร่วมกับกลุ่มของ...	
หมู่อื่นตำบลเดียวกัน	45.5
กลุ่มงานเดียวกันระดับอำเภอ	17.6
ร่วมกันในเครือข่าย	6.9
อื่นๆ	30.0
2. ร่วมกันแก้ปัญหาต่างๆ	57.9
โดยทำร่วมกลุ่มของ...	
หมู่อื่นตำบลเดียวกัน	42.8
กลุ่มงานเดียวกันระดับอำเภอ	18.7
ร่วมกันในเครือข่าย	8.6
อื่นๆ	29.9

ตารางที่ 4.1 ร้อยละของการทำกิจกรรมต่างๆร่วมกันระหว่างกลุ่มและการมีเครือข่าย (ต่อ)

การทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มอื่นในสายงานประเภทเดียวกัน	ร้อยละ
3. ไปดูงาน	68.3
โดยทำร่วมกับกลุ่มของ...	
หมู่อื่นตำบลเดียวกัน	34.5
กลุ่มงานเดียวกันระดับอำเภอ	14.4
กลุ่มงานเดียวกันระดับจังหวัด	16.2
ร่วมกันในเครือข่าย	5.7
อื่นๆ	29.2
4. ร่วมมือในการทำตลาด/ค้าขายร่วมกัน	30.3
โดยทำร่วมกับกลุ่มของ...	
หมู่อื่นตำบลเดียวกัน	41.9
กลุ่มงานเดียวกันระดับอำเภอ	18.3
กลุ่มงานเดียวกันระดับจังหวัด	9.7
ร่วมกันในเครือข่าย	6.5
อื่นๆ	23.6
5. ร่วมมือกันกู้ยืม	18.0
โดยทำร่วมกับกลุ่มของ...	
หมู่อื่นตำบลเดียวกัน	43.4
กลุ่มงานเดียวกันระดับอำเภอ	17.0
ร่วมกันในเครือข่าย	11.3
อื่นๆ	28.3
6. แลกเปลี่ยนเครื่องมือ/เทคโนโลยี/อุปกรณ์	20.9
โดยทำร่วมกับกลุ่มของ...	
หมู่อื่นตำบลเดียวกัน	43.1
กลุ่มงานเดียวกันระดับอำเภอ	18.1
ร่วมกันในเครือข่าย	13.9
อื่นๆ	28.6

ตารางที่ 4.1 ร้อยละของการทำกิจกรรมต่างๆร่วมกันระหว่างกลุ่มและการมีเครือข่าย (ต่อ)

การทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มอื่นในสายงานประเภทเดียวกัน	ร้อยละ
7. ร่วมมือเพื่อต่อรองกับรัฐ/เอกชน	23.9
โดยทำร่วมกับกลุ่มของ...	
หมู่อื่นตำบลเดียวกัน	40.8
กลุ่มงานเดียวกันระดับอำเภอ	13.2
กลุ่มงานเดียวกันระดับจังหวัด	6.6
ร่วมกันในเครือข่าย	17.1
อื่นๆ	22.3
8. ร่วมมือจัดประชุม	59.1
โดยทำร่วมกับกลุ่มของ...	
หมู่อื่นตำบลเดียวกัน	37.9
กับกลุ่มงานเดียวกันระดับอำเภอ	20.0
ร่วมกันในเครือข่าย	9.7
อื่นๆ	32.4
กลุ่มของท่านมีความร่วมมือแบบเครือข่าย	24.1

4.2 ลักษณะของเครือข่าย

จากการเก็บข้อมูลทั้งหมดในเรื่องลักษณะของเครือข่าย พบว่า ประเภทเครือข่ายที่กลุ่มตัวอย่างเป็นสมาชิกค่อนข้างจะมีหลายประเภทเครือข่าย โดยประเภทเครือข่ายเป็นที่จำนวนมากเป็นอันดับหนึ่ง (ร้อยละ 28.9) คือ เครือข่ายทางการเงิน (เครือข่ายออมทรัพย์เพื่อการผลิตและเครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน) รองลงมาเป็นเครือข่ายอาชีพสตรี เครือข่ายสตรี เครือข่ายแก้ไขปัญหาความยากจน (กขคจ.) ตามลำดับและเครือข่ายศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขและเครือข่ายอาชีพมีสัดส่วนพอๆกันที่เหลือเป็นเครือข่ายอื่นๆ

ลักษณะประเภทของกลุ่มที่เข้าร่วมส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่อยู่ในระดับเดียวกัน เช่น กลุ่มหรือองค์กรชุมชนของแต่ละหมู่บ้านมารวมมือกันเป็นเครือข่าย เป็นต้น รองลงมาเป็นการร่วมมือทั้งระดับเดียวกันและต่างระดับ คือ นอกจากมีกลุ่มในระดับหมู่บ้านเข้าร่วมกันแล้ว ยังมีการร่วมในลักษณะตัวแทนของตำบลไปร่วมกับระดับอำเภอหรือจังหวัดเป็นต้น มีเพียง

ส่วนน้อยที่เป็นการร่วมมือกันเฉพาะต่างระดับในลักษณะเป็นตัวแทนระดับตำบลไปรวมกับระดับอำเภอหรือจังหวัด เมื่อพิจารณาประเภทของกลุ่มที่เข้าร่วมแล้วพบว่า โดยส่วนใหญ่จะเป็นการร่วมมือของกลุ่มที่อยู่ในสายงานเดียวกันโดยไม่มีกลุ่มต่างสายงานมาเข้าร่วม เช่น เครือข่ายกลุ่มทอผ้า เครือข่ายผู้ดูแลเด็ก มีเพียงส่วนน้อยที่มีกลุ่มต่างประเภทมาเข้าร่วม เช่น เครือข่ายกลุ่มทอผ้าในบางพื้นที่มีกลุ่มออมทรัพย์มาเข้าร่วม เพื่อให้การสนับสนุนด้านเงินทุน เป็นต้น

สำหรับการจัดตั้งเครือข่ายพบว่าครึ่งหนึ่งเริ่มจัดตั้งขึ้นโดยเจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้ประสานหรือส่งเสริม (ร้อยละ 51.2) รองลงมาผู้นำของกลุ่มเป็นผู้เริ่ม (ร้อยละ 20) ที่เหลือกระจายกันออกไป โดยมีหลายเหตุผลมาประกอบกัน ได้แก่ มาพบกันแล้วเกิดเรียนรู้ระหว่างกัน ผสมผสานกับที่มีนักวิชาการลงไปคุยกับผู้นำจึงเกิดการสร้างผู้นำแล้วผู้นำดำเนินการต่อ และมีทั้งมาพบกันเอง โดยผู้นำเริ่มต้นประสานหาหรือกับนักวิชาการ และลักษณะอื่นๆ

ส่วนวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งพบว่าประมาณ 1 ใน 4 มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาอาชีพหรือช่วยกันทำงาน เช่น ทอผ้า หรือทำขนมขาย รองลงมา (ร้อยละ 20) เพื่อแก้ปัญหาของกลุ่มหรือชุมชนตลอดจนช่วยเหลือกัน ที่เหลือมีหลายวัตถุประสงค์มาประกอบกัน ไม่ว่าจะเป็นเพื่อแลกเปลี่ยนการเรียนรู้และช่วยกันแก้ปัญหา หรือเพื่อการแลกเปลี่ยน พัฒนาอาชีพ ช่วยเหลือกันและจัดสวัสดิการร่วมกัน ส่วนที่เหลือเป็นเพียงการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนข่าวสารเพียงอย่างเดียวและอื่นๆที่หลากหลายกันออกไป

สำหรับระยะเวลาในการจัดตั้งเครือข่าย ส่วนใหญ่เพิ่งเริ่มจัดตั้งขึ้นมาไม่นานโดยกว่าครึ่งหนึ่งจัดตั้งในช่วงปี 2540-2544 ระยะเวลาที่ดำเนินการมาจนถึงปัจจุบันเฉลี่ยประมาณ 4 ปีครึ่ง แต่ค่อนข้างจะมีความแตกต่างกันสูงเมื่อพิจารณาจากค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยเครือข่ายที่มีระยะดำเนินการมานานที่สุด คือ 23 ปี (มีผู้ตอบเพียง 2 ราย) และน้อยสุดเพียง 5 เดือน เครือข่ายส่วนใหญ่ใช้ระยะเวลาในการจัดตั้งโดยเฉลี่ยประมาณ 7.7 เดือน แต่มีความแตกต่างกันมากโดยมีบางเครือข่ายที่ใช้เวลาในการจัดตั้งถึง 3 ปี ในขณะที่บางเครือข่ายใช้เวลาเพียง 15 วันเท่านั้น

สำหรับจำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายพบว่าจำนวนสมาชิกเฉลี่ย 667 คนแต่ค่อนข้างจะมีแตกต่างกันสูงมากในกลุ่มตัวอย่าง โดยมีเครือข่ายที่มีจำนวนสมาชิกมากที่สุดถึง 6,000 คน และมีเครือข่ายที่มีน้อยที่สุดเพียง 14 คน ส่วนจำนวนสมาชิกที่เริ่มต้นเฉลี่ยประมาณ 86 คน ซึ่งมีความแตกต่างกันค่อนข้างสูงคือมีเครือข่ายที่เริ่มต้นด้วยจำนวนสมาชิกสูงสุดถึง 1,000 คน และเริ่มต้นน้อยที่สุดเพียง 10 คน

เมื่อพิจารณาดูจากจำนวนกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่เข้าร่วมเครือข่าย พบว่าส่วนใหญ่จะมีจำนวนกลุ่มที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายโดยเฉลี่ยประมาณ 22 กลุ่ม และค่อนข้างจะแตกต่างกัน

มากโดยมีจำนวนกลุ่มเข้าร่วมสูงสุดถึง 200 กลุ่ม และมีจำนวนกลุ่มเข้าร่วมน้อยสุดเพียง 2 กลุ่ม เท่านั้น ส่วนจำนวนกลุ่มที่เริ่มต้นจัดตั้งเครือข่ายเฉลี่ยแล้วจะเริ่มจาก 10 กลุ่ม แต่ค่อนข้างจะแตกต่างกันมากในกลุ่มตัวอย่างเพราะมีเครือข่ายที่มีจำนวนกลุ่มเริ่มต้นสูงสุดถึง 62 กลุ่ม ในขณะที่บางเครือข่ายเริ่มต้นจาก 1 กลุ่ม โดยเป็นไปในลักษณะชักชวนผู้สนใจที่อยู่ในต่างหมู่บ้านและยังไม่มีกรรวมตัวเป็นกลุ่มมาเข้าร่วมจนผู้นั้นสามารถไปจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาได้แล้วจึงมาเข้าร่วมเป็นเครือข่ายในภายหลังเช่น เครือข่ายทอผ้าบางเครือข่ายใน จ.ชัยภูมิ เป็นต้น

ตารางที่ 4.2 ร้อยละของลักษณะต่างๆของเครือข่าย (97 ราย)

ลักษณะเครือข่าย	ร้อยละ
ประเภทของเครือข่าย	
เครือข่ายทางการเงิน	28.9
เครือข่ายอาชีพสตรี	18.6
เครือข่ายสตรี	17.5
เครือข่าย กษคจ.	8.2
เครือข่ายศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	6.2
เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุข	5.2
เครือข่ายอาชีพ	5.2
เครือข่ายอื่นๆ*	10.3
ประเภทของกลุ่มที่เข้าร่วมเครือข่าย	
เฉพาะกลุ่มที่อยู่ในระดับเดียวกัน	71.9
ทั้งกลุ่มที่อยู่ในระดับเดียวกันและต่างระดับ	20.8
เข้าร่วมแบบต่างระดับ	7.3
มีกลุ่มที่อยู่สายงานอื่นเข้าร่วมเครือข่าย	26.9
เครือข่ายจัดตั้งเมื่อปี	
2521-2539	24.0
2541	16.0
2542	20.0
2543	24.0
2544	8.0

* หมายเหตุ : เครือข่ายอื่นๆ ได้แก่ เครือข่ายร้านค้า เครือข่ายเกษตรกรรม เครือข่ายอาสาสมัครพัฒนาชุมชน เครือข่ายเยาวชน เครือข่ายประชาคม เครือข่ายศูนย์ลงเคราะห์

ตารางที่ 4.2 ร้อยละของลักษณะต่างๆของเครือข่าย (97 ราย) (ต่อ)

ลักษณะเครือข่าย	ร้อยละ
เครือข่ายจัดตั้งโดย	
เจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้ประสาน/ส่งเสริม	51.2
ผู้นำเป็นคนเริ่ม	22.1
มาพบกันแล้วเกิดเรียนรู้ระหว่างกัน	5.7
นักวิชาการลงไปคุยกับผู้นำเกิดการสร้างผู้นำแล้วผู้นำดำเนินการต่อ	5.7
มีทั้งมาพบกันเอง โดยผู้นำเริ่มต้นประสานหาหรือกับนักวิชาการ	5.7
อื่นๆ	9.3
วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเครือข่าย	
เพื่อพัฒนาอาชีพหรือช่วยกันทำงาน อาทิ การทอผ้า ทำขนมขาย	25.8
เพื่อแก้ปัญหาของกลุ่มหรือชุมชนตลอดจนช่วยเหลือกัน	22.0
ทั้งเพื่อการเรียนรู้หรือแลกเปลี่ยนกันและเพื่อช่วยกันแก้ปัญหา	15.4
ทั้งเพื่อการแลกเปลี่ยน พัฒนาอาชีพ ช่วยเหลือกันและจัดสวัสดิการร่วมกัน	15.4
เพื่อการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกัน	11.0
อื่นๆ	8.8
กลุ่มของท่านเข้าร่วมเครือข่าย	
ตั้งแต่เริ่มจัดตั้ง	73.8
เข้ามาร่วมภายหลัง	26.2
มีระบบจัดตั้งผู้ประสานงานระหว่างกลุ่มต่างๆ(มีแม่ข่าย)	86.6
ผู้ที่เป็แม่ข่ายมาจาก	
สมาชิกร่วมกันเลือก	49.4
ทำหน้าที่โดยตำแหน่ง(พัฒนากร/อบต.)	30.1
การแต่งตั้ง	12.0
อาสาสมัครเข้ามาทำหน้าที่	8.4
การได้รับคำตอบแทนของผู้ทำหน้าที่แม่ข่าย	
ไม่มีคำตอบแทน	93.8
กรณีไม่มีแม่ข่ายผู้ที่ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างกลุ่มในเครือข่าย(แกนนำ)	
มีแกนนำ/ผู้นำจากกลุ่มต่างๆเป็นผู้ประสาน	76.9
ทั้งมีแกนนำประสานและสมาชิกติดต่อกันโดยตรง	23.1

อย่างไรก็ตามจากการสังเกตในภาคสนามพบว่า การให้ข้อมูลเรื่องจำนวนทั้งจำนวน สมาชิกเครือข่ายและจำนวนกลุ่มที่เป็นสมาชิกเครือข่ายค่อนข้างจะคลาดเคลื่อนกันมากแม้ผู้ตอบจะอยู่ในเครือข่ายเดียวกันก็ตาม อาจเป็นเพราะเป็นเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรคำตอบเป็นเพียงการคาดเดาเท่านั้น

ส่วนระยะเวลาที่เข้าร่วมเครือข่ายของกลุ่มผู้ตอบพบว่าโดยส่วนใหญ่เข้าร่วมตั้งแต่เริ่มจัดตั้งโดยเฉลี่ยระยะเวลาที่เข้าร่วมมาแล้วประมาณ 3 ปีแต่ค่อนข้างจะมีความแตกต่างกันสูงในกลุ่มตัวอย่างเช่นเดียวกับการจัดตั้ง ส่วนโครงสร้างของเครือข่ายพบว่าเครือข่ายโดยส่วนใหญ่จะมีระบบการจัดตั้งผู้ประสานกลุ่มต่างๆในเครือข่าย หรือมีแม่ข่าย ถึงร้อยละ 86.6 โดยผู้ที่เป็นแม่ข่ายนั้นครึ่งหนึ่งมาจากสมาชิกร่วมกันเลือก รองลงมาประมาณ 1 ใน 3 ผู้ที่เป็นแม่ข่ายนั้นที่ทำหน้าที่โดยตำแหน่ง เช่น พัฒนากรประจำตำบล ซึ่งทำหน้าที่คอยส่งเสริมการดำเนินการของกลุ่มต่างๆในชุมชน

ข้อมูลที่ถูกกล่าวมาข้างต้นหลายๆเครือข่ายเริ่มต้นโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ประสาน/ส่งเสริม ดังนั้นพัฒนากรในพื้นที่จึงกลายเป็นผู้ประสานงานไป มีเพียงส่วนน้อยที่ผู้เป็นแม่ข่ายมาจากการแต่งตั้ง โดยผู้ที่ทำหน้าที่แม่ข่ายเกือบทั้งหมดไม่มีคำตอบแทนพิเศษสำหรับการทำหน้าที่นี้ ส่วนผู้ที่ได้คำตอบแทนที่มีส่วนน้อยนั้นพบว่าเป็นเครือข่ายที่มีลักษณะลงหุ้น ผู้ประสานงานจะได้คำตอบแทนจากการปันผลในสิ้นปี เช่น เครือข่ายของดีเมืองภูเขียว จ.ชัยภูมิ เป็นต้น

ส่วนเครือข่ายที่ไม่มีแม่ข่าย ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นแกนนำคือ ผู้นำของกลุ่มหรือแกนนำเช่นเลขา กลุ่มเป็นผู้ทำหน้าที่ติดต่อประสานงานเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้สมาชิกของกลุ่มต่างๆยังติดต่อกันโดยตรงอีกด้วย

สำหรับกิจกรรมของเครือข่าย พบว่า ส่วนใหญ่ในเครือข่ายทุกประเภทจะเป็นการจัดประชุมร่วมกัน โดยการประชุมของบางเครือข่ายเริ่มจากหน่วยงานรัฐเป็นผู้นัดหมายให้กับแต่ละกลุ่มซึ่งมักเป็นเครือข่ายที่มีพัฒนากรทำหน้าที่เป็นแม่ข่ายติดต่อกับกลุ่มต่างๆในระดับตำบลหรืออำเภอ เช่น เครือข่ายแก้ไขปัญหาคความยากจน เป็นต้น รองลงมาเป็นเรื่องของการช่วยเหลือกัน อย่างเช่นในเครือข่ายอาชีพช่วยกันเรื่องการตลาด การนำสินค้าไปจำหน่ายตามงานเทศกาลประจำปี เครือข่ายอาชีพสตรี หรือเครือข่ายทอผ้า จะมีการติดต่อกับกลุ่มสมาชิกในเครือข่ายให้มารับผ้าไปทอเมื่อลูกค้าต้องการผ้าเป็นจำนวนมาก ส่วนเครือข่ายทางการเงิน เช่น เครือข่ายออมทรัพย์ เพื่อการผลิต บางพื้นที่มีการจัดสวัสดิการอย่างการทำมาปณิกเป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมของบางเครือข่ายที่น่าสนใจอีก เช่น เครือข่ายออมทรัพย์ อำเภอชัยบาดาล จ.ลพบุรี ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งจากทางราชการ มีการวางแผน

กิจกรรมที่ทำร่วมกันในเครือข่ายอย่างชัดเจนโดยไม่ต้องพึ่งการประสานงานจากหน่วยงานรัฐ กำหนดให้มีการประชุมทุกวันที่ 14 ของทุกเดือนให้ผู้นำของกลุ่มออมทรัพย์ในแต่ละหมู่บ้านมาพบปะพูดคุยกันถึงการดำเนินการต่างๆ และในเดือนเมษายนของแต่ละปีจะมีการประชุมใหญ่ประจำปีเปิดโอกาสให้สมาชิกมาพบปะกัน

ตารางที่ 4.3 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุดลักษณะต่างๆของเครือข่ายที่ศึกษา

ลักษณะเครือข่าย	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าสูงสุด	ค่าต่ำสุด
สมาชิกและระยะเวลา				
จำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายทั้งหมด	667.25	1262.30	6,000	14
จำนวนสมาชิกที่เริ่มต้น	86.28	174.57	1,000	10
จำนวนกลุ่มที่เข้าร่วมเครือข่ายทั้งหมด	21.62	30.28	200	2
จำนวนกลุ่มที่เริ่มต้น	9.55	13.97	62	1
ระยะเวลาในการจัดตั้งเครือข่าย(เดือน)	7.78	8.21	36	1
ระยะเวลาที่เครือข่ายดำเนินการถึงปัจจุบัน(เดือน)	53.23	54.20	276	5
ระยะเวลาที่กลุ่มของท่านเข้าร่วม	44.00	46.63	276	3
ความบ่อยของติดต่อสัมพันธ์กันของสมาชิกเครือข่าย				
การทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในเครือข่าย	9.28	9.51	48	0
ความบ่อยที่แม่ข่ายพบสมาชิก	13.13	11.66	60	0
ความบ่อยที่ผู้นำแต่ละกลุ่มพบปะกัน	11.97	11.30	48	0
มีการช่วยแก้ปัญหาาร่วมกันกลุ่มสมาชิก	8.55	8.05	36	0
ความพอใจในติดต่อสัมพันธ์กันของสมาชิกเครือข่าย				
ในการทำกิจกรรมร่วมกัน	8.54	1.92	10	2
ในการพบปะของแม่ข่ายกับสมาชิก	8.79	1.61	10	4
ในการที่ผู้นำแต่ละกลุ่มพบปะกัน	8.71	1.55	10	5
ในการร่วมกันแก้ปัญหาาร่วมกัน	8.90	1.61	10	5

ส่วนอีกกิจกรรมหนึ่งที่น่าสนใจของเครือข่ายนี้ คือ คือการจัดสรรทุนสำรองของเครือข่าย โดยสมาชิกเครือข่ายทุกกลุ่มต้องหักรายได้จากการปล่อยกู้ร้อยละ 10 ต่อเดือนมาสะสมไว้เป็นได้เป็นทุนสำรองและยังมีการรวมกลุ่มกันไปกู้เงินกับธนาคารสำหรับกรณีกลุ่มออมทรัพย์ไม่มีหลักค้ำประกันเพียงพอที่จะกู้กับธนาคารได้ อีกทั้งยังมีการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกโดยการทำฌาปนกิจ

และรับทำพระราชบัญญัติประกันบุคคลที่ 3 ให้กับสมาชิกในราคาพิเศษ โดยอาศัยศักยภาพของเครือข่ายไปต่อรองกับบริษัทประกันภัย

สำหรับลักษณะการติดต่อสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายพิจารณาโดยรวมจากความบ่อยเป็นจำนวนครั้งต่อปี พบว่าการติดต่อสัมพันธ์ที่ทำบ่อยที่สุดในกลุ่มเครือข่ายตัวอย่างคือแม่ข่ายพบปะกับสมาชิก รองลงมาผู้นำแต่ละกลุ่มพบปะกัน การทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในเครือข่าย และการช่วยกันแก้ปัญหา ร่วมกันในกลุ่มสมาชิกเครือข่าย (มีค่าเฉลี่ยโดยประมาณ 13, 12 และ 9 ครั้งต่อปีตามลำดับ) หรือมีการทำโดยเฉลี่ย 1 ครั้งต่อ 2-3 เดือน อย่างไรก็ตามความบ่อยของแต่ละการติดต่อสัมพันธ์กันนั้นค่อนข้างจะมีความแตกต่างกันมากหรือมีค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงซึ่งบางครั้งเครือข่ายมีจำนวนการทำกิจกรรมบ่อยมากในขณะที่บางเครือข่ายไม่มีการทำกิจกรรมนั้นๆเลย

เมื่อพิจารณาถึงความพึงพอใจต่อการติดต่อสัมพันธ์กันโดยมีคะแนนเต็ม 10 คะแนนพบว่าทุกการติดต่อสัมพันธ์มีคะแนนความพอใจเฉลี่ยอยู่ในระดับที่ดี (8.5 คะแนนขึ้นไป) และมีความคล้ายคลึงพอสมควรในกลุ่มตัวอย่างเมื่อดูจากค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานในแต่ละกิจกรรม โดยความพอใจในการติดต่อสัมพันธ์กันในเรื่องการร่วมกันแก้ปัญหานั้นสูงที่สุด รองลงมาเป็นเรื่องที่แม่ข่ายพบปะกับสมาชิก

4.3 ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำ

ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการบริหารจัดการ ด้านการติดต่อประสานงาน และความนิยม/ความมีอิทธิพลของแม่ข่ายต่อสมาชิก ดังนี้

4.3.1 ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำในด้านการบริหารจัดการ

จากตารางที่ 4.4 พบว่าส่วนใหญ่แม่ข่ายหรือแกนนำมีการดำเนินการในด้านการบริหารจัดการ ทั้ง 4 ประเด็น อันประกอบด้วย มีการวางกฎระเบียบที่ตกลงร่วมกัน มีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน และมีการจัดทำแผนปฏิบัติงานร่วมกัน มีการประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นระยะๆ โดยมีความแตกต่างกันพอสมควรเมื่อพิจารณาจากค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.3.2 ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำในด้านการประสานงาน

ส่วนในด้านประสานงาน ซึ่งประกอบด้วยการประสานงานทั้ง 4 ประเด็นนั้นส่วนใหญ่มีการดำเนินการไม่ว่าจะเป็นการมีแหล่งรวบรวมข้อมูลบริการแก่สมาชิก มีการแสวงหาเงินทุนมา

สนับสนุนกิจกรรมเครือข่าย และมีการกระจายโอกาสให้ทุกกลุ่มสมาชิกอย่างเทียมกัน จะมีเพียงประเด็นเดียวที่กลุ่มตัวอย่างระบุว่า การดำเนินการในเรื่องการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ มีเพียงสัดส่วนเพียงครึ่งหนึ่งเท่านั้นที่ดำเนินการ

ตารางที่ 4.4 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุดและค่าต่ำสุดของความสามารถของแม่ข่าย

ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำ	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าสูงสุด	ค่าต่ำสุด
การบริหารจัดการ (MNG)				
มีการวางกฎระเบียบที่ตกลงร่วมกัน	0.81	0.40	1	0
มีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน	0.83	0.38	1	0
มีการจัดทำแผนปฏิบัติงานร่วมกัน	0.79	0.41	1	0
มีการประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นระยะๆ	0.69	0.46	1	0
การประสานงาน (CO)				
มีแหล่งรวบรวมข้อมูลบริการแก่สมาชิก	0.78	0.41	1	0
ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ	0.52	0.50	1	0
มีการแสวงหาเงินทุนมาสนับสนุนกิจกรรมของเครือข่าย	0.67	0.47	1	0
กระจายโอกาสให้ทุกกลุ่มสมาชิกอย่างเท่าเทียมกัน	0.87	0.34	1	0
ความนิยมและควมมีอิทธิพลในตัวแม่ข่าย (FVR)				
ความพอใจในผลงานของแม่ข่าย	9.08	1.40	10	5
พอใจในประโยชน์ที่ได้รับจากการติดต่อผ่านแม่ข่าย	9.10	1.50	10	0
ความสามารถในการชักจูงสมาชิกของแม่ข่าย/แกนนำ	8.80	1.96	10	0

4.3.3 ความนิยมและควมมีอิทธิพลของแม่ข่ายหรือแกนนำต่อสมาชิก

ส่วนในด้านความนิยมและควมมีอิทธิพลของแม่ข่าย ประกอบด้วย 3 ประเด็นนั้น มีระดับคะแนนความพอใจเฉลี่ยในระดับที่สูงมาก คือ 9 คะแนน ทั้ง 3 ประเด็นไม่ว่าจะเป็นความพอใจในผลงานโดยรวมของแม่ข่ายหรือแกนนำ ความพอใจในประโยชน์ที่ได้รับจากการติดต่อผ่านแม่ข่ายหรือแกนนำ และแม่ข่ายหรือแกนนำมีความสามารถในการชักจูงสมาชิกให้มาทำกิจกรรมต่างๆ ได้ แต่มีความแตกต่างกันพอสมควรเมื่อพิจารณาจากค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเทียบกับคะแนนเฉลี่ย

4.4 ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่าย

ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการเครือข่ายจะครอบคลุมทั้งจากภาครัฐ การเมือง NGOsหรือองค์กรเอกชนอื่นๆ แหล่งทุน สภาพเศรษฐกิจและสภาพสังคม จากตารางที่ 4.5 พบว่า ในบรรดาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการเครือข่ายนั้น การได้รับส่งเสริมจากภาครัฐ อยู่ในระดับที่มากที่สุดซึ่งใกล้เคียงกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นเอื้อต่อการพัฒนา เครือข่ายซึ่งอยู่เกณฑ์ที่มากพอสมควร(คะแนนเฉลี่ยประมาณ 7.6 และ 7.5 ตามลำดับ)รองลงมา เป็นสภาพเศรษฐกิจในชุมชนมีส่วนผลักดันให้เกิดเครือข่ายที่มีความเกี่ยวข้องในระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ยประมาณ 6.8 คะแนน)และมีค่าแตกต่างกันพอสมควรในกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 ปัจจัย ข้างต้นโดยมีค่าสูงสุด 10 คะแนน และ ต่ำสุด 0 คะแนน

ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานค่าสูงสุดและค่าต่ำสุดของปัจจัยแวดล้อมเครือข่าย

ปัจจัยแวดล้อม	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ค่า สูงสุด	ค่า ต่ำสุด
ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐที่เกี่ยวข้อง (GOV)	7.60	3.45	10	0
มีการเมืองเข้ามาสนับสนุน (POL)	3.15	4.08	10	0
มีNGOsหรือองค์กรเอกชนอื่นมาเกี่ยวข้อง (NGO)	1.49	3.10	10	0
มีแหล่งเงินทุนเข้ามาเกี่ยวข้อง (FD)	1.59	3.28	10	0
เศรษฐกิจในชุมชนผลักดันให้เกิดเครือข่าย (ECO)	6.78	3.85	10	0
สภาพสังคม วัฒนธรรมเอื้อต่อการพัฒนา (SOC)	7.51	3.61	10	0

ส่วนปัจจัยแวดล้อมอีก 3 ปัจจัยคือ การเข้ามาสนับสนุน การเข้ามาเกี่ยวข้องขององค์กร พัฒนาเอกชน(NGOs)หรือองค์กรเอกชนอื่นๆและการเกี่ยวข้องจากแหล่งทุน นั้นเข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินการของเครือข่ายน้อยมากมีค่าเฉลี่ยอยู่ในช่วง 2-3 คะแนนเท่านั้นและมีความแตกต่างกันสูงมากเมื่อพิจารณาจากค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยมีค่าสูงสุด 10 คะแนน และต่ำสุด 0 คะแนน เช่นกัน

4.5 สรุป

ลักษณะเบื้องต้นของความร่วมมือระหว่างกลุ่มทำให้ทราบแบบแผนของความร่วมมือแบบเครือข่ายว่าเริ่มจากการติดต่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน โดยจะพัฒนามาเป็นเครือข่ายได้ต่อเมื่อมีวัตถุประสงค์ของความร่วมมือที่ชัดเจนขึ้น เช่น เพื่อช่วยเหลือกันหรือร่วมกันแก้ปัญหา โดย ซึ่งข้อมูลที่ได้ทำให้ทราบว่าจำนวนกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีเครือข่ายนั้นมีสัดส่วนประมาณ 1 ใน 4 ของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนทั้งหมด โดยส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายทางการเงิน รองลงมาเป็นเครือข่ายอาชีพสตรี และมีแม่ข่ายหรือแกนนำที่มีความสามารถมากพอสมควรทั้งในด้านการจัดการ การประสานงานและความมีอิทธิพลหรือได้รับความนิยมในหมู่สมาชิก โดยปัจจัยแวดล้อมทั้งการส่งเสริมจากภาครัฐ สภาพเศรษฐกิจและสภาพสังคมตลอดจนวัฒนธรรมในท้องถิ่นมีส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องในการดำเนินของเครือข่ายมากพอสมควร

บทที่ 5

การพัฒนาเครือข่ายและความเข้มแข็งของเครือข่าย

ในบทที่ 5 มีการนำเสนอใน 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง เป็นเรื่องของการพัฒนาของเครือข่ายองค์กรชุมชน ส่วนที่ 2 เป็นเรื่องของระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน ดังต่อไปนี้

5.1 การพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน

การพัฒนาเครือข่ายของเครือข่ายที่กลุ่มตัวอย่างเป็นสมาชิก(มีประมาณ 50 เครือข่าย) แบ่งการพัฒนากออก 3 ด้านหลักๆ คือ การพัฒนาจำนวนสมาชิก การพัฒนาของกิจกรรมและการพัฒนาความสัมพันธ์และการบริหารจัดการ

สำหรับการพัฒนาในแต่ละด้าน(ตารางที่ 5.1) พบว่า ในด้านการพัฒนาจำนวนสมาชิกนั้น เครือข่ายส่วนใหญ่มีระดับการพัฒนาอยู่ในระดับปานกลาง โดยสัดส่วนของกลุ่มที่อยู่ในสายงานเดียวกันมาเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายมีค่าเฉลี่ยประมาณร้อยละ 75 จากกลุ่มที่อยู่ในสายงานเดียวกันทั้งหมด เช่น เครือข่ายออมทรัพย์ตำบลหนึ่งมีกลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้านต่างๆในตำบลนั้นๆประมาณ 100 กลุ่ม โดยมีกลุ่มที่มาเข้าร่วมเป็นเครือข่ายนี้แล้ว 75 กลุ่มจึงถือว่ามีส่วนร้อยละ 75 เป็นต้น อย่างไรก็ตามค่อนข้างจะมีความแตกต่างกันพอสมควรในเครือข่ายตัวอย่างเมื่อพิจารณาจากค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยมีบางเครือข่ายที่มีสัดส่วนของกลุ่มที่มาเข้าร่วมเป็นสมาชิกสูงสุดเป็นส่วนถึงร้อยละ 100 แต่บางเครือข่ายเข้าร่วมเพียงร้อยละ 5 เท่านั้น

สำหรับการขยายตัวของเครือข่ายอยู่ในระดับที่ดีพอสมควรมีค่าเฉลี่ยประมาณ 7 คะแนน โดยมีความแตกต่างกันพอสมควรเมื่อพิจารณาจากค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยบางเครือข่ายขยายตัวสูงสุดถึง 10 คะแนนเต็มในขณะที่บางเครือข่ายไม่ขยายตัวเลย ส่วนการขยายเครือข่ายส่วนใหญ่ประมาณ(ร้อยละ 65.8) เป็นการขยายในแนวนราบ คือ ขยายจากหมู่บ้านหนึ่งไปสู่อีกหมู่บ้านหนึ่งไปเรื่อยๆเป็นการร่วมมือแบบเครือข่ายระดับหมู่บ้าน ส่วนที่เหลือมีส่วนพอๆกันโดยไม่ถึงร้อยละ 20 คือ การขยายในแนวตั้ง คือการขยายจากระดับหมู่บ้านสูงขึ้นไปเป็นระดับตำบลอำเภอ กับการขยายตัวทั้งในแนวนราบและแนวตั้ง

ตารางที่ 5.1 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุด ต่ำสุดและร้อยละของการพัฒนาเครือข่าย

การพัฒนาเครือข่าย (DVP)	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน	สูงสุด	ต่ำสุด
สัดส่วนของกลุ่มที่เข้าร่วมเครือข่าย (ร้อยละ)	74.78	27.30	100	5
การขยายตัวของเครือข่าย	5.90	3.54	10	0
การขยายขอบเขตการทำงานไปจากเดิม	5.99	3.72	10	0
ความหลากหลายของประเภทกิจกรรมที่ทำ	6.08	3.80	10	0
บทบาทของผู้นำแต่ละกลุ่มในกิจกรรมเครือข่าย	7.66	2.78	10	0
ความสอดคล้องของกิจกรรมในเครือข่าย	7.38	3.27	10	0
การวางแผนกิจกรรมร่วมกันในระยะยาว	6.67	3.78	10	0
การปรับการปฏิบัติงานตามความเหมาะสม	6.56	3.37	10	0
การถ่ายโอนอำนาจให้คนรุ่นใหม่	4.77	4.45	10	0
ลักษณะการขยาย		ร้อยละ		
แนวราบ		65.8		
แนวตั้ง		16.4		
ทั้งแนวตั้งและแนวราบ		16.4		

ส่วนการพัฒนากิจกรรมในเครือข่ายพบว่า มีทั้งการขยายขอบเขตการทำงานไปจากเดิม มีความหลากหลายของกิจกรรมและความสอดคล้องของกิจกรรมต่างๆอยู่ในระดับที่ดีพอสมควร โดยมีคะแนนเฉลี่ยประมาณ 7 คะแนน และมีความแตกต่างกันพอสมควรในเครือข่ายตัวอย่าง โดยมีเครือข่ายที่พัฒนาในเรื่องเหล่านี้สูงสุดถึง 10 คะแนนในขณะเดียวกันก็มีบางเครือข่ายที่ไม่พัฒนาในเรื่องเหล่านี้เลย

ส่วนการพัฒนาความสัมพันธ์และการบริหารจัดการนั้น พบว่า การเข้าไปมีบทบาทของผู้นำแต่ละกลุ่มในกิจกรรมของเครือข่ายนั้นค่อนข้างดีมากมีคะแนนเฉลี่ยประมาณ 8 คะแนน ส่วนการวางแผนการทำงานต่างๆร่วมกันในระยะยาว การปรับเปลี่ยนการปฏิบัติงานตามความเหมาะสมอยู่ในระดับดีพอสมควร มีคะแนนเฉลี่ยประมาณ 7 คะแนน แต่การถ่ายโอนอำนาจให้คนรุ่นใหม่ในเครือข่ายส่วนใหญ่ปฏิบัติอยู่ระดับปานกลางเท่านั้น คะแนนเฉลี่ยประมาณ 5 คะแนน และมีความแตกต่างกันพอสมควรในกลุ่มตัวอย่างเมื่อพิจารณาจากค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

5.2 ความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน

ในการพิจารณาความเข้มแข็งของเครือข่ายนั้นแบ่งออกเป็น 3 ด้านหลักๆคือ ความสัมพันธ์ในหมู่สมาชิกเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การตอบสนองต่อปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ และการได้รับการยอมรับจากองค์กรภายนอก นอกจากนี้ยังให้กลุ่มตัวอย่างได้แสดงทัศนะถึงความเข้มแข็งของเครือข่ายตนเองซึ่งจากตาราง 5.2 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบกับความเข้มแข็งกับเครือข่ายที่ทราบแล้ว ประมาณร้อยละ 37.0 ของกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่าเครือข่ายของตนเองนั้นเข้มแข็งกว่าเครือข่ายอื่นๆมากที่สุด รองลงมา(ร้อยละ 35.2)คิดว่าอ่อนแอกว่าและพอๆกันตามลำดับ

ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่รู้จักเครือข่ายอื่นๆนั้นให้แสดงความคิดเห็นว่าเครือข่ายของตนเองเข้มแข็งเพียงใด พบว่าเกือบครึ่งหนึ่งคิดว่าเครือข่ายของตนเองเข้มแข็งปานกลาง รองลงมาเห็นว่าเข้มแข็งมาก(ร้อยละ 46.9 และ 43.8 ตามลำดับ) และมีไม่ถึงร้อยละ 10 ที่เห็นว่าเครือข่ายของตนเองไม่ค่อยเข้มแข็ง

ในด้านความสัมพันธ์ในหมู่สมาชิกค่อนข้างจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีเครือข่ายที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องถึงร้อยละ 90 และกลุ่มสมาชิกให้ความร่วมมือทำกิจกรรมต่างๆดีมากโดยมีส่วนร่วมของสมาชิกที่เข้ามาร่วมต่อสมาชิกทั้งหมดถึงร้อยละ 90 โดยประมาณและการรวมตัวกันไปอย่างรวดเร็ว (ประมาณ 9 คะแนน) ซึ่งค่อนข้างจะคล้ายคลึงกันมากพอสมควรในกลุ่มตัวอย่าง นอกจากนี้สมาชิกยังยอมรับในกฎระเบียบและกติการ่วมกันในระดับดีมาก และรู้หน้าที่ของตนเองและทำด้วยความรับผิดชอบ ตลอดจนเต็มใจที่จะแบ่งปันข้อมูลแก่กัน(คะแนนเฉลี่ยประมาณ 9 คะแนน) ซึ่งค่อนข้างจะมีใกล้เคียงกันมากพอสมควรในกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนทางด้านการตอบสนองต่อปัญหาของเครือข่ายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สมาชิกรู้สึกว่าการกิจกรรมของเครือข่ายสามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้เป็นอย่างดี และพอใจในผลประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมเครือข่ายและเป็นไปอย่างเท่าเทียมกัน โดยเห็นว่าเครือข่ายสามารถเป็นแหล่งพึ่งพิงให้กับสมาชิกได้เป็นอย่างดี โดยทั้งหมดมีคะแนนเฉลี่ยประมาณ 9 คะแนน ยกเว้นเพียงในเรื่องความสามารถในการต่อรองกับองค์กรภายนอกที่สมาชิกรู้สึกพอใจในระดับที่ดีพอสมควรคะแนนเฉลี่ย 7 คะแนนแต่มีความแตกต่างกันพอสมควรในกลุ่มตัวอย่าง โดยมีผู้ให้คะแนนสูงสุดถึง 10 คะแนนในขณะที่ต่ำสุดไม่มีคะแนนเลย

ส่วนการที่เครือข่ายได้รับการยอมรับจากองค์กรภายนอก เครือข่ายส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐอยู่ที่ค่อนข้างดีพอสมควร (คะแนนเฉลี่ย 7 คะแนน) แต่ค่อนข้างจะมีความ

แตกต่างกันมากพอสมควรในกลุ่มตัวอย่าง เช่นเดียวกับการได้รับการยอมรับเป็นแหล่งศึกษาดูงาน หรือเรียนรู้ในอยู่ในระดับที่ดีพอสมควร (เฉลี่ยประมาณ 8 คะแนน) และมีความแตกต่างกันพอสมควรในกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 5.2 ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุดของความเข้มแข็งของเครือข่าย

ความเข้มแข็งของเครือข่าย	ร้อยละ			
เปรียบเทียบความเข้มแข็งกับเครือข่ายอื่น ๆ				
เข้มแข็งกว่า	37.0			
พอๆกัน	27.8			
อ่อนแอกว่า	35.2			
ระดับความเข้มแข็งของเครือข่าย				
เข้มแข็งมาก	43.8			
เข้มแข็งปานกลาง	46.9			
ไม่ค่อยเข้มแข็ง	9.4			
การดำเนินของเครือข่ายเป็นไปอย่างต่อเนื่อง	87.5			
ลักษณะความเข้มแข็งของเครือข่าย (EPM)	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน	สูงสุด	ต่ำสุด
ความร่วมมือของกลุ่มสมาชิกในเครือข่าย	8.70	1.40	10.	4
สัดส่วนของสมาชิกที่ร่วมทำกิจกรรมต่อสมาชิกทั้งหมด	81.62	18.53	100	15
ความรวดเร็วในการรวมตัวทำกิจกรรมต่างๆ	8.56	1.57	10	3
การยอมรับในกฎระเบียบและกติการ่วมกัน	9.05	1.33	10	5
สมาชิกทำหน้าที่และทำด้วยความรับผิดชอบ	9.22	1.24	10	4
กลุ่มสมาชิกเต็มใจที่จะแบ่งปันข้อมูลแก่กัน	9.34	1.08	10	5
กิจกรรมสามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิก	8.76	1.76	10	0
การได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมเครือข่าย	8.59	2.02	10	0
กลุ่มสมาชิกได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน	9.33	1.29	10	5
ความสามารถในการต่อรองกับองค์กรภายนอก	6.70	3.64	10	0
เครือข่ายเป็นแหล่งพึ่งพิงให้กับสมาชิก	8.62	1.79	10	2
เครือข่ายได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก	6.96	3.79	10	0
เครือข่ายได้รับการยอมรับเป็นแหล่งศึกษาดูงาน	8.23	2.62	10	0

5.3 ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของเครือข่ายในทัศนะของผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม

ลักษณะความเข้มแข็งของเครือข่ายดังที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเพียงการสร้างขึ้นโดยผู้วิจัย ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเป็นจริงจึงได้นำมาเมื่อเปรียบเทียบกับลักษณะของเครือข่ายที่เข้มแข็งตามทัศนะของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งถามด้วยคำตอบเปิดว่าโดยทั่วไปท่านคิดว่า เครือข่ายที่เข้มแข็งนั้นวัดหรือดูจากอะไร ซึ่งคำตอบที่ได้ค่อนข้างมีความใกล้เคียงกันพอสมควรกับมาตรวัดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นในการวัดระดับความเข้มแข็งของเครือข่าย ซึ่งจากการรวบรวมคำตอบจากคำถามเปิดดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้เป็น 7 ประเด็นดังต่อไปนี้

5.3.1 ความสัมพันธ์ในหมู่สมาชิกเครือข่ายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ประเด็นนี้รวบรวมจากประเด็นที่ว่าเครือข่ายที่เข้มแข็งต้องมีการร่วมแรงร่วมใจ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีการประชุมวางแผนร่วมกันคิดร่วมกันทำอย่างสม่ำเสมอ โดยสมาชิกมีความขยัน เสียสละ อดทน มีความพร้อม มีความสามารถในการทำงานเอาใจใส่ในกิจกรรมที่ทำและยอมรับในกฎระเบียบของเครือข่ายที่ตกลงร่วมกัน

5.3.2 เครือข่ายมีการจัดการการเงินที่ดี

ประเด็นนี้รวบรวมได้เครือข่ายทางการเงินเป็นส่วนใหญ่ที่เห็นว่าเครือข่ายที่เข้มแข็ง เช่น เครือข่ายออมทรัพย์ควรมีระบบการเงินที่เป็นไปด้วยดีสามารถเรียกเก็บจากสมาชิกได้ มีเงินออม มีกองทุนเครือข่าย มีวิธีการจัดการการเงินที่ดี

5.3.3 เครือข่ายสามารถการตอบสนองต่อปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประเด็นนี้รวบรวมจากประเด็นที่ว่าเครือข่ายที่เข้มแข็งต้องดูจากกิจกรรมที่ทำมีประโยชน์ต่อสมาชิก และเป็นไปอย่างต่อเนื่อง สมาชิกได้รับประโยชน์เท่าเทียมกัน มีการทำงานที่สอดคล้อง สามารถช่วยเหลือกันได้ มีช่องทางในการรองรับรับผลผลิตหรือทำตลาดได้ดี มีการพัฒนาชุมชน และสามารถสร้างงานให้กับชุมชน

5.3.4 เครือข่ายมีการพัฒนา

ประเด็นนี้รวบรวมจากประเด็นที่ว่า ทำให้กลุ่มสมาชิกมีการพัฒนา ฟังตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งภาครัฐมากเกินไป มีการขยายผลงานหรือผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม และมีการขยายจำนวนสมาชิก

5.3.5 เครือข่ายเป็นที่ยอมรับจากองค์กรภายนอก

ประเด็นนี้รวบรวมจากประเด็นที่ว่า ได้รับการยอมรับจากภาครัฐ มีส่วนราชการมาติดต่อ ประสานงาน ได้รับความไว้วางใจจากรัฐ ตลอดจนสามารถของบประมาณจากภาครัฐได้

5.3.6 เครือข่ายมีผู้นำที่มีความสามารถ

ประเด็นนี้รวบรวมจากประเด็นที่ว่าความเข้มแข็งของเครือข่ายพิจารณาจากลักษณะของผู้นำกลุ่มต่างๆที่เป็นสมาชิกเครือข่าย ประธานหรือกรรมการสามารถชักจูงสมาชิกได้ มีความรอบรู้ เก่งเรื่องการตลาด การประสานงาน มีความเสียสละรับผิดชอบหน้าที่ และมีการบริหารงานอย่างเป็นระบบ

5.3.7 สมาชิกเครือข่ายมีการติดต่อพบปะอย่างสม่ำเสมอ

ประเด็นนี้รวบรวมจากประเด็นที่ว่ากลุ่มสมาชิกมีการเจอกันประสานงานบ่อยๆ สม่ำเสมอ มีกิจกรรมที่ทำร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูลข่าวสารแก่กัน

จากประเด็นทั้งหมด 7 ประเด็นข้างต้นค่อนข้างจะมีใกล้เคียงพอสมควรกับมาตรฐานวัดความเข้มแข็งของเครือข่ายที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นไม่ว่าจะเป็นในเรื่องความสัมพันธ์ของหมู่สมาชิก การตอบสนองต่อปัญหา การพัฒนาเครือข่ายและการได้รับการยอมรับจากองค์กรภายนอก ส่วนตัวชี้วัดที่เป็นประเด็นใหม่เพิ่มขึ้น ได้แก่ การวัดความเข้มแข็งของเครือข่ายจากวิธีการจัดการการเงินของเครือข่ายซึ่งเป็นข้อมูลที่มาจากรายการทางการเงิน เช่น เครือข่ายออมทรัพย์เพื่อการผลิต

ประเด็นนี้สามารถอธิบายเพิ่มเติมได้จากข้อมูลการสัมภาษณ์เจาะลึกที่ได้สัมภาษณ์เพิ่มเติมจากแม่ข่ายของเครือข่ายออมทรัพย์เครือข่ายหนึ่งได้ให้เหตุผลถึงประโยชน์ของการมีเครือข่ายเพื่อให้คำปรึกษาเรื่องการจัดการเงินภายในของกลุ่มสมาชิกเครือข่าย ตั้งแต่วิธีการทำให้ชาวบ้านมาสะสมทรัพย์กับกลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้าน จนถึงการร่วมกันกู้กับธนาคาร และบางครั้งก็ไปแนะนำกลุ่มที่ยังไม่ค่อยเข้าใจในระบบการออมทรัพย์ เป็นต้น

ส่วนประเด็นในเรื่องความสามารถของผู้นำเครือข่ายกับการที่สมาชิกเครือข่ายมีการพบปะอย่างสม่ำเสมอ นั้นมีความหมายค่อนข้างจะใกล้เคียงกับตัวแปรอิสระตามกรอบแนวคิดของการวิจัยนี้ เพราะเป็นเรื่องความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำและการติดต่อสัมพันธ์กันของสมาชิกซึ่งกลุ่มตัวอย่างถือเป็นตัวบ่งชี้ความเข้มแข็งได้เช่นกัน

นอกจากจะให้กลุ่มตัวอย่างระบุตัวชี้วัดความเข้มแข็งของเครือข่ายแล้วยังให้ระดับคะแนนความเข้มแข็งของเครือข่ายตามคุณสมบัติที่ผู้ตอบระบุเอง พร้อมทั้งจัดลำดับความสำคัญของตัวชี้วัด(ตารางที่ 5.3) ซึ่งพบว่า ครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด(กลุ่มตัวอย่าง 59 รายจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 98 ราย)ได้ระบุตัวชี้วัดของความเข้มแข็งของเครือข่ายไปในเรื่องการติดต่อสัมพันธ์ของสมาชิกเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รองลงมาระบุตัวชี้วัดคือ เครือข่ายสามารถตอบสนองต่อปัญหาหรือความต้องการของสมาชิก ผู้นำมีความสามารถ สมาชิกมีการติดต่อสัมพันธ์สม่ำเสมอ และเครือข่ายมีการจัดการเงินที่ดี ตามลำดับระบุมานในสัดส่วนประมาณ 20-30

ราย มีเพียงส่วนน้อยที่ระบุตัวชี้วัดในประเด็นเรื่องการเครือข่ายมีการพัฒนาและการได้รับการยอมรับจากองค์กรภายนอก

ตารางที่ 5.3 จำนวน ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความเข้มแข็งของเครือข่ายและร้อยละของการจัดอันดับความสำคัญของตัวชี้วัดตามทัศนะของผู้นำและสมาชิกกลุ่ม

ตัวชี้วัด	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน	ค่าสูงสุด	ค่าต่ำสุด	อันดับ	ร้อยละ
ความสัมพันธ์ของสมาชิก	59	8.34	1.78	10	4	1	68.4
การจัดการทางการเงินที่ดี	17	7.17	3.18	10	0	1	62.5
การตอบสนองต่อปัญหา	23	6.22	3.19	10	0	1	43.5
เครือข่ายมีการพัฒนา	9	7.43	2.54	10	4	1	44.4
มีผู้นำที่มีความสามารถ	27	8.30	1.41	10	5	1	81.5
การพบปะของสมาชิก	19	7.74	2.08	10	5	2	61.1
การได้รับการยอมรับ	4	10.00	0.00	10	10	1	100.0

หมายเหตุ : ตัวชี้วัดตามทัศนะของกลุ่มตัวอย่าง ใช้ในการพรรณนาเท่านั้น ไม่ได้นำมาใช้วิเคราะห์ทางสถิติ ซึ่งพบว่าบางตัวแปรเป็นค่าคงที่

ส่วนการให้คะแนนเครือข่ายของกลุ่มตัวอย่างตามตัวชี้วัดที่กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ระบุเองว่ามีในคุณสมบัติเหล่านี้มากน้อยเพียงใด ซึ่งพบว่าส่วนใหญ่จะให้คะแนนที่ค่อนข้างดีประมาณ 7-8 คะแนน ยกเว้นในเรื่องการที่เครือข่ายสามารถตอบสนองต่อปัญหาหรือความต้องการของสมาชิกอย่างมีประสิทธิภาพนั้นมีคะแนนเฉลี่ยประมาณ 6 คะแนนเท่านั้น และค่อนข้างจะมีความแตกต่างกันพอสมควรในกลุ่มตัวอย่างโดยมีบางเครือข่ายที่ไม่มีคะแนนในส่วนนี้เลยแต่บางเครือข่ายมีคะแนนเต็ม 10 คะแนน สำหรับการจัดอันดับความสำคัญของตัวชี้วัดส่วนใหญ่จัดอันดับความสำคัญอยู่ในอันดับที่ 1 ยกเว้นในเรื่องการพบปะติดต่อสัมพันธ์ของสมาชิกที่สำคัญให้เป็นอันดับที่ 2

5.4 ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของเครือข่ายในทัศนะของส่วนราชการ

จากการสัมภาษณ์ส่วนราชการระดับผู้บริหารในระดับจังหวัด อำเภอและตำบลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท อันประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ พัฒนาการจังหวัด และเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการ คือ พัฒนาการประจำตำบล ได้ระบุตัวชี้วัดความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน สามารถสรุปเป็น 8 ประเด็น ดังต่อไปนี้

5.4.1 กิจกรรมของเครือข่ายก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสมาชิกเครือข่าย

ประเด็นนี้รวบรวมจากประเด็นที่ว่า การทำกิจกรรมร่วมของกลุ่มเครือข่ายต้องเป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และเป็นไปอย่างต่อเนื่องและทั่วถึงกัน โดยมีการเคลื่อนไหวและเกาะเกี่ยวอย่างเป็นระบบ มีแผนปฏิบัติงาน มีการประสานกันตลอดเวลา มีการแลกเปลี่ยนข่าวสารกันหรือสนับสนุนด้านความรู้ ให้เกิดความคิดริเริ่มใหม่ๆ มีการช่วยเหลือในการติดต่อด้านการตลาด และสามารถแก้ไขปัญหาภายในชุมชนของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.4.2 เครือข่ายต้องมีการวางแผนบริหารจัดการที่ดี

ประเด็นนี้รวบรวมจากประเด็นที่ว่า เครือข่ายมีการบริหารจัดการที่ดี จัดการเองได้และมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ได้อย่างทั่วถึงและเหมาะสม มีการประชุมอย่างต่อเนื่อง มีการจัดทำประชาคมร่วมกันในการกำหนดแผนงาน และการแก้ไขปัญหาต่างๆอย่างต่อเนื่อง

5.4.3 เครือข่ายมีผู้นำหรือผู้บริหารเครือข่ายที่ดี

ประเด็นนี้รวบรวมจากประเด็นที่ว่า เครือข่ายต้องมีผู้นำที่เข้มแข็ง คณะกรรมการเครือข่ายที่เข้มแข็ง เสียสละ มีความรู้ ความสามารถ มีความพร้อมในเรื่องเวลาที่จะเข้ามาดูกิจกรรมของเครือข่าย มีความรับผิดชอบ รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง และผู้นำแต่ละกลุ่มที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายต้องเข้าใจการรวมตัว การเป็นเครือข่าย

5.4.4 สมาชิกรวมตัวกันเป็นเครือข่ายด้วยความสมัครใจ

5.4.5 มีพื้นที่เครือข่ายที่กว้าง (ระดับตำบลสู่อำเภอ) และ รวมกลุ่มหลาย ๆ กลุ่ม

5.4.6 กลุ่มสมาชิกเครือข่ายต้องอยู่ในพื้นที่ที่สามารถติดต่อสื่อสารได้อย่างสะดวก ไม่ห่างไกลกันเกินไป

5.4.7 มีทะเบียนบัญชีที่ชัดเจน เพื่อจะได้ปฏิบัติงานได้สะดวก

5.4.8 เสนอของบประมาณจากจังหวัดได้ง่าย

จากตัวชี้วัดที่ผู้บริหารจังหวัดทั้ง 4 จังหวัดได้ระบุมาทั้ง 8 ประเด็นนั้น ค่อนข้างมีความหมายที่ใกล้เคียงกับตัวชี้วัดเรื่องความเข้มแข็งของเครือข่ายของการวิจัยในครั้งนี้พอสมควร

โดยเฉพาะในเรื่องกิจกรรมของเครือข่ายต้องเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกซึ่งหมายถึงเครือข่ายสามารถตอบสนองปัญหาหรือความต้องการของสมาชิกได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง เช่นเดียวกับประเด็นในเรื่องของผู้นำและการบริหารจัดการเครือข่ายที่ดี มีการวางแผนงานร่วมกัน ซึ่งประเด็นนี้หากเปรียบเทียบกับกรอบแนวความคิดของการวิจัยถือว่าอยู่ในขั้นของตัวแปรอิสระที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของเครือข่าย นอกจากนี้ยังมีความสนใจในการร่วมกันเป็นสมาชิกเครือข่าย ซึ่งมีความหมายที่ใกล้เคียงกับในเรื่องความพอใจในติดต่อสัมพันธ์ของสมาชิกเครือข่าย

นอกจากนี้ยังมีประเด็นอื่นๆที่น่าสนใจที่นอกเหนือไปจากกรอบแนวความคิดของการวิจัย คือ เครือข่ายต้องมีทะเบียนบัญชีที่ชัดเจน มีลักษณะการโยงใยความสัมพันธ์ที่ชัดเจนเพื่อจะได้ปฏิบัติงานได้สะดวก ซึ่งประเด็นนี้ถือว่าเป็นอุปสรรคสำคัญของการเก็บรวบรวมข้อมูลความร่วมมือแบบเครือข่ายในการวิจัยครั้งนี้ เพราะไม่สามารถจัดเก็บข้อมูลของจำนวนสมาชิกหรือจำนวนกลุ่มที่เข้าร่วมเครือข่ายได้อย่างชัดเจน ยกเว้นเป็นเครือข่ายที่ทางราชการจัดตั้ง เช่น เครือข่ายออมทรัพย์เพื่อการผลิตจะมีการจดบัญชีรายชื่อไว้ หากมีการทำบัญชีรายชื่อจะเป็นประโยชน์ต่อการหาวิธีการพัฒนาให้เป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งได้ง่ายยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเป็นประโยชน์ต่อ ادار ปร ะสานงานกัน

ส่วนประเด็นเครือข่ายต้องมีพื้นที่กลุ่มสมาชิกเครือข่ายที่สามารถติดต่อสื่อสารได้อย่างสะดวกไม่ห่างกันเกินไปถือเป็นประเด็นที่น่าสนใจที่ทำให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์ในหมู่สมาชิก และในขณะเดียวเครือข่ายควรมีพื้นที่เครือข่ายที่กว้าง (ระดับตำบลสู่อำเภอ) และมีการรวมกลุ่มหลายๆกลุ่ม ประเด็นนี้น่าจะหมายถึงการพัฒนาหรือขยายเครือข่ายออกไป ส่วนประเด็นสุดท้ายที่น่าสนใจคือเครือข่ายสามารถเสนอของบประมาณจากทางจังหวัดหรือจากราชการได้ง่าย ซึ่งการส่งผ่านงบประมาณต่างๆไปยังเครือข่ายนี้ถือเป็นแนวทางหนึ่งที่ทางรัฐบาลจะนำมาใช้ในกระจายงบประมาณลงสู่ท้องถิ่นโดยอาศัยศักยภาพของเครือข่าย

ดังในสมัยรัฐบาลที่มีนายชวน หลีกภัย ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในต้นปี 2543 ได้เปิดโอกาสให้ตัวแทนจาก 500 เครือข่ายยื่นข้อเสนอเรื่องการกำหนดนโยบายและเปิดทางให้ภาคประชาชนโดยเครือข่ายองค์กรชุมชนหรือองค์กรชาวบ้านทั่วไปสามารถจัดสวัสดิการในระดับชุมชนได้ด้วยตนเอง ซึ่งรัฐบาลจะเป็นผู้จัดสรรงบประมาณสนับสนุนให้ถึงมือชาวบ้านโดยตรงคู่ขนานไปกับการจัดสรรงบประมาณผ่านหน่วยราชการตามปกติ (ฐานเศรษฐกิจ 2543, 19 มีนาคม: 2)

ดังนั้นหากเครือข่ายนั้นมีความเข้มแข็งเป็นที่ยอมรับจากทางราชการหรือองค์กรภายนอก จะได้รับความเชื่อถือให้สามารถบริหารงบประมาณได้ ซึ่งความหมายนี้ใกล้เคียงกับตัวชี้วัดความเข้มแข็งของเครือข่ายนี้ในเรื่องการได้รับการยอมรับจากองค์กรภายนอก

5.5 สรุป

การพัฒนาเครือข่ายไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการพัฒนาจำนวนสมาชิก การพัฒนาของกิจกรรมและการพัฒนาความสัมพันธ์และการจัดการ เครือข่ายส่วนใหญ่มีระดับการพัฒนาอยู่ในระดับปานกลางถึงค่อนข้างดี และมีระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายนั้นเข้มแข็งมากพอสมควร โดยตัวชี้วัดความเข้มแข็งของเครือข่ายนั้นพิจารณาได้จากกิจกรรมของเครือข่ายต้องสามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิก ความสัมพันธ์ในหมู่สมาชิกเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และการดำเนินการเครือข่ายเป็นที่ยอมรับจากองค์กรภายนอก

บทที่ 6

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน

ผลการศึกษาลักษณะของเครือข่าย ระดับการพัฒนาเครือข่าย ตลอดจนวัดระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชนในบทที่ 5 ทำให้ทราบว่าลักษณะของเครือข่ายที่เข้มแข็งเป็นอย่างไร เครือข่ายของกลุ่มตัวอย่างมีระดับความเข้มแข็งเพียงใด ในขั้นต่อไปจะเป็นการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายว่าผันแปรไปตามปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องตามกรอบแนวความคิดหรือไม่ ดังนั้นในบทนี้จะเสนอผลการวิเคราะห์เพื่อหาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่าย โดยแบ่งเป็นการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบเชิงชั้น (Hierarchical regression analysis)กับการวิเคราะห์เส้นทาง (Path analysis)เพื่อให้ทราบผลทั้งการเปรียบเทียบผลกระทบที่เกิดขึ้นเป็นรายปัจจัยและได้ทราบถึงผลกระทบทางตรงและทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน

6.1 ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อระดับความเข้มแข็งของเครือข่าย

ระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชนของแต่ละเครือข่ายที่แตกต่างกันออกไปนั้น มีผลมาจากหลายปัจจัย อันได้แก่ 1) การพัฒนาของเครือข่าย 2) ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำของเครือข่าย 3) ลักษณะของเครือข่าย และ 4) ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวกับการดำเนินการเครือข่าย เช่น เมื่อเครือข่ายที่มีแม่ข่ายหรือแกนนำขาดความสามารถในด้านการบริหารจัดการ การติดต่อประสานงานและขาดความมีอิทธิพลในหมู่สมาชิกแล้วย่อมส่งผลให้เครือข่ายไม่เข้มแข็งเป็นต้น นอกจากนี้ปัจจัยเหล่านี้มีผลกระทบต่อกันและกันซึ่งสามารถส่งผลต่อการพัฒนาเครือข่ายและระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายได้

สำหรับรายละเอียดของตัวแปรแต่ละปัจจัยมีดังต่อไปนี้

- 1) ปัจจัยด้านการพัฒนาของเครือข่าย (DVP) มี 1 ตัวแปร โดยมาจากคำถาม 7 ข้อดังที่ได้นำเสนอในบทที่ 3 (ระดับการวัด 0-10 คะแนน)
- 2) ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำ ประกอบด้วย 3 ตัวแปร คือ

- (1) ความสามารถด้านการบริหารจัดการ (MNG) มาจากคำถาม 4 ข้อรวมกัน
(ระดับการวัด 0-4 คะแนน)
- (2) ความสามารถด้านการติดต่อประสานงาน (CO) มาจากคำถาม 4 ข้อรวมกัน
(ระดับการวัด 0-4 คะแนน)
- (3) ความนิยมและมีอิทธิพลของแม่ข่ายในหมู่สมาชิก (FVR) มาจากคำถาม 3 ข้อรวมกัน (ระดับการวัด 0-10 คะแนน)
- 3) ลักษณะของเครือข่าย มีการตัวแปรที่นำมาวิเคราะห์ 7 ตัวแปร ประกอบด้วย
 - (1) ลักษณะการเกิดเครือข่าย (LEAD) ที่ผู้นำในท้องถิ่นมีส่วนเริ่มจัดตั้งเครือข่าย
(ระดับการวัด 1,0)
 - (2) โครงสร้างเครือข่าย (CO) มีระบบการจัดตั้งผู้ประสานหรือแม่ข่าย
(ระดับการวัด 1,0)
 - (3) ลักษณะสมาชิก (HAVE) เครือข่ายที่มีกลุ่มต่างสายงานมาเข้าร่วม
(ระดับการวัด 1,0)
 - (4) ระดับของกลุ่มที่เข้าร่วม (LEVEL) เครือข่ายที่มีกลุ่มในระดับหมู่บ้านมาร่วมกัน
(ระดับการวัด 1,0)
 - (5) ประเภทของเครือข่าย (TYPE) เครือข่ายทางเศรษฐกิจกับเครือข่ายทางสังคม
(ระดับการวัด 1,0)
 - (6) ความบ่งชี้ในการติดต่อสัมพันธ์กันของสมาชิกในเครือข่าย (RLSP) มาจากคำถาม 4 ข้อรวมกันโดยให้ระบุจำนวนจริง (ระดับการวัดเป็นจำนวนครั้งต่อปี)
 - (7) ความพอใจในการติดต่อสัมพันธ์กันของสมาชิกในเครือข่าย (STFN) มาจากคำถาม 4 ข้อรวมกันโดยให้ระบุคะแนน (ระดับการวัด 0-10 คะแนน)
- 4) ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการของเครือข่าย*ประกอบด้วย 3 ตัวแปร คือ
 - (1) ระดับของการได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐที่เกี่ยวข้อง (GOV)
(ระดับการวัด 0-10 คะแนน)
 - (2) สภาพเศรษฐกิจในชุมชนมีส่วนผลักดันให้เกิดเครือข่ายเพียงใด(ECO)
(ระดับการวัด 0-10 คะแนน)
 - (3) สภาพสังคม วัฒนธรรมเอื้อต่อการพัฒนาเครือข่ายเพียงใด (SOC)
(ระดับการวัด 0-10 คะแนน)

จากความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆข้างต้นสามารถตั้งเป็นสมมติฐานโดยเขียนเป็นสมการโครงสร้างสำหรับการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบเชิงชั้น ได้ 4 สมการดังนี้

$$EPW = a_0 + a_1 DVP \quad \dots(6.1)$$

$$EPW = b_0 + b_1 DVP + b_2 MNG + b_3 CO + b_4 FVR \quad \dots(6.2)$$

$$EPW = c_0 + c_1 DVP + c_2 MNG + c_3 CO + c_4 FVR + c_5 LEAD + c_6 SYM + c_7 HAVE + c_8 LEVEL + c_9 RLSP + c_{10} STFEN + c_{11} TYPE \quad \dots(6.3)$$

$$EPW = d_0 + d_1 DVP + d_2 MNG + d_3 CO + d_4 FVR + d_5 LEAD + d_6 SYM + d_7 HAVE + d_8 LEVEL + d_9 RLSP + d_{10} STFEN + d_{11} TYPE + d_{12} GOV + d_{13} ECO + d_{14} SOC \quad \dots(6.4)$$

โดยที่

EPW	=	ระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน
DVP	=	ระดับการพัฒนาเครือข่าย
MNG	=	ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำในการบริหารจัดการ
CO	=	ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำในการติดต่อประสานงาน
FVR	=	ระดับความมีอิทธิพลและความนิยมในหมู่สมาชิกของแม่ข่ายหรือแกนนำ
LEAD	=	ลักษณะเครือข่ายที่ผู้นำในท้องถิ่นมีส่วนเริ่มต้นจัดตั้งเครือข่าย
SYM	=	โครงสร้างของเครือข่ายมีระบบจัดตั้งผู้ประสานหรือแม่ข่าย
HAVE	=	เครือข่ายที่มีกลุ่มต่างสายงานมาเข้าร่วมเครือข่าย
LEVEL	=	ระดับของกลุ่มที่ร่วมเครือข่ายที่เป็นกลุ่มระดับหมู่บ้านมาร่วมกัน
RLSP	=	ความบ่อยของการติดต่อสัมพันธ์กันของสมาชิกในเครือข่าย
STFEN	=	ความพอใจในการติดต่อสัมพันธ์กันของสมาชิกในเครือข่าย
TYPE	=	ประเภทของเครือข่าย (เครือข่ายทางเศรษฐกิจกับทางสังคม)
GOV	=	ระดับการได้รับส่งเสริมจากภาครัฐที่เกี่ยวข้อง
ECO	=	ระดับของเศรษฐกิจในชุมชนที่มีส่วนผลักดันให้เกิดเครือข่าย
SOC	=	สภาพสังคม วัฒนธรรม เชื้อต่อการพัฒนาเครือข่าย

$a_0, \dots, a_1, b_0, \dots, b_4, c_0, \dots, c_{11}, d_0, \dots, d_{14}$ = ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์

การเสนอผลการวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชนได้พิจารณาจากข้อมูลเบื้องต้นของแต่ละปัจจัยทั้ง 4 ปัจจัย ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆของแต่ละปัจจัยและการวิเคราะห์ถดถอยแบบเชิงชั้น

6.1.1 ข้อมูลเบื้องต้นและความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรปัจจัยต่าง ๆ และความเข้มแข็งของเครือข่าย

จากข้อมูลเบื้องต้นของปัจจัยทั้ง 4 ปัจจัย(ตารางที่ 6.1)จะเห็นว่าเครือข่ายขององค์กรชุมชนโดยส่วนใหญ่เข้มแข็งมาก โดยมีความคล้ายคลึงในกลุ่มตัวอย่างพอสมควรเมื่อพิจารณาจากค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนระดับการพัฒนาเครือข่ายอยู่ในเกณฑ์ที่ดีพอใช้และมีความแตกต่างพอสมควร ส่วนปัจจัยทางด้านความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำซึ่งประกอบด้วย ด้านการบริหารจัดการ ด้านการติดต่อประสานงาน และความนิยมและมีอิทธิพลในหมู่สมาชิกนั้นใน 2 ด้านแรก มีความสามารถมากพอสมควร (มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3 คะแนนจากคะแนนเต็ม 4 คะแนน)แต่มีความแตกต่างพอสมควรเมื่อพิจารณาจากค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนในด้านความมีอิทธิพลหรือการได้รับความนิยมของแม่ข่ายหรือแกนนำนั้นอยู่ในระดับที่สูงมาก(คะแนนเฉลี่ย 9 คะแนน)และค่อนข้างจะมีความใกล้เคียงกันมากพอสมควรในกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนปัจจัยทางด้านลักษณะเครือข่าย ในเรื่องลักษณะการเกิดของเครือข่ายพบว่าที่เริ่มโดยผู้นำในท้องถิ่นนั้นมีเพียงร้อยละ 33.7 ที่เหลือเป็นการเริ่มต้นโดยเจ้าหน้าที่รัฐหรืออื่นๆโดยมีความแตกต่างกันมากพอสมควร ส่วนลักษณะของสมาชิกพบว่ามีเพียงร้อยละ 30 ที่มีกลุ่มต่างสายงานเข้าร่วมและส่วนใหญ่เป็นการรวมกลุ่มหรือองค์กรชุมชนในระดับหมู่บ้านมาเป็นเครือข่าย (ร้อยละ 77.5) แต่มีความแตกต่างกันพอสมควรในกลุ่มตัวอย่าง ส่วนโครงสร้างของเครือข่ายส่วนใหญ่มีระบบการจัดตั้งผู้ประสานงานหรือแม่ข่าย ทางด้านประเภทของเครือข่าย เครือข่ายทางด้านเศรษฐกิจมีสัดส่วนมากกว่าเครือข่ายทางด้านสังคมไม่มากนัก(ประมาณ 60: 40)

ส่วนลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในเครือข่าย ซึ่งพิจารณาจาก 2 ส่วน คือ ส่วนแรก ความบ่อยของการติดต่อสัมพันธ์กันของสมาชิกในเครือข่ายพบว่าโดยเฉลี่ยจะทำกิจกรรมร่วมกันเดือนละหนึ่งครั้ง (10.66 ครั้งต่อปี)แต่ก็มีความแตกต่างกันพอสมควรในกลุ่มเครือข่ายตัวอย่าง ส่วนที่สองความพอใจในการติดต่อสัมพันธ์กันของสมาชิกในเครือข่ายนั้น สมาชิกส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ที่พอใจค่อนข้างมาก(คะแนนเฉลี่ยประมาณ 9 คะแนน)และมีความคล้ายคลึงกันมากพอสมควรในกลุ่มตัวอย่าง

ทางด้านปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการของเครือข่าย ซึ่งประกอบด้วยการได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐที่เกี่ยวข้อง สภาพเศรษฐกิจในชุมชนที่มีส่วนผลักดันให้เกิดเครือข่ายและสภาพสังคม วัฒนธรรม เอื้อต่อการพัฒนาเครือข่าย พบว่าปัจจัยแวดล้อมทั้ง 3 ส่วนนี้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินการของเครือข่ายมากพอสมควร (คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับ 7.0 - 7.5 คะแนน)โดยภาครัฐเข้าไปเกี่ยวข้องมากที่สุด

ตารางที่ 6.1 เมตริกความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรและค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปร

ตัวแปร	EPW	DVP	MNG	CO	FVR	HAVE	STFN	RLSP	LEAD	LEVEL	TYPE	SYM	GOV	ECO	SOC
EPW		0.55**	0.38**	0.17	0.60**	-0.06	0.62**	0.37**	0.35**	0.24*	0.16	-0.01	0.10	0.14	0.23
DVP			0.47**	0.39**	0.28**	-0.12	0.18	0.09	-0.05	0.00	0.12	-0.00	0.20*	0.19	0.20*
MNG				0.40**	0.31**	0.04	0.27*	0.05	0.01	-0.17	-0.07	0.27**	0.16	0.30**	0.22
CO					0.17	-0.02	0.26*	0.23*	0.10	-0.09	0.14	0.26**	0.13	0.32**	0.22
FVR						-0.12	0.58**	0.25*	0.18	0.12	0.04	0.12	0.23	0.31**	0.39**
HAVE							-0.05	-0.20*	-0.05	-0.09	-0.05	-0.06	-0.11	-0.11	-0.19*
STFN								0.43**	0.25*	0.13	0.03*	-0.11	0.03	0.36**	0.14
RLSP									0.22*	0.20	0.22	0.11	-0.11	0.40**	0.26*
LEAD										0.29**	0.29**	-0.17	-0.28**	0.04	0.02
LEVEL											0.23*	-0.15	-0.04	-0.22*	-0.04
TYPE												-0.08	-0.25**	0.11	0.10
SYM													0.26**	-0.03	0.14
GOV														0.06	0.20*
ECO															0.63**
ค่าเฉลี่ย	8.74	6.58	3.129	2.85	9.01	0.27	8.89	10.66	0.34	0.77	0.59	0.87	7.60	6.78	7.51
ค่าเบี่ยงเบน	1.14	2.32	1.253	1.27	1.35	0.45	1.18	6.59	0.47	0.42	0.49	0.34	3.45	3.85	3.61

* Correlation is significant at the 0.05 level , ** Correlation is significant at the 0.01 level

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพบว่าตัวแปรอิสระแต่ละตัวไม่มีความสัมพันธ์กันสูงเกินไป(Multicollinearity) คือ ไม่มีค่าสหสัมพันธ์สูงกว่า 0.80 จึงสามารถนำข้อมูลทั้งหมดมาใช้ในการวิเคราะห์ทางสถิติได้ ส่วนความสัมพันธ์ต่อตัวแปรตามคือความเข้มแข็งของเครือข่ายพบว่าทุกตัวมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกต่อระดับความเข้มแข็งของเครือข่าย ยกเว้นลักษณะของสมาชิกที่มีกลุ่มต่างสายงานมาเข้าร่วมกับโครงสร้างของเครือข่ายที่มีแม่ข่ายมีความสัมพันธ์ในเชิงลบต่อตัวแปรตามแต่ทั้งสองตัวแปรมีความสัมพันธ์ที่น้อยมากและไม่มีนัยสำคัญในเชิงสถิติ

6.1.2 ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน

จากการวิเคราะห์(ดังตารางที่ 6.2) ในขั้นตอนแรกของการวิเคราะห์ที่นำปัจจัยทางด้านการพัฒนาเครือข่ายตามแนวคิดที่ว่าเครือข่ายจะเข้มแข็งได้นั้นจะต้องมีการพัฒนาเครือข่ายเสียก่อน พบว่าการพัฒนาเครือข่ายมีความสัมพันธ์ต่อการผันแปรของความเข้มแข็งของเครือข่ายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.00 สามารถอธิบายการผันแปรได้ร้อยละ 30.6

ดังนั้นเมื่อเพิ่มปัจจัยด้านผู้นำเข้าไปเข้าไปในขั้นที่สองเพื่อพิจารณาในด้านความสามารถของแม่ข่ายต่อความเข้มแข็งของเครือข่าย พบว่าความสามารถในการอธิบายการผันแปรของความเข้มแข็งของเครือข่ายเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 52.7 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.00 เช่นกัน โดยพบว่าตัวแปรที่มีนัยสำคัญในขั้นแรก คือ การพัฒนาของเครือข่ายในขั้นนี้ยังมีนัยสำคัญอยู่ ส่วนตัวแปรในชุดใหม่ที่เพิ่มเข้ามานั้นมีนัยสำคัญเพียงตัวเดียวคือ แม่ข่ายมีอิทธิพลและได้รับความนิยมในหมู่สมาชิก ที่สัมพันธ์ในเชิงบวกต่อความเข้มแข็งของเครือข่าย

ในขั้นตอนที่ 3 ที่เพิ่มปัจจัยทางด้านลักษณะของเครือข่ายพบว่า สามารถอธิบายความผันแปรของความเข้มแข็งได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 73.5 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.00 โดยตัวแปรในกลุ่มปัจจัยทางลักษณะของเครือข่ายที่มีนัยสำคัญ คือ ลักษณะการเกิดเครือข่าย(ที่เริ่มจากผู้นำใน ท้องถิ่น) ความพอใจในการติดต่อสัมพันธ์กัน โดยตัวแปรการพัฒนาเครือข่ายที่มีนัยสำคัญในขั้นที่แล้วในขั้นนี้ยังคงมีนัยสำคัญอยู่ แต่มีตัวแปรในเรื่องการติดต่อประสานงานที่ไม่เคยมีนัยสำคัญในขั้นที่ผ่านมากลับมีนัยสำคัญในขั้นนี้ ขณะที่ความนิยมและความมีอิทธิพลของแม่ข่ายในหมู่สมาชิกที่เคยมีนัยสำคัญกลับไม่มีนัยสำคัญ

ในขั้นตอนสุดท้ายที่เพิ่มปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการของเครือข่ายพบว่า สามารถอธิบายการผันแปรของความเข้มแข็งของเครือข่ายเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 77.1 อย่างมีนัยสำคัญ โดยตัวแปรที่เคยมีนัยสำคัญในขั้นที่สามในขั้นนี้ยังคงมีนัยสำคัญอยู่ ส่วนตัวแปรปัจจัยแวดล้อมมีเพียงเรื่องสภาพชุมชนเอื้อต่อการเกิดเครือข่ายตัวแปรเดียวที่มีนัยสำคัญ แต่มีความสัมพันธ์ในเชิงลบต่อตัวแปรตาม

ตารางที่ 6.2 การวิเคราะห์ถดถอยปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายแบบเชิงชั้น

ตัวแปร	ความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน			
	ขั้นแรก	ขั้นสอง	ขั้นสาม	ขั้นสี่
การพัฒนาเครือข่าย	0.27*** (4.78)	0.21*** (3.62)	0.25*** (4.99)	0.23*** (4.72)
<u>ความสามารถของแม่ข่ายแกนนำ</u>				
ด้านการบริหารจัดการ		0.06 (0.64)	0.05 (0.60)	0.10 (1.08)
ด้านการประสานงาน		-0.08 (-0.88)	-0.21* (-2.47)	-0.19* (-2.18)
ด้านการมีอิทธิพล/ความนิยม		0.40*** (4.50)	0.15 (1.70)	0.13 (1.40)
<u>ลักษณะของเครือข่าย</u>				
ลักษณะการเกิดของเครือข่าย			0.56* (2.58)	0.55* (2.55)
ลักษณะสมาชิกที่เข้าร่วม			0.21 (0.98)	0.22 (1.05)
ระดับของกลุ่มที่เข้าร่วม			0.22 (0.93)	-0.00 (-0.02)
โครงสร้างของเครือข่าย			0.04 (0.24)	0.05 (0.18)
ความบ่อยของการติดต่อสัมพันธ์กัน			0.01 (1.07)	0.03 (1.82)
ความพอใจในความสัมพันธ์กัน			0.35** (3.16)	0.40** (3.60)
ประเภทของเครือข่าย			0.32 (1.01)	0.13 (0.62)
<u>ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง</u>				
การส่งเสริมจากภาครัฐ				0.02 (0.68)

ตารางที่ 6.2 การวิเคราะห์ถดถอยปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายแบบเชิงชั้น(ต่อ)

ตัวแปร	ความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน			
	ชั้นแรก	ชั้นสอง	ชั้นสาม	ชั้นสี่
สภาพเศรษฐกิจในชุมชน				-0.08* (-2.41)
สภาพสังคม/วัฒนธรรมในชุมชน				0.05 (1.443)
ตัวคงที่	6.96** (18.10)	3.85** (5.05)	2.11* (2.46)	2.04* (2.45)
R ²	0.31	0.53	0.73	0.77
SEE	0.96	0.81	0.66	0.63
F	22.89	13.64	10.56	9.38
Sig.F	0.00	0.00	0.00	0.00

หมายเหตุ ในวงเล็บ คือ ค่าของ t และ * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 *** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.00

จากผลการวิเคราะห์ทั้ง 4 ชั้นพบว่าตัวแปรที่ยังคงมีนัยสำคัญมาจนถึงการวิเคราะห์ในชั้นที่ 4 อันเป็นขั้นรวมการวิเคราะห์ในทุกปัจจัย คือ ปัจจัยทางด้านระดับการพัฒนาเครือข่าย ส่วนปัจจัยทางด้านความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำที่ยังคงมีนัยสำคัญในขั้นสุดท้ายมีเพียงด้านเดียวคือความสามารถในการประสานงาน

ส่วนปัจจัยทางด้านลักษณะเครือข่ายตัวแปรที่มีผลต่ออย่างมีนัยสำคัญมาจนถึงชั้นที่ 4 นั้นมีเพียง 2 จาก 6 ตัวแปรเท่านั้นที่มีผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายนั้นคือ ลักษณะการเกิดของเครือข่ายที่มีผู้นำในท้องถิ่นมีส่วนในการเริ่มจัดตั้งเครือข่ายกับความพอใจในการติดต่อสัมพันธ์กันของสมาชิกในเครือข่าย ส่วนปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายหรือบริบทนั้นมีเพียงตัวแปรในเรื่องสภาพเศรษฐกิจในชุมชนที่มีส่วนผลักดันให้เกิดความร่วมมือแบบเครือข่ายตัวแปรเดียวเท่านั้น มีนัยสำคัญเมื่อพิจารณาร่วมกับทุกปัจจัย

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า แม้จะไม่ใช่ทั้งหมดทุกประเด็นหรือทุกตัวแปรของแต่ละปัจจัยที่มีผลต่อระดับความเข้มแข็งของเครือข่าย แต่ชี้ให้เห็นว่าทุกปัจจัยต่างมีผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายไม่

ว่าจะเป็นปัจจัยลักษณะของเครือข่าย ปัจจัยด้านความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำ ปัจจัยทางด้านการพัฒนาเครือข่าย และปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการของเครือข่าย ปัจจัยทั้งหมดนี้สามารถอธิบายการผันแปรของระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายได้สูงถึง ร้อยละ 77.1

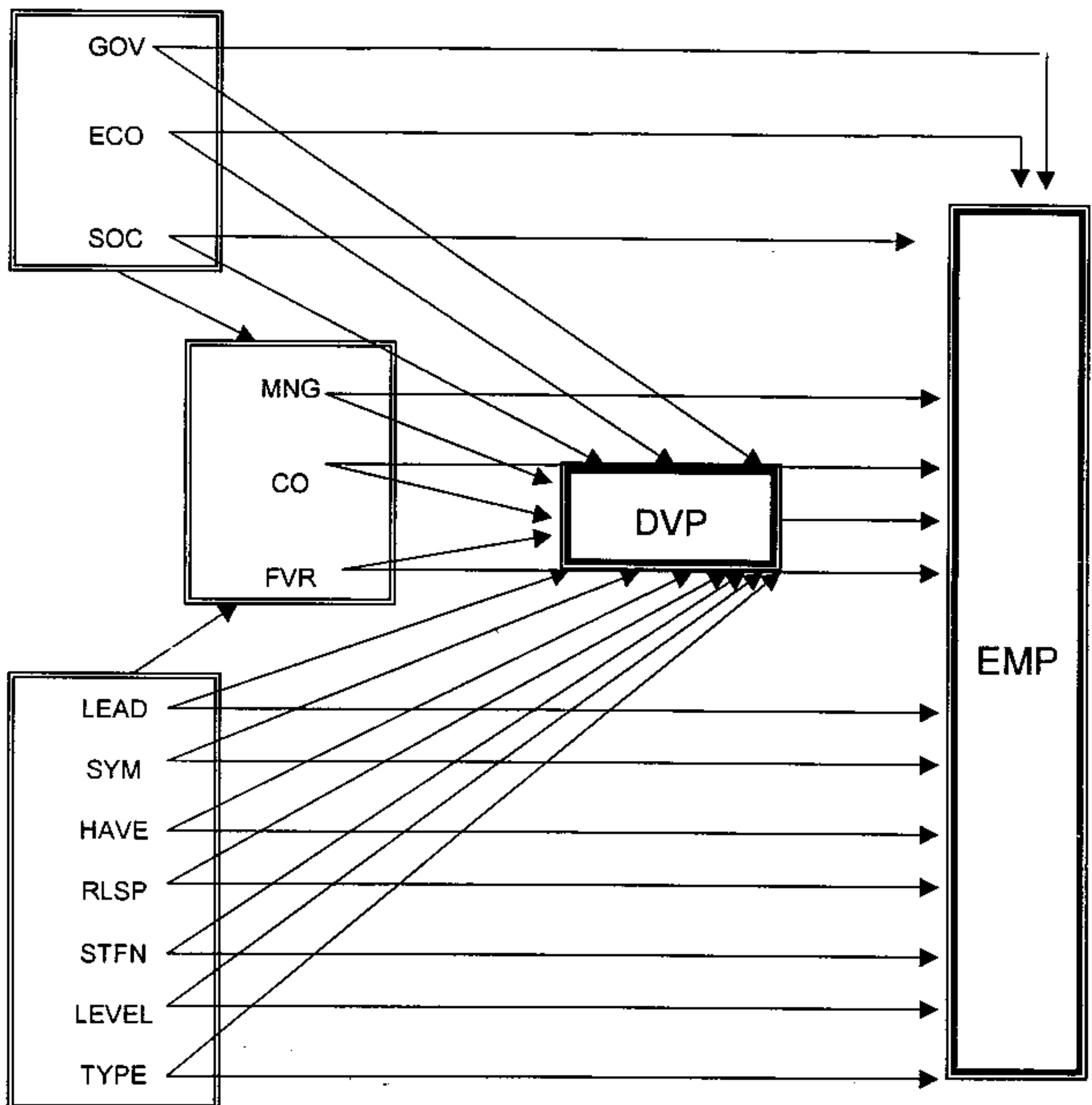
อย่างไรก็ตามในแต่ละปัจจัยที่นำมาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ต่อระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายอาจจะมีความสัมพันธ์ระหว่างกันได้และความสัมพันธ์นั้นอาจส่งผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายได้ เช่น ในขั้นที่ 3 ที่สังเกตเห็นได้ว่าคุณสมบัติและความมีอิทธิพลของแม่ข่ายในหมู่สมาชิกที่เคยมีนัยสำคัญกลับไม่มีนัยสำคัญในขั้นนี้เมื่อใส่ปัจจัยด้านลักษณะเครือข่ายเข้าไป ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจในประเด็นต่างๆยิ่งขึ้น จึงได้นำตัวแปรทั้งหมดในชุดเดียวกันนี้มาวิเคราะห์ต่อด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง ซึ่งเปิดโอกาสให้ตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กันได้ตามสภาพความเป็นจริงเพื่อให้การวิเคราะห์ปัญหาของการวิจัยนี้ชัดเจนยิ่งขึ้น

6.2 ผลกระทบทางตรงและทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของเครือข่าย

จากสมมติฐานเดียวกันข้างต้นได้นำมาวิเคราะห์เพิ่มเติมด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์(Path analysis) เพื่อพิจารณาค่าความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมส่งผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่าย โดยให้เปิดโอกาสให้ตัวแปรอิสระแต่ละตัวมีโอกาสได้มีความสัมพันธ์กันตามสภาพความเป็นจริง

กล่าวคือ ระดับการพัฒนาเครือข่ายนั้นมีผลมาจากความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำ ลักษณะเครือข่าย และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการของเครือข่าย ขณะเดียวความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำทั้ง 3 ด้านน่าจะมีผลจากลักษณะของเครือข่ายและปัจจัยแวดล้อมที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งปัจจัยแวดล้อมนี้ยังสามารถเข้ามาเกี่ยวข้องกับลักษณะต่างๆของเครือข่ายอีกด้วย ส่วนความพอใจในการติดต่อสัมพันธ์กันของสมาชิกในเครือข่ายเป็นผลมาจากความบ่อยในติดต่อสัมพันธ์กันกับสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการเครือข่าย โดยเขียนเป็นสมการโครงสร้างดัง 7 สมการต่อไปนี้

$$\begin{aligned} EPW = & a_1DVP + a_2 MNG + a_3CO + a_4FVR + a_5LEAD + a_6 SYM + a_7HAVE \\ & + a_8LEVEL + a_9RLSP + a_{10}STFN + a_{11}TYPE + a_{12}GOV + a_{13}ECO \\ & + a_{14}SOC \end{aligned} \quad \dots (6.5)$$

แผนภาพที่ 6.1 แบบจำลองการวิเคราะห์เส้นทางปัจจัยที่มีผลต่อระดับความเข้มแข็งของ
เครือข่ายองค์กรชุมชน

$$\begin{aligned} \text{DVP} &= b_1 \text{MNG} + b_2 \text{CO} + b_3 \text{FVR} + b_4 \text{LEAD} + b_5 \text{SYM} + b_6 \text{HAVE} + b_7 \text{LEVEL} \\ &+ b_8 \text{RLSP} + b_9 \text{STFN} + b_{10} \text{TYPE} + b_{11} \text{GOV} + b_{12} \text{ECO} + b_{13} \text{SOC} \quad \dots(6.6) \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{MNG} &= c_1 \text{LEAD} + c_2 \text{SYM} + c_3 \text{HAVE} + c_4 \text{LEVEL} + c_5 \text{RLSP} + c_6 \text{STFN} \\ &+ c_7 \text{TYPE} + c_8 \text{GOV} + c_9 \text{ECO} + c_{10} \text{SOC} \quad \dots(6.7) \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{CO} &= d_1 \text{LEAD} + d_2 \text{SYM} + d_3 \text{HAVE} + d_4 \text{LEVEL} + d_5 \text{RLSP} + d_6 \text{STFN} \\ &+ d_7 \text{TYPE} + d_8 \text{GOV} + d_9 \text{ECO} + d_{10} \text{SOC} \quad \dots (6.8) \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{FVR} &= f_1 \text{LEAD} + f_2 \text{SYM} + f_3 \text{HAVE} + f_4 \text{LEVEL} + f_5 \text{RLSP} + f_6 \text{STFN} \\ &+ f_7 \text{TYPE} + f_8 \text{GOV} + f_9 \text{ECO} + f_{10} \text{SOC} \quad \dots (6.9) \end{aligned}$$

$$\text{LEAD} = g_1 \text{GOV} + g_2 \text{ECO} + g_3 \text{SOC} \quad \dots(6.10)$$

$$\text{STFN} = h_1 \text{RLSP} + h_2 \text{GOV} + h_3 \text{ECO} + h_4 \text{SOC} \quad \dots(6.11)$$

$a_1, \dots, a_{14}, b_1, \dots, b_{13}, c_1, \dots, c_{10}, d_1, \dots, d_{10}, f_1, \dots, f_{10}, g_1, \dots, g_3, h_1, \dots, h_4$ = ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง

การวิเคราะห์เส้นทางนั้น สามารถแสดงได้โดยแผนภาพการวิเคราะห์เส้นทาง (แผนภาพ 1) และสมการโครงสร้าง (6.1)-(6.11) โดยที่สัญลักษณ์ตัวแปรแต่ละตัวนั้นได้แสดงไว้แล้วในการวิเคราะห์ถดถอยแบบเชิงชั้นที่ผ่านมา

6.2.1 ผลการวิเคราะห์ในรูปสมการโครงสร้าง

เมื่อแทนค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path coefficient) ลงในสมการโครงสร้าง (6.5)-(6.11) ปรากฏผลดังสมการ (6.12)-(6.18) ดังต่อไปนี้

$$\begin{aligned} \text{EPW} &= 0.47 \text{DVP}^{**} + 0.11 \text{MNG} - 0.21 \text{CO}^* + 0.16 \text{FVR} + 0.23 \text{LEAD}^* \\ &\quad (4.72) \quad (1.08) \quad (-2.18) \quad (1.40) \quad (2.55) \\ &+ 0.02 \text{SYM} + 0.08 \text{HAVE} - 0.00 \text{LEVEL} + 0.17 \text{RLSP} + 0.42 \text{STFN}^{**} \\ &\quad (0.18) \quad (1.05) \quad (-0.02) \quad (1.82) \quad (3.60) \\ &+ 0.05 \text{TYPE} + 0.06 \text{GOV} - 0.297 \text{ECO}^* + 0.160 \text{SOC} \quad \dots(6.12) \\ &\quad (0.62) \quad (0.68) \quad (-2.41) \quad (1.44) \end{aligned}$$

$$R^2 = 0.77, \quad \text{SEE} = 0.63, \quad F = 9.38, \quad \text{Significance of } F = 0.00$$

$$\begin{aligned}
 \text{DVP} &= 0.44 \text{ MNG}^{**} + 0.28 \text{ CO} + 0.20 \text{ FVR} - 0.18 \text{ LEAD} - 0.31 \text{ SYM}^* \\
 &\quad (2.98) \quad (1.94) \quad (1.14) \quad (-1.27) \quad (-2.07) \\
 &-0.10 \text{ HAVE} + 0.02 \text{ LEVEL} + 0.09 \text{ RLSP} - 0.12 \text{ STF} + 0.15 \text{ TYPE} \\
 &\quad (-0.81) \quad (0.11) \quad (0.55) \quad (-0.65) \quad (1.09) \\
 &+0.12 \text{ GOV} - 0.15 \text{ ECO} + 0.05 \text{ SOC} \quad \dots(6.13) \\
 &\quad (0.81) \quad (-0.79) \quad (0.28)
 \end{aligned}$$

$$R^2 = 0.41, \quad \text{SEE} = 2.06, \quad F = 2.11, \quad \text{Significance of } F = 0.03$$

$$\begin{aligned}
 \text{MNG} &= 0.08 \text{ LEAD} + 0.31 \text{ SYM}^* + 0.06 \text{ HAVE} - 0.08 \text{ LEVEL} - 0.20 \text{ RLSP} \\
 &\quad (0.52) \quad (2.13) \quad (0.45) \quad (-0.49) \quad (-1.15) \\
 &+0.28 \text{ STF} + 0.03 \text{ TYPE} + 0.04 \text{ GOV} + 0.25 \text{ ECO} + 0.03 \text{ SOC} \quad \dots (6.14) \\
 &\quad (1.79) \quad (-0.23) \quad (0.30) \quad (1.23) \quad (0.17)
 \end{aligned}$$

$$R^2 = 0.26, \quad \text{SEE} = 1.20, \quad F = 1.46, \quad \text{Significance of } F = 0.17$$

$$\begin{aligned}
 \text{CO} &= 0.010 \text{ LEAD} + 0.28 \text{ SYM} + 0.04 \text{ HAVE} - 0.08 \text{ LEVEL} + 0.01 \text{ RLSP} \\
 &\quad (0.68) \quad (1.90) \quad (0.37) \quad (-0.51) \quad (0.07) \\
 &+0.18 \text{ STF} + 0.16 \text{ TYPE} + 0.12 \text{ GOV} + 0.24 \text{ ECO} - 0.37 \text{ SOC} \quad \dots(6.15) \\
 &\quad (1.13) \quad (1.07) \quad (0.76) \quad (1.16) \quad (-0.20)
 \end{aligned}$$

$$R^2 = 0.25, \quad \text{SEE} = 1.22, \quad F = 1.40, \quad \text{Significance of } F = 0.21$$

$$\begin{aligned}
 \text{FVR} &= 0.09 \text{ LEAD} + 0.14 \text{ SYM} - 0.03 \text{ HAVE} + 0.06 \text{ LEVEL} - 0.11 \text{ RLSP} \\
 &\quad (0.77) \quad (1.19) \quad (-0.23) \quad (0.44) \quad (-0.78) \\
 &+0.58 \text{ STF}^{**} + 0.03 \text{ TYPE} + 0.14 \text{ GOV} - 0.06 \text{ ECO} + 0.31 \text{ SOC}^* \quad \dots(6.16) \\
 &\quad (4.42) \quad (0.22) \quad (1.13) \quad (-0.34) \quad (2.11)
 \end{aligned}$$

$$R^2 = 0.49, \quad \text{SEE} = 1.07, \quad F = 4.20, \quad \text{Significance of } F = 0.00$$

$$\begin{aligned}
 \text{LEAD} &= -0.29 \text{ GOV}^* + 0.02 \text{ ECO} + 0.06 \text{ SOC} \quad \dots(6.17) \\
 &\quad (-2.39) \quad (0.14) \quad (0.41)
 \end{aligned}$$

$$R^2 = 0.08, \quad \text{SEE} = 0.47, \quad F = 1.95, \quad \text{Significance of } F = 0.13$$

$$\text{STFN} = 0.36 \text{ RLSP}^* + 0.08 \text{ GOV} + 0.32 \text{ ECO} - 0.17 \text{ SOC} \quad \dots(6.18)$$

(2.64) (0.62) (1.92) (-1.04)

$$R^2 = 0.25, \quad \text{SEE} = 1.06, \quad F = 4.11, \quad \text{Significance of } F = 0.01$$

หมายเหตุ : ในค่าในวงเล็บ คือ ค่า t ซึ่งเป็นสถิติทดสอบค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยปรับมาตรฐาน

(beta) และ * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ผลการวิเคราะห์จากสมการ 6.12 พบว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามคือ ระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชนได้ร้อยละ 77 อย่างมีนัยสำคัญ โดยมีเพียง 5 ตัวแปรจาก 14 ตัวแปรที่มีผลต่อระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายอย่างมีนัยสำคัญ คือ ระดับการพัฒนาเครือข่าย ลักษณะการเกิดของเครือข่ายที่ผู้นำในท้องถิ่นมีส่วนเริ่มต้น ความพอใจในการติดต่อสัมพันธ์กันในหมู่สมาชิก แม่ข่ายมีความสามารถในการประสานงาน และสภาพเศรษฐกิจในชุมชนมีส่วนผลักดันให้เกิดเครือข่าย โดย 2 ตัวแปรหลังสุดสัมพันธ์ในเชิงลบ

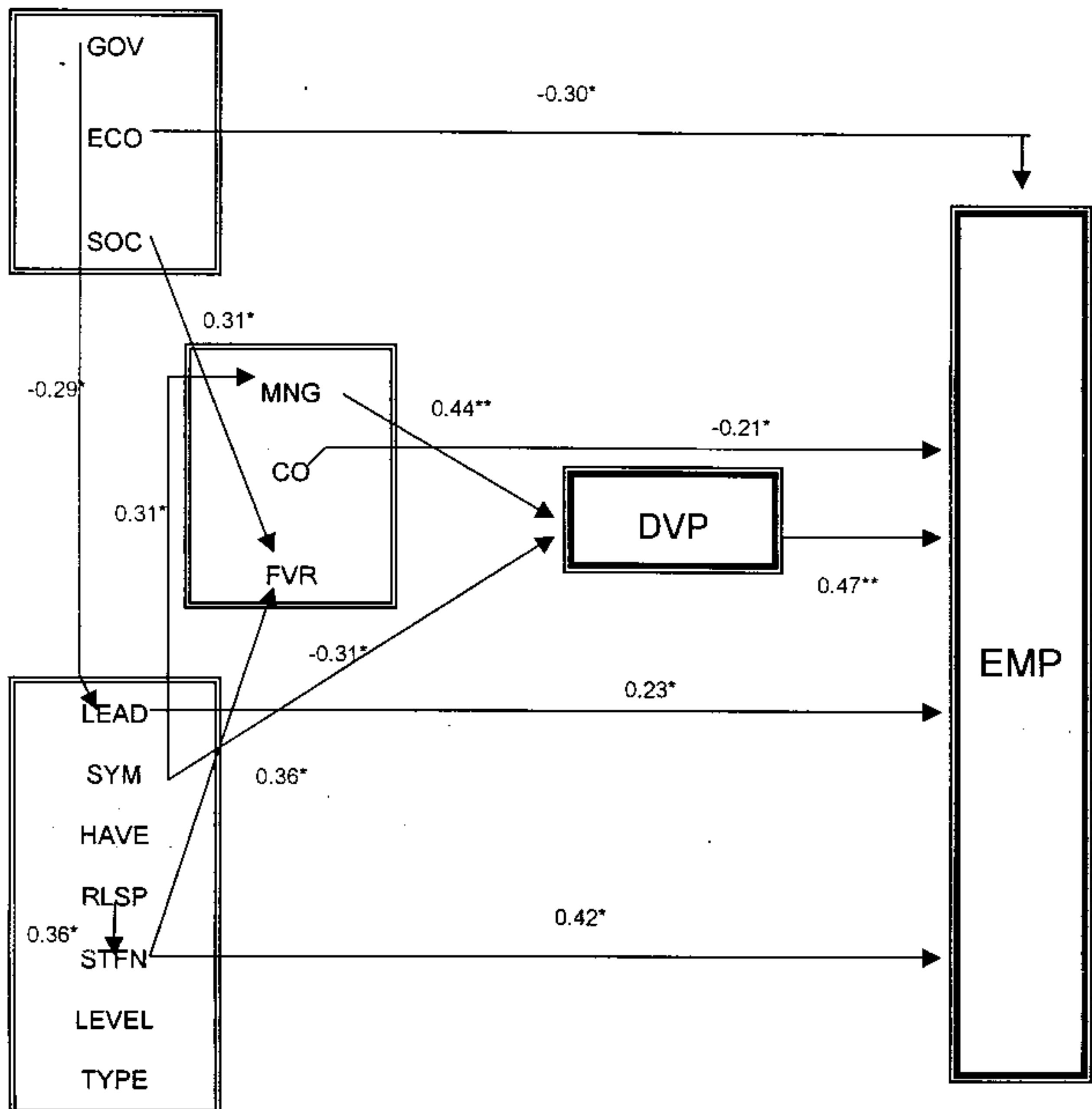
สำหรับสมการ 6.13 สามารถอธิบายความผันแปรของระดับการพัฒนาเครือข่ายได้ร้อยละ 41 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีเพียง 2 ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุต่อการพัฒนาเครือข่าย คือเครือข่ายมีระบบจัดตั้งผู้ประสานและแม่ข่ายมีความสามารถในการบริหารจัดการ

ส่วนสมการ 6.14 ทั้งสมการไม่มีนัยสำคัญต่อความสามารถของแม่ข่ายในเรื่องการบริหารจัดการแต่เมื่อพิจารณารายตัวแปรพบว่า มีตัวแปรในเรื่องระบบการจัดตั้งผู้ประสานงานที่ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญโดยมีความสัมพันธ์ในเชิงบวก ส่วนสมการ 6.15 ทุกตัวแปรไม่มีผลต่อความสามารถของแม่ข่ายในเรื่องการประสานงาน แต่เมื่อพิจารณาในเรื่องความมีอิทธิพลและความนิยมในตัวแม่ข่ายต่อหมู่สมาชิกในสมการ 6.16 กลับพบว่าตัวแปรชุดเดียวกันนี้สามารถอธิบายการผันแปรของความมีอิทธิพลของแม่ข่ายได้ร้อยละ 29 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยตัวแปรที่มีนัยสำคัญ คือ ความพอใจในการติดต่อสัมพันธ์กันของสมาชิก และสภาพแวดล้อมทางสังคมเอื้อต่อการพัฒนาเครือข่ายโดยทั้งสองสัมพันธ์เชิงบวกต่อตัวแปรตาม

สำหรับสมการ 6.17 ที่พิจารณาถึงลักษณะการเกิดของเครือข่ายซึ่งในที่นี้พิจารณาจากปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่าย พบว่าทั้งสมการไม่มีนัยสำคัญทางสถิติต่อตัวแปรตาม แต่เมื่อพิจารณารายตัวแปรพบว่าปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐที่มีนัยสำคัญในเชิงลบต่อลักษณะการเกิดของเครือข่ายที่ผู้นำมีส่วนเริ่มต้น ส่วนสมการ 6.18 สมการสุดท้ายที่พิจารณาถึงระดับความพอใจในการติดต่อสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายพบว่าตัวแปรทั้งหมดสามารถอธิบายการผันแปรได้เพียงร้อยละ 25 แต่มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีเพียงตัวแปรเดียวที่มีนัยสำคัญคือ ความบ่อยในการติดต่อสัมพันธ์กันของสมาชิก

6.2.2 แบบจำลองหลังจากการวิเคราะห์เส้นทาง

ผลการวิเคราะห์ข้างต้นนำมาสู่แบบจำลองใหม่ดังแผนภาพที่ 6.2 ที่เสนอเฉพาะเส้นทางที่มีนัยสำคัญสถิติโดยมิได้นำไปวิเคราะห์ทางสถิติใหม่เนื่องจากบางเส้นทางเมื่อวิเคราะห์ใหม่ที่วิเคราะห์เฉพาะตัวแปรที่มีนัยสำคัญนั้นกลับทำให้ตัวแปรที่เคยมีผลกลับไม่ผลอีกต่อไป ซึ่งเกิดจากตัวแปรกดหรือตัวแปรบิดเบือนดังนั้นจึงขอใช้ตัวแปรชุดเดิม ซึ่งในการวิเคราะห์ที่มีการควบคุมตัวแปรหลายๆตัวแปรย่อมเกิดประโยชน์และสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงมากกว่า

แผนภาพที่ 6.2 แบบจำลองหลังการวิเคราะห์เส้นทางปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่าย

ตารางที่ 6.3 การวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์ที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย

ปัจจัยที่มีผลกระทบความเข้มแข็ง ของเครือข่าย	เชิงสาเหตุและผล		
	ทางตรง	ทางอ้อม	รวม
การพัฒนาเครือข่าย	0.47	-	0.47
ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำ			
ด้านการบริหารจัดการ	-	(0.44)*(0.47)	0.21
ด้านการติดต่อประสานงาน	-0.21	-	-0.21
ด้านความมีอิทธิพล/ความนิยม	-	-	-
ลักษณะเครือข่าย			
ลักษณะการเกิดเครือข่าย	0.23	-	0.23
โครงสร้างของเครือข่าย(มีแม่ข่าย)	-	(-0.31)*(0.47)	-0.14
มีกลุ่มต่างสายงานมาเข้าเป็นสมาชิก	-	-	-
ความบ่อยของการติดต่อสัมพันธ์กัน	-	(0.36)*(0.42)	0.15
ความพอใจในการติดต่อสัมพันธ์กัน	0.42	-	0.42
ระดับของกลุ่มสมาชิกที่เข้าร่วม	-	-	-
ประเภทของเครือข่าย (เศรษฐกิจ/สังคม)	-	-	-
ปัจจัยแวดล้อมเครือข่าย			
การส่งเสริมจากภาครัฐ	-	(-0.29)*(0.23)	-0.07
สภาพเศรษฐกิจในชุมชน	-0.30		-0.30
สภาพแวดล้อมทางสังคม	-	-	-

จากตารางที่ 6.3 พบว่า ปัจจัยที่มีผลกระทบต่ระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายในเชิงเหตุผลมากที่สุดคือ ระดับการพัฒนาเครือข่าย และมีผลทางตรง กล่าวคือ หากเครือข่ายนั้นๆมีการพัฒนาเครือข่ายทั้งในด้านการพัฒนากิจกรรมและการพัฒนาความสัมพันธ์และการบริหารจัดการ อันประกอบด้วย การขยายขอบเขตงาน การพัฒนากิจกรรมให้หลากหลายและสอดคล้อง รวมถึงการที่ผู้นำแต่ละกลุ่มเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมเครือข่ายมากขึ้น จัดให้มีการวางแผนกิจกรรมร่วมกันในระยะยาว และมีการปรับเปลี่ยนการปฏิบัติงานตามความเหมาะสมพร้อมกับการ

ถ่ายโอนอำนาจให้คนรุ่นใหม่ได้มีโอกาสเข้ามาบริหาร สิ่งเหล่านี้จะส่งผลให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น

ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาเครือข่ายกับความเข้มแข็งของเครือข่ายนั้นสอดคล้องกับหลักการบริหารกลุ่มซึ่งเครือข่ายเปรียบเสมือนกลุ่มที่จำเป็นต้องมีพัฒนาการของกลุ่ม (Group development) อันเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อประสิทธิผลของกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นมาใหม่แบบชั่วคราว (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2542: 126-127) กล่าวคือ การร่วมมือแบบเครือข่ายเริ่มต้นอาจไม่ได้มีเป้าหมายว่าจะต้องร่วมมือกันอย่างถาวรอาจเกิดมาจากการต้องการใช้ในการแก้ไขปัญหาหรือสนองความต้องการบางประการของกลุ่มชุมชน แต่เมื่อเครือข่ายสามารถพัฒนาไปถึงขั้นที่ทำให้กลุ่มมีความผูกพันและมีแรงจูงใจที่จะรวมกันเป็นกลุ่มหรือเป็นเครือข่ายต่อไป จะเกิดการเกาะเกี่ยวกันเป็นกลุ่ม อันนำไปสู่การปฏิบัติงานให้บรรลุจุดหมายจนกลายเป็นกลุ่มที่ถาวรได้

ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายในเชิงเหตุผลรองลงมาจากการพัฒนาเครือข่าย คือ ระดับความพอใจในการติดต่อสัมพันธ์ในหมู่สมาชิกเครือข่าย โดยมีผลทางตรง กล่าวคือเมื่อสมาชิกรู้สึกพอใจในการทำกิจกรรมต่างๆร่วมกันไม่ว่าจะเป็น การทำงานร่วมกันในหมู่สมาชิก การที่แม่ข่ายพบปะกับสมาชิก การที่ผู้นำมาพบปะกันและการช่วยกันแก้ปัญหาาร่วมกันในกลุ่มสมาชิก ยิ่งระดับความพอใจในการติดต่อสัมพันธ์มากขึ้นเท่าใดยิ่งทำให้ความเข้มแข็งของเครือข่ายมากขึ้นตามไปด้วย ซึ่งระดับความพอใจของสมาชิกนี้อยู่ในหมวดของปัจจัยในด้านลักษณะเครือข่าย โดยตัวแปรในกลุ่มนี้ที่มีผลทางตรงต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายอีกตัวแปรหนึ่งคือ ลักษณะการเกิดของเครือข่ายที่ผู้นำในท้องถิ่นมีส่วนในการเริ่มจัดตั้ง ซึ่งส่งผลในเชิงบวกต่อความเข้มแข็งของเครือข่าย

ส่วนตัวแปรอื่นในปัจจัยลักษณะเครือข่ายนี้ที่แม้จะไม่ผลทางตรงแต่มีผลทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของเครือข่าย 2 ตัวแปร ตัวแปรแรก คือ ความบ่อยของการติดต่อสัมพันธ์กันของสมาชิกในเครือข่ายที่ส่งผลทางอ้อมผ่านความพอใจในการติดต่อสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่าย ดังนั้นจึงมีความบ่อยในการติดต่อสัมพันธ์จะยิ่งส่งผลต่อระดับความพอใจในความสัมพันธ์ที่มากขึ้นอันนำไปสู่การเพิ่มระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายตามไปด้วย

ส่วนอีกตัวแปรตัวที่สองที่มีผลทางอ้อม คือ โครงสร้างของเครือข่ายที่มีระบบการจัดตั้งผู้ประสานงานหรือมีแม่ข่ายนี้ส่งผลทางอ้อมผ่านการพัฒนาเครือข่าย โดยส่งผลในเชิงลบซึ่งหากพิจารณาโดยทั่วไปน่าจะเป็นผลดีต่อการพัฒนา จุดนี้อาจเป็นผลมาจากผู้เป็นแม่ข่ายซึ่งเป็นผู้นำของเครือข่ายที่สามารถชี้นำไปในทางที่อาจก่อให้เกิดผลดีและผลเสียต่อเครือข่ายได้ตามลักษณะของบุคคลหรือตามความสามารถของผู้นำ เช่น จากที่เคยทำหน้าที่อยู่แล้วอยู่จนทำให้หน้าที่ไป

การดำเนินการของเครือข่ายก็ต้องหยุดชะงัก เห็นได้จากเมื่อพิจารณาร่วมกับตัวแปรเรื่องแม่ข่ายหรือแกนนำมีความสามารถในการบริหารจัดการในเครือข่ายซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาเครือข่ายหรือมีผลทางอ้อมในเชิงบวกต่อความเข้มแข็งของเครือข่าย จึงชี้ให้เห็นว่าความสามารถของผู้นำอาจส่งผลให้เครือข่ายเข้มแข็งหรืออ่อนแอได้

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นเครือข่ายที่มีระบบแม่ข่ายควรระมัดระวังอย่าให้ลักษณะผู้นำไปกระทบต่อการพัฒนาเครือข่าย โดยแม่ข่ายควรจะทำให้ความสำคัญต่อการบริหารจัดการในเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็น การวางกฎระเบียบร่วมกัน การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน การจัดทำแผนปฏิบัติงานร่วมกัน และมีการประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นระยะๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนหากผู้นำหรือแม่ข่ายทำได้ดีจะส่งผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่าย

ส่วนอีก 3 ตัวแปรที่เหลือในหมวดของปัจจัยด้านลักษณะเครือข่ายที่ไม่มีผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายเลย คือ การมีกลุ่มต่างสายงานมาเข้าร่วมเครือข่ายระดับของสมาชิกที่เข้าร่วมและประเภทของเครือข่าย แสดงให้เห็นว่าแม้เครือข่ายจะมีความแตกต่างในประเภทของเครือข่ายไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายทางด้านเศรษฐกิจ(เช่น เครือข่ายออมทรัพย์หรือเครือข่ายอาชีพ) หรือเครือข่ายทางด้านสังคม (เช่น เครือข่ายสตรีหรือเครือข่ายศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก) ไม่ได้ส่งผลต่อกระทบต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายประการใด

สำหรับปัจจัยทางด้านความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำนั้นโดยสรุปแล้วที่มีผลทางตรงต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายนั้น มีเพียงความสามารถในการประสานงานเท่านั้น ส่วนทางอ้อมคือความสามารถในการบริหารจัดการดังที่อธิบายไปแล้วข้างต้น ส่วนการมีอิทธิพลหรือความนิยมของแม่ข่ายในหมู่สมาชิกนั้นไม่มีผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายทั้งทางตรงและทางอ้อม

ความสามารถของการที่แม่ข่ายหรือแกนนำในการประสานงานแม้จะมีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุโดยตรงต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายแต่เป็นความสัมพันธ์ในเชิงลบ กล่าวคือ การประสานงานในเรื่องต่างๆไม่จะเป็นการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ การจัดแหล่งรวบรวมข้อมูลบริการแก่สมาชิก การแสวงหาเงินทุนมาสนับสนุนกิจกรรมเครือข่ายและกระจายโอกาสให้ทุกกลุ่มสมาชิกอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวแม้จะเป็นเรื่องที่ดีแต่สามารถสร้างความไม่พอใจให้กับสมาชิกได้ โดยเฉพาะเรื่องแสวงหาทุนมาสนับสนุนและการกระจายโอกาสให้กลุ่มสมาชิกซึ่งเป็นเรื่องของผลประโยชน์ที่อาจก่อให้เกิดความแตกแยกให้กับสมาชิกของเครือข่ายได้หากไม่ทำให้โปร่งใสและยุติธรรมจริงๆ

ส่วนปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุอย่างมีนัยสำคัญทางตรงต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายคือ สภาพเศรษฐกิจในชุมชนมีส่วนผลักดันให้เกิดเครือข่ายแต่มีความสัมพันธ์ในเชิงลบ นั่นคือ ยิ่งสภาพเศรษฐกิจมีส่วนผลักดันให้เกิดเครือข่ายมากเท่าไรจะยิ่งทำให้เครือข่ายไม่เข้มแข็งเพราะเท่ากับเป็นการสร้างความกดดันให้สมาชิก

ลักษณะดังกล่าวมีสาเหตุมาจาก เครือข่ายที่ได้รับการผลักดันจากสภาพเศรษฐกิจในชุมชน เช่น เครือข่ายอาชีพสตรีที่ร่วมกันเพื่อหาทางช่วยเหลือกันในเรื่องการขายสินค้า โดยสมาชิกต่างมุ่งหวังว่าจะขายสินค้าให้ได้โดยจัดตั้งเครือข่ายขึ้นมาเพื่อหาช่องทางในการขายสินค้าโดยเฉพาะ ซึ่งถ้าหากสมาชิกไม่ได้รับประโยชน์ตามที่คาดหวังไว้ สินค้าไม่สามารถจำหน่ายได้ หากมุ่งหวังไว้มากจะยิ่งทำให้เกิดความไม่พอใจมากและอาจนำไปสู่ความขัดแย้งของสมาชิกในเครือข่ายได้ โดยคิดว่าร่วมมือแบบเครือข่ายไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์ใดๆต่อตนเองหรือกลุ่ม โดยเฉพาะยิ่งสภาพเศรษฐกิจยิ่งตกต่ำจะยิ่งทำให้ทุกคนในสังคมต้องดิ้นรนหาทางรอดให้กับตัวเอง หลายคนหวังให้ความร่วมมือแบบเครือข่ายเป็นอีกหนึ่งวิธีที่จะช่วยแก้ไข แต่ถ้าคิดที่หวังผลเฉพาะเชิงธุรกิจหรือเศรษฐกิจมากกว่าเป็นการสานความสัมพันธ์หรือสร้างความสามัคคีตามลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคม ประโยชน์ของเครือข่ายย่อมไม่สามารถมาตอบสนองกับที่ต้องการได้อย่างเต็มที่

ส่วนปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของเครือข่าย คือ การได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐที่เกี่ยวข้องส่งผลทางในทางลบต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายผ่านตัวแปรลักษณะการเกิดของเครือข่ายที่เริ่มต้นโดยผู้นำในท้องถิ่น แสดงให้เห็นว่าหากภาครัฐเข้าไปเกี่ยวข้องมากขึ้นเท่าไรจะยิ่งทำให้โอกาสที่เครือข่ายจะเริ่มต้นจากผู้นำในท้องถิ่นยิ่งน้อยลง ซึ่งผลวิเคราะห์ได้ชี้ให้เห็นว่าเครือข่ายใดๆก็ตามที่ผู้นำในท้องถิ่นมีส่วนในเริ่มต้นจัดตั้งเครือข่ายจะเป็นเครือข่ายที่มีความเข้มแข็ง ฉะนั้นหากรัฐจะเข้าไปส่งเสริมหรือสนับสนุนให้มีเครือข่ายเกิดขึ้นตามนโยบายที่วางไว้ ควรจะมีขอบเขตอันพอเหมาะไม่ให้เข้าไปมากเกินไปจนทำให้ผู้นำในชุมชนขาดความริเริ่มด้วยตนเอง เพราะสิ่งที่ชาวบ้านต้องการย่อมได้รับความสนใจมากกว่า จึงเกิดการติดต่อสัมพันธ์แบบเครือข่ายอย่างต่อเนื่องอันนำไปสู่ความเข้มแข็งของเครือข่ายที่จะเกิดประโยชน์ต่อกลุ่ม ซึ่งลักษณะของเครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยผู้นำในท้องถิ่นนี้โดยส่วนใหญ่พัฒนามาจากเครือข่ายธรรมชาติก่อน มีความสัมพันธ์กันอาจจะโดยความเป็นเครือญาติกันเมื่อมีความพร้อมและความต้องการของผู้นำก็จะเกิดการประสานงานกันร่วมกันเป็นเครือข่าย

ประเด็นข้างต้นสอดคล้องกับการข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกแม่ข่ายของเครือข่ายหลายๆเครือข่ายตลอดจนสอบถามจากสมาชิกเครือข่ายในระหว่างการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งข้อมูลที่ได้มีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันระหว่างเครือข่ายที่เริ่มต้นโดยผู้นำในท้องถิ่น

กับเครือข่ายที่เริ่มต้นโดยเจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้ดำเนินการ โดยเครือข่ายที่เริ่มต้นโดยรัฐจะเป็นลักษณะเรียกตัวแทนของแต่ละกลุ่มไปประชุมแล้วจัดตั้งเครือข่าย โดยกิจกรรมที่ทำมีเพียงการประชุมเพียงเดือนละครั้ง ซึ่งผู้ที่เป็นสมาชิกไม่สามารถเข้าใจอย่างถ่องแท้ว่าทำไมต้องมีเครือข่าย เครือข่ายจะมีประโยชน์ต่อกลุ่มตนอย่างไร การเข้าร่วมประชุมก็เป็นแต่เพียงผู้นำของกลุ่มโดยสมาชิกมิได้มีส่วนรับรู้ใดๆไม่รู้แม้กระทั่งกลุ่มของตนมีเครือข่าย

ดังนั้นโอกาสที่สมาชิกของแต่ละกลุ่มในเครือข่ายจะได้ติดต่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือช่วยเหลือกันช่วยกันแก้ปัญหาจึงไม่มี จึงเป็นความร่วมมือแบบเครือข่ายที่จัดตั้งขึ้นเพียงแต่ในนามเท่านั้น การเกาะเกี่ยวหรือการยึดเหนี่ยวของบุคคลในเครือข่ายจึงไม่มี ความเข้มแข็งของเครือข่ายจึงลดน้อยตามไปด้วย

6.3 สรุป

ผลการวิเคราะห์ทำให้ทราบว่าทุกปัจจัยไม่ว่าจะเป็นปัจจัยด้านลักษณะเครือข่าย ปัจจัยด้านความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำ ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการ เครือข่ายและปัจจัยด้านการพัฒนาเครือข่าย ต่างมีผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่าย ซึ่งผลการวิเคราะห์ทางสถิติทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรของแต่ละปัจจัยกับความเข้มแข็งของเครือข่ายรวมถึงผลทางตรงและทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของเครือข่าย

เช่น ความมีอิทธิพลหรือการได้รับความนิยมนของแม่ข่ายต่อหมู่สมาชิก ซึ่งอยู่ในปัจจัยด้านความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำ แม้จะมีผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่าย แต่ถ้าไม่สามารถสร้างความพอใจให้กับสมาชิกในการติดต่อสัมพันธ์กันทำกิจกรรมต่างๆร่วมกันได้แล้ว ความมีอิทธิพลของแม่ข่ายหรือการได้รับความนิยมนก็หมดความสำคัญไป ดังนั้นหากต้องการทำให้เครือข่ายเข้มแข็งผู้ที่ผู้นำเครือข่ายควรให้ความสำคัญกับความพอใจของสมาชิกในการติดต่อสัมพันธ์กันมากกว่าจะเน้นการสร้างคามนิยมนหรือความมีอิทธิพลในหมู่สมาชิก เป็นต้น

บทที่ 7

ปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาความเข้มแข็ง ของเครือข่ายองค์กรชุมชน

ในบทนี้เป็นการศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชนซึ่งต่อเนื่องจากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย โดยมีแหล่งข้อมูลจาก 3 ส่วน โดยส่วนที่ 1 เป็นการสภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการเครือข่ายซึ่งได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มด้วยแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 จากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่เป็นแม่ข่ายหรือแกนนำของเครือข่ายตลอดจนส่วนราชการที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับจังหวัด อำเภอและตำบล และส่วนที่ 3 การเปรียบเทียบสภาพปัญหาของเครือข่ายตัวอย่างกับข้อมูลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

7.1 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการเครือข่าย

การศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคของเครือข่ายนี้เป็นการพิจารณาว่า เครือข่ายต่างๆ ประสบปัญหาอะไรบ้างในการดำเนินการและมีระดับของปัญหานั้นๆ มากน้อยเพียงใด แก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้หรือไม่ และมีวิธีการในการแก้ไขปัญหาคือเพียงใด

ผลการศึกษาพบว่าปัญหาที่เครือข่ายของกลุ่มตัวอย่างประสบปัญหาประกอบด้วย 1) การจัดการผู้ที่มีรับผิดชอบเมื่อทำกิจกรรมร่วมกันในเครือข่าย 2) การจัดหาทรัพยากร/เงินทุนที่ใช้ในกิจกรรมร่วมกันในเครือข่าย 3) ความขัดแย้งในหมู่สมาชิกเมื่อทำกิจกรรมร่วมกันในเครือข่าย และ 4) การกระจายข่าวสารหรือข้อมูลต่างๆ ในเครือข่าย

ปัญหาทั้ง 4 ประการข้างต้น พบว่า แม้ส่วนใหญ่เครือข่ายตัวอย่างจะไม่ประสบปัญหาเลย แต่ไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 (ตารางที่ 7.1) ที่ประสบปัญหาไม่ว่าจะปัญหาในการทำกิจกรรมที่ต้องจัดหาผู้รับผิดชอบหน้าที่ การจัดหาทรัพยากร/เงินทุน ตลอดจนความขัดแย้งในหมู่สมาชิกที่อาจเกิดขึ้นเมื่อทำกิจกรรมร่วมกัน หรือการกระจายข่าวสารข้อมูลต่างๆ ถึงกันในกลุ่มสมาชิก ที่แม้จะมีระดับปัญหาอยู่ในเกณฑ์ต่ำ(คะแนนเฉลี่ยของระดับปัญหาที่ประสบอยู่แค่ระดับ 1-2 คะแนนเท่านั้น)

แต่มีความแตกต่างกันมากพอสมควรในกลุ่มตัวอย่าง คือ มีผู้ที่ประสบปัญหาสูงสุดถึงระดับ 10 คะแนน ในขณะที่เดียวกันมีผู้ที่ไม่ประสบปัญหานั้นๆเลย (0 คะแนน) ส่วนปัญหาอื่นๆที่นอกเหนือไปจากที่กล่าวมาข้างต้นอันเป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างได้ระบุขึ้น มีน้อยรายมากที่ประสบ(ประมาณ 9 ราย)ซึ่งได้ระบุว่ามีปัญหาโดยเป็นเรื่องต่างๆ เช่น ปัญหาเรื่องการพบปะติดต่อสัมพันธ์ยังน้อยเกินไป การขาดการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

ส่วนการแก้ไขปัญหสำหรับผู้ที่ประสบปัญหานั้นส่วนใหญ่แก้ไขได้ โดยความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหาดังนั้นอยู่ในเกณฑ์ที่ดีพอสมควรและพอใจกับวิธีในการแก้ไขปัญหาค่อนข้างมากดี จะมีเพียงปัญหาอื่นๆ เช่นที่กล่าวมาข้างต้นที่แก้ไขได้กับแก้ไขไม่ได้อยู่ที่สัดส่วนพอๆกันอาจเป็นเพราะการแก้ไขในสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถทำเพียงลำพังเพราะสมาชิกต้องพร้อมใจกันแก้ปัญหา ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากคะแนนความพอใจในความรวดเร็วของการแก้ไขปัญหากับวิธีการแก้ไขปัญหายังอยู่ในเกณฑ์ที่ค่อนข้างต่ำ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงความยากของปัญหาที่เครือข่ายของกลุ่มตัวอย่างประสบโดยภาพรวมแล้วพบว่าอยู่ในระดับต่ำหรือค่อนข้างง่ายต่อการแก้ไข

หากเปรียบเทียบระดับของปัญหาในแต่ละประเด็นพบว่าปัญหาในเรื่องการจัดหาทรัพยากรหรือทุนที่นำมาใช้ในกิจกรรมเครือข่ายค่อนข้างมีระดับปัญหาที่สูงมากเป็นพิเศษซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายทางการเงินอย่างเครือข่ายออมทรัพย์หรือเครือข่ายอาชีพอย่างเครือข่ายทอผ้า เห็นได้จากการสัมภาษณ์ประธานชมรมออมทรัพย์อำเภอชัยบาดาล จ.ลพบุรี ได้ให้ข้อมูลว่า

"ในการประชุมในแต่ละเดือนตลอด 4 ปีที่ทำมานั้นสมาชิกจะต้องจ่ายค่าใช้จ่ายเองทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นค่าเดินทางหรือค่าข้าวสัปดาห์ยังต้องจ่ายกันเอง เพราะยังไม่สามารถจัดหาค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ได้ ต้องถือว่าทุกคนที่มาขึ้นมาด้วยใจจริงๆ ถ้าไม่มีหัวใจผมว่าถอยกันหมดแล้ว ซึ่งผมกำลังผลักดันให้มีเบี้ยเลี้ยงประชุมอยู่เพราะยิ่งสมาชิกมาประชุมร่วมกันอย่างพร้อมเพรียงก็จะเห็นความสำคัญของเรื่องที่เรารับรองอยู่ ถือเป็นแหล่งที่กระจายความรู้ต่างๆให้กับสมาชิกเครือข่าย"

ส่วนเครือข่ายทอผ้า บ้านโนนเสลา ต.หนองตูม อ.ภูเขียว จ.ชัยภูมิ ประสบปัญหาเรื่องเงินทุนในการทำกิจกรรมเครือข่ายเช่นกันโดยประธานเครือข่ายได้กล่าวว่า

“การทอดผ้าจำเป็นต้องมีทุนมาใช้ในการซื้อสิ่งของต่างๆสำหรับมาผลิตสินค้า ซึ่งที่ท่าตอนนี้ต้องยอมออกเงินซื้อผ้ามาให้กับกลุ่มทอดผ้าหมู่บ้านในเครือข่าย มาเอาไปทอดแล้วค่อยหักเงินค่าผ้าที่หลัง ซึ่งถ้าต้องการขายสินค้ามากๆก็ต้องมีทุนมากด้วย อีกทั้งเวลาไปขายของก็ไม่ได้มีทุนที่เป็นกองกลางสำหรับการเดินทางไปขาย ผู้สมัครใจไปขายต้องออกค่าใช้จ่ายเองโดยได้กำไรจากของที่ขายได้ที่ขึ้นอยู่กับความสามารถในการขาย จึงไม่ค่อยมีใครยอมไปขายเท่าไรนัก อาศัยว่าคนเขารู้จักกลุ่มทอดผ้าของเราเลยใช้วิธีการโทรมาสั่งมากกว่า จึงอยากให้เกิดการสนับสนุนเรื่องทุนมากกว่านี้”

ปัญหาดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Starkey (1997: 26) ซึ่งพบว่าปัญหาหนึ่งที่เครือข่ายมักประสบคือการขาดแคลนเงินทุนสำหรับการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่นการเดินทางไปประชุมมาพบปะติดต่อกัน รวมไปถึงการเป็นตัวแทนไปประชุมยังที่ต่างๆซึ่งถ้าเครือข่ายไม่มีงบประมาณอย่างเพียงพอ อาจส่งผลให้ผู้ที่มีเงินเพียงพอที่จ่ายค่าใช้จ่ายเหล่านี้เท่านั้นที่เข้ามามีบทบาทในกิจกรรมของเครือข่ายแทนที่จะเป็นโอกาสของสมาชิกทุกคน เครือข่ายจะกลายเป็นกระบวนการของคนรวยหรือนายทุนไป (Bureaucratic process)

จากปัญหาดังนั้นมีหลายๆเครือข่ายได้มีแนวทางการจัดหาทุนกองกลางไว้เช่นกันไม่ว่าจะเป็นวิธีการเก็บค่าสมัครเดือนละครั้งซึ่งเป็นจำนวนเงินที่ไม่มากนักประมาณ 100 บาทต่อเดือนอย่างเครือข่ายออมทรัพย์ที่จ.นครศรีธรรมราช ซึ่งบางแห่งมีหักกำไรที่ได้จากการปล่อยเงินกู้หรือขายสินค้าส่วนหนึ่งมาใช้เป็นเงินกองกลางเป็นต้น แต่มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีกองทุนร่วมกันและบางเครือข่ายแม้มีเงินเป็นกองกลางร่วมกันแต่น้อยเกินกว่าที่จะเพียงพอต่อการนำมาใช้จ่ายจึงมีไว้แค่เก็บสะสมเท่านั้น ซึ่งแม่ข่ายท่านหนึ่งได้ให้ข้อมูลว่า

“เรื่องเงินค่อนข้างจะเป็นปัญหาไม่ค่อยมีใครที่จะกล้ารับผิดชอบและกล้าจะเป็นตัวตั้งตัวตีในการรับประกันว่าเงินเหล่านี้จะมาทำให้เกิดประโยชน์ต่อสมาชิก บางเครือข่ายจึงทำได้แต่เพียงนำมาเป็นสวัสดิการทำมาปณกิจให้กับสมาชิกเมื่อเสียชีวิตไปเท่านั้นซึ่งดูจะเป็นเรื่องที่เป็นรูปธรรมมากที่สุด แม้จะไม่ใช่ว่าประโยชน์โดยตรงต่อเครือข่ายก็ตาม”

ส่วนข้อมูลสภาพปัญหาอื่นๆที่ได้จากการสัมภาษณ์ระดับผู้บริหารระดับจังหวัดอย่างเช่น พัฒนาการอำเภอท่านหนึ่งได้แสดงทัศนะในเชิงหลักวิชาการว่า

ตารางที่ 7.1 จำนวนของกลุ่มตัวอย่างที่ประสบปัญหา ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุดของระดับปัญหาและความพอใจการแก้ไขปัญหา (ต่อ)

การประสบปัญหาของเครือข่าย	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ค่า สูงสุด	ค่า ต่ำสุด
ความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหา					
ในเรื่องการหาผู้รับผิดชอบ	31	7.23	2.20	10	0
ในเรื่องการจัดหาทรัพยากร	29	6.03	3.68	10	0
ในเรื่องความขัดแย้ง	26	8.04	1.93	10	5
ในเรื่องการกระจายข่าวสารข้อมูล	20	7.000	2.53	10	0
ความพอใจในวิธีการแก้ไขปัญหา					
ในเรื่องในเรื่องการหาผู้รับผิดชอบ	32	7.47	2.15	10	0
ในเรื่องการจัดหาทรัพยากร	30	6.43	3.79	10	0
ในเรื่องความขัดแย้ง	25	7.72	2.88	10	0
ในเรื่องการกระจายข่าวสารข้อมูล	22	6.36	3.62	10	0
ระดับความยากของปัญหาต่อการแก้ไขโดยรวม	79	3.89	3.51	10	0

7.2 สรุป

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปเป็นปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายประกอบด้วย การขาดผู้รับผิดชอบเมื่อทำกิจกรรมร่วมกันในเครือข่าย การขาดการจัดหาทรัพยากรไปจนถึงเงินทุนที่ใช้ในกิจกรรมร่วมกันในเครือข่าย ความขัดแย้งในหมู่สมาชิกเมื่อทำกิจกรรมร่วมกันในเครือข่าย ปัญหาในการกระจายข่าวสารหรือข้อมูลต่างๆในเครือข่าย ตลอดจนการขาดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิก ที่มักมีเพียงการประชุมเท่านั้น รวมถึงขาดการพบปะกันระหว่างสมาชิกและความต่อเนื่องของกิจกรรมต่างๆ โดยที่การรับรู้ความร่วมมือแบบเครือข่ายทราบเฉพาะผู้ที่ผู้นำกลุ่มและที่สำคัญขาดการบันทึกข้อมูลพื้นฐานของเครือข่าย เช่น บัญชีรายชื่อสมาชิก ปัญหาต่างๆเหล่านี้นำไปสู่แนวทางการพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่ายองค์กรชุมชนที่นำเสนอในบทต่อไป

บทที่ 8

การพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่ายองค์กรชุมชน

ในบทนี้จะเป็นการนำเสนอการพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่ายองค์กรชุมชน โดยเนื้อหาที่นำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาขีดความสามารถนั้นนำมาจากแหล่งข้อมูล 3 แหล่ง ประกอบด้วย ส่วนที่หนึ่งจากข้อมูลที่กลุ่มตัวอย่างระบุถึงแนวทางในการพัฒนาซึ่งนำเสนอในหัวข้อ 8.1 ส่วนที่ 2 มาจากผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชนและส่วนที่ 3 มาจากสภาพปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย ซึ่งข้อมูลที่ส่วนที่ 2 และ 3 ที่ได้นำเสนอมาแล้วในบทที่ 6 และ บทที่ 7 ตามลำดับ ซึ่งในที่นี้ยกมาเพียงบางส่วนเพื่อนำมาใช้ในการประมวลผลจากข้อมูลหลายๆแหล่งรวมกัน อันไปสู่บทสรุปการพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่ายองค์กรชุมชน

8.1 การพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่ายองค์กรชุมชน

การพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่ายองค์กรชุมชนตามที่กลุ่มตัวอย่างได้ระบุมานั้นในการนำเสนอเพื่อให้เกิดความเข้าใจและเห็นความแตกต่างระหว่างประเภทของเครือข่ายจึงได้นำเสนอเป็นแนวทางการพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่ายองค์กรชุมชนซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ประเภทเครือข่ายหลักๆ คือ 1) เครือข่ายทางการเงิน 2) เครือข่ายสตรี/แม่บ้าน/อาชีพสตรี 3) เครือข่ายอาสาสมัครพัฒนาชุมชน/อาสาสมัครสาธารณสุข และ 4) เครือข่ายประเภทอื่นๆ เช่น เครือข่ายร้านค้า เครือข่ายผู้ดูแลเด็ก เป็นต้น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

8.1.1 เครือข่ายทางการเงิน

เครือข่ายทางการเงิน ได้แก่ เครือข่ายของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มธนาคารประชาชน มีรายละเอียดดังนี้

8.1.1.1 การพัฒนาของเครือข่ายในอนาคต

ข้อมูลที่ได้ทำให้ทราบว่ามีการพัฒนาเครือข่ายทางการเงินหลายรูปแบบ

ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาการดำเนินการค้าระบบธนาคาร โดยอาจมีการขยายเป็นธนาคารระดับตำบลไปจนถึงระดับอำเภอ โดยสมาชิกจะมีเงินปันผลเพิ่มขึ้น มีกลุ่มสมาชิกเพิ่มขึ้น ขยายออกไปเรื่อยๆ มีการติดต่อระดับตำบล เครือข่ายสามารถช่วยเหลือชาวบ้านในชุมชนได้ รวมถึงตัวเครือข่ายอาจพัฒนาจากชมรมเป็นสมาคม เป็นนิติบุคคล สามารถนำเงินมาบริหารตนเองได้ ไม่ต้องเสียดุลการค้ำให้กับนายทุน รวมถึงมีการพัฒนาในเรื่องการอำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกในเรื่องเงินทุนและเงินปันผลที่คืนกับสมาชิก

นอกจากนี้บางรายยังเห็นว่าเครือข่ายออมทรัพย์จะได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐมากยิ่งขึ้น เครือข่ายสามารถเป็นที่พึ่งของสมาชิกได้หรือระหว่างสมาชิกแต่ละกลุ่มได้ โดยเฉพาะในเรื่องการเงิน อาจมีการกู้ยืมเงินจากเครือข่ายด้วยกันได้ น่าจะเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพเพิ่มขึ้นในการต่อรองกับหน่วยงานหรือภาครัฐมากขึ้น และมีการประสานงานไปต่างจังหวัด ได้รู้วิธีการพัฒนาการทำงาน

ส่วนที่เป็นชมรมอยู่แล้ว (เช่น ชมรมออมทรัพย์อำเภอบางระกำ) ต่อไปน่าจะมีสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์จากหมู่บ้านอื่น ตำบลอื่น มาร่วมตัวกันครบ 100 % เป็นระดับอำเภอจัดตั้งเป็นธนาคารของประชาชน

นอกจากนี้ยังเห็นว่าเครือข่ายออมทรัพย์ จะช่วยส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักออมมากขึ้น ส่งเสริมให้มี การรู้จักช่วยเหลือกัน รวมไปถึงเข้าไปส่งเสริมอาชีพให้กับกลุ่มสมาชิก ช่วยให้มีงานทำ มีการบริหารการจัดการตามวัตถุประสงค์ มีการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก (หรือที่เคยมีในเรื่องฌาปนกิจก็จะมีสวัสดิการอื่นเพิ่มอีก)

8.1.1.2 สิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนา

สำหรับสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดพัฒนาดังกล่าวนั้นกลุ่มตัวอย่างได้เสนอมาหลายแนวทางไม่ว่าจะเป็นที่ต้องเริ่มจาก ผู้นำและคณะกรรมการของเครือข่ายต้องมีความสามารถ มีความรู้ มีการประสานงาน ส่วนสมาชิกต้องให้ความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจ รวมไปถึงความร่วมมือกันระหว่างกรรมการ/ผู้นำกับสมาชิก

นอกจากนี้ยังเห็นว่าต้องขึ้นอยู่กับกลุ่มที่เป็นสมาชิกอยู่เดิมนั้นสามารถจะทำให้กลุ่มที่ยังไม่เข้าร่วมมาสนใจเข้าร่วมเพิ่มเติมได้หรือไม่ ซึ่งการพัฒนาได้ต้องมีสมาชิกที่เป็นคนรุ่นใหม่เข้ามา มีการถ่ายทอดความรู้แก่กัน และที่สำคัญการทำให้เกิดการพัฒนาต้องมีการทำกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเครือข่ายทางการเงินจำเป็นต้องมีการนำเงินมาฝากอย่างสม่ำเสมอของสมาชิกและมีระบบการกู้ยืมที่ดีและสมาชิกมีความซื่อสัตย์

สำหรับความเห็นจากผู้ที่เป็นแม่ข่ายหรือแกนนำนั้น ซึ่งได้ให้ทัศนะที่น่าสนใจยิ่ง

ขึ้น เช่น พัฒนาการท่านหนึ่งที่เป็นแกนนำให้กับชมรมออมทรัพย์ อ.ภูเขียว ได้แสดงทัศนะว่าน่าจะพัฒนาไปเป็นสมาคมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตหรือขยายการเข้าร่วมในระดับประเทศ โดยสิ่งสำคัญคือต้องมีกิจกรรม มีการส่งเสริมการตลาดให้กับกลุ่มอาชีพ หากชาวบ้านมีรายได้ก็จะมาสะสมไว้ที่กลุ่มออมทรัพย์ ทำให้เกิดการหมุนเวียนกู้ยืม สามารถมาส่งเสริมการพัฒนาในท้องถิ่นได้

ส่วนอีกท่านหนึ่งเป็นประธานเครือข่ายออมทรัพย์ระดับตำบลที่เพิ่งเริ่มจัดตั้งขึ้นมาไม่นานนักได้ให้ความเห็นว่า จะมีการพัฒนาโดยสามารถส่งเสริมอาชีพให้กับทุกหมู่บ้าน มีการตลาดของตำบลเอง และตำบลใกล้เคียง ส่งเสริมนโยบายหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล โดยสิ่งสำคัญคือ บุคลากร และผู้นำต้องมีแนวร่วม เสียสละและทุ่มเทอย่างจริงจัง

เช่นเดียวกับพัฒนากรอีกท่านหนึ่ง ซึ่งเป็นแม่ข่ายให้กับเครือข่ายออมทรัพย์ระดับอำเภอเมืองมีความเห็นว่า เครือข่ายออมทรัพย์จะมีสวัสดิการเพิ่มขึ้น นอกจากจากที่เคยมีการฌาปนกิจเพียงอย่างเดียว และอาจเป็นตัวแทนในการหาเงินทุนในนามเครือข่าย ให้สมาชิกกลุ่มได้รับประโยชน์โดยเครือข่ายเป็นกองทุนช่วยสนับสนุน เช่นในด้านการส่งเสริมอาชีพ อันนำมาสู่สวัสดิการของสมาชิก โดยสิ่งสำคัญสุด คือ ผู้บริหาร กรรมการ สมาชิก ที่ต้องให้การสนับสนุนกันและกัน

ส่วนประธานชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต อำเภอชัยบาดาล ได้ให้ความคิดเห็นว่า จะมีการพัฒนาเป็นสมาคมออมทรัพย์อำเภอชัยบาดาลซึ่งจะมีความมั่นคงมากยิ่งขึ้น สามารถทำให้กลุ่มสมาชิกอยู่ได้ด้วยตนเอง มีความรู้ในการจัดการการเงิน โดยสิ่งสำคัญคือ การพัฒนาคนหรือพัฒนาสมาชิก มีการฝึกอบรม

8.1.2 เครือข่ายสตรี/แม่บ้านเกษตร/อาชีพสตรี

8.1.2.1 การพัฒนาของเครือข่ายในอนาคต

การพัฒนาของเครือข่ายสตรี ที่รวมถึงเครือข่ายแม่บ้าน อาชีพสตรีในอนาคตมีหลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็น มีการขยายงาน มีกิจกรรมเพิ่มมากขึ้นจากที่เคยทำอยู่ประจำ เช่น จากที่เคยแค่ทอผ้าและรับของมาขาย อาจมีการทำขนมส่งเพิ่มและมีการขยายไปยังหมู่บ้านอื่นๆ มากยิ่งขึ้น โดยขยายคนหรือสมาชิก และขยายกลุ่ม ทำให้มีรายได้มากขึ้น สามารถหาตลาดได้มากยิ่งขึ้น มีการผลิตสินค้ามากขึ้นและพัฒนาผลิตภัณฑ์มากยิ่งขึ้น โดยเครือข่ายช่วยให้สมาชิกมีรายได้ที่แน่นอนมีตลาดรองรับสินค้าหรืออาจมีการขยายตลาดไปยังต่างจังหวัดหรือส่งสินค้าไปจำหน่ายต่างประเทศ (อย่างเช่น ทอผ้า)รวมถึงมีกลุ่มหลายสายงานเข้ามาร่วม อย่างกลุ่มเลี้ยงสัตว์ กลุ่มเกษตรกร ทำให้การทำงานบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้น

8.1.2.2 สิ่งสำคัญสุดที่ทำให้เกิดการพัฒนา

ส่วนสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาดังกล่าว คือ จะต้องมั่งบประมาณ มีทุนหมุนเวียนรวมถึงมีการระดมทุนร่วมกัน โดยมีวิทยากรมาสอนความรู้เพิ่มเติม สมาชิกต้องมีเวลาว่าง มาทำกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ โดยตัวผู้นำที่มาด้วยกันเป็นเครือข่ายหรือผู้ที่เป็นแกนนำต้องมีความรับผิดชอบ ความร่วมแรงร่วมใจพัฒนากิจกรรมของเครือข่ายไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาคุณภาพการผลิตสินค้าหรือคุณภาพของอาหารที่ผลิตจำหน่ายของสมาชิกเครือข่าย

นอกจากนี้ที่เป็นสิ่งสำคัญ คือ กิจกรรมของเครือข่ายต้องสามารถสร้างรายได้ให้กับสมาชิก ซึ่งต้องอาศัยความสามารถในการหาตลาดของสมาชิกเครือข่าย และการหาวัตถุดิบมาป้อนการผลิต โดยอาจต้องได้รับการสนับสนุนจากทางราชการและตัวผู้นำเครือข่าย (รวมถึงกรรมการเครือข่าย) ต้องให้ความยุติธรรมต่อสมาชิกอย่างเท่าเทียมกัน ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง เพราะไม่เช่นนั้นสมาชิกอาจลดน้อยลงไป เครือข่ายจะสลายไปในที่สุด

ส่วนความคิดเห็นจากผู้ที่เป็นแม่ข่ายหรือแกนนำ ประธานเครือข่ายทอผ้าท่านหนึ่ง ได้แสดงทัศนะไว้ว่าในอนาคตจะมีหลายหมู่บ้านมาเข้าร่วมเครือข่ายมากกว่าขึ้น มีการลงเงินกองกลาง มีการลงทุนร่วมกัน โดยสิ่งสำคัญสุด สมาชิกต้องมีความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจ เสียสละเวลา มีสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถในการดำเนินการกิจกรรมที่ลงทุนร่วมกันในเครือข่าย

ส่วนผู้ที่เป็นแกนนำเครือข่ายทอผ้าอีกท่านหนึ่งให้ความเห็นว่าสินค้าของเครือข่ายทอผ้า จะสามารถส่งออกไปขายยังต่างประเทศได้มากยิ่งขึ้น (ปัจจุบันเริ่มมีสั่งเข้ามาบ้างแล้วจากประเทศญี่ปุ่น) โดยสิ่งสำคัญ คือ กำลังการผลิตที่อาศัยความร่วมมือในเครือข่าย มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในด้านการบริหารและรอบรู้เรื่องการผลิต

8.1.3 เครือข่ายอาสาพัฒนาชุมชนและเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุข(อช./อสม.)

8.1.3.1 การพัฒนาเครือข่ายในอนาคต

สำหรับการพัฒนาเครือข่ายของผู้ที่ทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครนี้ กลุ่มตัวอย่างมองว่าจะมีการพัฒนาหลายรูปแบบ เช่น จะมีคนมาร่วมเป็นอาสาสมัครมากขึ้น และสมาชิกเข้าใจความร่วมมือแบบเครือข่ายมากขึ้น มีการขยายงานสามารถปฏิบัติการกิจได้สำเร็จ

8.1.3.2 สิ่งสำคัญสุดที่ทำให้เกิดการพัฒนา

ส่วนสิ่งสำคัญในการพัฒนานั้น ควรจะต้องมีการจัดกิจกรรมร่วมกันและมีการอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิม การทำหน้าที่ของอสม.แต่ละคนต้องร่วมแรงร่วมใจ รวมถึงการได้รับการสนับสนุนจากสถานีนามัย เป็นต้น

8.1.4 เครือข่ายโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน(กขคจ.)

8.1.4.1 การพัฒนาเครือข่ายในอนาคต

สำหรับเครือข่ายกขคจ.นี้มีรูปแบบการพัฒนา ว่าจะต้องมีกิจกรรมมากกว่าการจัดประชุม มีการขยายเครือข่ายไปมากกว่าเดิม มีสมาชิกเพิ่มขึ้นและมีสัดส่วนของสมาชิกมาเข้าร่วมเต็ม 100%ของพื้นที่ระดับอำเภอ และสามารถทำให้กลุ่มสมาชิกเครือข่ายเข้มแข็งขึ้น

8.1.4.2 สิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนา

ส่วนสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาดังกล่าว จะต้องมีการติดต่อประสานงาน การมีกฎระเบียบ สมาชิกต้องแสดงความเข้มแข็งให้เป็นอย่างเพื่อจูงใจกลุ่มอื่นๆมาเข้าร่วมเป็นสมาชิกเพิ่ม มีความร่วมมือ และการเห็นใจซึ่งกันและกัน อยากช่วยเหลือกัน แต่ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจด้วย

ส่วนความเห็นจากผู้เป็นแม่ข่ายหรือแกนนำซึ่งเป็นพัฒนาการอำเภอท่านหนึ่งที่ เคยทำหน้าที่เป็นแม่ข่ายให้กับเครือข่าย กขคจ.ระดับอำเภอได้แสดงความคิดเห็นว่า เครือข่าย กขคจ. จะสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มกขคจ.ที่เป็นสมาชิกมากยิ่งขึ้น โดยสิ่งสำคัญในการพัฒนาขีดความสามารถในจุดนี้ จะต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในเครือข่าย

8.1.5 เครือข่ายอื่นๆ

8.1.5.1 การพัฒนาเครือข่ายในอนาคตของเครือข่ายอื่นๆ ได้แก่ เครือข่ายร้านค้า เครือข่ายผู้ดูแลเด็ก เครือข่ายเยาวชน เครือข่ายประชาคม เครือข่ายเกษตรกรรมผลิตปุ๋ยชีวภาพ

การพัฒนาเครือข่ายในอนาคตมีหลายรูปแบบแยกตามลักษณะเครือข่าย เริ่มจาก เครือข่ายร้านค้า ที่คาดว่าอนาคตจะร่วมมือกันซื้อสินค้ามาจำหน่ายในชุมชนในราคาถูก

เครือข่ายเยาวชน จะพัฒนาเป็นระดับอำเภอมีการสนับสนุนด้านทุน เพิ่มขึ้น และขยายไปสู่ระดับจังหวัด เพื่อได้เงินมาเป็นทุนสำรองในการพัฒนาอาชีพให้กับเยาวชน

เครือข่ายประชาคม จะพัฒนาไปเป็นตัวแทนในการประสานตั้งแต่ระดับหมู่บ้านไปจนถึงจังหวัด ส่วนเครือข่ายศูนย์ส่งเสริมฯ จะพัฒนาไปเรื่อยๆ สามารถช่วยเหลือคนที่ประสบปัญหาได้ดียิ่งขึ้น และเครือข่ายเกษตรกรทำปุ๋ยชีวภาพจะเป็นแหล่งจำหน่ายปุ๋ยให้กับชุมชน

8.1.5.2 สิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนา

สิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาดังกล่าว เช่น เครือข่ายเยาวชนอยู่ที่การผลักดันของแกนนำของเยาวชน โดยจะต้องมีเวลา มีการประสานความช่วยเหลือกัน ขณะที่เครือข่ายประชาคมขึ้นอยู่กับชาวบ้านต้องเห็นความสำคัญกับการทำประชาคม และการจัดสรรงบประมาณ

ต่างๆต้องให้มีการทำประชาคม นอกจากนี้ต้องอยู่ที่การรวมตัวของเครือข่าย ผู้นำของกลุ่มต่างๆที่จะเข้ามาทำงานในระดับเครือข่าย และสมาชิกต้องสร้างสินค้า(ปุ๋ย)ให้มีคุณภาพ

ส่วนความเห็นจากผู้เป็นแม่ข่ายหรือแกนนำซึ่งเป็นพัฒนากรท่านหนึ่ง ที่ประจำอยู่ตำบลหนึ่งในอำเภอภูเขียว จ.ชัยภูมิ ทำหน้าที่เป็นแกนนำของเครือข่าย ศูนย์จำหน่ายของดีเมืองภูเขียวซึ่งเป็นศูนย์จำหน่ายสินค้าที่รวบรวมจากหมู่บ้านต่างๆ ตำบลต่างๆในอำเภอภูเขียว คิดว่าในอนาคตศูนย์ฯน่าจะเป็นธุรกิจได้มากกว่านี้ มีการขยายตลาดมากขึ้น

สิ่งสำคัญสุดในการพัฒนาดังกล่าว คือ การได้รับการส่งเสริมอย่างคงเส้นคงวา โดยเฉพาะสินค้าที่มาป้อนให้กับทางศูนย์ฯ เพราะปัจจุบันปริมาณการผลิตไม่แน่นอน เป็นการผลิตหลังว่างเว้นจากการทำไร่ทำนา สินค้าจึงมีจำหน่ายไม่สม่ำเสมอ ดังนั้นควรมีการพัฒนาไปสู่การประกอบอาชีพหลักไปเลย โดยจะต้องพัฒนาระบบตลาด ระบบบริหารจัดการ มีการแปรรูปสินค้าเพื่อดึงดูดผู้ซื้อมากขึ้น ซึ่งอยู่กรรมการและสมาชิกต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาร่วมกัน

จากการพัฒนาของเครือข่ายในอนาคตและสิ่งสำคัญในการพัฒนาของเครือข่ายแต่ละประเภทข้างต้นพบว่าการพัฒนาของเครือข่ายแต่ละประเภทนั้นไม่แตกต่างกันมากนัก คือ มีการขยายงาน ขยายกิจกรรม ขยายคนหรือจำนวนสมาชิก เป็นที่พึงให้กับสมาชิกได้ แต่มีบางส่วนที่แตกต่างกันไปตามประเภทเครือข่ายอย่างเห็นได้ชัดคือ เครือข่ายทางการเงินหรือเครือข่ายออมทรัพย์ ที่คาดหวังว่าจะพัฒนาให้เป็นธนาคารของประชาชน ซึ่งมีผู้ที่คาดหวังทั้งระดับตำบลไปจนถึงระดับอำเภอ หรือชมรมออมทรัพย์คาดหวังให้พัฒนาเป็นสมาคม ส่วนเครือข่ายอาชีพคาดหวังว่าจะพัฒนาไปสู่ระบบธุรกิจมากขึ้น มีการขยายตลาด มีเงินกองกลางหรือกองทุนร่วมกันระหว่างสมาชิกเครือข่าย

ส่วนสิ่งสำคัญของการพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่ายตามที่คาดหวังไว้ของเครือข่ายแต่ละประเภทนั้นค่อนข้างจะใกล้เคียงกันมากพอสมควรในเครือข่ายแต่ละประเภท ไม่ว่าจะเป็นอยู่ที่ผู้นำหรือกรรมการเครือข่าย แม่ข่ายหรือแกนนำ ตลอดจนสมาชิก มีความรับผิดชอบในหน้าที่ มีความสามัคคีร่วมมือกัน การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ มีการทำกิจกรรมร่วมกัน มีการประสานงานกัน แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกัน และอยู่ที่ตัวสมาชิกถ้าหากมีความเข้มแข็งหรือแสดงให้เห็นความเข้มแข็งของเครือข่ายจะทำให้มีสมาชิกสนใจมาเข้าร่วมเพิ่มขึ้น

ส่วนลักษณะเฉพาะของเครือข่ายอาชีพที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาคือคุณภาพของผลิตภัณฑ์หรือสินค้ากับความสามารถในการตลาดที่จะทำให้เครือข่ายพัฒนาได้ ในขณะที่เครือข่ายศูนย์จำหน่ายสินค้า(ร้านค้า) คิดว่าจะพัฒนาไปในเชิงธุรกิจมากขึ้นได้ต้องส่งเสริมอาชีพเสริมให้กลายเป็นอาชีพหลัก อย่างเช่น การทอผ้า เพื่อให้ศูนย์ฯมีสินค้ามาจำหน่ายได้ตลอดทั้งปีเพราะ

ปัจจุบันเมื่อถึงฤดูทำนา คนจะหยุดการทอผ้าไปทำนาแทนทำให้ขาดแคลนสินค้าที่มาจำหน่ายได้ ดังนั้นหากเป็นหนทางสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านได้ยากให้ส่งเสริมให้กลายเป็นอาชีพหลัก

8.2 สรุป

เมื่อนำข้อมูลทั้ง 3 ส่วน คือ ข้อมูลจากที่กลุ่มตัวอย่างระบุแนวทางพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่ายองค์กรชุมชน ดังในหัวข้อ 8.1 และจากผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายตลอดจนสภาพปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย สามารถสรุปแนวทางการพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่ายองค์กรชุมชนได้ดังนี้

8.2.1 ผู้นำกลุ่ม ผู้นำเครือข่าย แม่ข่ายหรือแกนนำตลอดจนกรรมการเครือข่ายต้องมีการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ และอย่างเข้าใจในลักษณะความร่วมมือแบบเครือข่าย

8.2.2 ผู้นำกลุ่ม ผู้นำเครือข่าย แม่ข่ายหรือแกนนำตลอดจนกรรมการเครือข่ายต้องมีความสามารถในการปฏิบัติงานตั้งแต่การบริหารจัดการกิจกรรมต่างๆของเครือข่าย เช่น การแบ่งหน้าที่การทำงาน จัดหาผู้รับผิดชอบกิจกรรมต่างๆ ไปจนถึงการติดต่อประสานงาน สามารถที่ถ่ายทอดข้อมูลต่างๆให้กับสมาชิกอย่างทั่วถึงและสร้างโอกาสให้สมาชิกเครือข่ายได้มีโอกาสติดต่อสัมพันธ์กัน แลกเปลี่ยนข้อมูลต่างๆอย่างต่อเนื่อง

8.2.2 สมาชิกต้องเข้ามาร่วมเครือข่ายด้วยความเต็มใจ เข้าใจในความร่วมมือแบบเครือข่าย และให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆของเครือข่าย ซึ่งช่วยลดความขัดแย้งระหว่างสมาชิกได้ และในขณะเดียวกันก็สร้างคุณภาพให้กับกิจกรรมที่ทำ อย่างเช่นเครือข่ายทอผ้า หากสมาชิกสนใจที่พัฒนาดลิตภัณฑ์ พัฒนาตลาดผลประโยชน์มิได้ตกอยู่ที่เครือข่ายแต่จะส่งผลมายังกลุ่มสมาชิก ที่มีโอกาสได้ขยายตลาด โดยอาศัยศักยภาพของเครือข่าย

8.2.3 ควรมีเงินกองทุนสำหรับการทำกิจกรรมต่างๆของเครือข่าย โดยอาจมาจากการคำบำรุงของสมาชิก หรือหักจากกำไรที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมของหมู่สมาชิกเป็นต้น แต่ระวังไม่ให้เงินที่มากจนนำมาสู่ปัญหาให้เครือข่าย โดยผู้รับผิดชอบควรมีความสามารถในด้านการเงิน

8.2.4 กิจกรรมต่างๆที่ทำร่วมกันในเครือข่ายควรมาจากความต้องการของสมาชิกหรือเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกได้อย่างชัดเจน อย่างมีเพียงแค่การจัดประชุมเท่านั้น ให้สมาชิกรู้สึกว่เครือข่ายสามารถเป็นที่พึ่งให้กับสมาชิกได้

8.2.5 ควรมีการบันทึกข้อมูลพื้นฐานของเครือข่าย เช่น บัญชีรายชื่อสมาชิกหรืออย่างน้อยๆก็ให้มีชื่อกลุ่มที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกเพื่อประโยชน์ในการติดต่อประสานงานกัน

บทที่ 9

ความสัมพันธ์ระหว่างการมีเครือข่ายกับความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

การวิจัยชิ้นนี้นอกจากจะศึกษาการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายแล้วยังต้องการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการมีเครือข่ายกับความเข้มแข็งของกลุ่มหรือองค์กรชุมชน เนื่องจากพื้นฐานของความร่วมมือแบบเครือข่ายนั้นต้องการใช้เครือข่ายเป็นเสมือนเครื่องมืออย่างหนึ่งที่มาเสริมให้กลุ่มหรือองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น

ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างการมีเครือข่ายของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนกับความเข้มแข็งของกลุ่ม จึงมีหัวข้อการนำเสนอประกอบด้วย 1) ความสัมพันธ์ระหว่างการมีเครือข่ายกับความเข้มแข็งของกลุ่มในทัศนะของผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม 2) ความสัมพันธ์ระหว่างการมีเครือข่ายกับความเข้มแข็งของกลุ่มในทัศนะของส่วนราชการในระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล และ 3) การวิเคราะห์ทางสถิติหาความสัมพันธ์ระหว่างการมีเครือข่ายกับความเข้มแข็งของกลุ่ม เพื่อนำผลที่ได้จากทั้ง 3 ข้อมาสรุปเปรียบเทียบให้เกิดความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างการมีเครือข่ายกับความเข้มแข็งของกลุ่มหรือองค์กรชุมชน

9.1 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีเครือข่ายกับความเข้มแข็งของกลุ่มในทัศนะของผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม

แหล่งข้อมูลพื้นฐานสำหรับการอธิบายในหัวข้อนี้ คือ ข้อมูลที่ได้จากถามเรื่องความคิดเห็นของผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มว่าท่านคิดว่าความเข้มแข็งของกลุ่มขึ้นอยู่กับการมีเครือข่ายหรือไม่พร้อมกับอธิบายเหตุผล ในขณะเดียวกันให้ผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มให้คะแนนระดับความเข้มแข็งของกลุ่มที่กลุ่มตัวอย่าง โดยการให้คะแนนความเข้มแข็ง 0-10 คะแนน (0=ไม่เข้มแข็งเลยไปจนถึง 10 =เข้มแข็งมากที่สุด) โดยนำเสนอข้อมูลในตารางที่ 9.1

จากทัศนะของผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม พบว่าผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มคิดว่าความเข้มแข็งของกลุ่มขึ้นอยู่กับการมีเครือข่ายถึงร้อยละ 90 และ ร้อยละ 80 ตามลำดับ ได้ผู้นำกลุ่มเห็นว่า "ขึ้นมาก" กับ "ขึ้นบ้าง" พอๆกัน ส่วนสมาชิกกลุ่มเห็นว่า "ขึ้นมาก" มากกว่า "ขึ้นบ้าง" เล็กน้อย

ตารางที่ 9.1 ร้อยละของความคิดเห็นของผู้นำและสมาชิกกลุ่มต่อความเข้มแข็งของกลุ่มกับการมีเครือข่ายและค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุดของความเข้มแข็งของกลุ่ม

ความเข้มแข็งของกลุ่มขึ้นอยู่กับการมีเครือข่าย				ร้อยละ
ผู้นำกลุ่ม				
ขึ้นมาก				46.4
ขึ้นบ้าง				46.4
ไม่ขึ้น				7.2
สมาชิกกลุ่ม				
ขึ้นมาก				46.5
ขึ้นบ้าง				34.5
ไม่ขึ้น				19.0
ความเข้มแข็งของกลุ่ม	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าสูงสุด	ค่าต่ำสุด
กลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีเครือข่าย	8.83	1.63	10	1
กลุ่มตัวอย่างที่มีเครือข่าย	8.97	1.47	10	4

สำหรับเหตุผลของที่คิดว่าความเข้มแข็งของกลุ่มต้องขึ้นอยู่กับการมีเครือข่ายนั้นได้ให้เหตุผลที่ใกล้เคียงกันพอสมควร สามารถสรุปได้ว่ากลุ่มต่างๆต้องมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือข้อมูลข่าวสาร มีการปรึกษากันเพื่อมาเสริมให้กลุ่มเข้มแข็ง ซึ่งถ้ามีเครือข่ายจะได้ประสานงานได้อย่างเข้มแข็งขึ้น โดยเฉพาะถ้ามีเครือข่ายจะสามารถขายของได้เพราะรู้ตลาดจากการติดต่อภายในเครือข่าย รู้ความเคลื่อนไหวจากกลุ่มหมู่บ้านใกล้เคียง นอกจากนี้ยังมีประโยชน์ต่อการบริหารงาน เช่นการเงิน การต่อรองสินค้า หากทำกลุ่มเดียวจะมีปัญหาไม่สามารถกระจายความรู้สิ่งของหรือการเงินได้แต่ถ้ามีเครือข่ายจะทำได้ดีขึ้น กลุ่มจะเข้มแข็งขึ้น

ส่วนเหตุผลของผู้ที่คิดว่ากลุ่มจะเข้มแข็งไม่ขึ้นอยู่กับการมีเครือข่ายซึ่งเป็นส่วนน้อยนั้นสามารถสรุปเหตุผลได้ว่า แต่ละกลุ่มต้องยืนด้วยตนเอง เมื่อมีการช่วยเหลือในกลุ่มกันเองกลุ่มจะสามารถเข้มแข็งได้ ซึ่งถ้ากลุ่มเข้มแข็งอยู่แล้วเครือข่ายก็ไม่จำเป็น นอกจากนี้ยังมีบางคนที่ไม่ต้องการให้กลุ่มของตนมีเครือข่ายเพราะกลัวมีปัญหามาสรุปแล้วจะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างโดยส่วนใหญ่นั้นให้ความสำคัญการมีเครือข่ายค่อนข้างมากโดยถึงเห็นถึงประโยชน์ที่จะทำให้กลุ่ม

เข้มแข็งยิ่งขึ้นซึ่งสอดคล้องกับระดับคะแนนเฉลี่ยความเข้มแข็งของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีเครือข่ายจะมีคะแนนสูงกว่ากลุ่มที่ไม่มีเครือข่าย

9.2 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีเครือข่ายกับความเข้มแข็งของกลุ่มในทัศนะของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

สำหรับข้อมูลที่ได้จากส่วนราชการที่เกี่ยวข้องระดับต่างๆตั้งแต่ผู้บริหารระดับจังหวัดระดับอำเภอ ซึ่งประกอบด้วยผู้ว่าราชการ นายอำเภอ พัฒนาการจังหวัด พัฒนาการอำเภอไปจนถึงผู้ปฏิบัติการ อย่างพัฒนากร ซึ่งดูแลการพัฒนาชุมชนในระดับตำบล โดยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกถามว่าเครือข่ายมีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนอย่างไร เพื่อเปิดกว้างแก่ผู้ตอบโดยไม่ได้ชี้นำไปว่าเครือข่ายจะทำให้กลุ่มเข้มแข็งหรือกลุ่มจะทำให้เครือข่ายเข้มแข็ง ดังนั้นจึงได้ทัศนะ 2 ด้าน คือ ด้านการมีเครือข่ายจะช่วยส่งเสริมการดำเนินการของกลุ่มให้เข้มแข็งกับด้านความเข้มแข็งของกลุ่มทำให้เครือข่ายเข้มแข็ง โดยทั้งสองด้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

9.2.1 การมีเครือข่ายจะช่วยส่งเสริมการดำเนินการของกลุ่มให้เข้มแข็ง

การมีเครือข่ายจะช่วยส่งเสริมการดำเนินการของกลุ่มให้เข้มแข็ง มีการระบุเหตุผลแตกต่างกันออกไปสามารถสรุปได้ 9 ประเด็นดังต่อไปนี้

9.2.1.1 เครือข่ายจะทำให้การดำเนินงานของกลุ่มสมาชิกเป็นไปในลักษณะของการช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกัน มีการประสานงานกัน ทำให้องค์กรมีการเคลื่อนไหวในทุกๆด้าน มีการพึ่งพาเกื้อกูลกัน

9.2.1.2 การมีเครือข่ายจะทำให้กลุ่มเข้มแข็ง เพราะมีคณะกรรมการของเครือข่าย ทำให้ดูแลกันได้ บริหารจัดการกันเองได้โดยไม่ต้องพึ่งราชการ คิดเป็น ทำเป็นแก้ปัญหาได้เอง ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง เพราะเครือข่ายจะสนับสนุนให้มีการพึ่งพาตนเอง เรียนรู้กันในแต่ละกลุ่ม

9.2.1.3 การมีเครือข่ายจะส่งผลทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของกลุ่ม โดยเครือข่ายทำให้เพิ่มสมาชิก ทำให้เกิดการพัฒนาและการมีเครือข่ายอยู่ในชุมชนทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

9.2.1.4 การมีเครือข่ายจะมีประโยชน์ทำให้ผู้นำชุมชน(ผู้นำกลุ่ม)มาร่วมมือกัน เช่นเข้ามาประชุมร่วมกันนำไปสู่ความรู้ใหม่ๆสามารถนำไปประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนเข้าใจ

9.2.1.5 การมีเครือข่ายช่วยสร้างรายได้ให้กับกลุ่มมากขึ้น ชุมชนมีรายได้ดีขึ้น

9.2.1.6 การมีเครือข่ายทำให้กลุ่มเกิดความคล่องตัว

9.2.1.7 เครือข่ายสามารถเป็นพี่เลี้ยงให้กับกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่เป็นสมาชิกในการบริหารจัดการกลุ่มได้

9.2.1.8 เครือข่ายจะช่วยให้องค์กรชุมชนเข้มแข็งเร็วและดีขึ้น โดยเครือข่ายที่ดีทำให้องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งไปด้วย สามารถพึ่งตนเองได้ บริหารงานเอง แก้ปัญหาได้เองจากการร่วมมือของสมาชิกเครือข่าย

9.2.1.9 กลุ่มควรจะมีเข้มแข็งก่อน โดยเครือข่ายจะเข้ามาเสริมให้กลุ่มเข้มแข็งมีการขยายงานออกไป

9.2.2 ความเข้มแข็งของกลุ่มทำให้เครือข่ายเข้มแข็ง

ในด้านความเข้มแข็งของกลุ่มทำให้เครือข่ายเข้มแข็งนี้มีเพียง 2 เหตุผลเท่านั้นคือ

9.2.2.1 ถ้าองค์กรชุมชนเข้มแข็งจะมีผลทำให้เครือข่ายมีความเข้มแข็ง องค์กรชุมชนช่วยเหลือเครือข่ายเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมมีความต่อเนื่อง

9.2.2.2 ในเครือข่ายจะมีองค์กรชุมชนเป็นที่ปรึกษา

ข้อมูลที่ได้จากทัศนะของส่วนราชการทั้ง 4 จังหวัด พบว่า ค่อนข้างจะให้น้ำหนักไปที่การมีเครือข่ายจะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มหรือองค์กรซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม อย่างไรก็ตามในการวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลทั้งในเชิงคุณภาพควบคู่กับเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ชัดเจนยิ่งขึ้นจึงจะนำข้อมูลที่ได้ในเชิงปริมาณมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการสถิติดังนำเสนอในหัวข้อต่อไป

9.3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการมีเครือข่ายกับความเข้มแข็งของกลุ่ม

การวิเคราะห์ในขั้นนี้เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการร่วมมือแบบเครือข่ายกับความเข้มแข็งของกลุ่มว่ามีความสัมพันธ์ทางสถิติหรือไม่ ซึ่งจากผลการอ่านตารางที่ 9.1 พบว่าคะแนนความเข้มแข็งของกลุ่มที่มีเครือข่ายมีระดับคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าประมาณ 0.14 (คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มที่ไม่เครือข่าย เท่ากับ 8.83 คะแนน กับ คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มที่มีเครือข่าย เท่ากับ 8.969 คะแนน) ดังนั้นจึงต้องการพิสูจน์ว่าความเข้มแข็งของกลุ่มขึ้นอยู่กับการมีเครือข่ายหรือไม่ ขณะเดียวกันเนื่องจากเป้าหมายหลักของการวิจัยนี้คือความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชนจึงต้องการทราบเพิ่มเติมไปอีกว่า การมีเครือข่ายที่เข้มแข็งจะยิ่งทำให้กลุ่มเข้มแข็งตามไป

ด้วยหรือไม่ โดยแยกเป็นแยกสมมติฐาน 2 สมมติฐานสามารถเขียนเป็นสมการเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ถดถอย (Regression analysis) ได้ 2 สมการ* ดังนี้

$$GP = a_0 + a_1 \text{ HAVENET} \quad \text{.....(9.1)}$$

$$GP = b_0 + b_1 \text{ EPM} \quad \text{.....(9.2)}$$

โดยที่

GP = ระดับความเข้มแข็งของกลุ่ม (ระดับการวัด 0-10 คะแนน)

HAVENET = การมีเครือข่าย (ระดับการวัด 1,0 คือ มี/ไม่มีเครือข่าย)

EPM = ระดับความเข้มแข็งของเครือข่าย (ระดับการวัด 0-10 คะแนน)

*หมายเหตุ : สาเหตุที่แยกการวิเคราะห์เนื่องจากต้องการเปรียบเทียบระหว่างตัวแปรมีการเครือข่ายกับไม่มีเครือข่าย กับตัวแปรการมีเครือข่ายที่เข้มแข็งจะส่งผลต่อความเข้มแข็งของกลุ่มแตกต่างกันหรือไม่

ผลการวิเคราะห์จากสมการ 9.1 ที่พิจารณาการมีเครือข่ายกับความเข้มแข็งของกลุ่ม พบว่า มีคะแนนเฉลี่ยความเข้มแข็งของกลุ่มเท่ากับ 8.87 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับเข้มแข็งมากและค่อนข้างจะมีความใกล้เคียงกันพอสมควรเมื่อพิจารณาจากค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.58 โดยเป็นผู้ที่มีเครือข่ายร้อยละ 32 (คะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 0.32)แต่มีความแตกต่างกันพอสมควรเมื่อพิจารณาจากค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(0.47) โดยตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันน้อยมาก(0.04) เมื่อแทนค่าลงในสมการวิเคราะห์ (9.3) ได้ผลดังต่อไปนี้

$$GP = 8.83 + 0.14 \text{ HAVENET} \quad \text{.....(9.3)}$$

$$(79.77) \quad (0.72)$$

$$R^2 = 0.00 , \quad SEE = 1.58 , \quad F = 0.52 , \quad \text{Significance of } F = 0.47$$

หมายเหตุ : ในวงเล็บ คือ ค่าของ t

จากสมการ 9.3 พบว่า ตัวแปรอิสระไม่มีนัยสำคัญต่อตัวแปรตาม นั่นคือ ความเข้มแข็งของกลุ่มไม่ได้ขึ้นอยู่กับการมีเครือข่าย

เมื่อทำการวิเคราะห์ต่อ(ตามสมการ 9.2)ได้เปลี่ยนตัวแปรอิสระเป็นคะแนนความเข้มแข็งของเครือข่ายพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยความเข้มแข็งของเครือข่ายสูงพอสมควร (คะแนนเฉลี่ย 8.70 คะแนน)และมีความใกล้เคียงกันพอสมควรในกลุ่มตัวอย่าง (ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 1.12) ในขณะที่เดียวกันมีคะแนนเฉลี่ยของความเข้มแข็งของกลุ่มสูงเช่นกัน (คะแนนเฉลี่ย 9 คะแนน)และมีความใกล้เคียงกันพอสมควรในกลุ่มตัวอย่าง(ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.46) โดยตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันพอสมควรและเป็นไปในเชิงบวก (0.37) เมื่อแทนค่าลงในสมการผลการวิเคราะห์ สมการ 9.4 ได้ผลดังนี้

$$GP = 4.76 + 0.49 EPM \quad \text{.....(9.4)}$$

(3.54) (3.18)

$$R^2 = 0.14 , \quad SEE = 1.36 , \quad F = 10.15 , \quad \text{Significance of } F = 0.00$$

หมายเหตุ : ในวงเล็บ คือ ค่าของ t

จากสมการ 9.4 พบว่าความเข้มแข็งของเครือข่ายมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญต่อความเข้มแข็งของกลุ่ม โดยมีความสัมพันธ์ในเชิงบวก แต่สามารถอธิบายการผันแปรของความเข้มแข็งของกลุ่มได้ไม่สูงนักเพียงร้อยละ 14 เท่านั้น อย่างไรก็ตามเมื่อประมวลผลการวิเคราะห์จากทั้งสองสมการ (สมการ 9.3 กับสมการ 9.4) พบว่าการมีเครือข่ายเพียงอย่างเดียวไม่สามารถทำให้กลุ่มเข้มแข็งได้แต่ควรเป็นเครือข่ายที่มีความเข้มแข็งจะทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งได้ เพราะเครือข่ายที่เข้มแข็ง คือ เครือข่ายที่มีสมาชิกที่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถตอบสนองความต้องการหรือแก้ไขปัญหาให้กับกลุ่มสมาชิกได้อันนำมาซึ่งผลประโยชน์ต่อกลุ่มสมาชิก ดังนั้นแม้จะมีเครือข่ายแต่ไม่เข้มแข็งก็ไม่สามารถทำให้กลุ่มเข้มแข็งได้

อย่างไรก็ตามจากความสามารถในการอธิบายการผันแปรของความเข้มแข็งของเครือข่ายต่อความเข้มแข็งของกลุ่มที่ค่อนข้างน้อยแสดงให้เห็นว่าจะต้องมีปัจจัยอื่นๆที่เข้ามาเกี่ยวข้องที่ทำให้กลุ่มเข้มแข็ง ความเข้มแข็งของเครือข่ายเป็นเพียงเงื่อนไขจำเป็นแต่ไม่ใช่เงื่อนไขที่เพียงพอที่ทำให้กลุ่มเข้มแข็งได้ (Necessary but not sufficient conditions) คือ แสดงให้เห็นความเข้มแข็งของกลุ่มจำเป็นต้องมีเครือข่ายที่เข้มแข็งในขณะเดียวกันต้องมีปัจจัยอื่นมาเกี่ยวข้อง เช่น ผู้นำกลุ่ม ความสามัคคีของสมาชิก การมีส่วนร่วมของสมาชิก เป็นต้น

9.4 สรุป

จากผลการวิเคราะห์ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการมีเครือข่ายกับความเข้มแข็งของกลุ่มทำให้พบว่า เครือข่ายสามารถช่วยให้กลุ่มมีความเข้มแข็งได้ โดยจะต้องเป็นเครือข่ายที่มีความเข้มแข็งจึงทำให้กลุ่มเข้มแข็ง เพราะเครือข่ายที่เข้มแข็งจะสามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกเครือข่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งตรงกับข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เจ้าของร้านค้าและสมาชิกกลุ่ม โดยส่วนใหญ่เห็นว่าความเข้มแข็งของกลุ่มขึ้นอยู่กับการมีเครือข่ายที่จะช่วยทำให้กลุ่มเข้มแข็งยิ่งขึ้น เพราะสามารถช่วยเหลือกัน แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันอันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม

บทที่ 10

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ในบทนี้จะเป็นการสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะจากผลการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งเครือข่ายองค์กรชุมชน พร้อมกับข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยและข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

10.1 สรุปผลการวิจัย

สาระสำคัญจากการวิจัยเรื่องนี้ แบ่งได้เป็น 6 ประการดังนี้ คือ 1) แบบแผนของเครือข่ายองค์กรชุมชน 2) ความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน 3) ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน 4) ปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน 5) การพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่ายองค์กรชุมชน และ 6) ความสัมพันธ์ระหว่างการมีเครือข่ายกับความเข้มแข็งของกลุ่มหรือองค์กรชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

10.1.1 แบบแผนของเครือข่ายองค์กรชุมชน

ในการวิจัยครั้งนี้พิจารณาจาก 5 ส่วนหลักๆประกอบด้วย ลักษณะของความร่วมมือระหว่างกลุ่ม ลักษณะของเครือข่าย ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำ ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการของเครือข่ายและการพัฒนาเครือข่าย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

10.1.1.1 ลักษณะของความร่วมมือระหว่างกลุ่ม

จากการศึกษาสามารถสรุปในเรื่องแบบแผนของความร่วมมือแบบเครือข่ายได้ว่าการติดต่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารนั้นถือขั้นต้นที่เริ่มติดต่อกันซึ่งอาจจะพัฒนาไปจนเป็นเครือข่ายหรือไม่เป็นเครือข่ายก็ได้ โดยจะเริ่มเป็นเครือข่ายต่อเมื่อมีวัตถุประสงค์ของการติดต่อที่ชัดเจนขึ้นอย่างเช่นการร่วมมือเพื่อแก้ปัญหา การร่วมมือเพื่อการต่อรองกับภาครัฐหรือเอกชน มีการจัดประชุมร่วมกัน ไปจนถึงมีการแลกเปลี่ยนเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการทำกิจกรรมของกลุ่ม การติดต่อกันจะเริ่มเป็นเครือข่ายขึ้นมา

สาเหตุที่กลุ่มโดยส่วนใหญ่ไม่มีความร่วมมือแบบเครือข่ายนั้นสามารถสรุปเป็นทัศนะใน 2 ด้านคือ ด้านที่หนึ่งเห็นว่ากลุ่มเพิ่งเริ่มจัดตั้งขึ้นมาไม่นานไม่ถึงปี สมาชิกยังน้อยอยู่ยังไม่มีทุนหรือผู้มาสนับสนุนจึงไม่ได้เข้าร่วมเครือข่าย กับอีกด้านหนึ่งเห็นว่ากลุ่มพึ่งตนเองได้ ทำได้ด้วยตนเอง ซึ่งด้านนี้มีผู้ตอบน้อยมากเมื่อเทียบกับประเด็นแรกและโดยส่วนใหญ่จะต้องการให้กลุ่มของตนมีเครือข่าย โดยเล็งเห็นประโยชน์ในเรื่องการช่วยเหลือกันทั้งเรื่องการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารไปจนถึงการช่วยเหลือเรื่องการเงิน และสิ่งหนึ่งที่สังเกตเห็นได้ชัดจากการเปรียบเทียบข้อมูลลักษณะประชากรของกลุ่มตัวอย่างที่ความร่วมมือแบบเครือข่ายกับกลุ่มตัวอย่างโดยทั่วไป กลุ่มตัวอย่างที่มีความร่วมมือแบบเครือข่ายจะมีรายได้เฉลี่ยต่อปีสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างทั่วไป

10.1.1.2 ลักษณะของเครือข่าย

ประเภทของเครือข่ายค่อนข้างจะมีหลายประเภท โดยประเภทเครือข่ายที่มากเป็นอันดับหนึ่งคือ เครือข่ายทางการเงิน (เครือข่ายออมทรัพย์เพื่อการผลิตและเครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน) รองลงมาเป็นเครือข่ายอาชีพสตรี เครือข่ายสตรี เครือข่ายโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กขคจ.) เครือข่ายศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุข เครือข่ายอาชีพและเครือข่ายอื่นๆตามลำดับ โดยแต่ละเครือข่ายส่วนใหญ่จะมีสมาชิกเป็นกลุ่มที่อยู่ในระดับเดียวกัน เช่นกลุ่มจากต่างหมู่บ้านมาร่วมกันและอยู่ในสายงานเดียวกัน เช่น เครือข่ายกลุ่มทอผ้าจะมีกลุ่มทอผ้าจากหมู่บ้านอื่นมาร่วมเป็นสมาชิกเครือข่าย แต่มีเพียงส่วนน้อยที่มีกลุ่มต่างประเภทมาเข้าร่วม เช่น เครือข่ายกลุ่มอาชีพสตรีในบางพื้นที่มีกลุ่มออมทรัพย์มาเข้าร่วมในฐานะผู้สนับสนุนด้านเงินทุน เป็นต้น

ส่วนการจัดตั้งเครือข่ายพบว่าครึ่งหนึ่งเริ่มจัดตั้งขึ้นโดยเจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้ประสานหรือส่งเสริม รองลงมาผู้นำของกลุ่มเป็นผู้เริ่ม ส่วนวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งมีตั้งแต่เพื่อพัฒนาอาชีพหรือช่วยกันทำงาน เพื่อแก้ปัญหาของกลุ่มหรือชุมชนตลอดจนช่วยเหลือกัน เพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสาร ไปจนถึงจัดหาสวัสดิการ โดยระยะเวลาในการจัดตั้งเครือข่าย ส่วนใหญ่เพิ่งเริ่มจัดตั้งขึ้นมาไม่นานโดยกว่าครึ่งจัดตั้งในช่วงปี 2540-2544 ส่วนขนาดของเครือข่ายซึ่งพิจารณาจากจำนวนสมาชิกนั้นแตกต่างกันมากในกลุ่มตัวอย่างตั้งแต่ขนาดเล็กมีประมาณ 10 กว่าคนไปจนถึงพันคน

ในส่วนโครงสร้างของเครือข่ายพบว่า เครือข่ายโดยส่วนใหญ่จะมีระบบการจัดตั้งผู้ประสานกลุ่มต่างๆในเครือข่ายหรือมีแม่ข่าย โดยผู้ที่เป็นแม่ข่ายนั้นมักเป็นผู้นำของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในเครือข่ายที่เป็นผู้เริ่มต้นจัดตั้งเครือข่ายแต่ก็มีบางเครือข่ายที่มีพัฒนาการซึ่งดูแลงานระดับตำบลมาทำหน้าที่เป็นแม่ข่าย ส่วนเครือข่ายที่ไม่มีแม่ข่าย ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นแกนนำคือ ผู้นำของ

กลุ่มหรือแกนนำเช่นเลขาของกลุ่มเป็นผู้ทำหน้าที่ติดต่อประสานงานเป็นส่วนใหญ่ และมีบางเครือข่ายที่สมาชิกของกลุ่มต่างๆยังติดต่อกันโดยตรง

สำหรับกิจกรรมของเครือข่าย พบว่า โดยส่วนใหญ่ในเครือข่ายทุกประเภทจะเป็นการจัดประชุมร่วมกันรองลงมาช่วยเหลือกันในเรื่องอาชีพ เรื่องการตลาดการนำสินค้าไปจำหน่าย รวมไปถึงการจัดสวัสดิการอย่างการทำฌาปนกิจ เป็นต้น โดยความบ่อยของการติดต่อสัมพันธ์กันเฉลี่ย 1 ครั้งต่อ 2-3 เดือนและสมาชิกค่อนข้างจะมีความพอใจอยู่ในระดับที่ดีโดยเฉพาะความพอใจในเรื่องการร่วมกันแก้ปัญหาที่รุนแรงที่สุด รองลงมาเป็นเรื่องที่แม่ข่ายพบปะกับสมาชิก

10.1.1.3 ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำ

ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำ นั้นแบ่งออกเป็น 3 ด้านคือด้านการบริหารจัดการ ด้านการติดต่อประสานและด้านความมีอิทธิพลหรือได้รับความนิยมในหมู่สมาชิก ซึ่งพบว่าส่วนใหญ่แม่ข่ายหรือแกนนำมีความสามารถในด้านบริหารจัดการ โดยมีดำเนินการทั้งในเรื่องการวางกฎระเบียบที่ตกลงร่วมกัน มีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน และมีการจัดทำแผนปฏิบัติงานร่วมกันมีการประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นระยะๆ

ส่วนความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำในด้านติดต่อการประสานงาน พบว่ามีความสามารถพอสมควร โดยเน้นไปที่มีการดำเนินการจัดให้มีแหล่งรวบรวมข้อมูลบริการแก่สมาชิก มีการแสวงหาเงินทุนมาสนับสนุนกิจกรรมเครือข่าย และมีการกระจายโอกาสให้ทุกกลุ่มสมาชิกอย่างเทียมกัน ในขณะที่การดำเนินการในเรื่องการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆมีเพียง สักส่วนเพียงครั้งหนึ่งเท่านั้นที่ดำเนินการ ส่วนในด้านความนิยมและความมีอิทธิพลของแม่ข่ายนั้นอยู่ในระดับที่ดีมากไม่ว่าจะเป็นความพอใจในผลงานโดยรวมของแม่ข่ายหรือแกนนำ ความพอใจในประโยชน์ที่ได้รับจากการติดต่อผ่านแม่ข่ายหรือแกนนำ และแม่ข่ายหรือแกนนำมีความสามารถในการชักจูงสมาชิกให้มาทำกิจกรรมต่างๆได้

10.1.1.4 ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการของเครือข่าย

ปัจจัยแวดล้อมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการเครือข่ายที่เข้ามาเกี่ยวข้องมากที่สุด คือ การได้รับส่งเสริมจากภาครัฐและสภาพสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นเอื้อต่อการพัฒนาเครือข่าย ส่วนสภาพเศรษฐกิจในชุมชนมีส่วนผลักดันให้เกิดเข้ามาเกี่ยวข้องในระดับปานกลาง ส่วนการเข้ามาสนับสนุนจากทางการเมืองหรือจากองค์กรเอกชนอื่นๆตลอดจนแหล่งทุน นั้นเข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินการของเครือข่ายน้อยมาก

10.1.1.5 การพัฒนาเครือข่าย

การพัฒนาเครือข่ายแบ่งการพัฒนาดังนี้ 3 ด้านหลักๆ คือ การพัฒนาจำนวน

สมาชิก การพัฒนาของกิจกรรมและการพัฒนาความสัมพันธ์และการบริหารจัดการซึ่งในด้านการพัฒนาจำนวนสมาชิกนั้น เครือข่ายส่วนใหญ่มีระดับการพัฒนาอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการพัฒนากิจกรรมในเครือข่ายไม่ว่าจะเป็น การขยายขอบเขตเขตการทำงานไปจากเดิม และความหลากหลายของกิจกรรมและความสอดคล้องของกิจกรรมต่าง ๆ นั้นอยู่ในระดับที่ดีพอสมควร

ส่วนการพัฒนาความสัมพันธ์และการบริหารจัดการนั้น พบว่า การเข้ามามีบทบาทของผู้นำแต่ละกลุ่มในกิจกรรมของเครือข่ายนั้นค่อนข้างดีมากมีการวางแผนการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันในระยะยาว การปรับเปลี่ยนการปฏิบัติงานตามความเหมาะสมอยู่ในระดับดีพอสมควร แต่การถ่ายโอนอำนาจให้คนรุ่นใหม่ในเครือข่ายส่วนใหญ่ปฏิบัติอยู่ระดับปานกลางเท่านั้น

10.1.2 ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน

วัตถุประสงค์หนึ่งของการทำวิจัยในครั้งนี้ คือ การวัดระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน เมื่อดำเนินการศึกษามาถึงขั้นบทสรุปนี้จะเป็นการนำมาวัดที่สร้างจากกรอบแนวความคิดของผู้วิจัยที่ได้มาจากการทบทวนวรรณกรรม มาผนวกกับอีก 2 ส่วนคือ จากทัศนะของผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม และจากทัศนะของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปเป็นมาตรวัดของความเข้มแข็งของเครือข่ายดังต่อไปนี้

10.1.2.1 เครือข่ายที่มีความสัมพันธ์ในหมู่สมาชิกเครือข่ายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย ความร่วมมือในการทำกิจกรรมของแต่ละกลุ่มสมาชิกในเครือข่าย ความรวดเร็วในการร่วมตัวทำกิจกรรม การยอมรับในกฎระเบียบและกติการ่วมกัน สมาชิกรู้หน้าที่และทำด้วยความรับผิดชอบ สมาชิกเต็มใจที่จะมีการแบ่งปันความรู้แก่กันในหมู่สมาชิก และสมาชิกร่วมตัวกันเป็นเครือข่ายด้วยความสมัครใจและมีการประชุมวางแผนร่วมกันคิดร่วมกันทำอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนการติดต่อพบปะสัมพันธ์ต่างๆ

10.1.2.2 กิจกรรมเครือข่ายสามารถตอบสนองต่อปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ เครือข่ายสามารถตอบสนองกับความต้องการของสมาชิกและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง เช่น มีประโยชน์เกื้อกูลกัน มีการเคลื่อนไหวและเกาะเกี่ยวอย่างเป็นระบบ เครือข่ายมีการบริหารจัดการที่ดี จัดการเองได้และมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ได้อย่างทั่วถึงและเหมาะสม มีการประชุมอย่างต่อเนื่อง มีการจัดทำประชาคมร่วมกันในการกำหนดแผนงาน และการแก้ไขปัญหาต่างๆอย่างต่อเนื่อง มีแผนปฏิบัติงาน มีการประสานกันตลอดเวลา มีการแลกเปลี่ยนข่าวสารกันหรือสนับสนุนด้านความรู้ ให้เกิดความคิดริเริ่มใหม่ๆ และมีการช่วยเหลือในการติดต่อด้านการตลาด ไปจนถึงสามารถแก้ไขปัญหาภายในชุมชนของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเครือข่ายที่เข้มแข็งสมาชิกต้องพอใจในประโยชน์ที่กลุ่มของสมาชิกได้รับจากการเข้าร่วมเครือข่ายและได้รับประโยชน์

อย่างเท่าเทียมกัน โดยเครือข่ายสามารถเป็นแหล่งพึ่งพิงให้กับสมาชิก ช่วยเหลือสมาชิกได้ มีช่องทางในการรองรับผลผลิตหรือทำตลาดได้ดี มีการพัฒนาชุมชน สร้างงานให้กับชุมชน

10.1.2.3 เครือข่ายเป็นที่ยอมรับจากองค์กรภายนอก ประกอบด้วย การได้รับการยอมรับเป็นแหล่งเรียนรู้ดูงาน ได้รับการยอมรับจากภาครัฐ โดยมีส่วนราชการมาติดต่อประสานงาน ตลอดจนสามารถของบประมาณจากภาครัฐได้

10.1.2.4 เครือข่ายต้องมีการพัฒนา ประกอบด้วยทำให้กลุ่มสมาชิกมีการพัฒนาพึ่งตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งภาครัฐมากเกินไป มีการขยายผลงานหรือผลิตภัณฑ์ของกลุ่มสมาชิก เครือข่าย มีการขยายจำนวนสมาชิก

10.1.2.5 เครือข่ายมีผู้นำหรือผู้บริหารเครือข่ายที่ดี ประกอบด้วย เครือข่ายต้องมีผู้นำที่เข้มแข็ง คณะกรรมการเครือข่ายที่เข้มแข็ง เสียสละ มีความรู้ ความสามารถ มีความพร้อมในเรื่องเวลาที่จะเข้ามาดูกิจกรรมของเครือข่าย มีความรับผิดชอบ รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง และเก่งในเรื่องการประสานและการตลาด มีการบริหารเป็นระบบ สามารถชักจูงสมาชิกได้ โดยผู้นำแต่ละกลุ่มที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายต้องเข้าใจการรวมตัว หรือการเป็นเครือข่าย

10.1.2.6 เครือข่ายต้องมีการจัดการการเงินที่ดี เช่น เครือข่ายออมทรัพย์ควรมีระบบการเงินที่เป็นไปด้วยดีสามารถเรียกเก็บจากสมาชิกได้ มีเงินออม มีกองทุนเครือข่าย มีวิธีการจัดการการเงินที่ดี

10.1.2.7 มีพื้นที่เครือข่ายที่กว้างขยายจากระดับตำบลไปสู่อำเภอและมีการรวมกลุ่มหลายกลุ่ม

10.1.2.8 พื้นที่กลุ่มสมาชิกเครือข่ายที่สามารถติดต่อสื่อสารได้อย่างสะดวกไม่อยู่ห่างไกลกันเกินไป

10.1.2.9 มีทะเบียนบัญชีที่ชัดเจน มีลักษณะการโยงใยความสัมพันธ์ที่ชัดเจน เพื่อจะได้ปฏิบัติงานติดต่อกันได้อย่างสะดวก

10.1.3 ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายโดยวิธีการทดสอบการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบเชิงชั้นและการวิเคราะห์เส้นทาง โดยปัจจัยที่นำมาวิเคราะห์มีทั้งหมด 4 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านลักษณะของเครือข่าย ปัจจัยด้านความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำ ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการเครือข่ายและปัจจัยด้านการพัฒนาเครือข่าย

ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบเชิงชั้นทำให้ทราบว่าทั้ง 4 ปัจจัยส่งผลกระทบต่อระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายซึ่งเป็นการยืนยันตามกรอบแนวความคิด แม้จะไม่ใช่ทุกตัวแปรในแต่ละ

ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่าย กล่าวคือ ในปัจจัยด้านลักษณะเครือข่าย ตัวแปรที่มีผลต่อระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายคือ ลักษณะการเกิดของเครือข่ายและความพอใจในการติดต่อสัมพันธ์กันในหมู่สมาชิก ในปัจจัยด้านความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำที่มีผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายคือ ความสามารถในการติดต่อประสานงาน

ส่วนปัจจัยด้านปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการของเครือข่ายที่มีผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายคือสภาพเศรษฐกิจในชุมชน และปัจจัยด้านการพัฒนาเครือข่าย คือระดับของการพัฒนาเครือข่าย

เมื่อนำมาวิเคราะห์เส้นทางซึ่งพิจารณาตัวแปรเป็นรายตัวแปรในแต่ละปัจจัยทำให้ทราบเพิ่มเติมไปอีกว่าระดับการพัฒนาเครือข่ายจะมีผลต่อระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายมากที่สุด หมายความว่า ยิ่งเครือข่ายมีการพัฒนาไปมากเท่าใดจะยิ่งเข้มแข็งมากขึ้นตามไปด้วย รองลงมาคือระดับความพอใจในการติดต่อสัมพันธ์ในหมู่สมาชิกเครือข่ายและลักษณะการเกิดของเครือข่ายตามลำดับ

ในขณะเดียวกันพบว่าความสามารถในการติดต่อประสานงานของแม่ข่ายหรือแกนนำกับสภาพเศรษฐกิจในชุมชนที่มีส่วนผลักดันให้เกิดเครือข่ายกับส่งผลทางตรงในเชิงลบต่อความเข้มแข็งของเครือข่าย

นอกจากยังมีปัจจัยอื่นๆที่ส่งผลทางอ้อมในเชิงบวกต่อความเข้มแข็งของเครือข่าย คือ ความบ่อยของการติดต่อสัมพันธ์กันของสมาชิกในเครือข่ายที่ส่งผลทางอ้อมผ่านความพอใจในการติดต่อสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่าย และความสามารถในด้านการบริหารจัดการของแม่ข่ายหรือแกนนำส่งผลทางอ้อมผ่านระดับการพัฒนาเครือข่าย

ส่วนที่มีผลทางอ้อมในเชิงลบต่อความเข้มแข็งของเครือข่าย คือ โครงสร้างของเครือข่ายที่มีระบบการจัดตั้งผู้ประสานงานหรือมีแม่ข่ายส่งผลทางอ้อมผ่านการพัฒนาเครือข่าย และปัจจัยด้านการส่งเสริมของภาครัฐที่ส่งผลเชิงลบผ่านลักษณะการเกิดของเครือข่าย

ผลการวิเคราะห์ทำให้ทราบว่าตัวแปรหลายตัวแปรมีความสัมพันธ์เชิงลบต่อระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายทั้งที่ควรเป็นความสัมพันธ์ในเชิงบวก ซึ่งเมื่อนำมาพิจารณาร่วมกับข้อมูลในเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการสังเกตการณ์ในภาคสนามผนวกกับการทบทวนวรรณกรรมเพิ่มเติมทำให้เข้าใจว่าเพราะเหตุใดตัวแปรเหล่านี้จึงมีความสัมพันธ์ในเชิงลบต่อความเข้มแข็งซึ่งได้อธิบายรายละเอียดไว้แล้วในบทที่ 6 จึงจะไม่ขอกล่าวซ้ำอีก

10.1.4 ปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย

ปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน เกิดจากสาเหตุหลายประการได้แก่ การจัดหาผู้ที่มีรับผิดชอบเมื่อทำกิจกรรมร่วมกันในเครือข่าย การขาดเงินทุนหรืองบประมาณที่เป็นกองกลางที่ใช้ในเครือข่าย ความขัดแย้งในหมู่สมาชิกเมื่อทำกิจกรรมร่วมกันในเครือข่าย การขาดกระจายข่าวสารหรือข้อมูลต่างๆในเครือข่ายอย่างทั่วถึง การขาดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิก มักมีเพียงการประชุมเท่านั้น ตลอดจนการขาดการพบปะกันระหว่างสมาชิกและความต่อเนื่องของกิจกรรมต่างๆ การรับรู้ความร่วมมือแบบเครือข่ายเฉพาะผู้ที่ผู้นำกลุ่มและการขาดการบันทึกข้อมูลพื้นฐานของเครือข่าย เช่น บัญชีรายชื่อสมาชิก

10.1.5 การพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่ายองค์กรชุมชน

แนวทางในการพัฒนาขีดความสามารถที่สรุปจากข้อมูล 3 ส่วนคือ จากที่กลุ่มตัวอย่างระบุแนวทางพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่าย และสภาพปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาเครือข่าย ตลอดจนผลการวิเคราะห์ทางสถิติ สรุปได้แนวทางการพัฒนาต้องขึ้นอยู่กับ 5 ส่วนหลักคือ 1) ผู้นำกลุ่ม ผู้นำเครือข่าย แม่ข่ายหรือแกนนำตลอดจนกรรมการเครือข่าย 2) สมาชิกเครือข่าย 3) งบประมาณหรือเงินกองทุนสำหรับกิจกรรมเครือข่าย 4) กิจกรรมของเครือข่าย และ 5) การบันทึกข้อมูลพื้นฐานของเครือข่าย เช่นทำบัญชีรายชื่อสมาชิก โดยรายละเอียดจะขอยกไปอธิบายในหัวข้อ 10.2 ข้อเสนอแนะ

10.1.6 ความสัมพันธ์ระหว่างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนกับการมีเครือข่าย

ทั้งจากความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้งผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มโดยส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของเครือข่ายว่ากลุ่มที่เข้มแข็งขึ้นอยู่กับการมีเครือข่าย (ร้อยละ 80-90) ผสมกับผลการวิเคราะห์ทางสถิติในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการมีเครือข่ายกับความเข้มแข็งของกลุ่มพบว่าเครือข่ายสามารถช่วยให้กลุ่มมีความเข้มแข็งได้ เพราะเครือข่ายที่เข้มแข็งเป็นเครือข่ายที่สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกเครือข่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพที่ผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มที่ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าความเข้มแข็งของกลุ่มขึ้นอยู่กับการมีเครือข่ายในการที่ช่วยทำให้กลุ่มเข้มแข็งยิ่งขึ้น เพราะสามารถช่วยเหลือกัน แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันอันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มหรือองค์กรชุมชน

10.2 ข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้พบว่าความเข้มแข็งของเครือข่ายมีประโยชน์ต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม การที่จะพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายได้นั้นจะต้องดำเนินโดยพิจารณาจาก 4 ปัจจัย ประกอบด้วย ปัจจัยด้านลักษณะเครือข่าย ปัจจัยด้านความสามารถของแกนนำ ปัจจัยด้านระดับการพัฒนาของเครือข่ายและปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อมที่มาเกี่ยวข้องกับการดำเนินการของเครือข่าย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

10.2.1 การพัฒนาเครือข่าย

สิ่งหนึ่งที่ควรให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย คือ จะต้องมีการพัฒนาเครือข่าย ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงและเป็นปัจจัยที่สำคัญ เครือข่ายจะเข้มแข็งได้จะต้องมีการพัฒนาทั้งกิจกรรมและความสัมพันธ์ ตลอดจนการบริหารจัดการต่างๆ ในเครือข่าย ได้แก่ มีการขยายขอบเขตงาน มีการพัฒนากิจกรรมให้หลากหลายและสอดคล้อง ให้ผู้นำแต่ละกลุ่มเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมเครือข่ายมากขึ้น จัดให้มีการวางแผนการทำงานร่วมกันในระยะยาว ตลอดจนสามารถปรับเปลี่ยนการปฏิบัติงานตามความเหมาะสม พร้อมกับการถ่ายโอนอำนาจให้คนรุ่นใหม่ได้มีโอกาสเข้ามาบริหารบ้าง

10.2.2 ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำ

การที่จะให้เครือข่ายมีการพัฒนาได้สิ่งสำคัญที่สุดคือ ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำในเรื่องการบริหารจัดการ ไม่ว่าจะเป็นการจัดให้มีการมีการวางแผนปฏิบัติการที่ตกลงร่วมกัน มีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการจัดทำแผนปฏิบัติงานร่วมกันและมีการประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นระยะๆ อย่างไรก็ตามแม่ข่ายหรือแกนนำที่ควรระมัดระวังในเรื่องการติดต่อประสานงานที่อาจส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายได้

เหตุที่เป็นเช่นนั้น เนื่องมาจากการประสานในหลายเรื่องนั้นอาจส่งผลกระทบต่อความพอใจของสมาชิกในเครือข่ายได้ ไม่ว่าจะเป็นการแสวงหาเงินทุนมาสนับสนุนกิจกรรมเครือข่าย การกระจายโอกาสให้กลุ่มสมาชิกอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นเรื่องของผลประโยชน์หากทำแล้วไม่โปร่งใสหรือไม่ยุติธรรมจริงๆ หรือยากที่ตัดสินว่ายุติธรรมหรือไม่ อาจสร้างความแตกแยกให้กับสมาชิกได้

10.2.3 ความเข้าใจในความร่วมมือแบบเครือข่ายของผู้นำ

ผู้นำในที่นี้รวมทั้งผู้นำกลุ่ม ผู้นำเครือข่าย แม่ข่ายหรือแกนนำตลอดจนกรรมการเครือข่าย ต้องมีการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ และอย่างเข้าใจในลักษณะความร่วมมือแบบเครือข่ายโดยเฉพาะผู้นำของแต่ละกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่เข้ามาร่วมเครือข่ายต้องถ่ายทอดข้อมูล

ที่ได้รับจากระดับเครือข่าย เช่นการไปประชุมต่างๆมาถ่ายทอดให้กับสมาชิกของกลุ่มอย่างทั่วถึง และสร้างโอกาสให้สมาชิกเครือข่ายได้มีโอกาสติดต่อสัมพันธ์กัน แลกเปลี่ยนข้อมูลต่างๆอย่างต่อเนื่อง

10.2.4 ความพอใจในการติดต่อสัมพันธ์กันในหมู่สมาชิกเครือข่าย

นอกจากเรื่องการพัฒนาเครือข่ายที่ส่งผลโดยตรงต่อความเข้มแข็งของเครือข่าย อีกประการหนึ่งที่สำคัญไม่น้อยไปกว่ากันคือ ระดับความพอใจในการติดต่อสัมพันธ์กันในหมู่สมาชิกเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็นความพอใจในเรื่องการทำกิจกรรมร่วมกัน ความพอใจที่แม่ข่ายมาพบปะสมาชิก ความพอใจในการที่ผู้นำของแต่ละกลุ่มได้มาพบปะกัน และความพอใจที่สมาชิกเครือข่ายได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาต่างๆ หากสมาชิกพอใจจะทำให้สมาชิกของเครือข่ายมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน การเกาะเกี่ยวย่อมเหนียวแน่น โดยสิ่งที่ส่งผลต่อระดับความพอใจของสมาชิกนั้นอยู่ที่ความถี่ของการทำกิจกรรมดังกล่าวร่วมกัน ยิ่งมีความบ่อยมากขึ้นเท่าใดความพอใจจะยิ่งมากขึ้นตามไปด้วย

10.2.5 ความร่วมมือของหมู่สมาชิก

สมาชิกต้องเข้ามาร่วมเครือข่ายด้วยความเต็มใจ เข้าใจในความร่วมมือแบบเครือข่าย และให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆของเครือข่าย ซึ่งช่วยลดความขัดแย้งระหว่างสมาชิกได้ และทำให้งานหรือกิจกรรมที่ทำมีคุณภาพ เช่น เครือข่ายทอผ้า หากสมาชิกสนใจที่พัฒนาผลิตภัณฑ์ พัฒนาตลาด ผลประโยชน์ไม่ได้ตกอยู่ที่เครือข่ายแต่จะส่งผลมายังกลุ่มสมาชิกที่มีโอกาสได้ขยายตลาด โดยอาศัยศักยภาพของเครือข่าย

10.2.6 ลักษณะของกิจกรรม

กิจกรรมต่างๆที่ทำร่วมกันในเครือข่ายควรมาจากความต้องการของสมาชิกหรือเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกได้อย่างชัดเจน ไม่ควรมีเพียงการจัดประชุมเท่านั้น ต้องทำให้สมาชิกรู้สึกว่าการหาตลาดให้กับกลุ่มสมาชิก การร่วมกันไปจำหน่ายสินค้าร่วมกัน เป็นต้น

10.2.7 การเริ่มต้นจัดตั้งเครือข่ายและโครงสร้างของเครือข่าย

สำหรับลักษณะเครือข่ายที่ช่วยเสริมสร้างหรือพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย ควรจะเป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นหรือจัดตั้งโดยผู้นำในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในเริ่มมากกว่าที่จะได้รับการจัดตั้งจากคนภายนอกชุมชน โดยเฉพาะภาครัฐการที่จะให้การสนับสนุนหรือส่งเสริมให้มีเครือข่ายนั้นถือเป็นสิ่งที่ดีแต่ควรทำอยู่ในขอบเขตที่พอเหมาะให้คนในท้องถิ่นได้มีโอกาสริเริ่มกันเอง ให้เริ่มจากความต้องการของคนในชุมชนจริงๆ ไม่เช่นนั้นการส่งเสริมจากภาครัฐแทนที่จะเป็นผลดีกลับเป็นผลลบต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายได้

นอกจากนี้โครงสร้างของเครือข่ายที่มีระบบการจัดตั้งผู้ประสานงานสามารถส่งผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายได้หากแม่ข่ายไม่มีความสามารถเพียงพอทั้งในด้านการบริหารจัดการหรือการประสาน เพราะการมีแม่ข่ายเป็นเหมือนการรวมศูนย์กลางการติดต่อไว้ที่แม่ข่าย ซึ่งตามรูปแบบของเครือข่ายยังไม่ถือเป็นเครือข่ายที่สมบูรณ์นักเพราะการติดต่อระหว่างกลุ่มสมาชิกในเครือข่ายยังต้องผ่านศูนย์กลางไม่ได้ติดต่อกันโดยตรง ดังนั้นตัวแม่ข่ายซึ่งเป็นเสมือนผู้นำกลุ่มจึงมีอิทธิพลมากต่อการดำเนินกรต่างๆ หากผู้นำขาดความสามารถหรือแม้แต่ขาดความเอาใจใส่อาจส่งผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายได้

10.2.8 ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่าย

สำหรับปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการของเครือข่ายที่นอกจากจะต้องระมัดระวังเรื่องการส่งเสริมจากภาครัฐแล้ว สถานการณ์ที่น่าจับตามองและควรต้องให้ผู้ที่เป็นแม่ข่ายหรือแกนนำของเครือข่ายต่างๆ ให้ความสนใจเป็นพิเศษ คือ สภาพเศรษฐกิจชุมชนที่มีส่วนผลักดันให้เกิดเครือข่าย เพราะเป็นปัจจัยที่สามารถส่งผลทั้งทางลบต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายได้

เหตุที่เป็นเช่นนั้น เนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจที่ยังกดดันให้เกิดความร่วมมือแบบเครือข่ายมากขึ้นเท่าใด อาจสร้างความกดดันให้กลุ่มสมาชิกคาดหวังผลจากความร่วมมือแบบเครือข่ายมากขึ้น ซึ่งอาจนำไปสู่การแตกแยกในหมู่สมาชิกได้หากไม่เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ เช่น คาดหวังให้เครือข่ายเป็นช่องทางในการจำหน่ายสินค้า แต่กลับไม่ประสบความสำเร็จ สมาชิกก็จะเริ่มไม่ยอมมาร่วมเครือข่าย ดังนั้นหากตกอยู่ภายใต้สภาวะเช่นนี้เมื่อใดผู้นำของเครือข่ายควรเร่งแก้ปัญหาก่อนที่จะกลายเป็นปัญหาที่รุกรามจนนำไปสู่ความล่มสลายของเครือข่ายได้

10.2.9 กองทุนหรืองบประมาณกองกลางสำหรับกิจกรรมเครือข่าย

การมีเงินกองทุนสำหรับการทำกิจกรรมต่างๆ ของเครือข่ายเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่าย โดยอาจมาจากการคำบารุงของสมาชิก หรือนักจากกำไรที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมของหมู่สมาชิกเป็นต้น แต่ต้องระวังไม่ให้เงินที่มากจนนำมาสู่ปัญหาให้เครือข่าย โดยผู้รับผิดชอบต้องมีความสามารถในการจัดการการเงิน

10.2.10 การเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน

ควรมีการบันทึกข้อมูลพื้นฐานของเครือข่าย เช่น บัญชีรายชื่อสมาชิก หรืออย่างน้อยๆ ก็ชื่อกลุ่มที่เข้าร่วมเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อประโยชน์ในการติดต่อประสานงานกัน และเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มอื่นที่สนใจจะเข้าร่วมเครือข่ายหากว่าเครือข่ายที่ศักยภาพที่มีจำนวนสมาชิกมาเข้าร่วมเครือข่ายเป็นจำนวนมาก

10.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ พบว่าในเรื่องความร่วมมือแบบเครือข่ายนั้นค่อนข้างจะเป็นเรื่องที่ใหม่อยู่สำหรับชาวบ้านและไม่ค่อยชัดเจนนัก การรับรู้ของชาวบ้านไม่ตรงกันบางคนทราบอย่างหนึ่งอีกคนทราบอีกอย่างหนึ่งแม้จะเป็นสมาชิกเครือข่ายเดียวกัน ซึ่งตามหลักการผู้วิจัยต้องยอมให้ข้อมูลเป็นไปตามธรรมชาติของผู้ตอบ ไม่สามารถไปชี้นำได้ ทำให้การประเมินผลความเข้มแข็งของเครือข่ายกระทำได้ค่อนข้างยากและส่งผลให้มีกลุ่มตัวอย่างที่นำมาวิเคราะห์ค่อนข้างน้อยกว่าที่คาดการณ์ไว้

อย่างไรก็ตามประเด็นการศึกษาของการวิจัยยังมีหลายส่วนที่น่าสนใจ และน่าศึกษาเพิ่มเติมไม่ว่าจะเป็นเรื่องการบริหารการงบประมาณกองกลางของเครือข่ายที่ใช้ทำกิจกรรมของเครือข่ายหรือความพร้อมของเครือข่ายในการรองรับภาระในการบริหารงบประมาณของรัฐบาลที่ส่งผ่านมายังเครือข่าย และศักยภาพของเครือข่ายในการพัฒนาการตลาดให้กับธุรกิจชุมชน

สำหรับวิธีการศึกษาวิจัยควรมีระยะเวลาในการศึกษาที่มีเพียงพอที่สร้างความเข้าใจให้ตรงกันในเรื่องความร่วมมือแบบเครือข่ายระหว่างนักวิจัยกับชาวบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรทำการศึกษาในลักษณะกรณีศึกษาเครือข่ายที่มีความเข้มแข็ง ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ไม่สามารถใช้วิธีการดังกล่าวเนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องเวลาในการศึกษาวิจัย และต้องการมุ่งศึกษาสภาพทั่วไปว่ามีระดับความร่วมมือของเครือข่ายมากน้อยเพียงใด ซึ่งทำให้ทราบว่ามีจำนวนกลุ่มหรือองค์กรที่ร่วมมือแบบเครือข่ายไม่มากนักประมาณ 1 ใน 4 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดแม้จะมีการศึกษาถึง 4 จังหวัดก็ตาม ดังนั้นวิธีที่เหมาะสมที่ทำให้ผลการศึกษาคือความร่วมมือแบบเครือข่ายที่ ชัดเจนและเป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้นควรใช้วิธีการนี้ศึกษาไปด้วย

ภาคผนวก ข

ในภาคผนวก ข นำเสนอคู่มือลงรหัส ซึ่งในที่นี้ขอแบ่งออกเป็น คู่มือลงรหัส 1 และคู่มือลงรหัส 2 เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์ผล โดยคู่มือลงรหัส1 เป็นแบบสอบถามที่เก็บจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด(ทั้งที่มีและไม่มีความร่วมมือแบบเครือข่ายที่ตอบตอนที่1 ในแบบสอบถาม)ส่วนคู่มือลงรหัส 2 เป็นแบบสอบถามที่เก็บจากกลุ่มตัวอย่างที่มีเครือข่ายเท่านั้น (ตั้งแต่ตอนที่ 2)

คู่มือลงรหัส1 แบบสอบถามตรวจสอบความร่วมมือแบบเครือข่าย

สดมภ์	ตัวแปร	ตอน/ซ้ำ	ข้อความ	รหัส
78-80	ID		เลขที่แบบสอบถาม	รหัสผู้ตอบตั้งแต่ 001,.....
1	TYPE1**	1/1	ตอนที่ 1 เครือข่าย กลุ่มมีการติดต่อกับกลุ่มอื่นที่อยู่สายงานเดียวกันหรือไม่ กลุ่มของท่านทำกิจกรรมอะไรบ้างที่ร่วมกับกลุ่มอื่น กลุ่มที่ 1 ** ประเภทของกลุ่มที่1	***โปรดใส่รหัสประเภทของกลุ่มก่อน** 1 = อาชีพ, 2= ออมทรัพย์, 3=ภพสม.. 4=อาชีพสตรี, 5=ภพคจ., 6=ศพด.. 7=อสม., 8 =อื่นๆ
2	Act 1		- แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร	1 = มี, 0=ไม่มี , 7=ไม่เข้าข่าย, 9 = ไม่ตอบ
3	Actto1		- โดยทำร่วมกับกลุ่ม..... (รหัส 1-7 เป็นการทำร่วมกับกลุ่มงานเดียวกัน ส่วนรหัส 8 เป็นการร่วมกับกลุ่มที่อยู่ต่างสายงานซึ่งถือว่าไม่เข้าข่าย)	1=กับหมู่อื่นตำบลเดียวกัน 2=กับหมู่อื่นต่างตำบล 3=กับกลุ่มงานเดียวระดับอำเภอ 4=กับกลุ่มงานเดียวกันระดับจังหวัด 5=(1+2) ทั้งตำบลเดียวกัน+ต่างตำบล 6= ร่วมกันในเครือข่าย,7= อื่นๆ 8 = ร่วมกับต่างสายงาน (ไม่เข้าข่าย) 9= ไม่ตอบ (+ไม่เข้าข่ายไม่มีกิจกรรม) 0= ร่วมแต่ไม่ทราบว่ากลุ่มที่ร่วม
4	Act 2		- ร่วมกันแก้ปัญหาต่างๆ	รหัสเหมือนข้อแลกเปลี่ยนข่าวสาร
5	Actto 2		- โดยทำร่วมกับกลุ่ม.....	รหัสเหมือนข้อแลกเปลี่ยนข่าวสาร

สดมภ์	ตัวแปร	ตอบ/ข้อ	ข้อความ	รหัส
6	Act 3		- ไปดูงาน	รหัสเหมือนข้อแลกเปลี่ยนข่าวสาร
7	Actto 3		- โดยทำร่วมกับกลุ่ม.....	รหัสเหมือนข้อแลกเปลี่ยนข่าวสาร
8	Act 4		- ร่วมมือในการทำตลาด/ค้าขายร่วมกัน	รหัสเหมือนข้อแลกเปลี่ยนข่าวสาร
9	Actto4		- โดยทำร่วมกับกลุ่ม.....	รหัสเหมือนข้อแลกเปลี่ยนข่าวสาร
10	Act 5		- ร่วมมือกันกู้ยืม	รหัสเหมือนข้อแลกเปลี่ยนข่าวสาร
11	Actto 5		- โดยทำร่วมกับกลุ่ม	รหัสเหมือนข้อแลกเปลี่ยนข่าวสาร
12	Act 6		- แลกเปลี่ยนเครื่องมือ/เทคโนโลยี/อุปกรณ์	รหัสเหมือนข้อแลกเปลี่ยนข่าวสาร
13	Actto6		- โดยทำร่วมกับกลุ่ม.....	รหัสเหมือนข้อแลกเปลี่ยนข่าวสาร
14	Act 7		- ร่วมมือเพื่อต่อรองกับรัฐ/เอกชน	รหัสเหมือนข้อแลกเปลี่ยนข่าวสาร
15	Actto 7		- โดยทำร่วมกับกลุ่ม.....	รหัสเหมือนข้อแลกเปลี่ยนข่าวสาร
16	Act 8		- ร่วมมือจัดประชุม	รหัสเหมือนข้อแลกเปลี่ยนข่าวสาร
17	Actto 8		- โดยทำร่วมกับกลุ่ม.....	รหัสเหมือนข้อแลกเปลี่ยนข่าวสาร
18	Network1	ข้อ 2	มีความร่วมมือแบบเครือข่ายหรือไม่	1 = มี , 0 = ไม่มี . 9 = ไม่ตอบ
19	Name 1		ชื่อเครือข่าย (ดูจากประเภทของเครือข่าย)	1=ออมทรัพย์, 2=ธุรกิจ , 3 = สตรี 4= เกษตรกรรม,5=อาสาพัฒนาชุมชน 6=อาสาสมัครสาธารณสุข, 7= อาชีพ 8=อื่นๆ ,0= ไม่มีเครือข่าย 9=ไม่ทราบ ไม่ตอบ
20	TYPE 2**		กลุ่มที่2 ** ประเภทของกลุ่มที่2	**การลงรหัสเหมือนกับของกลุ่มที่ 1 (ถ้าไม่มีกลุ่มที่ 2 ให้รหัส 9 ทั้งหมด)
	ใส่ "S" หน้าหน้า		กิจกรรม 9 อย่าง พร้อมระบุว่าร่วมกับกลุ่มใดบ้าง	**การลงรหัสเหมือนกับของกลุ่มที่ 1 (1=มี, 0=ไม่มี , 9=ไม่ตอบ)ร่วมกับ...
21	S Act 1		1.แลกเปลี่ยน	1=กับหมู่อื่นตำบลเดียวกัน
22	S Actto1		ทำกับกลุ่ม.....	2=กับหมู่อื่นต่างตำบล
23	S Act 2		2.แก้ไขปัญหา	3=กับกลุ่มงานเดียวระดับอำเภอ
24	S Actto2		ทำกับกลุ่ม.....	4=กับกลุ่มงานเดียวกันระดับจังหวัด
25	S Act 3		3.ดูงาน	5=(1+2) ทั้งตำบลเดียวกัน+ต่างตำบล
26	S Actto3		ทำกับกลุ่ม.....	6= ร่วมในนามชมรม/สมาคม,7= อื่นๆ
27	S Act 4		4.ทำตลาด	8 = ร่วมกับต่างสายงาน (ไม่เข้าข่าย)
28	S Actto4		ทำกับกลุ่ม.....	9= ไม่ตอบ (+ไม่เข้าข่ายไม่มีกิจกรรม)
29	S Act5		5. กู้ยืม	0= ทราบว่าร่วมแต่ไม่ทราบกลุ่ม
30	S Actto5		ทำกับกลุ่ม.....	

สดมภ์	ตัวแปร	หน้า/ข้อ	ข้อความ	รหัส
31	S Act6		6. เครื่องมือ	(1=มี, 0=ไม่มี, 9=ไม่ตอบ) ร่วมกับ...
32	S Actto6		ทำกับกลุ่ม.....	1=กับหมู่อื่นตำบลเดียวกัน
33	S Act7		7. ต่อรอง	2=กับหมู่อื่นต่างตำบล
34	S Actto7		ทำกับกลุ่ม.....	3=กับกลุ่มงานเดียวระดับอำเภอ
35	S Act8		8. ประชุม	4=กับกลุ่มงานเดียวกันระดับจังหวัด
36	S Act8		ทำกับกลุ่ม.....	5=(1+2) ทั้งตำบลเดียวกัน+ต่างตำบล
37	S Act9		9. อื่นๆ	6= ร่วมในนามชมรม/สมาคม, 7= อื่นๆ
38	S Actto9		ทำกับกลุ่ม.....	8 = ร่วมกับต่างสายงาน (ไม่เข้าข่าย) 9= ไม่ตอบ (+ไม่เข้าข่ายไม่มีกิจกรรม) 0= ทราบว่าร่วมแต่ไม่ทราบกลุ่ม
39	Network 2		มีความร่วมมือแบบเครือข่ายหรือไม่	รหัสเหมือนกลุ่มที่1
40	Name 2		ชื่อเครือข่าย (ดูจากประเภทของเครือข่าย)	รหัสเหมือนกลุ่มที่1
41	TYPE 3**		กลุ่มที่ 3 ** ประเภทของกลุ่มที่3	(ถ้าไม่มีกลุ่มที่ 3 ให้รหัส 9 ทั้งหมด)
	"T" นำหน้า		กิจกรรม 9 อย่าง พร้อมระบุว่าร่วมกับกลุ่มใดบ้าง	รหัสเหมือนกลุ่มที่1
42	T Act 1		1. แลกเปลี่ยน	(1=มี, 0=ไม่มี, 9=ไม่ตอบ)
43	T Actto1		ทำกับกลุ่ม.....	ร่วมกับ.....
44	T Act 2		2. แก้ไขปัญหา	1=กับหมู่อื่นตำบลเดียวกัน
45	T Actto2		ทำกับกลุ่ม.....	2=กับหมู่อื่นต่างตำบล
46	T Act 3		3. ดูงาน	3=กับกลุ่มงานเดียวระดับอำเภอ
47	T Actto3		ทำกับกลุ่ม.....	4=กับกลุ่มงานเดียวกันระดับจังหวัด
48	T Act 4		4. ทำตลาด	5=(1+2) ทั้งตำบลเดียวกัน+ต่างตำบล
49	T Actto4		ทำกับกลุ่ม.....	6= ร่วมในนามชมรม/สมาคม, 7= อื่นๆ
50	T Act5		5. กู้ยืม	8 = ร่วมกับต่างสายงาน (ไม่เข้าข่าย)
51	T Actto5		ทำกับกลุ่ม.....	9= ไม่ตอบ (+ไม่เข้าข่ายไม่มีกิจกรรม)
52	T Act6		6. เครื่องมือ	0= ทราบว่าร่วมแต่ไม่ทราบกลุ่ม
53	T Actto6		ทำกับกลุ่ม.....	
54	T Act7		7. ต่อรอง	
55	T Actto7		ทำกับกลุ่ม.....	
56	T Act8		8. ประชุม	
57	T Act8		ทำกับกลุ่ม.....	
58	Network 3		มีความร่วมมือแบบเครือข่ายหรือไม่	รหัสเหมือนกลุ่มที่1
59	Name 3		ชื่อเครือข่าย (ดูจากประเภทของเครือข่าย)	รหัสเหมือนกลุ่มที่1

สดมภ์	ตัวแปร	ตอบ/รับ	ข้อความ	รหัส
60-61	Group	7/1	<u>ตอนที่ 7</u> คะแนนความเข้มแข็งกลุ่ม	ระบุ 0-10 คะแนน
62	Depend	7/2	กลุ่มจะเข้มแข็งขึ้นอยู่กับการมีเครือข่ายหรือไม่	ไม่ขึ้น = 1 , ขึ้นบ้าง=2 ขึ้นมาก=3 , ไม่ตอบ=9
63	Sex	7/1	<u>ข้อมูลส่วนตัว</u> เพศ	1=ชาย , 2 =หญิง
64-65	Old	7/2	อายุ	ระบุจำนวนปี , ไม่ตอบ =9
66	Edu	7/3	ระดับการศึกษาชั้นสูงสุด	0= ต่ำกว่าประถม 4 , 1=ประถม 4 2 = ประถม 6 , 3= มัธยมต้น 4 =มัธยมปลาย, 5= อนุปริญญา 6 = ปริญญาตรี , 7=สูงกว่าปริญญาตรี
67-72	Income	7/4	รายได้ (ระบุ 6 หลัก)	ระบุจำนวนบาทต่อปี (แปลงเดือนเป็นปี)
73-74	Live	7/5	ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน	ระบุจำนวนปี , ไม่ตอบ=99
75-76	Occ1	7/6	อาชีพหลัก	01=ทำนา,ทำไร่ , 02= รับจ้าง 03=เลี้ยงสัตว์, 04=แม่บ้าน 05= ช่างราชการ, 06=ค้าขาย 07=ทำงาน, 08=นักเรียน 09=อื่นๆ, 99 = ไม่ตอบ
แถว 2 1-2	Occ2	7/7	อาชีพรอง	01=ทำนา,ทำไร่ , 02= รับจ้าง 03=เลี้ยงสัตว์, 04=แม่บ้าน 05= ช่างราชการ, 06=ค้าขาย 07=ว่างงาน, 08=นักเรียน 09=อื่นๆ, 99 = ไม่ตอบ
3	Province	7/8	ที่อยู่ - จังหวัด	1 = ลพบุรี , 2= พิษณุโลก 3= นครศรีธรรมราช , 4 = ชัยภูมิ
4	Ampor		- อำเภอ	1= อำเภอเมือง, 2= อำเภออื่นๆ
5-6	Tumbon		- ตำบล (16 ตำบล 0-16 หมายเลข)	01 = เขาสายยอด , 02=โคกกระเทียม 03=ท่ามะนาว, 04=ม่วงค่อม 05=ท่าทอง, 06 = ไม้ขอดอน 07= บึงกอก , 08= ชุมแสงสงคราม 09= ปากนคร , 10= ปากพูน 11= ท่าศาลา , 12= สระแก้ว

สดมภ์	ตัวแปร	ตอน/ข้อ	ข้อความ	รหัส
5-6	Tumbon		- ตำบล (ต่อ) (16 ตำบล 0-16 หมายเลข)	13= ห้วยบง, 14= กวางโจน 15 =หนองคูม , 16 = นาเสียว
7-8	Moo		- หมู่บ้าน	ระบุตามหมู่ (2 หลัก)

คู่มือลงรหัส 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับเครือข่าย

** กรณีที่เป็นสมาชิกมากกว่า 1 เครือข่ายให้ลงรหัสที่ละเครือข่าย โดยเครือข่ายที่ 2 ให้ถือเป็นอีกหนึ่งตัวอย่าง โดยข้อมูลส่วนตัวซึ่งจะซ้ำกันให้ใส่รหัส"8"ในเครือข่ายที่สอง

สดมภ์ที่	ตัวแปร	ตอน/ข้อ	ข้อความ	รหัส
79-80	ID	หน้าปก	เลขที่แบบสอบถาม	รหัสผู้ตอบตั้งแต่ 01,....
1	Type1		ชื่อเครือข่าย (แบ่งตามประเภทเครือข่าย หรือ ลักษณะเนื้อหาของเครือข่าย โดยผู้ลงรหัสกรอกเอง)	เครือข่ายทางการเงิน= 1 เครือข่ายอาชีพสตรี = 2 เครือข่ายสตรี = 3 เครือข่ายเกษตรกรรม= 4 เครือข่ายอาสาพัฒนาชุมชน= 5 เครือข่ายอาสาสาธารณสุข = 6 เครือข่ายอาชีพ = 7 เครือข่ายผู้ดูแลเด็ก(ศพด.)= 8 เครือข่ายกขคจ. = 9 เครือข่ายร้านค้า =10 เครือข่ายเยาวชน = 11 เครือข่ายอื่นๆ=12
2-3	Gnum2	2/1 2/1.1	<u>ตอนที่ 2 ลักษณะเครือข่าย</u> -จำนวนกลุ่มที่เข้าร่วมเครือข่ายทั้งหมด	ระบุจำนวนกลุ่ม, ไม่ทราบ= 999
4	Type2	2/1.2	ประเภทของกลุ่มที่เข้าร่วมเครือข่าย	ระดับเดียวกัน=1, ต่างระดับ= 2 ทั้งสองแบบ =3 , อื่นๆ=4 ,ไม่ตอบ=9
5	HAVE	2/1.3	มีกลุ่มที่อยู่สายงานอื่นๆมาเข้าร่วมหรือไม่	มี= 1 ,ไม่มี = 0 ,ไม่ตอบ=9
6-9	Num2	2/1.4	- จำนวนสมาชิกทั้งหมด	ระบุจำนวนจริง, ไม่ทราบ = 9999
10-14	Num1	2/1.4	- จำนวนสมาชิกที่เริ่มต้น	ระบุจำนวนจริง, ไม่ทราบ = 9999
15-17	Gnum1	2/1.4	- จำนวนกลุ่มที่เริ่มต้น	ระบุจำนวนจริง, ไม่ทราบ =999
18-20	Long1	2 / 3.1	-ต้องใช้เวลาที่เดือนปีจึงตั้งเครือข่ายได้ (เมื่อลงรหัสให้แปลงจำนวนปีเป็นเดือน)	ระบุเป็นจำนวนเดือน ไม่ทราบ ,ไม่ตอบ= 999
21-24	Year	2 / 3.1	- จัดตั้งเมื่อ....	ระบุพ.ศ. ไม่ทราบ ,ไม่ตอบ= 9999
25-27	Long2	2 / 3.1	-รวมจำนวนปี/เดือนที่ดำเนินการมาถึงปัจจุบัน (เมื่อลงรหัสให้แปลงเป็นจำนวนเดือน)	ระบุเป็นจำนวนเดือน ไม่ทราบ,ไม่ตอบ = 999

ลำดับที่	ตัวแปร	ตอบ/ข้อ	ข้อความ	รหัส
28	Start	2 / 3.2	เครือข่ายจัดตั้งโดย	มาพบกัน = 1 นักวิชาการคุยกับผู้นำ = 2 เจ้าที่รัฐประสาน = 3 เจ้าหน้าที่รัฐและผู้นำเป็นผู้เริ่ม = 4 ผู้นำเป็นคนเริ่ม = 5 อื่นๆ = 6 , ไม่ทราบ = 9 (ตอบหลายข้อ $1+2+5 = 7$ $1+5 = 8$ $1+3=0$)
29-30	Purpose	2 / 3.3	วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเครือข่าย	เพื่อแลกเปลี่ยน = 1 เพื่อพัฒนาอาชีพ = 2 เพื่อแก้ปัญหา = 3 เพื่อต่อรอง = 4 จัดสวัสดิการ = 5 ไม่ทราบ = 9 , อื่นๆ = 10 *กรณีตอบหลายวัตถุประสงค์ ได้แก่ $1+2+3 = 6$ $1+3 = 7$ $1+2+3+5 = 8$ $1+3+4 = 0$
31	When	2 / 3.4	-กลุ่มของท่านเข้าไปรวมเครือข่ายเมื่อใด	ตั้งแต่เริ่ม = 1, ภายหลัง = 2, ไม่ทราบ = 9 , ไม่เข้าข่าย = 7
32-34	Long 3	2 / 3.4	ระยะเวลาที่เข้าร่วมกี่ปี / เดือน (เมื่อลงรหัสให้แปลงจำนวนปีเป็นเดือน)	ระบุเป็นจำนวนเดือน ไม่ทราบ, ไม่ตอบ = 999
35	SYM	2/ 3.5	มีระบบจัดตั้งผู้ประสานหรือไม่	มี = 1 , ไม่มี = 0 , ไม่ตอบ = 9
36	From	2 / 3.5	- ถ้ามี ผู้ประสานมาจาก	แต่งตั้ง = 1, เลือก = 2, อาสา = 3 ทำหน้าที่โดยตำแหน่งทางราชการ (พัฒนากร/อบต.) = 4, ไม่เข้าข่าย = 7
37	Benefit	2 / 3.5	- มีค่าตอบแทนหรือไม่	มี = 1 , ไม่มี = 0 ไม่เข้าข่าย = 7 ไม่ทราบ = 9

ลำดับที่	ตัวแปร	ตอน/ข้อ	ข้อความ	รหัส
38	Core	2 / 3.5	- ถ้าไม่มี ผู้ที่ทำหน้าที่นี้คือ	แกนนำของกลุ่มต่างๆ = 1 สมาชิกติดต่อกันเอง = 2 อื่นๆ = 3, ไม่เข้าข่าย = 7 1+2=4
39-40	FQ 1	2 / 4	<u>ความบ่อยของการติดต่อสัมพันธ์กัน</u>	ระบุจำนวนครั้งเป็นต่อปี
41-42	FQ 2	2 / 4.1	การทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในเครือข่าย	(ถ้าระบุเป็นเดือนให้แปลงเป็นต่อปีคิดเป็นกี่ครั้ง)
43-44	FQ 3	2 / 4.2	แม่ข่ายพบสมาชิกบ่อยเพียงใด	ไม่ทำเลย = 00 , ไม่เข้าข่าย = 77
45-46	FQ 4	2 / 4.3	ผู้นำแต่ละกลุ่มพบปะบ่อยเพียงใด	ไม่ตอบ = 99
		2 / 4.4	มีการช่วยแก้ปัญหาาร่วมกันกลุ่มสมาชิก	
47-48	PFQ 1	2 / 4	<u>ความพอใจในการติดต่อสัมพันธ์กัน(4.1- 4.9)</u>	
49-50	PFQ 2	2 / 4.1	พอใจในการทำกิจกรรมร่วมกัน	ระบุคะแนน 0-10
51-52	PFQ 3	2 / 4.2	พอใจในการพบปะของแม่ข่ายกับสมาชิก	ไม่ตอบ = 99,
53-54	PFQ 4	2 / 4.3	พอใจในการที่ผู้นำแต่ละกลุ่มพบปะกัน	ไม่เข้าข่าย=77
		2 / 4.4	พอใจในการร่วมกันแก้ปัญหาาร่วมกัน	
55	MNG1	3/1	<u>ตอนที่ 3 ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำ</u>	มี = 1, ไม่มี = 0
56	MNG2	3/ 1.1	การบริหารจัดการของแกนนำ	ไม่ตอบ= 9
57	MNG3	3/ 1.2	มีการวางกฎระเบียบที่ตกลงร่วมกัน	ไม่เข้าข่าย = 7
58	MNG4	3 / 1.3	มีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน	
		3 / 1.4	มีการจัดทำแผนปฏิบัติงานร่วมกัน	
		3 / 1.4	มีการประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นระยะๆ	
59	Co1	3 / 2	<u>การประสานงานของแม่ข่ายหรือแกนนำ</u>	มี = 1, ไม่มี = 0
60	Co2	3 / 2.1	มีแหล่งรวบรวมข้อมูลบริการแก่สมาชิก	ไม่ตอบ= 9
61	Co3	3 / 2.2	ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ	ไม่เข้าข่าย = 7
62	Co4	3 / 2.3	แสวงหาเงินทุนมาสนับสนุนกิจกรรมเครือข่าย	
		3 / 2.4	กระจายโอกาสให้กลุ่มสมาชิกอย่างเท่าเทียมกัน	
63-64	FVR 1	3 / 3	<u>ความนิยมและความอิทธิพลในตัวแม่ข่าย</u>	ระบุคะแนน 0-10
		3 / 3.1	โดยรวมแล้วพอใจในผลงานของแม่ข่ายเพียงใด	ไม่ตอบ = 99, ไม่เข้าข่าย= 77
65-66	FVR 2	3 / 3.2	มีการติดต่อผ่านแกนนำมีประโยชน์เพียงใด	ระบุคะแนน 0-10
				ไม่ตอบ = 99, ไม่เข้าข่าย= 77
67-68	FVR 3	3 / 3.3		ระบุคะแนน 0-10
				ไม่ตอบ = 99, ไม่เข้าข่าย= 77

สดมภ์	ตัวแปร	ตอนข้อ	ข้อความ	รหัส
69-70 71-72 73-74 75-76 77-78 (แถว2) 1-2	GOV POL NGO FD ECO SOC	4 4 / 1 4 / 2 4 / 3 4 / 4 4 / 5 4 / 6	<u>ตอนที่ 4 ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่าย</u> ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐที่เกี่ยวข้องหรือไม่ มีการเมืองเข้ามาสนับสนุนหรือไม่ มีNGOs หรือองค์กรเอกชนอื่นมาเกี่ยวข้องหรือไม่ มีแหล่งทุนเข้ามาเกี่ยวข้องหรือไม่ เศรษฐกิจในชุมชนมีส่วนผลักดันให้เกิดเครือข่าย สภาพสังคมท้องถิ่นเอื้อต่อการพัฒนาเครือข่าย	ใช่ หรือมีส่วน ระบุคะแนน 0-10 ไม่ใช่หรือไม่มีส่วน = 00 ไม่ตอบ= 99 ,ไม่เข้าข่าย= 77 ไม่แน่ใจ= 88
3-5 6-7 8	GW1 GW2 GW3	5 / 1 5 / 2 5 / 3	<u>ตอนที่ 5 การพัฒนาเครือข่าย</u> สัดส่วนกลุ่มที่เป็นสมาชิกเครือข่ายต่อกลุ่มทั้งหมด การขยายตัวของเครือข่าย ลักษณะการขยาย	ระบุเปอร์เซ็นต์ ,ไม่ทราบ = 999 ระบุคะแนน 0-10 ไม่ตอบ = 99 ,ไม่เข้าข่าย= 77 แนวราบ= 1,แนวตั้ง=2]อื่นๆ=3 ทั้งแนวตั้งและราบ=4 ,ไม่ตอบ=9 ไม่เข้าข่าย(ไม่ขยาย) =7
9-10 11-12 13-14 15-16 17-18 19-20 21-22	DVP1 DVP2 DVP3 DVP4 DVP5 DVP6 DVP7	5 / 4 5 / 5 5 / 6 5 / 7 5 / 8 5 / 9 5 / 10	การทำงานขยายขอบเขตไปจากเดิมหรือไม่ ประเภทของกิจกรรมที่ทำหลากหลายเพียงใด ผู้นำแต่ละกลุ่มมีบทบาทในกิจกรรมเครือข่าย กิจกรรมสอดคล้องกันหรือไม่เพียงใด มีการวางแผนกิจกรรมร่วมกันในระยะยาวหรือไม่ ปรับการปฏิบัติงานตามความเหมาะสมหรือไม่ มีการถ่ายโอนอำนาจให้คนรุ่นใหม่หรือไม่	ไม่มี = 00 มีระบุคะแนน 0-10 ไม่แน่ใจ = 77 ไม่ตอบ = 99
23	Con1	6/2 6/2.1 (ก.)	<u>ตอนที่ 6 ความเข้มแข็งของเครือข่าย</u> ให้เปรียบเทียบกับเครือข่ายอื่น	เข้มแข็งกว่า = 1,พอๆกัน=2, อ่อนแอกว่า = 3 ไม่ทราบ = 9 ,ไม่เข้าข่าย= 7
24	Con 2	(ข)	คิดว่าเครือข่ายตนเองเข้มแข็งเพียงใด	เข้มแข็งมาก= 1,ปานกลาง=2 ไม่ค่อยเข้มแข็ง=3,ไม่เข้มแข็งเลย=4 ไม่ทราบ,ไม่ตอบ=9,ไม่เข้าข่าย=7
25	Work1	6 / 1	<u>คำถามเปิดเรื่องความเข้มแข็งของเครือข่าย</u> การดำเนินการเครือข่าย	ต่อเนื่อง= 1,หยุดชะงัก=2
26-27	EP1	6 / 2 .1	กลุ่มสมาชิกให้ความร่วมมือเพียงใด	ระบุคะแนน 0-10,ไม่ตอบ=99
28-30	Work2	6 / 2.2	สัดส่วนสมาชิกที่ร่วมทำกิจกรรมต่อสมาชิกทั้งหมด	ระบุเปอร์เซ็นต์ ,ไม่ตอบ=999

สดมภ์ที่	ตัวแปร	ตอบ/ข้อ	ข้อความ	รหัส
31-32	EP2	6 / 2.3	มีความรวดเร็วในการรวมตัวเพียงใด	ระบุคะแนน 0-10
33-34	EP3	6 / 2.4	ยอมรับในกฎระเบียบและกติการ่วมกันเพียงใด	ไม่ตอบ = 99 , ไม่เข้าข่าย = 77
35-36	EP4	6 / 2.5	สมาชิกทำหน้าที่และทำด้วยความรับผิดชอบ	
37-38	EP5	6 / 2.6	กลุ่มสมาชิกเต็มใจที่จะแบ่งปันข้อมูลแก่กัน	
		6 / 3	<u>พอใจในการดำเนินการในเรื่องต่อไปนี้เพียงใด</u>	ระบุคะแนน 0-10
39-40	EP6	6 / 3.1	กิจกรรมตอบสนองกับความต้องการของสมาชิก	ไม่ตอบ = 99 , ไม่เข้าข่าย = 77
41-42	EP7	6 / 3.2	ประโยชน์ที่ได้รับความจากการเข้าร่วมเครือข่าย	
43-44	EP10	6 / 3.3	กลุ่มสมาชิกได้รับประโยชน์เท่าเทียมกันแค่ไหน	
45-46	EP 11	6 / 3.4	ความสามารถในการต่อรองกับองค์กรภายนอก	
47-48	EP8	6 / 3.5	เครือข่ายเป็นแหล่งพึ่งพิงให้กับสมาชิกเพียงใด	
		6/4	<u>เครือข่ายประสบปัญหาเหล่านี้หรือไม่</u>	มีปัญหาระบุคะแนน 0-10
49-50	Pb1	6 / 4.1	มีปัญหาเรื่องคนรับผิดชอบเมื่อมีกิจกรรมร่วมกัน	ไม่มีปัญหา = 00
51-52	Pb2	6 / 4.2	เรื่องจัดการทรัพยากร	ไม่ตอบ = 9
53-54	Pb3	6 / 4.3	เมื่อจัดกิจกรรมร่วมกันมีความขัดแย้งในหมู่สมาชิก	
55-56	Pb4	6 / 4.4	กระจายข่าวสารข้อมูล	
57-58	Pb5	6 / 4.5	อื่นๆ(ถ้ามี)ระบุ.....	
59-63	Cpb1 ถึง Cpb5	6 / 4.1 ถึง 4.5	กรณีที่ตอบว่ามีปัญหาในข้อ 4.1 –4.5 สามารถแก้ไขได้หรือไม่	แก้ได้ = 1 , ไม่ได้ = 0 ไม่เข้าข่าย = 7
64-73	Qpb1 ถึงQpb5	6 / 4.1 ถึง 4.5	กรณีที่ตอบว่ามีปัญหาในข้อ 4.1 –4.5 การแก้ไขปัญหาคำด้วยความรวดเร็วเพียงใด	ระบุคะแนน 0-10 ไม่เข้าข่าย = 77 (ไม่มีปัญหา)
74-77 (แถว3) 1-6	Ppb1 ถึง Ppb5	6 / 4.1 ถึง 4.5	กรณีที่ตอบว่ามีปัญหาในข้อ 4.1 –4.5 <u>พอใจในวิธีการจัดการกับปัญหาเพียงใด</u>	ระบุคะแนน 0-10 ไม่เข้าข่าย = 77 (ไม่มีปัญหา)
7-8	Dfc	6 / 5	ระดับความยากของปัญหาต่อการแก้ไขโดยรวม	ระบุคะแนน 0-10 ไม่เข้าข่าย = 77 (ไม่มีปัญหา)
		6 / 6	<u>สถานภาพของเครือข่าย</u>	
9-10	EP12	6 / 6.1	ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกเพียงใด	ระบุคะแนน 0-10
11-12	EP9	6 / 6.2	ได้รับการยอมรับเป็นแหล่งศึกษาดูงาน/เรียนรู้	ไม่เข้าข่าย = 77 (ไม่มีปัญหา)
13-14	group	7/1	<u>ตอนที่ 7</u> กลุ่มของท่านเข้มแข็งมากน้อยเพียงใด	คะแนน 0-10
15	Depend	7/2	กลุ่มจะเข้มแข็งขึ้นอยู่กับการมีเครือข่ายหรือไม่	ไม่ขึ้น = 1 , ขึ้นบ้าง=2 ขึ้นมาก=3 , ไม่ตอบ=9

ลำดับที่	ตัวแปร	ต่อเนื่อง	ข้อความ	รหัส
16	target		กลุ่มเป้าหมายที่ตอบแบบสอบถาม (กรอกเอง)	ผู้นำกลุ่ม=1 ,สมาชิกกลุ่ม=2
17		7 1	<u>ข้อมูลส่วนตัว</u> จากแบบหลัก เพศ	ชาย=1 ,หญิง=2
18-19	SEX	2	อายุ	ระบุจำนวนปี ,ไม่ตอบ =9
20	EDU	3	ระดับการศึกษาขั้นสูงสุด	0= ต่ำกว่าประถม 4 1=ประถม 4 , 2 = ประถม 6 3= มัธยมต้น , 4 =มัธยมปลาย 5= อนุปริญญา, 6 = ปริญญาตรี 7=สูงกว่าปริญญาตรี , 9=ไม่ตอบ
21-26	INCOME	4	รายได้ (ระบุ 6 หลัก)	ระบุจำนวนบาทต่อปี
27-28	LIVE	5	ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน	ระบุจำนวนปี ,ไม่ตอบ=99
29-30	OCC1	6	อาชีพหลัก	01=ทำนา,ทำไร่ , 02= รับจ้าง 03=เลี้ยงสัตว์, 04=แม่บ้าน 05= ข้าราชการ, 06=ค้าขาย 07=ว่างงาน, 08=นักเรียน 09=อื่นๆ, 99 = ไม่ตอบ
31-32	OCC2	7	อาชีพรอง	01=ทำนา,ทำไร่ , 02= รับจ้าง 03=เลี้ยงสัตว์, 04=แม่บ้าน 05= ข้าราชการ, 06=ค้าขาย 07=ว่างงาน, 08=นักเรียน 09=อื่นๆ, 99 = ไม่ตอบ
33	PV	8	ที่อยู่ - จังหวัด	1 = ลพบุรี , 2= พิษณุโลก 3= นครศรีธรรมราช , 4 = ชัยภูมิ
34	AMPOR		- อำเภอ	1= อำเภอเมือง, 2= อำเภออื่นๆ
35-36	TB		- ตำบล (16 ตำบล 0-16 หมายเลข)	01=เขาสายยอด,02=โคกกระเทียม 03=ท่ามะนาว, 04=ม่วงค่อม 05=ท่าทอง, 06 = ไร่ขุดดอน 07= บึงกอก,08=ชุมแสงสงคราม 09= ปากนคร , 10= ปากพูน 11= ท่าศาลา , 12= สระแก้ว 13= ห้วยบง, 14= กวางโจน 15 =หนองตูม , 16 = นาเลี้ยว
37-38	MOO		- หมู่บ้าน	ระบุตามหมู่ (2 หลัก)

ภาคผนวก ค

ผลการทดสอบความเชื่อถือได้ของมาตรวัดจากโปรแกรม SPSS

การทดสอบความเชื่อถือได้ของมาตรวัด เพื่อเป็นการยืนยันว่ามาตรวัด หรือตัวสร้างที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมานั้นเชื่อถือได้ มาตรวัดของการศึกษาค้างนี้ได้สร้างขึ้นมาจากการนำเอารายการแต่ละรายการมาบวกกันโดยตรง (Additive model) โดยให้น้ำหนักแต่ละรายการเท่าๆกัน อันได้แก่มาตรวัด 1) ความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน 2) การพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน 3) ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำในการจัดการ 4) ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำในเรื่องการประสานงาน 5) การมีอิทธิพลหรือได้รับความนิยมนของแม่ข่ายในหมู่สมาชิก 6) ความบ่อยในการติดต่อสัมพันธ์กันของสมาชิกเครือข่าย และ 7)ความพอใจในการติดต่อสัมพันธ์กัน

ค่าสถิติที่ได้จากการวิเคราะห์จะมีอยู่หลายค่า เนื่องจากการพิจารณาผลขั้นสุดท้ายนั้น ดูได้จากค่าสถิติ คือ ค่า Alpha if item deleted ซึ่งจะทำให้ทราบว่า เมื่อตัดรายการนั้นออกจากมาตรวัดแล้วจะทำให้มาตรวัดโดยรวมมีความเชื่อถือได้สูงขึ้นเพียงใด ค่า Alpha รวมมีค่าเข้าใกล้ 0.70 หรือมากกว่าแสดงให้เห็นว่ามาตรวัดนั้น มีความเชื่อถือได้

1) ความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน (EPW)

N of Cases = 78.0

Statistics for Scale

Mean = 78.68

Variance = 104.89

Std Dev =10.24

Variables= 9

	Mean	Minimum	Maximum	Range	Max/Min	Variance
Item Means	8.74	8.103	9.29	1.19	1.15	0.14
Item Variances	3.01	1.25	7.26	6.01	5.81	3.40
Inter-item						
Covariances	1.08	0.50	2.74	2.24	5.49	0.27
Inter-item						
Correlations	0.40	0.14	0.68	0.53	4.74	0.02

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Alpha if Item Deleted
EP1	70.06	85.44	0.65	0.57	0.81
EP2	70.14	84.02	0.64	0.58	0.81
EP3	69.70	89.09	0.53	0.58	0.82
EP4	69.45	91.03	0.53	0.53	0.82
EP5	69.38	92.19	0.53	0.54	0.82
EP6	69.93	84.27	0.53	0.35	0.82
EP7	70.10	78.48	0.61	0.48	0.81
EP8	70.08	81.68	0.61	0.44	0.81
EP9	70.58	75.18	0.48	0.39	0.84

Reliability Coefficients 9 items

Alpha = 0.83 Standardized item alpha = 0.85

2) การพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน (DVP)

N of Cases = 72.0

Statistics for Scale Mean= 46.04 Variance= 264.63
 Std Dev= 16.27 Variables= 7

	Mean	Minimum	Maximum	Range	Max/Min	Variance
Item Means	6.58	5.07	7.72	2.65	1.52	0.66
Item Variances	12.81	7.16	19.75	12.59	2.76	15.45
Inter-item Covariances	4.16	2.29	7.77	5.48	3.39	1.70
Inter-item Correlations	0.34	0.18	0.61	0.42	3.31	0.01

Reliability Coefficients 7 items

Alpha = 0.77 Standardized item alpha = 0.78

3) ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำในการจัดการ (MNG)

N of Cases = 93.0

Statistics for Scale Mean = 3.13 Variance = 1.57
Std Dev = 1.25 Variables= 4

	Mean	Minimum	Maximum	Range	Max/Min	Variance
Item Means	0.78	0.70	0.83	.013	1.18	0.003
Item Variances	0.17	0.14	0.21	0.07	1.48	0.001
Inter-item						
Covariances	0.07	0.04	0.09	0.05	2.15	0.0003
Inter-item						
Correlations	0.45	0.23	0.59	0.36	2.53	0.018

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Alpha if Item Deleted
MNG1	2.31	0.98	0.57	0.45	0.69
MNG2	2.30	0.93	0.68	0.48	0.64
MNG3	2.34	0.92	0.60	0.39	0.68
MNG4	2.43	0.99	0.40	0.22	0.79

Reliability Coefficients 4 items

Alpha = 0.76 Standardized item alpha = 0.77

4) ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำในเรื่องการประสานงาน (CO)

N of Cases = 85.0

Statistics for Scale Mean = 2.85 Variance = 1.61

Std Dev = 1.27 Variables = 4

	Mean	Minimum	Maximum	Range	Max/Min	Variance
Item Means	0.71	0.53	0.86	0.33	1.62	0.02
Item Variances	0.19	0.12	0.25	0.13	2.05	0.003
Inter-item Covariances	0.07	0.06	0.10	0.04	1.67	0.0002
Inter-item Correlations	0.38	0.29	0.47	0.18	1.60	0.004

Reliability Coefficients 4 items

5) การมีอิทธิพลหรือได้รับความนิยมนของแม่ข่ายในหมู่สมาชิก (FVR)

Statistics for Scale Mean = 27.02 Variance = 16.52
Std Dev= 4.06 Variables = 3

	Mean	Minimum	Maximum	Range	Max/Min	Variance
Item Means	9.01	8.82	9.11	0.29	1.03	0.03
Item Variances	2.67	1.87	3.92	2.05	2.09	1.18
Inter-item						
Covariances	1.41	1.08	1.71	0.63	1.59	0.08
Inter-item						
Correlations	0.56	0.40	0.70	0.30	1.76	0.02

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Alpha if Item Deleted
FVR1	17.91	9.60	0.59	0.49	0.71
FVR2	17.93	7.95	0.74	0.59	0.54
FVR3	18.20	7.03	0.53	0.33	0.82

Reliability Coefficients 3 items

Alpha = 0.77 Standardized item alpha = 0.79

6) ความบ่อยในการติดต่อสัมพันธ์กันของสมาชิกเครือข่าย (RLSP)

N of Cases = 73.0

Statistics for Scale Mean = 42.66 Variance = 694.76
 Std Dev = 26.36 Variables= 4

	Mean	Minimum	Maximum	Range	Max/Min	Variance
Item Means	10.66	8.53	13.46	4.93	1.58	6.06
Item Variances	88.05	44.72	142.17	97.44	3.18	2452.88
Inter-item Covariances	28.55	19.46	40.74	21.28	2.09	54.67
Inter-item Correlations	0.38	0.23	0.54	0.31	2.34	0.019

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Alpha if Item Deleted
RLSP1	34.12	495.64	0.52	0.33	0.57
RLSP2	29.19	406.99	0.30	0.10	0.72
RLSP3	30.66	368.56	0.50	0.34	0.55
RLSP4	34.00	470.53	0.59	0.41	0.53

Reliability Coefficients 4 items

Alpha = 0.66 Standardized item alpha = 0.71

7) ความพอใจในการติดต่อสัมพันธ์กันของสมาชิกเครือข่าย (STFN)

N of Cases = 66.0

Statistics for Scale Mean = 35.54 Variance = 22.22
 Std Dev = 4.71 Variables = 4

	Mean	Minimum	Maximum	Range	Max/Min	Variance
Item Means	8.89	8.82	8.94	0.12	1.01	0.003
Item Variances	2.31	1.90	2.80	0.89	1.47	0.13
Inter-item Covariances	1.08	0.94	1.27	0.32	1.34	0.02
Inter-item Correlations	0.47	0.40	0.61	0.21	1.54	0.01

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Alpha if Item Deleted
STFN1	26.68	12.90	0.61	0.47	0.68
STFN2	26.62	13.44	0.58	0.35	0.72
STFN3	26.61	13.93	0.62	0.42	0.71
STFN4	26.73	13.43	0.49	0.24	0.78

Reliability Coefficients 4 items

Alpha = 0.78 Standardized item alpha = 0.78

ภาคผนวก ก

แบบสอบถามสำหรับสัมภาษณ์ผู้นำและสมาชิกกลุ่ม/องค์กรชุมชน
เพื่อการทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง
ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน

คำชี้แจง : แบบสอบถามนี้ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม โดยพนักงานสัมภาษณ์
เป็นผู้สอบถามและกรอกข้อมูลเอง

ข้อมูลเบื้องต้น ให้ผู้ตอบระบุว่าเป็นสมาชิกของกลุ่มใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 กลุ่ม) โปรดระบุ
ชื่อองค์กร/กลุ่มที่เป็นสมาชิกและตำแหน่งของผู้ตอบในกลุ่มดังกล่าว

- ☐ กลุ่มอาชีพ ชื่อกลุ่ม..... ตำแหน่ง.....
- ☐ กลุ่มออมทรัพย์ ชื่อกลุ่ม..... ตำแหน่ง.....
- ☐ กลุ่มสตรี ชื่อกลุ่ม..... ตำแหน่ง.....
- ☐ กลุ่มอาชีพสตรี ชื่อกลุ่ม..... ตำแหน่ง.....
- ☐ กลุ่มแก้ไขปัญหาความยากจนของหมู่บ้าน ชื่อกลุ่ม..... ตำแหน่ง.....
- ☐ อื่นๆ (ให้ระบุ)ประเภทกลุ่ม..... ชื่อกลุ่ม.....
ตำแหน่ง.....

เก็บข้อมูลที่ : จังหวัด.....อำเภอ.....
ตำบล.....หมู่บ้าน.....

ตอนที่ 1 ความร่วมมือระหว่างกลุ่ม คำชี้แจง: ให้ตอบแยกทีละกลุ่ม/องค์กรที่เป็นสมาชิก (กรณีเป็นสมาชิกมากกว่า 1 กลุ่ม)

ทำเครื่องหมาย ✓ ถ้า "มี" และทำเครื่องหมาย ✗ ถ้า "ไม่มี" ลงในช่องว่าง พร้อมระบุชื่อกลุ่มที่ร่วมมือในเรื่องนั้นๆ ด้วย (ตอบได้มากกว่า 1 กลุ่มที่ร่วมมือด้วย)

1. กลุ่มหรือองค์กรที่ท่านเป็นสมาชิกมีลักษณะกิจกรรมดังต่อไปนี้หรือไม่ (เพื่อตรวจสอบว่ามีความร่วมมือแบบเครือข่ายหรือไม่)

**** ในลักษณะติดต่อกับกลุ่มอื่นที่อยู่ในสายงานเดียวกันหรือไม่ ****

ลักษณะกิจกรรมที่ทำ	กลุ่ม.....		กลุ่ม.....		กลุ่ม.....	
	มี/ไม่มี	ร่วมกับกลุ่มใด	มี/ไม่มี	ร่วมกับกลุ่มใด	มี/ไม่มี	ร่วมกับกลุ่มใด
1. กลุ่มของท่านทำกิจกรรมอะไรบ้างที่ร่วมกับกลุ่มอื่น						
- แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร						
- ร่วมกันแก้ปัญหาต่างๆ						
- ไปดูงาน						
- ร่วมมือในการทำตลาด / ค้าขายร่วมกัน						
- ร่วมมือกันกู้ยืมเงิน						
- แลกเปลี่ยนเครื่องมือ / เทคโนโลยี / อุปกรณ์						
- ร่วมมือเพื่อต่อยอดกับรัฐ / เอกชน						
- ร่วมมือจัดประชุม						
- อื่นๆระบุ.....						
2. ความร่วมมือเป็นแบบเครือข่าย						

"ถ้ามี" ให้ระบุชื่อเครือข่ายและวงเล็บกลุ่มที่เป็นสมาชิก ชื่อเครือข่าย 1 (กลุ่ม.....)

ผลึกไปทำตอน 2 แต่ถ้าไม่มีให้ทำตอน 7 ต่อ

ชื่อเครือข่าย 2..... (กลุ่ม.....)

***ถ้าพิจารณาแล้วไม่มีความร่วมมือแบบเครือข่ายอย่างแน่นอนให้สัมภาษณ์ด้วยคำถามเปิดดังนี้ 1. รู้จักความร่วมมือแบบเครือข่ายหรือไม่และคิดว่าเครือข่ายมีประโยชน์อย่างไรต่อตนเองและชุมชน/องค์กร 2. ทำไม่กลุ่มของท่านจึงไม่มีความร่วมมือแบบเครือข่าย 3. ต้องการให้กลุ่ม / องค์กรของท่านร่วมมือแบบเครือข่ายหรือไม่ (โดยให้บันทึกคำตอบไว้หลังกระดาษแนนนี)

ตอนที่ 2 ลักษณะเครือข่าย

1.สมาชิกของเครือข่ายท่านเข้าร่วมมีลักษณะอย่างไร (แยกตอบทีละเครือข่าย ถ้าเป็นสมาชิกหลายกลุ่มหลายเครือข่าย)

ก. เครือข่ายชื่อ (กลุ่มของท่าน.....)

1.1 กลุ่มสมาชิกประกอบด้วยรวมทั้งหมด..... กลุ่ม

1.2 โดยเป็นการรวมกลุ่มของกลุ่มที่อยู่ในสายงานเดียวกันหรือไม่ ☐ ในระดับเดียวกัน (เฉพาะระดับหมู่บ้านรวมกัน)

☐ ต่างระดับกัน (หมู่บ้านไปรวมกับระดับตำบล, อำเภอ)

☐ ทั้งระดับเดียวกันและต่างระดับ

☐ อื่นๆ(ระบุ).....

1.3 มีกลุ่มที่อยู่ต่างสายงานมาเข้าร่วมเครือข่ายหรือไม่ ☐ ไม่มี

☐ มีระบุกลุ่มที่มาร่วม.....

1.4 จำนวนสมาชิกทั้งหมด(โดยประมาณ).....คน, ** หากทราบว่าเริ่มต้นมีกี่กลุ่ม ให้ระบุด้วย เริ่มคน/เริ่ม..... กลุ่ม **

ข. เครือข่ายชื่อ (กลุ่มของท่าน.....)

1.1 กลุ่มสมาชิกประกอบด้วยรวมทั้งหมด..... กลุ่ม

1.2 โดยเป็นการรวมกลุ่มของกลุ่มที่อยู่ในสายงานเดียวกันหรือไม่ ☐ ในระดับเดียวกัน (เฉพาะระดับหมู่บ้านรวมกัน)

☐ ต่างระดับกัน (หมู่บ้านไปรวมกับระดับตำบล, อำเภอ)

☐ ทั้งระดับเดียวกันและต่างระดับ

☐ อื่นๆ(ระบุ).....

1.3 มีกลุ่มที่อยู่ต่างสายงานมาเข้าร่วมเครือข่ายหรือไม่ ☐ ไม่มี

☐ มีระบุกลุ่มที่มาร่วม.....

1.4 จำนวนสมาชิกทั้งหมด(โดยประมาณ).....คน, ** หากทราบว่าเริ่มต้นมีกี่กลุ่ม ให้ระบุด้วย เริ่มคน/เริ่ม..... กลุ่ม **

คำชี้แจง : ให้เลือกตัวเล็อกในช่องซ้ายไปใส่ในช่องคำตอบที่ตรงกับความจริงของแต่ละกลุ่ม (ระบุเฉพาะตัวเลขที่อยู่หน้าคำตอบ —>(1), (2),...

2. เครือข่ายที่กลุ่มหรือองค์กรของท่านเข้าร่วมมีกิจกรรมอะไรบ้าง ระบุเพียง 5 อันดับแรก (หากเป็นสมาชิกมากกว่า 1 เครือข่ายให้แยกตอบทีละเครือข่าย)

ลักษณะเครือข่ายของแต่ละกลุ่ม	เครือข่ายชื่อ.....	เครือข่ายชื่อ.....
โปรด ระบุกิจกรรมหลักๆ ที่ทำร่วมกันกับสมาชิกในเครือข่าย *** 5 อันดับแรกที่นิยมทำร่วมกัน*** (หมายเหตุ : แตกต่างจากตารางในแบบสอบถามหลักก่อนหน้านี้ เพราะต้องการเน้นกิจกรรมที่นิยมทำหรือมักปฏิบัติในเครือข่าย แต่ อาจซ้ำกับบางกิจกรรมในตารางก่อนหน้านี้ได้)	1.....	1.....
	2.....	2.....
	3.....	3.....
	4.....	4.....
	5.....	5.....

3. การดำเนินการของเครือข่ายที่กลุ่มหรือองค์กรที่ท่านเป็นสมาชิกมีลักษณะอย่างไร

การดำเนินการเครือข่าย	เครือข่ายชื่อ.....	เครือข่ายชื่อ.....
3.1 ท่านทราบหรือไม่ว่า ต้องใช้เวลากี่เดือนกี่ ปี จึงจะจัดตั้งเครือข่ายขึ้นมา ได้ พร้อมระบุ ปี พ.ศ. ที่จัดตั้ง และได้ดำเนินการมาถึงปัจจุบันกี่ปีแล้ว)	☐ ไม่ทราบ ☐ ทราบ ใช้เวลา....., จัดตั้งเมื่อรวม.....ปี	☐ ไม่ทราบ ☐ ทราบ ใช้เวลา....., จัดตั้งเมื่อรวม.....ปี
3.2 เครือข่ายจัดตั้งโดย.... (บันทึกเพิ่มเติมว่า ใครริเริ่ม/ทำไมจึงมาพบกัน) (1) มาพบกันแล้วเกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน (2) นักวิชาการลงไปคุยกับผู้นำเกิดการสร้างผู้นำ แล้วผู้นำดำเนินการต่อ (3) เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ประสานงาน/ ส่งเสริม (4) องค์กรเอกชนอื่นๆเป็นผู้ส่งเสริมและประสาน (6) อื่นๆ ระบุ..... (5) ผู้นำชุมชนที่มีประสบการณ์เป็นผู้เริ่มต้นประสานงานและส่งเสริม	(.....) อธิบายเพิ่มเติม.....	(.....) อธิบายเพิ่มเติม.....

การดำเนินการเครือข่าย	เครือข่ายชื่อ..... (.....)	เครือข่ายชื่อ..... (.....)
3.2 ท่านทราบหรือไม่ว่าเครือข่ายที่กลุ่มหรือองค์กรท่านเข้าร่วมมี วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งอย่างไร(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) (1) รวมกลุ่มเพื่อการเรียนรู้หรือแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกัน (2) รวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพหรือช่วยกันทำงาน อาทิ เกษตรกรรม, ทอผ้า (3) รวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาของกลุ่มหรือชุมชน (5) จัดสวัสดิการให้กับสมาชิก (4) รวมกลุ่มเพื่อการต่อสู้ของกับองค์กรอื่นๆ (6) อื่นๆโปรดระบุด้วย.....	อธิบายเพิ่มเติม.....	อธิบายเพิ่มเติม.....
3.4 กลุ่มหรือองค์กรของท่านเข้าไปรวมในเครือข่ายเมื่อใด(หรือมอบระยะเวลาที่เข้าร่วม ก็ปีก็ได้) (1) ตั้งแต่เริ่มจัดตั้ง โดยการชักชวนของ..... (2) เข้าร่วมภายหลัง โดยการศึกษาของ.....	 ปี..... เดือน อธิบายเพิ่มเติม.....	 ปี..... เดือน อธิบายเพิ่มเติม.....
3.5 ในการพบปะหรือการทำกิจกรรมร่วมกันในเครือข่ายมีระบบจัดตั้งผู้ประสานงานระหว่างกลุ่มต่างๆในเครือข่ายหรือไม่ (หรือมีแม้ว่ายังเป็นศูนย์กลางในการประสานความร่วมมือกับกลุ่มต่างๆในเครือข่าย อาทิ ประธานเครือข่าย, เลขานุการเครือข่าย, คณะกรรมการประสานงานเครือข่าย หรือผู้นำที่มาจากองค์กรใดองค์กรหนึ่งในเครือข่าย) ***หากไม่มีแม้ขอให้ผู้ตอบระบุว่าใครเป็นผู้รับหน้าที่ประสานงานหรือตัวแทนของกลุ่มในการประสานงานกับกลุ่มอื่น อาทิ ผู้นำของแต่ละกลุ่ม	☐ มี ถ้ามีโปรดระบุรายละเอียด - ชื่อหรือหน่วยงาน..... มาจากองค์กร..... - โดยมาจาก (...) การแต่งตั้งโดย..... (...) สมาชิกร่วมกันเลือก (...) อาสาสมัครเข้ามาทำหน้าที่ (...) อื่นๆระบุ..... - ผู้ที่ทำหน้าที่นี้ได้รับค่าตอบแทนเฉพาะหน้าที่หรือไม่ (...) มี (...) ไม่มี ☐ ไม่มีระบบจัดตั้งโดยเฉพาะ เพราะ..... (...) มีแกนนำของกลุ่มเป็นผู้ประสานชื่อ..... ซึ่งตำแหน่งในกลุ่มเป็น..... (...) สมาชิกติดต่อกับสมาชิกองค์กรอื่นโดยตรง (...) อื่นๆระบุ.....	☐ มี ถ้ามีโปรดระบุรายละเอียด - ชื่อหรือหน่วยงาน..... มาจากองค์กร..... - โดยมาจาก (...) การแต่งตั้งโดย..... (...) สมาชิกร่วมกันเลือก (...) อาสาสมัครเข้ามาทำหน้าที่ (...) อื่นๆระบุ..... - ผู้ที่ทำหน้าที่นี้ได้รับค่าตอบแทนเฉพาะหน้าที่หรือไม่ (...) มี (...) ไม่มี ☐ ไม่มีระบบจัดตั้งโดยเฉพาะ เพราะ..... (...) มีแกนนำของกลุ่มเป็นผู้ประสานชื่อ..... ซึ่งตำแหน่งในกลุ่มเป็น..... (...) สมาชิกติดต่อกับสมาชิกองค์กรอื่นโดยตรง (...) อื่นๆระบุ.....

4. มีความบ่อยของการติดต่อสัมพันธ์กันของสมาชิกเครือข่ายที่กลุ่มของท่านที่เข้าร่วมเพียงใด
พร้อมให้

คะแนนความพอใจของการติดต่อสัมพันธ์ดังกล่าว (0-10 คะแนน)

(** ระบุจำนวนครั้งตามจริง ซึ่งอาจเป็นต่อ ปี/ต่อเดือน/ต่อสัปดาห์

การดำเนินกิจกรรม	เครือข่าย.....		เครือข่าย.....	
	ความบ่อย	พอใจ	ความบ่อย	พอใจ
4.1 การทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มสมาชิกในเครือข่าย				
4.2 แม่ข่ายพบปะกับสมาชิกบ่อยเพียงใด (ตอบเฉพาะกรณีที่มีแม่ข่าย)				
4.3 ผู้นำของแต่ละกลุ่มพบปะกันบ่อยเพียงใด				
4.4 มีการช่วยแก้ปัญหาาร่วมกันในกลุ่มสมาชิกในเครือข่าย				

ตอนที่ 3 ความสามารถของแม่ข่ายหรือแกนนำ

1. ผู้เป็นแม่ข่ายหรือแกนนำของเครือข่ายดำเนินการเหล่านี้หรือไม่ (ใส่ ✓ ในช่อง "มี" หรือ "ไม่มี")

** หากผู้ตอบเป็นแกนนำหรือแม่ข่ายให้ผู้ตอบประเมินการทำงานของตนเอง**

1.การบริหารจัดการเครือข่ายของแกนนำ	เครือข่าย.....		เครือข่าย.....	
	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี
1.1 มีการวางกฎระเบียบที่ตกลงร่วมกันในหมู่สมาชิกเครือข่าย				
1.2 มีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน				
1.3 มีการจัดทำแผนปฏิบัติงานร่วมกัน				
1.4 มีการประเมินผลการปฏิบัติงานที่ทำร่วมกันเป็นระยะๆ				
2.การประสานงานของแม่ข่ายหรือแกนนำ				
2.1 มีแหล่งรวบรวมข้อมูลเพื่อให้บริการแก่กลุ่มสมาชิก				
2.2 มีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ				
2.3 มีการแสวงหาเงินทุนมาสนับสนุนกิจกรรมขององค์กรเครือข่าย				
2.4 กระจายโอกาสให้ทุกกลุ่มสมาชิกอย่างเท่าเทียม เช่นทุนดูงาน				
3. ความนิยมและควมมีอิทธิพลในตัวแม่ข่าย/แกนนำ	คะแนนความพอใจ		คะแนนความพอใจ	
3.1 โดยรวมแล้ว พอใจในผลงานของแม่ข่าย/แกนนำ เพียงใด (ถ้าผู้ตอบมีหน้าที่ดังกล่าวให้ถามว่าพอใจในการดำเนินการของตน)				
3.2 การติดต่อผ่านการประสานของแกนนำมีประโยชน์ต่อสมาชิก เพียงใด 0 = ไม่ก่อประโยชน์เลย, 10= มีประโยชน์ที่สุด				
3.3 แกนนำสามารถชักจูงให้กลุ่มสมาชิกมาทำกิจกรรมร่วมกันได้ มากน้อยเพียงใด				

ตอนที่ 4 ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่าย

คำชี้แจง : ระบุว่าปัจจัยแวดล้อมต่างๆมีความเกี่ยวข้องหรือมีส่วนในการดำเนินการของเครือข่ายหรือไม่

ทำเครื่องหมาย ✓ ถ้า "ใช่" และ ✗ ถ้า "ไม่ใช่" พร้อมให้คะแนนการมีส่วนในการดำเนินการของเครือข่ายมากน้อยเพียงใด (0= ไม่มีเลย, 10=มีมากที่สุด)

ปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่าย	เครือข่าย.....			เครือข่าย.....		
	ใช่ / ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ	คะแนนการเข้ามามีส่วน	ใช่ / ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ	คะแนนการเข้ามามีส่วน
1. ในการดำเนินการเครือข่าย ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องหรือไม่						
2. การดำเนินการมีการเมืองมาสนับสนุนหรือไม่						
3. มี NGOs หรือองค์กรเอกชนอื่นมาเกี่ยวข้องหรือไม่						
4. มีแหล่งทุนเข้ามาเกี่ยวข้องหรือไม่						
5. ท่านคิดว่าภาวะเศรษฐกิจในชุมชนของท่าน(อาทิ ปัญหาเรื่องรายได้, อาชีพ) มีส่วนผลักดันให้เกิดเครือข่ายของท่านหรือไม่ /อย่างไร (ระบุเหตุผล)	ระบุเหตุผลว่ามีส่วนอย่างไร.....					
6. ท่านคิดว่าสภาพสังคมตลอดจนวัฒนธรรมในท้องถิ่นเอื้อต่อการพัฒนาเครือข่ายของท่านหรือไม่						
	ระบุเหตุผล.....					

ตอนที่ 5 การพัฒนาเครือข่ายขององค์กรชุมชน

คำชี้แจง: ให้ระบุสภาพตามจริงในการพัฒนาของเครือข่าย (แยกตอบทีละเครือข่าย)

การพัฒนาเครือข่าย	เครือข่าย.....	เครือข่าย.....
1. กลุ่มที่อยู่ในสายงานเดียวกันในพื้นที่ของท่าน (ตำบล/อำเภอ) ที่เข้าร่วมเครือข่ายนี้แล้วคิดเป็นกี่% ของจำนวนกลุ่มทั้งหมด(ที่อยู่ในสายงานเดียวกัน)	 % ☐ ไม่ทราบ	 % ☐ ไม่ทราบ
2. ตั้งแต่เริ่มต้นจัดตั้งเครือข่ายมาถึงปัจจุบันท่านคิดว่าเครือข่ายขยายตัวเพียงใด (ในด้านจำนวนสมาชิก/กลุ่ม) (ระบุ 0-10 , 0 = ไม่ขยายเลย , 10= ขยายมากที่สุด)	 คะแนน	 คะแนน

การพัฒนาเครือข่าย	เครือข่าย.....	เครือข่าย.....				
3.ลักษณะการขยายเครือข่ายเป็นอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ ระบุตัวเลขพร้อมคำอธิบาย) (1) ตามพื้นที่ในแนวราบ (ขยายไปในกลุ่มที่อยู่ในระดับเดียวกันเช่น หมู่บ้านหนึ่งไปอีกหมู่บ้านหนึ่ง) (2) ตามแนวตั้งหรือต่างระดับจากล่างขึ้นบน(ขยายไปสู่ระดับที่สูงขึ้นจากระดับตำบลเป็นระดับอำเภอ) (3) อื่นๆระบุ.....	(.....) อธิบาย.....	(.....) อธิบาย.....				
การพัฒนาเครือข่าย (ดำเนินการเหล่านี้หรือไม่ ทำเครื่องหมาย ✓ ถ้า "มี" และ X ถ้า "ไม่มี" พร้อมให้คะแนน 0-10 ว่ามีเพียงใด)	มี/ไม่มี	ไม่ แน่ใจ	คะแนน	มี/ไม่มี	ไม่ แน่ใจ	คะแนน
4.การทำงานมีการขยายขอบเขตไปจากเดิม (เช่น จากทำงานระดับตำบล ไปสู่ระดับอำเภอ)						
5. ประเภทของกิจกรรมที่ทำมีความหลากหลายเพียงใด						
6. ผู้นำแต่ละกลุ่มเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมของเครือข่ายมากน้อยเพียงใด						
7. กิจกรรมที่เกิดขึ้นมีความต่อเนื่องหรือสอดคล้องกับกิจกรรมที่เคยทำมาก่อนหรือไม่						
8. มีการวางแผนกิจกรรมร่วมกันในระยะยาวหรือไม่						
9.มีการปรับเปลี่ยนแนวทางปฏิบัติงานของเครือข่ายตามความเหมาะสมหรือไม่						
10.มีการสับเปลี่ยนหรือถ่ายโอนอำนาจการบริหารงานในเครือข่ายให้กับคนรุ่นใหม่หรือไม่/ อย่างไร (ให้ระบุ)						
	โดย.....			โดย.....		

11. ท่านมองว่าเครือข่ายของท่านในอนาคตจะเป็นอย่างไร และอะไรเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่าย

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 6 ความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน

1. ท่านรู้จักเครือข่ายอื่นๆที่นอกเหนือจากเครือข่ายของท่านอีกหรือไม่ โปรดระบุเท่าที่ทราบ

2. คำชี้แจง :ให้แยกตอบทีละเครือข่าย (* ถ้าไม่รู้จักเลยให้ตอบ ข้อ ข.)

2.1 (ก.) เครือข่ายของกลุ่มท่านเข้มแข็งมากกว่าหรือน้อยกว่าเครือข่ายอื่นๆที่ท่านรู้จัก

- เครือข่ายของท่านชื่อ.....เมื่อเปรียบเทียบเครือข่ายชื่อ.....คิดว่าเครือข่ายของท่าน

☐ เข้มแข็งกว่า ☐ พอกัน ☐ อ่อนแอกว่า ☐ ไม่แน่ใจ

เหตุผล.....

- เครือข่ายของท่านชื่อ.....เมื่อเปรียบเทียบเครือข่ายชื่อ.....คิดว่าเครือข่ายของท่าน

☐ เข้มแข็งกว่า ☐ พอกัน ☐ อ่อนแอกว่า ☐ ไม่แน่ใจ

เหตุผล.....

(ข.) ท่านคิดว่าเครือข่ายของท่านเข้มแข็งหรือไม่

- เครือข่ายชื่อ.....

☐ เข้มแข็งมาก ☐ เข้มแข็งปานกลาง ☐ ไม่ค่อยเข้มแข็ง ☐ ไม่เข้มแข็งเลย

เหตุผล.....

- เครือข่ายชื่อ.....

☐ เข้มแข็งมาก ☐ เข้มแข็งปานกลาง ☐ ไม่ค่อยเข้มแข็ง ☐ ไม่เข้มแข็งเลย

เหตุผล.....

2.2 ท่านคิดว่าเครือข่ายที่เข้มแข็งนั้นดูจากอะไรหรือมีสิ่งใดชี้วัด **ให้ระบุในตารางพร้อม...

ก. จัดอันดับความสำคัญตัวชี้วัดแต่ละตัว

ข. ให้คะแนนเครือข่ายของท่านในแต่ละตัวชี้วัดว่ามีคุณสมบัติที่เพียงใดที่ระบุ 0-10 คะแนน

(0 = ไม่มีเลยไปจนถึง 10 = มีมากที่สุด)

ตัวชี้วัด	อันดับ	คะแนน เครือข่ายชื่อ.....	คะแนน เครือข่ายชื่อ.....
1			
2.			
3.			
4.			
5.			

3. คำสั่ง ให้ระบุคำตอบตามจริงของการดำเนินการเครือข่าย (แยกตอบทีละเครือข่าย)

ความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน	เครือข่าย.....	เครือข่าย.....
1.การดำเนินการของเครือข่าย.....	☐ ต่อเนื่องมาตลอด ☐ หยุดชะงักไปบ้าง เพราะ..	☐ ต่อเนื่องมาตลอด ☐ หยุดชะงักไปบ้าง เพราะ.....

ความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน	เครือข่าย.....	เครือข่าย.....																				
2. เมื่อมีการทำกิจกรรมในแต่ละครั้ง....(ดูความสามัคคี-เอกภาพ)																						
2.1 กลุ่มสมาชิกร่วมมือกันมากน้อยเพียงใด (ให้คะแนน 0-10)	คะแนน	คะแนน																				
2.2 สัดส่วนของสมาชิกที่มีส่วนร่วมทำกิจกรรม (ต่อสมาชิกทั้งหมด)	 %	 %																				
2.3 มีความรวดเร็วในการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมเพียงใด	คะแนน	คะแนน																				
2.4 ยอมรับในกฎระเบียบและกติการ่วมกัน เพียงใด	คะแนน	คะแนน																				
ความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน	เครือข่าย.....	เครือข่าย.....																				
2.5 สมาชิกผู้นำที่และทำด้วยความรับผิดชอบ เพียงใด	คะแนน	คะแนน																				
2.6 กลุ่มสมาชิกเต็มใจที่จะแบ่งปันข้อมูลความรู้ให้แก่กันเพียงใด	คะแนน	คะแนน																				
3. พอใจเพียงใด ต่อการดำเนินเครือข่ายในเรื่องต่อไปนี้ (0-10)																						
3.1 กิจกรรมในเครือข่ายตอบสนองกับความต้องการของสมาชิก	คะแนน	คะแนน																				
3.2 กลุ่มของท่านได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมเครือข่ายเพียงใด	คะแนน	คะแนน																				
3.3 กลุ่มสมาชิกได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันเพียงใด	คะแนน	คะแนน																				
3.4 มีความสามารถในการต่อรองกับองค์กรภายนอก(รัฐ/แหล่งทุน)	คะแนน	คะแนน																				
3.5 เครือข่ายเป็นแหล่งพึ่งพิงให้กับสมาชิกเพียงใด	คะแนน	คะแนน																				
4. การดำเนินการของเครือข่ายเคยประสบปัญหาเหล่านี้หรือไม่ ถ้ามี มีมากน้อยเพียงใด(0-10) แก้ได้หรือไม่ (✓ แก้ได้ และ ✗ แก้ไม่ได้) และมีความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหาเพียงใด (0-10 คะแนน) พร้อมให้คะแนนความพอใจในวิธีจัดการปัญหา (0-10 คะแนน)	<table border="1"> <tr> <th>ไม่ มี</th><th>มีปัญหา 0-10</th><th>แก้ ได้</th><th>รวดเร็ว 0-10</th><th>พอ ใจ</th></tr> <tr> <td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </table>	ไม่ มี	มีปัญหา 0-10	แก้ ได้	รวดเร็ว 0-10	พอ ใจ						<table border="1"> <tr> <th>ไม่ มี</th><th>มีปัญหา 0-10</th><th>แก้ ได้</th><th>รวดเร็ว 0-10</th><th>พอ ใจ</th></tr> <tr> <td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr> </table>	ไม่ มี	มีปัญหา 0-10	แก้ ได้	รวดเร็ว 0-10	พอ ใจ					
ไม่ มี	มีปัญหา 0-10	แก้ ได้	รวดเร็ว 0-10	พอ ใจ																		
ไม่ มี	มีปัญหา 0-10	แก้ ได้	รวดเร็ว 0-10	พอ ใจ																		
4.1 เมื่อทำกิจกรรมร่วมกันมีปัญหาเรื่องหาคนที่รับผิดชอบหรือไม่																						
4.2 มีปัญหาเรื่องจัดหาทรัพยากร/เงินทุนที่ใช้ในกิจกรรมร่วมกัน																						
4.3 เมื่อจัดกิจกรรมร่วมกันมีความขัดแย้งในหมู่สมาชิกหรือไม่																						
4.4 มีปัญหาเรื่องกระจายข่าวสาร/ข้อมูลต่างๆในเครือข่ายหรือไม่																						
4.5 อื่นๆ(ถ้ามี)ระบุ.....																						
5. ระดับความยากของปัญหาต่อการการแก้ไข (0-10คะแนน)	คะแนน	คะแนน																				
6. สถานภาพของเครือข่ายในปัจจุบัน (ให้คะแนน 0-10 , โดยที่ 0= ไม่ได้รับการสนับสนุน/ยอมรับเลยไปจนถึง 10=ได้รับการสนับสนุน/ยอมรับมากที่สุด)																						
6.1 ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกเพียงใดในด้านต่างๆ อาทิ เงินทุน ทรัพยากร โครงการพัฒนาต่างๆ	คะแนน	คะแนน																				
6.2 ได้รับการยอมรับให้เป็นแหล่งศึกษาดูงาน/เรียนรู้เพียงใด	คะแนน	คะแนน																				

ตอนที่ 7 ความเข้มแข็งกลุ่มและข้อมูลส่วนตัว

1. ท่านคิดว่ากลุ่มของท่านเข้มแข็งมากน้อยเพียงใด

ถ้าให้ความเข้มแข็งท่านจะให้กี่คะแนน.....คะแนน

(0-10 คะแนน โดยที่ 0 = ไม่เข้มแข็งเลย ไปจนถึง 10 เข้มแข็งมากที่สุด)

เหตุผล.....

2. ท่านคิดว่า การที่องค์กรชุมชนจะเข้มแข็งได้นั้นต้องขึ้นอยู่กับการมีเครือข่ายขององค์กรหรือไม่
เพราะเหตุใด

☐ ไม่ขึ้น ☐ ขึ้นบ้าง ☐ ขึ้นมาก

เหตุผล.....

ข้อมูลส่วนตัว

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

2. อายุ.....ปี

3. ระดับการศึกษาชั้นสูงสุด.....

4. รายได้..... บาท ต่อเดือน หรือ ต่อปี

5. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน..... ปี เดือน

6. อาชีพหลัก.....

7. อาชีพรอง.....

8. ที่อยู่ บ้านเลขที่ หมู่..... ตำบล.....

อำเภอ..... จังหวัด.....

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน. ม.ป.ป. ศักยภาพและข้อจำกัดขององค์กรและเครือข่ายองค์กรชุมชน. บทสรุปทั่วไปของทีมศึกษาศูนย์ฝึกอบรมขั้นสูงด้านการเกษตรและพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยอัมโบลท์ แห่งกรุงเบอร์ลิน ประเทศเยอรมัน.
- กวิน ชุตินา. 2535. การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือและการประสานงาน. นิตยสารกรมประชาสงเคราะห์. 35, 5 (กันยายน-ตุลาคม): 63-70.
- ทนิษฐา กาญจนรังษินนท์. 2542. การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา. เรียบเรียงจาก Networking for Development โดย Starkey P. เอกสารกลุ่มงานวิจัยและพัฒนากรมการพัฒนาชุมชน.
- ฐานเศรษฐกิจ. 2543 (19-21 มีนาคม). 500 เครือข่าย องค์กรชุมชนรุกรัฐบาล: 2.
- ธิดา จงก้องเกียรติ . 2543. สหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาตัวอย่างความเข้มแข็งของภูมิปัญญาชาวบ้าน. วารสารพัฒนาชุมชน. 39 (กุมภาพันธ์): 22.
- ประเวศ วสี. 2541. ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรมและสุขภาพ. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. 2543. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักงานสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ไพโรจน์ พรหมสาส์น. 2542. ยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชนกับองค์กรเครือข่าย. วารสารพัฒนาชุมชน. 38, 6 (มิถุนายน): 16.
- ไพลิน ผมงาม. 2541. องค์กรพัฒนาเอกชนภาคอีสานกับการสร้างเครือข่าย ศึกษากรณีเครือข่ายด้านเด็ก. ภาคนิพนธ์ คณะพัฒนาลังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. มติชน. 2543. (28 มิถุนายน). บันไดก้าวสำคัญ เครือข่ายชุมชนเข้มแข็ง: 12.
- วิโรจน์ สารรัตน์. 2542. การบริหาร หลักการ ทฤษฎีและประเด็นทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: ทิพย์วิสุทธิ.
- สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2540. องค์กรชุมชน กลไกเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม ประสพการณ์จากภาคอีสาน. กรุงเทพฯ: บริษัทแปลนพรีนติ้ง.

สัมพันธ์ เศรษฐกิจ และคณะ. 2540. การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน.

กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2538. ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบท ประสบ-

การณ์จากนักพัฒนา. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2537. การสร้างมาตรวัดในการวิจัยทางสังคมศาสตร์และ

พฤติกรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. (กรุงเทพฯ): ม.ป.ท.

เอี่ยมเดือน ไชยหาญ. 2542. ลักษณะเครือข่ายชุมชนเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหา

ยาเสพติดในชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Knoke, David and Kuklinski, James H. 1982. Network Analysis. Beverly Hill: Sage.

Scott, John. 1991. Social Network Analysis: a Handbook. London: Sage.

Starkey P. 1997. Networking for Development. London: International Forum for Rural
Transport and Development.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวเอกกมล อ่อนศรี
ประวัติการศึกษา	ศิลปศาสตรบัณฑิต (ประวัติศาสตร์) เกียรตินิยมอันดับสอง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีการศึกษา 2539 วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เทคโนโลยีการบริหาร) เกียรตินิยม สาขาวิธีวิทยาการวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ปีการศึกษา 2544
ประสบการณ์ในการทำงาน	ผู้สื่อข่าว สายท่องเที่ยว หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ (เมษายน 2539 - มิถุนายน 2542)
ประสบการณ์งานวิจัย	เข้าร่วมกับคณะทีมวิจัยในโครงการรูปแบบและวิธีการพัฒนา ขีดความสามารถขององค์กรชุมชน โดยความร่วมมือระหว่าง สถาบันดำรงราชานุภาพ กรมการพัฒนชุมชน และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
เบอร์โทรศัพท์	0-2564-0307